

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

Curriculum

beroepsopleiding advocaten

Vastgesteld bij besluit van de algemene raad van 3 september 2012 en (laatstelijk) gewijzigd bij besluit van 31 augustus 2015

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Onderwijskundig en didactisch concept: uitgangspunten	5
3. Schematische weergave beroepsopleiding advocaten	8
4. Toelichting bij de vakbeschrijvingen	15
5. Vakbeschrijvingen algemene vakken	20
Volgorde modules Beroepsattitude en Beroepsethiek, Schriftelijke vaardigheden en Vaardigheden	21
Vakbeschrijving Beroepsattitude en Beroepsethiek	22
Vakbeschrijving Vaardigheden	28
Vakbeschrijving Schriftelijke vaardigheden <i>Argumentatieleer</i>	35
Vakbeschrijving ADR	40
Vakbeschrijving Jaarrekening lezen	43
6. Vakbeschrijvingen leerlijn Burgerlijk recht	49
Vakbeschrijving groot keuzevak Burgerlijk recht: Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)	60
Vakbeschrijving groot keuzevak Burgerlijk recht: Arbeidsrecht	66
Vakbeschrijving groot keuzevak Burgerlijk recht: Personen- & familierecht en erfrecht	72
Vakbeschrijving groot keuzevak Burgerlijk recht: Financiering, zekerheden en insolventie	85
Vakbeschrijving groot keuzevak Burgerlijk recht: Beslag- en executierecht	90
Vakbeschrijving groot keuzevak Burgerlijk recht: Huurrecht	100
Vakbeschrijving groot keuzevak Burgerlijk recht: Aansprakelijkheid en schadevergoeding	104
Vakbeschrijving groot keuzevak Burgerlijk recht: Ondernemingsrecht	115
Vakbeschrijving klein keuzevak Burgerlijk recht: Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming	123
Vakbeschrijving klein keuzevak Burgerlijk recht: Arbitrage en bindend advies	127
Vakbeschrijving klein keuzevak Burgerlijk recht: Koop	134
Vakbeschrijving klein keuzevak Burgerlijk recht: Relatievermogensrecht	139
Vakbeschrijving klein keuzevak Burgerlijk recht: Consumentenrecht (incl. Wft)	144
Vakbeschrijving klein keuzevak Burgerlijk recht: Mededingingsrecht	148
7. Vakbeschrijvingen leerlijn Bestuursrecht	154
Vakbeschrijving Minor Bestuursrecht	155
Vakbeschrijving Major Bestuursrecht	161
Vakbeschrijving groot keuzevak Bestuursrecht: Overheidsaansprakelijkheidsrecht	169
Vakbeschrijving groot keuzevak Bestuursrecht: Asiel- en VluchtelingenRecht	189

Vakbeschrijving groot keuzevak Bestuursrecht: Socialezekerheidsrecht	198
Vakbeschrijving klein keuzevak Bestuursrecht: Bewijsrecht in het bestuursrecht	207
Vakbeschrijving klein keuzevak bestuursrecht: Toezicht, bewaring en Terugkeer	213
Vakbeschrijving klein keuzevak Bestuursrecht: Handhaving	219
Vakbeschrijving klein keuzevak Bestuursrecht: Aanbestedingsrecht	224
8. Vakbeschrijvingen leerlijn Strafrecht	229
Vakbeschrijving Minor en Major Strafrecht	230
Vakbeschrijving groot keuzevak Strafrecht: Getuigen, verweren en poging/voorbereiding	242
Vakbeschrijving groot keuzevak Strafrecht: Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor	247
Vakbeschrijving groot keuzevak Strafrecht: Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht	256
Vakbeschrijving klein keuzevak Strafrecht: Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen ..	271
Vakbeschrijving klein keuzevak Strafrecht: Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht	277
Bijlage: Overzicht ontwikkelaars vakbeschrijvingen.....	292

1. Inleiding

In dit document wordt het curriculum beschreven van de beroepsopleiding advocaten. Op 3 september 2012 heeft de algemene raad het curriculum vastgesteld en op 14 september 2012 is het curriculum gepubliceerd als onderdeel van de *Offerteaanvraag Uitvoeringsorganisatie Beroepsopleiding*. Bij besluit van de algemene raad van 31 augustus is het curriculum laatstelijk gewijzigd. Hieronder een overzicht van de vakken waar wijzigingen zijn doorgevoerd.

Wijzigingen per 31 augustus 2015

In de leerlijn bestuursrecht zijn de vakbeschrijvingen van twee (grote) keuzevakken aangepast, te weten *asiel- en vluchtelingenrecht* en *overheidsaansprakelijkheidsrecht*.

Het vak *jaarrekening*lezen is herschreven.

Het vak *ADR* (Alternativ Dispute Resolution) is van jaar 1 verplaatst naar jaar 2.

In jaar 3 is het kleine keuzevak gekoppeld aan de leerlijn vervallen.

In jaar 3 is het kleine keuzevak vrij van de leerlijn vervallen.

De totale studielast van BABE (beroepsattitude en beroepsethiek) is met 2 dagdelen verminderd (van 26 naar 24 dagdelen).

In het vak vaardigheden is het evaluatiegesprek in jaar 2 vervallen.

Het aantal centrale (digitale) toetsen is teruggebracht. Voor de volgende vakken vindt een centrale digitale toets plaats: major, minor, twee grote keuzevakken, jaarrekeninglezen en de eindtoets beroepsattitude en beroepsethiek (BABE). De overige vakken worden afgesloten met eindopdrachten. Dit zijn: ADR, klein keuzevak en de twee deelopdrachten BABE.

Naar aanleiding van bovengenoemde wijzigingen is de schematische weergave van de beroepsopleiding advocaten, inclusief studielast, aangepast.

Twee vervallen vakken m.b.t. Europees en internationaal recht.

De wijzigingen worden meegenomen in het onderwijs dat in het najaar 2015 gegeven wordt.

Wijzigingen per 4 mei 2015

In de leerlijn burgerlijk recht zijn de vakbeschrijvingen van twee (kleine) keuzevakken aangepast, te weten *koop* en *consumentenrecht*.

In de leerlijn bestuursrecht zijn de vakbeschrijvingen van twee (grote) keuzevakken aangepast, te weten *omgevingsrecht* en *regulier vreemdelingenrecht*.

In de leerlijn strafrecht is het (klein) keuzevak *TBS en andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* aangepast.

De aanpassingen zijn meegenomen in de toetsen van juni 2015 en waar mogelijk ook doorgevoerd in het onderwijs (mei en juni 2015).

Wijzigingen per 30 juni 2014

In de major burgerlijk recht zijn enkele toetstermen geschrapt en is de vakbeschrijving op een aantal punten aangepast. Het curriculum zoals vastgesteld per 30 juni 2014 is van toepassing op het onderwijs dat van start is gegaan in september 2014.

Toelichting op het document

Dit document bestaat uit de volgende onderdelen:

- Onderwijskundig en didactisch concept van de beroepsopleiding advocaten (uitgangspunten).
- Een schematische weergave van de beroepsopleiding advocaten.
In dit hoofdstuk staan de vakken per leerjaar overzichtelijk weergegeven, waarbij ook de studiebelasting is vermeld. Bij deze schematische weergave is tevens een korte toelichting opgenomen. Daarna volgt een overzicht met onderwerpen in de minors en majors. Tot slot is een overzicht van alle keuzevakken opgenomen.
- Een toelichting bij de vakbeschrijvingen.
Dit document bevat vakbeschrijvingen voor nagenoeg alle vakken in de beroepsopleiding advocaten. In dit hoofdstuk vindt u een toelichting op het format dat is gebruikt bij het ontwikkelen van deze vakbeschrijvingen.
- Een vakbeschrijving van de algemene vakken.
In dit hoofdstuk vindt u een vakbeschrijving van de vakken die door alle stagiaires worden gevolgd, ongeacht de gekozen leerlijn.
- Een beschrijving van de vakken van de leerlijn Burgerlijk recht.
In dit hoofdstuk vindt u een vakbeschrijving van alle vakken die specifiek gericht zijn op Burgerlijk recht.
- Een beschrijving van de vakken van de leerlijn Bestuursrecht.
In dit hoofdstuk vindt u een vakbeschrijving van alle vakken die specifiek gericht zijn op Bestuursrecht.
- Een beschrijving van de vakken van de leerlijn Strafrecht.
In dit hoofdstuk vindt u een vakbeschrijving van alle vakken die specifiek gericht zijn op Strafrecht.

2. Onderwijskundig en didactisch concept: uitgangspunten

Beroep als referentiekader

De NOvA gaat er vanzelfsprekend vanuit dat de BA opleidt tot het beroep van advocaat. Dat betekent dat de door advocaten uit te voeren activiteiten centraal moeten staan in de opleiding. In het rapport Met recht advocaat is dit uitgangspunt reeds verwerkt in het voorstel voor de inrichting van de leerlijnen en de op te nemen vakken.

Goede onderbouwing van benodigde kennis en vaardigheden

Bij het beschrijven van vakken is uitgebreid aandacht geweest voor het in detail beschrijven van de te bereiken leerdoelen door ze te formuleren als concrete en meetbare toetstermen. Daarbij is niet alleen uitgegaan van de mening van minimaal twee materiedeskundigen maar er is ook aandacht besteed aan de inhoud van het rapport Met recht advocaat en de documenten die door de verschillende werkgroepen zijn uitgewerkt naar aanleiding van dat rapport. De nu voorliggende toetstermen dienen daarom centraal te staan bij de ontwikkeling van de BA en kunnen alleen gewijzigd worden als daar zwaarwichtige redenen voor zijn.

Passende leermiddelen

Op de markt is een grote hoeveelheid (met name schriftelijke) leermiddelen aanwezig die ingezet kan worden in de BA. Samenhangend met het vorige uitgangspunt wil de NOvA benadrukken dat (delen van) reeds beschikbare leermiddelen alleen ingezet kunnen worden indien zij aansluiten op de toetstermen én op de praktijk van de advocatuur. Ook kan de uitvoeringsorganisatie ervoor kiezen zelf leermiddelen te ontwikkelen of voor te stellen, die aan de gestelde criteria voldoen.

Studiebelasting

De NOvA heeft de studiebelasting voor de stagiaires vastgelegd door per vak het aantal dagdelen onderwijs (contactmomenten) en het aantal dagdelen voorbereiding (door de student) te bepalen. Hierbij bevat één dagdeel drie klokuren. Bij het ontwikkelen van de vakken dient de opgegeven studiebelasting aangehouden te worden. De benodigde tijd voor de toetsing en de reistijd naar de cursus- of toetslocatie vallen buiten deze studiebelasting.

Niet-leerbare competenties zijn reeds aanwezig

De NOvA gaat ervan uit dat bij de selectie van de advocaat-stagiaires (door de werkgevers) alleen aankomend advocaten worden geselecteerd die al beschikken over een aantal (niet of moeilijk leerbare) competenties. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan stressbestendigheid of analytisch vermogen. In de BA mag er daarom van worden uitgegaan dat dergelijke competenties al bij de stagiaires aanwezig zijn.

Kennis vormt de basis

Voor een effectieve uitoefening van het beroep van advocaat moet een advocaat-stagiaire beschikken over competenties (vaardigheden). We gaan er echter vanuit dat deze competenties alleen effectief kunnen worden ingezet als de advocaat-stagiaire tevens beschikt over de benodigde kennis.

Effectieve besteding van contacttijd

De NOvA vindt theoretische kennis belangrijk. Maar dat wil niet zeggen dat de NOvA tijdens de contactmomenten^{Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.} van de BA de nadruk willen leggen op kennis. De NOvA gaat ervan uit dat de advocaat-stagiaires in staat zijn zelfstandig literatuur te bestuderen en dit daadwerkelijk doen voorafgaand aan de contactmomenten. Zo kunnen de docenten de contactmomenten effectief besteden en daarbij de nadruk leggen op het toepassen van de verkregen kennis, bijvoorbeeld in concrete casus of debatten, zonder dat zij in de verleiding komen toch uitgebreid in te gaan op de theorie.

Eigen verantwoordelijkheid voor vereiste voorkennis

Door de grote diversiteit in vooropleidingen is het onvermijdelijk dat de voorkennis van de deelnemende advocaat-stagiaires uiteenloopt. De NOvA kiest er nadrukkelijk voor om dit verschil in voorkennis niet weg te werken door in een eerste contactmoment de benodigde voorkennis te behandelen. Bij een aantal vakken is ervoor gekozen om de advocaat-stagiaires vooraf te laten weten op welk niveau de voorkennis wordt geacht te liggen, bijvoorbeeld door te verwijzen naar bestaande literatuur. De advocaat-stagiaire wordt zo zelf verantwoordelijk gemaakt voor het beschikken over de vereiste voorkennis.

Oud en nieuw

Tijdens het ontwikkelproces is opgevallen dat soms de neiging bestaat te denken vanuit de situatie in de huidige opleiding. Het is van belang om de vakken te laten ontwikkelen door mensen die in staat zijn om het huidige referentiekader los te laten en te denken vanuit de (nieuwe) toetstermen.

Geen stokpaardjes

De NOvA heeft de indruk gekregen dat de docent bij de invulling van sommige vakken in de huidige opleiding een grote stempel drukt op de gekozen inhoud en de (didactische) werkwijze. Wij gaan ervan uit dat in de BA alleen docenten worden ingezet die in staat zijn te werken vanuit de toetstermen en die de ontwikkelde lesmaterialen op de bedoelde wijze inzetten.

Innovatie

De NOvA gaat ervan uit dat bij het selecteren van werkvormen en leermaterialen nadrukkelijk gekeken zal worden naar de mogelijke inzet van innovatieve oplossingen, zoals e-learning, conference-technieken, virtual classrooms, fora, weblogs, sociale netwerken en digitale leeromgevingen. Dit met de kanttekening dat het gebruik van innovatieve werkvormen en leermaterialen nooit een doel op zich mag zijn.

Concrete zaken met een passende complexiteit

Het ligt voor de hand om in de BA veel te werken met concrete zaken (casus). Dit biedt de advocaat-stagiaires immers de mogelijkheid om de opgedane kennis toe te passen in een praktijkcontext. Bij het selecteren van casus is de complexiteit van belang. Bij een keuzevak met een kleine omvang ligt het voor de hand om minder complexe casus te gebruiken dan bij een vak met een grote omvang. Bij een vak in leerjaar 1 zullen de casus in het algemeen minder complex zijn dan bij een vak in leerjaar 3. In de vakbeschrijvingen is aandacht besteed aan de gewenste complexiteit (van eenvoudig, tot enigszins complex tot complex) door bij de toetstermen op toepassingsniveau (en hoger) de complexiteit van de casus te vermelden. Zo is getracht meer richting te geven aan het gewenste eindniveau. De NOvA gaat ervan uit dat de uitvoeringsorganisatie in staat is om casus te (laten) selecteren of ontwikkelen met een passende complexiteit.

Lesmateriaal

De ontwikkelde vakbeschrijvingen kunnen relatief eenvoudig worden uitgebreid naar (al dan niet digitale) studiehandleidingen per vak. De NOvA adviseert om dit te doen. Tevens ligt het voor de hand om bij een groot aantal vakken gebruik te maken van casus (beschrijvingen van concrete voorbeeldsituaties). De verdere ontwikkeling en selectie van de lesmaterialen (zoals docentenhandleidingen, literatuur, schriftelijke materialen, toetsmatrijzen, praktijkopdrachten met beoordelingsformulieren, open toetsvragen met antwoordmodellen en scoringsvoorschriften, gesloten toetsvragen met sleutel, e-learningapplicaties en PowerPointpresentaties) laat de NOvA over aan de uitvoeringsorganisatie.

Activerende didactiek

Een uitgangspunt van de NOvA is dat de BA zodanig wordt ingericht dat de advocaat-stagiaires een actieve rol spelen. Langdurig passief luisteren naar een vertellende docent hoort daar dus niet bij. De NOvA gaat

ervan uit dat wordt gezorgd voor afwisseling in didactische werkvormen, dat aangesloten wordt bij verschillende leerstijlen en dat praktijkgericht/leerdoelgericht wordt opgeleid.

Realistische en motiverende toetsing

De NOvA gaat ervan uit dat de toetsing aansluit bij de toetstermen van het vak. Om dit te bereiken dient per vak een toetsmatrijs opgesteld te worden. Ook de vorm van de toetsing moet aansluiten bij de toetstermen. Dat betekent bijvoorbeeld dat een vak, waarin de nadruk ligt op vaardigheden, niet met een theorietoets wordt afgesloten (een toets vooraf is wel mogelijk) en dat een vak, waarin praktijkcasus tijdens de contactmomenten centraal staan, wordt afgesloten met een toets waarin een of meer casus centraal staan. De NOvA vindt het belangrijk dat voor een selectieve toets (op basis waarvan een beslissing wordt genomen over het slagen of zakken voor het vak) niet alleen een voldoende of onvoldoende wordt toegekend, maar ook een cijfer. Dit vanwege de demotiverende werking van alleen een voldoende/onvoldoende. Ook wil de NOvA graag onder de aandacht brengen dat een betrouwbare toetsing alleen kan worden verkregen als de advocaat-stagiaire voldoende tijd heeft voor het maken van de toets.

3. Schematische weergave beroepsopleiding advocaten

LEERJAAR 1						Aantal dagdelen contacttijd	Aantal dagdelen voor- bereiding	Totale studie- belasting in dag- delen
Beroepsattitude en Beroepsethiek - Module 1 en 2 ¹						7	6	13
Schriftelijke vaardigheden - Module 1 en 2 ¹						4	4	8
Vaardigheden - Module 1, 2, 3 en 4 ¹						11	4	15
Leerlijn Burgerlijk recht:		Leerlijn Bestuursrecht:		Leerlijn Strafrecht:				
Major Burgerlijk recht - deel 1 (= Minor)		Major Bestuursrecht - deel 1		Major Strafrecht - deel 1 (= Minor)		5	5	10
Major Burgerlijk recht - deel 2		Major Bestuursrecht - deel 2		Major Strafrecht - deel 2		5	5	10
Minor Bestuurs- recht	Minor Strafrecht	Minor Strafrecht	Minor Burgerlijk recht	Minor Burgerlijk recht	Minor Bestuursrecht	5	5	10
Totaal leerjaar 1:						37	29	66

Figuur 1: Schematische weergave van leerjaar 1 van de beroepsopleiding advocaten, inclusief de studiebelasting. De verdeling tussen contacttijd en voorbereiding is een indicatie. Het aangegeven aantal dagdelen studiebelasting is het maximum.

¹ In de eerste paragraaf van hoofdstuk 5 staat de onderlinge volgorde van de modules binnen de vakken *Beroepsattitude en Beroepsethiek*, *Schriftelijke vaardigheden* en *Vaardigheden*. Hiervan kan alleen worden afgeweken als daarvoor goede redenen zijn.

LEERJAAR 2									Aantal dagdelen contacttijd	Aantal dagdelen voor- bereiding	Totale studie- belasting in dag- delen
Beroepsattitude en Beroepsethiek - Module 3 ²									2	3	5
Vaardigheden - Module 5 en 6 ²									4	2	6
ADR									1	1	2
Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)			Groot keuzevak Bestuursrecht			Groot keuzevak Strafrecht			5	10	15
Groot keuzevak Burgerlijk recht			Groot keuzevak Bestuursrecht			Groot keuzevak Strafrecht			5	10	15
Minor Strafrecht	Klein keuzevak	Minor Bestuursrecht	Minor Burgerlijk recht	Klein keuzevak	Minor Strafrecht	Minor Bestuursrecht	Klein keuzevak	Minor Burgerlijk recht	3 (bij keuzevak) / 5 (bij minor)	3 (bij keuzevak) / 5 (bij minor)	6 / 10
Jaarrekeninglezen									4	4	8
Totaal leerjaar 2:									24/26	33/35	57/61

Figuur 2: Schematische weergave van leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten, inclusief de studiebelasting. De verdeling tussen contacttijd en voorbereiding is een indicatie. Het aangegeven aantal dagdelen studiebelasting is het maximum.

² In de eerste paragraaf van hoofdstuk 5 staat de onderlinge volgorde van de modules binnen de vakken *Beroepsattitude en Beroepsethiek*, *Schriftelijke vaardigheden* en *Vaardigheden*. Hiervan kan alleen worden afgeweken als daarvoor goede redenen zijn.

LEERJAAR 3	Aantal dagdelen contacttijd	Aantal dagdelen voor- bereiding	Totale studie- belasting in dag- delen
Beroepsattitude en Beroepsethiek – Module 4 ³	4	2	6
Vaardigheden - Module 7 ³	2	1	3
Totaal leerjaar 3:	6	3	9

Figuur 3: Schematische weergave van leerjaar 3 van de beroepsopleiding advocaten, inclusief de studiebelasting. De verdeling tussen contacttijd en voorbereiding is een indicatie. Het aangegeven aantal dagdelen studiebelasting is het maximum.

³ In de eerste paragraaf van hoofdstuk 5 staat de onderlinge volgorde van de modules binnen de vakken *Beroepsattitude en Beroepsethiek*, *Schriftelijke vaardigheden* en *Vaardigheden*. Hiervan kan alleen worden afgeweken als daarvoor goede redenen zijn.

Algemene toelichting op de schematische weergave:

- Bij de genoemde studiebelasting wordt gesproken over ‘contacttijd’. Bij niet-cognitieve vakken wordt hiermee bedoeld: de vooraf in het programma opgenomen tijd waarin de stagiaire rechtstreeks (fysiek of via internet) in verbinding staat met een docent. De contact- en voorbereidingstijd bij cognitieve vakken dient te worden gelezen als een indicatie voor de tijd die naar verwachting nodig is om de toetstermen te behalen. De uitvoeringsorganisatie kan beslissen op welke wijze de totale tijd wordt ingevuld (e-learning, klassikale instructie, opdrachten, enzovoort) om de toetstermen te bereiken.
- Bij de studiebelasting is voorbereidingstijd voor toetsing/examinering wel, maar de benodigde tijd voor toetsing/examinering zelf niet opgenomen. De reistijd voor de stagiaires is ook niet meegerekend.
- De NOvA van Advocaten wil graag in ieder geval alle cognitieve vakken (ADR, de minors, de majors, de keuzevakken en het vak Jaarrekeninglezen) toetsen. In de schematische weergave zijn de toetsmomenten niet opgenomen. De uitvoeringsorganisatie stelt zelf de toetsmomenten en benodigde toetstijd vast.
- Het uitgangspunt is dat in alle cognitieve vakken zowel het materieel recht als het procesrecht aan de orde komt.
- Het uitgangspunt is dat het internationaal en Europees recht in ieder geval geïntegreerd worden in de minors en majors.

Toelichting bij leerjaar 1:

- Het vak *Vaardigheden* is opgenomen als één algemeen vak in de schematische weergave. Het is echter wel de bedoeling dat de inkleuring van het vak verschilt per rechtsgebied.
- Bij de leerlijnen Burgerlijk recht en Strafrecht komt de inhoud uit de minor overeen met het eerste deel van de major. Bij de leerlijn Bestuursrecht is dat niet het geval; daar vormt de *Minor Bestuursrecht* een soort ‘samenvatting’ van de *Major Bestuursrecht*.

Toelichting bij leerjaar 2 en 3:

- De stagiaire volgt in leerjaar 2 twee grote (keuze)vakken van 5 dagdelen binnen de leerlijn die hij in leerjaar 1 heeft gekozen.
- Bij de leerlijn Burgerlijk recht wordt het vak *Informatie- en bewijsvergaring (inclusief bewijsrecht)* verplicht gesteld en is er één keuzevak van 5 dagdelen binnen de leerlijn naar vrije keuze.
- De stagiaire volgt in leerjaar 2 één keuzevak van 3 dagdelen.
- In plaats van een keuzevak met een omvang van 3 dagdelen mag de stagiaire ervoor kiezen om de minor van de derde leerlijn (met een omvang van 5 dagdelen) te volgen. De zwaardere studiebelasting wordt in dat geval **niet** gecompenseerd.

Definities van gebruikte termen:

- **Leerlijn:** een verzameling vakken uit één van de drie rechtsgebieden die de stagiaire kiest als hoofdrichting binnen de beroepsopleiding advocaten. Een leerlijn loopt door van leerjaar 1 tot en met leerjaar 3.
- **Major:** het hoofdvak van leerjaar 1 binnen één van de drie rechtsgebieden.
- **Minor:** de eerste vijf dagdelen (oftewel het eerste deel) van een major (met uitzondering van de leerlijn Bestuursrecht, waarbij de minor niet volledig overlapt met het eerste deel van de major).

De stagiaire volgt naast de minor uit de gekozen leerlijn ook minimaal één minor uit de overige twee leerlijnen.

- **Vak:** een bij elkaar horende verzameling onderwerpen die samen een logische eenheid vormen die kan worden getoetst. De omvang van een vak kan variëren van 1 tot 16 dagdelen contacttijd.
- **Module:** een deel van een vak dat afzonderlijk van de andere delen kan worden aangeboden. Met

name de vakken met een grotere omvang en de vakken die verspreid over meerdere leerjaren worden aangeboden, zijn onderverdeeld in modules.

- **Keuzevak:** een vak - behorend tot één van de drie rechtsgebieden - dat niet verplicht is, maar door de stagiaire is gekozen uit een opsomming. Er wordt onderscheid gemaakt tussen zogenaamde kleine keuzevakken (totale studielast 6 dagdelen) en grote keuzevakken (totale studielast 15 dagdelen). De grote keuzevakken kunnen alleen gevolgd worden door stagiaires die voor de desbetreffende leerlijn hebben gekozen. De kleine keuzevakken kunnen gekozen worden los van de gekozen leerlijn.
- **Onderwerp:** een inhoudelijke eenheid die in een vak wordt opgenomen. Een onderwerp hoeft niet precies één dagdeel te beslaan. Het is ook mogelijk om meerdere onderwerpen in één dagdeel te behandelen.
- **Toets:** een instrument waarmee wordt nagegaan welke kennis en/of vaardigheden de stagiaire heeft opgedaan in een vak. Een toets kan verschillende vormen hebben. Zo zijn er schriftelijke en digitale toetsen met open of gesloten vragen, maar ook eindopdrachten en mondelinge toetsen.
- **Contacttijd bij niet-cognitieve vakken:** de vooraf in het programma opgenomen tijd waarin de stagiaire rechtstreeks (fysiek of via internet) in verbinding staat met een docent.
- **Contact- en voorbereidingstijd bij cognitieve vakken:** een indicatie voor de tijd die naar verwachting nodig is om de toetstermen van de cognitieve vakken te behalen. Het aantal dagdelen voorbereiding dat in de vakbeschrijvingen wordt genoemd, is een maximum. In enkele vakbeschrijvingen is het aantal uur opgenomen dat idealiter wordt ingeruimd voor een bepaald onderwerp. De uitvoeringsorganisatie kan beslissen op welke wijze de totale tijd wordt ingevuld (e-learning, klassikale instructie, opdrachten, enzovoort) om de toetstermen te bereiken.

ONDERWERPEN MINORS EN MAJORS		
Leerlijn Burgerlijk recht:	Leerlijn Bestuursrecht:	Leerlijn Strafrecht:
Minor Burgerlijk recht (5 dagdelen) <ol style="list-style-type: none"> 1. opzet en aard van het vermogensrecht 2. rechtsingang en bewijsrecht 3. totstandkoming en uitleg overeenkomsten 4. buitencontractuele aansprakelijkheid 	Minor Bestuursrecht (5 dagdelen) <ol style="list-style-type: none"> 1. (uniforme openbare) voorbereidingsprocedure 2. (administratief) bezwaar en beroep 3. beroep bij de rechter 4. hoger beroep 5. voorlopige voorziening 	Minor Strafrecht (5 dagdelen) <ol style="list-style-type: none"> 1. rol en taakopvatting van de raadsman in het strafproces 2. hoofdlijnen strafprocesrecht 3. beslissingsschema van de artikelen 348/350 Sv + inleiding bewijsrecht 4. materieel strafrecht
Major Burgerlijk recht (5 dagdelen na de minor) <ol style="list-style-type: none"> 1. goederenrecht en insolventierecht 2. schade en causaal verband 3. remedies bij tekortkoming 4. beslag en executie 	Major Bestuursrecht (5 dagdelen) <ol style="list-style-type: none"> 1. basisbegrippen/leerstukken 2. materiële normering van besluitvorming, belangenafweging 3. beïnvloeding van het besluit, voorbereidingsprocedures 4. bezwaar en administratiefberoep 5. beroepschrift 6. zitting bij de rechter en nieuwigheden 7. beïnvloeding van het dictum 8. voorlopige voorziening 9. hoger beroep 10. schadevergoeding 11. formele rechtskracht en rechtsmachtverdeling 	Major Strafrecht (5 dagdelen na de minor) <ol style="list-style-type: none"> 1. verdieping bewijsrecht 2. dwangmiddelen en opsporingsbevoegdheden 3. verdieping materieel strafrecht 4. strategie van de verdediging

Figuur 4: Overzicht van de onderwerpen die zijn opgenomen in de minors en de majors van de drie leerlijnen

(KEUZE)VAKKEN LEERJAAR 2 en 3		
Leerlijn Burgerlijk recht:	Leerlijn Bestuursrecht:	Leerlijn Strafrecht ⁴ :
<p>Verplicht vak voor stagiaires in de leerlijn Burgerlijk recht (5 dagdelen):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht) <p>Grote keuzevakken (5 dagdelen):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbeidsrecht • Personen- & familierecht en erfrecht • Financiering, zekerheden en insolventie • Beslag- en executierecht • Huurrecht • Aansprakelijkheid en schadevergoeding • Ondernemingsrecht <p>Kleine keuzevakken (3 dagdelen):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming • Arbitrage en bindend advies • Koop • Relatievermogensrecht • Consumentenrecht (incl. Wft) • Mededingingsrecht 	<p>Grote keuzevakken (5 dagdelen):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Overheidsaansprakelijkheidsrecht • Omgevingsrecht • Regulier Vreemdelingenrecht • Asiel- en Vluchtelingenrecht • Socialezekerheidsrecht <p>Kleine keuzevakken (3 dagdelen):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bewijsrecht in het bestuursrecht • Handhaving • Aanbestedingsrecht • Toezicht, bewaring en terugkeer 	<p>Grote keuzevakken (5 dagdelen):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Getuigen, verweren en poging/voorbereiding • Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor • Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht <p>Kleine keuzevakken (3 dagdelen):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen • Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht • TBS & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen

Figuur 5: Overzicht van de (keuze)vakken in leerjaar 2 en 3 per leerlijn

Opmerking bij figuur 5:

De vakken Personen- & familierecht en Vreemdelingenrecht (en wellicht nog een aantal andere vakken) zullen bij voorkeur aan het begin van leerjaar 2 aangeboden worden om de stagiaire in staat te stellen toevoegingszaken op dit terrein te behandelen.

⁴ De keuzevakken van de leerlijn strafrecht zijn alle 'capita selecta' vakken. Het is niet de bedoeling dat er gestreefd wordt naar integratie tussen de verschillende onderwerpen. Binnen een keuzevak kan ervoor gekozen worden meerdere docenten in te zetten.

4. Toelichting bij de vakbeschrijvingen

In dit document worden nagenoeg alle vakken uit de beroepsopleiding advocaten beschreven. In dit hoofdstuk vindt u een toelichting bij het format dat is gebruikt bij het ontwikkelen van deze vakbeschrijvingen. Overigens waren de ontwikkelaars van de vakbeschrijvingen vrij om eigen teksten in te voegen.

Hieronder ziet u bij elke paragraaf uit het gebruikte format een bijbehorende toelichting.

PLAATS IN DE OPLEIDING

In deze paragraaf wordt beschreven wat de plaats van het vak in de totale opleiding is. Dit is ook terug te vinden in de schematische weergave van de opleiding.

De plaats van het vak in de beroepsopleiding advocaten staat vast en dient ongewijzigd aangeboden te worden. De volgorde van de verschillende vakken is ter bepaling van de uitvoeringsorganisatie, die daarbij rekening houdt met de eventueel in de vakbeschrijving gegeven voorkeuren. Van die voorkeuren kan als daarvoor goede redenen zijn, worden afgeweken. In de eerste paragraaf van hoofdstuk 5 staat tot in detail aangegeven wat de volgorde van de modules van de vakken *beroepsattitude & beroepsethiek*, *schriftelijke vaardigheden* en *vaardigheden* is. Ook hiervan kan alleen worden afgeweken als daarvoor goede redenen zijn.

Om te zorgen voor groepen van voldoende omvang kunnen na goedkeuring van de NOvA keuzevakken maar één keer per jaar worden aangeboden (in plaats van één keer per cyclus), waarbij stagiaires die op verschillende momenten aan de opleiding begonnen zijn kunnen worden samengebracht in één groep. De keuzevakken van drie dagdelen kunnen zowel in het tweede als in het derde leerjaar gevolgd worden.

DOELGROEP

In deze paragraaf wordt de doelgroep benoemd. Bijvoorbeeld: stagiaires die de leerlijn burgerlijk recht hebben gekozen of stagiaires die de *minor strafrecht* hebben gevolgd.

De doelgroep staat vast en dient conform de inhoud van deze paragraaf in de beroepsopleiding advocaten te worden gehanteerd.

MODULES/OPBOUW/ONDERWERPEN/ONDERDELEN

In deze paragraaf wordt vermeld wat de opbouw van het vak is of worden aspecten beschreven die een relatie hebben met de opbouw van het vak. Soms bestaat het vak uit meerdere modules of is er een samenhang met een ander vak. Ook komt het voor dat de opbouw van het vak tot uiting komt in de te behandelen onderwerpen. Tot slot is bij sommige vakken gedetailleerd aangegeven welke onderwerpen op welke contactmomenten aan bod zouden moeten komen.

De opbouw van het vak is een advies aan de uitvoeringsorganisatie, en kan – indien hiervoor goede redenen zijn – anders worden ingevuld. Dit geldt overigens niet voor de eerste module van *beroepsattitude & beroepsethiek*. De huidige beroepsopleiding wordt gestart met een blok van twee dagen *introductie in de advocatuur*. Het programma hiervan wordt opgenomen in de eerste module van *beroepsattitude & beroepsethiek*, maar met toevoeging van het onderdeel rechtssociologie.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

In sommige gevallen geven ontwikkelaars van de vakbeschrijvingen in deze paragraaf het advies voor bepaalde voorwaarden voor deelname. Deze voorwaarden worden in deze paragraaf beschreven. De uitvoeringsorganisatie kan hiervan afwijken.

In andere gevallen zijn de voorwaarden voor deelname op te vatten als een verplichting voor de uitvoeringsorganisatie en dienen deze strikt gehanteerd te worden. Dit laatste geldt voor:

- het volgen van grote keuzevakken: dit is alleen toegestaan als de stagiaire de major heeft gevolgd van de leerlijn waarbij het grote keuzevak hoort;
- het volgen van kleine keuzevakken: dit is alleen toegestaan als de stagiaire de major of de minor heeft gevolgd van de leerlijn waarbij het kleine keuzevak hoort; de enige uitzonderingen hierop zijn:
 - o het keuzevak *aanbestedingsrecht* kan niet alleen gevolgd worden door stagiaires die de *minor bestuursrecht* en/of de *major bestuursrecht* hebben gevolgd, maar ook door stagiaires die de *minor burgerlijk recht* hebben gevolgd. Daarmee staat dit vak feitelijk open voor alle stagiaires.
 - o het keuzevak *strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* kan niet alleen gevolgd worden door stagiaires die de *minor strafrecht* en/of de *major strafrecht* hebben gevolgd, maar ook door stagiaires die de *Minor Bestuursrecht* hebben gevolgd. Daarmee staat dit vak feitelijk open voor alle stagiaires.
 - o het keuzevak *mededingingsrecht* kan niet alleen gevolgd worden door stagiaires die de *minor burgerlijk recht* en/of de *major burgerlijk recht* hebben gevolgd, maar ook door stagiaires die de *minor bestuursrecht* hebben gevolgd. Daarmee staat dit vak feitelijk open voor alle stagiaires.

EINDTERMEN

In deze paragraaf is bij een deel van de vakken in algemene zin vastgelegd wat de stagiaires moeten kennen en kunnen na afloop van het vak.

De eindtermen staan vast en dienen conform de inhoud van deze paragraaf in de beroepsopleiding advocaten te worden gehanteerd.

TOETSTERMEN

In deze paragraaf is concreet en eenduidig vastgelegd wat de stagiaires moeten kennen en kunnen na afloop van het vak.

Naast de toetsterm zelf is - indien relevant - aanvullende informatie bij de toetstermen opgenomen in de kolommen erachter. Het betreft hier:

- Een code (K, B of T) die verwijst naar de (vereenvoudigde) taxonomie van Bloom:
 - **Kennis (K):** informatie herinneren en kunnen reproduceren. In Kennis-toetstermen staat het te bereiken gedrag van de stagiaire beschreven in werkwoorden als: beschrijven, definiëren/een definitie geven van, noemen, opsommen.
 - **Begrip (B):** informatie kunnen samenvatten, uitleggen. In Begrips-toetstermen staat het te bereiken gedrag van de stagiaire beschreven in werkwoorden als: uitleggen waarom/hoe, illustreren aan de hand van voorbeelden, voorbeelden geven van, vergelijken, verklaren.
 - **Toepassen (T):** informatie kunnen gebruiken om een probleem op te lossen; informatie systematisch kunnen onderzoeken en met elkaar in verband brengen; informatie tot een nieuw geheel kunnen samenvoegen, informatie kunnen beoordelen en een standpunt kunnen formuleren. In Toepassing-toetstermen staat het te bereiken gedrag van de stagiaire beschreven in werkwoorden als: berekenen, vaststellen of ..., controleren of..., raadplegen, adviseren over..., beargumenteren of..., bewijzen, combineren, ontwerpen, overtuigen.

Let op! Vaak impliceert het beschreven gedrag ook onderliggende kennis/vaardigheden. Er wordt volstaan met het beschrijven van het 'hoogste' gedrag. Bijvoorbeeld: als 'een schriftelijk advies opstellen' het beschreven gedrag is, impliceert dit dat de stagiaire kennis heeft over het

desbetreffende onderwerp, dat de stagiaire de voor- en nadelen in de gegeven situatie kan afwegen en dat de stagiaire beschikt over schrijfvaardigheden. Deze 'onderliggende' gedragingen zijn dan niet apart benoemd. Het is om deze reden mogelijk (maar niet voldoende) om toetstermen op een lager niveau te toetsen (bijvoorbeeld: naar kennis te vragen, terwijl de stagiaire de toetsterm uiteindelijk op toepassingsniveau moet kunnen uitvoeren).

- Een code (E, EC of C) die verwijst naar de complexiteit van de context waarin de desbetreffende toetsterm moet kunnen worden uitgevoerd:
 - E = eenvoudig;
 - EC = enigszins complex;
 - C = complex.

Met deze code is getracht meer richting te geven aan het gewenste eindniveau. Er wordt vanuit gegaan dat de uitvoeringsorganisatie op basis van deze aanduiding in staat is om casus te (laten) selecteren of ontwikkelen met een passende complexiteit.

De codes voor complexiteit zijn alleen vermeld bij toepassingstoetstermen die betrekking hebben op een advocatuurlijke context. Voor de duidelijkheid: de code duidt dus **niet** op de complexiteit van het onderwerp dat in de toetsterm centraal staat. Het is immers mogelijk om complexe onderwerpen in een eenvoudige context aan bod te laten komen en om eenvoudige onderwerpen in een complexe context te verwerken.

- In de meeste vakbeschrijvingen is een kolom 'Onderwerp', 'Eindterm' of 'Onderdeel' aanwezig. In deze kolom wordt verwezen naar het nummer van respectievelijk het onderwerp, de eindterm of het onderdeel waarbij de desbetreffende toetsterm hoort.
- Een kruisje (x) in de kolom 'Beginterm' indien de ontwikkelaars van de vakbeschrijvingen denken dat (een deel van) de beginnende stagiaires mogelijk de beschreven kennis/vaardigheid al beheerst voorafgaand aan het vak.
- Een vaknaam in de kolom 'Overlap' indien de ontwikkelaars van de vakbeschrijvingen weten dat de toetsterm terugkomt in een ander vak. Alle gevallen waarin sprake was van (mogelijke) overlap tussen twee vakken zijn besproken. Indien besloten werd dat de toetsterm slechts in één vak hoort voor te komen, is een beslissing genomen over bij welk vak de toetsterm aangeleerd moet worden. In de andere gevallen is in de kolom 'overlap' wel een vaknaam genoemd. Afstemming tussen de ontwikkelaars/docenten van deze vakken is in dat geval vereist.
- Een kruisje (x) in de kolom 'Praktijk' indien de ontwikkelaars van de vakbeschrijvingen van mening zijn dat (een deel van) de toetsterm uitsluitend getoetst kan worden in de praktijk.

Het is essentieel dat de toetstermen worden behaald. Bij de (verdere) ontwikkeling van de vakken dienen de toetstermen de basis te vormen voor de inrichting van het vak. Tevens dienen zij de basis te vormen voor de toetsing van het vak. Natuurlijk kan bij de verdere ontwikkeling van het vak blijken dat enkele toetstermen iets aangepast zouden moeten worden. Hiervoor dient echter eerst akkoord worden gevraagd bij de stichting beroepsopleiding advocaten. Ook de stichting beroepsopleiding advocaten kan nog wijzigingen in de toetstermen aandragen.

In de vakken die in de versie van 30 mei 2013 van het curriculum zijn toegevoegd, is steeds als laatste toetsterm opgenomen:

"De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van {vaknaam}, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen."

Natuurlijk geldt deze toetsterm ook voor de vakken die al opgenomen waren in het curriculum van 14 september 2012. Er is echter voor gekozen de vakbeschrijvingen van deze vakken niet meer aan te passen aangezien de uitvoeringsorganisatie al druk bezig is met de verdere ontwikkeling hiervan.

VOLGORDE

Het beheersen van bepaalde toetstermen kan voorwaardelijk zijn om met andere toetstermen te kunnen starten. Indien dit aan de orde is, staat dit in deze paragraaf vermeld.

LEERVORMEN

Soms hebben de ontwikkelaars van de vakbeschrijvingen al een idee over de wijze waarop het vak vormgegeven zou kunnen worden. In deze paragraaf worden dergelijke ideeën uiteengezet.

De beschreven leervormen moeten worden beschouwd als een advies aan de uitvoeringsorganisatie, en kunnen – indien hiervoor goede redenen zijn – anders worden ingevuld.

LEERMIDDELEN

Soms hebben de ontwikkelaars van de vakbeschrijvingen al een idee over geschikte literatuur, andere bronnen of geschikte leermiddelen die een rol zouden kunnen spelen bij dit vak. In deze paragraaf worden dergelijke ideeën uiteengezet.

De beschreven leermiddelen moeten worden beschouwd als een advies aan de uitvoeringsorganisatie, en kunnen – indien hiervoor goede redenen zijn – anders worden ingevuld. Voor zover mogelijk wordt gebruik gemaakt van bestaande literatuur ((wet)boeken, (jurisprudentie)bundels, artikelen, e.d.). De uitvoeringsorganisatie waakt ervoor dat geen intellectuele eigendomsrechten worden geschonden.

TOETSVORMEN

Zoals in de toelichting op de schematische weergave is vermeld moeten zoveel mogelijk vakken getoetst worden, om vast te kunnen stellen in hoeverre de toetstermen zijn behaald en om de beroepsopleiding advocaten een minder vrijblijvend karakter te geven. Hierbij is bepaald dat in elk geval alle cognitieve vakken moeten worden getoetst.

Soms hebben de ontwikkelaars van de vakbeschrijvingen al een idee over de wijze waarop dit vak getoetst zou kunnen worden. In deze paragraaf worden dergelijke ideeën uiteengezet. uitvoeringsorganisatie, en

De beschreven toetsvormen moeten worden beschouwd als een advies aan de kunnen – indien hiervoor goede redenen zijn – anders worden ingevuld.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Soms zijn er randvoorwaarden waaraan voldaan moet worden om dit vak op een effectieve manier te kunnen verzorgen. Denk bijvoorbeeld aan een bepaalde groepsgrootte, audioversterking bij het voeren van een debat, beschikbaarheid van geschikte casus, de beschikbaarheid van een acteur, de mogelijkheid video-opnamen te maken of de noodzaak een bepaalde periode tussen de dagdelen te plannen. In deze paragraaf worden dergelijke randvoorwaarden/organisatorische aandachtspunten benoemd.

De beschreven randvoorwaarden en aandachtspunten voor de organisatie moeten worden beschouwd als een advies aan de uitvoeringsorganisatie, en kunnen – indien hiervoor goede redenen zijn – anders worden ingevuld.

STUDIEBELASTING

In deze paragraaf is uiteengezet wat de schatting is van de studiebelasting van het desbetreffende vak. De studiebelasting bestaat uit:

- voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen, het maken van het maken van huiswerkopdrachten/casus en voorbereiding van de toets);
- contacttijd.

De benodigde tijd voor de toetsing wordt door de uitvoeringsorganisatie vastgesteld en is daarom niet opgenomen in de vakbeschrijvingen.

Zie ook de opmerkingen over de studiebelasting bij de toelichting bij de schematische weergave van de beroepsopleiding advocaten (hoofdstuk 2).

5. Vakbeschrijvingen algemene vakken

VOLGORDE MODULES BEROEPSATTITUDE EN BEROEPSETHIEK, SCHRIFTELIJKE VAARDIGHEDEN EN VAARDIGHEDEN

Omdat er inhoudelijke samenhang is tussen de vakken *Beroepsattitude & Beroepsethiek*, *Schriftelijke vaardigheden* en *Vaardigheden*, is goed nagedacht over de volgorde waarin en het tijdstip waarop de modules waaruit deze vakken bestaan, kunnen worden aangeboden. De indeling is als volgt (hiervan kan alleen in overleg met de NOvA worden afgeweken):

Maand	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Leerjaar 1	Beroepsattitude en Beroepsethiek module 1			Vaardigheden module 1				Schriftelijke vaardigheden module 1	Vaardigheden module 2	Vaardigheden module 3	Beroepsattitude en Beroepsethiek module 2	Schriftelijke vaardigheden module 2 Vaardigheden module 4
Leerjaar 2	Vaardigheden evaluatie-gesprek jaar 1								Beroepsattitude en Beroepsethiek module 3	Vaardigheden module 5		Vaardigheden module 6
Leerjaar 3	Beroepsattitude en Beroepsethiek module 4	Vaardigheden module 7	Vaardigheden eindgesprek									

Figuur 6: Overzicht van de modules van de vakken *Beroepsattitude en Beroepsethiek*, *Schriftelijke vaardigheden* en *Vaardigheden* per maand en per leerjaar

VAKBESCHRIJVING BEROEPSATTITUDE EN BEROEPSETHIEK

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Beroepsattitude en Beroepsethiek* is een verplicht vak in alle drie de leerlijnen. Het vak wordt gegeven in leerjaar 1, 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Beroepsattitude en Beroepsethiek* is een verplicht vak voor alle stagiaires.

OPBOUW, MODULES EN ONDERWERPEN

Het vak *Beroepsattitude en Beroepsethiek* bestaat uit de volgende modules:

- module 1: aan het begin van leerjaar 1 (5 dagdelen);
- module 2: aan het einde van leerjaar 1 (2 dagdelen);
- module 3: in leerjaar 2 (2 dagdelen);
- module 4: in leerjaar 3 (4 dagdelen).

Module 1 (Introductie in de Advocatuur) geeft een uitgebreide kennismaking met het gedrags- en tuchtrecht en de rol van de advocaat in de rechtsstaat. Deze kennismaking vindt plaats tijdens een sessie van twee aaneensluitende dagen (met een avondprogramma op de eerste dag). Het programma van *Introductie in de Advocatuur* in de huidige beroepsopleiding wordt overgenomen in deze eerste module van *Beroepsattitude & Beroepsethiek*, met aanvulling van een rechtssociologisch element (eindterm 8-10 Beroepsattitude en toetsterm 23-34). Suggesties voor verbetering kunnen uiteraard worden meegenomen.

In module 2 wordt de kennis uit module 1 opgefrist en worden ervaringen op dit gebied van de stagiaires besproken.

In module 3 wordt aandacht gegeven aan de financiële kanten van de beroepsuitoefening en de daaraan gerelateerde gedragsregels en worden praktijkervaringen en -dilemma's behandeld. In deze module wordt tevens enige tijd ingeruimd voor rechtssociologische onderwerpen. De bedoeling is om de patroons actief bij (een deel van) deze module te betrekken.

In module 4 worden de verordeningen behandeld en wordt weer tijd ingeruimd voor het behandelen van praktijkervaringen en -dilemma's. Ook wordt er een oefentoets afgenomen ter voorbereiding op de eindtoets.

In module 2, 3 en 4 wordt ook aandacht besteed aan mogelijke ontwikkelingen in het gedragsrecht;

Voor de volgorde van de modules in samenhang met de modules van de vakken *Schriftelijke Vaardigheden* en *Vaardigheden*: zie de eerste paragraaf van hoofdstuk 5.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Er zijn geen voorwaarden voor deelname aan het vak *Beroepsattitude en Beroepsethiek*.

EINDTERMEN

In het vak *Beroepsattitude en Beroepsethiek* wordt de basis gelegd voor een verantwoorde beroepsuitoefening. In andere vakken, zoals in de minors en majors, wordt deze basis nader voor het specialisme uitgewerkt.

Na afloop van dit vak moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

GEDRAGSRECHT

1. De stagiaire kent en begrijpt het advocatengedragrecht (zoals neergelegd in de Advocatenwet, verordeningen, gedragsregels en in voorkomende gevallen de jurisprudentie van het Hof van Discipline) waarbij hij/zij inzicht heeft in de noodzaak van het bestaan van hiervan.
2. De stagiaire is vertrouwd met het begrip “zoals een behoorlijk advocaat betaamt”.
3. De stagiaire begrijpt de rol van de advocaat in de rechtsstaat en begrijpt het verband tussen gedrag zoals een behoorlijk advocaat betaamt en die rol in de rechtsstaat.
4. De stagiaire kent de grondtrekken van het tuchtrecht en de procedure van artikel 60b e.v. Advocatenwet.
5. De stagiaire heeft globale kennis van de inhoud van de Verordeningen.
6. De stagiaire is in staat gedragsrechtelijke en morele dilemma's te herkennen in een advocatuurlijk kader in het algemeen en in een concrete zaak en daar op een adequate wijze mee om te gaan.
7. De stagiaire is in staat dilemma's als bedoeld met behulp van het gedragsrecht te analyseren en in staat die dilemma's op te lossen en in staat om de oplossing te vertalen in de daarbij behorende beslissing in de praktijk.
8. De stagiaire is in staat bij het analyseren en oplossen van dilemma's, zo nodig na het inwinnen van advies, zelfstandig te werk te gaan en druk van anderen (kantoorgenoten, de cliënt, derden) te weerstaan.
9. De stagiaire is in staat om bij zijn optreden als advocaat zijn handelen en nalaten te richten naar de eisen van wat een behoorlijk advocaat betaamt.
10. De stagiaire is in staat zijn handelen in privé dusdanig vorm te geven dat het vertrouwen in de advocatuur niet geschonden wordt.
11. De stagiaire is vertrouwd met de begrippen integriteit en ethiek.

BEROEPSATTITUDE

1. De stagiaire weet wat een juiste beroepsattitude inhoudt als advocaat in het algemeen.
2. De stagiaire weet wat een juiste beroepsattitude inhoudt in het door hem beoefende rechtsgebied.
3. De stagiaire weet welke competenties en vaardigheden bij een juiste beroepsattitude behoren.
4. De stagiaire weet bij welke situatie welke competentie(s) moet(en) worden aangewend.
5. De stagiaire kan de nodige competenties inzetten binnen en toetsen aan het kader van het advocatengedragrecht.
6. De stagiaire is in staat vanuit de juiste beroepsattitude te handelen:
 - ten opzichte van zijn cliënt wanneer hij als advocaat optreedt;
 - tegenover enige rechterlijke instantie in de ruimste zin wanneer hij als advocaat optreedt;
 - ten opzichte van een wederpartij (advocaat of diens cliënt) in een concrete zaak;
 - wanneer hij als advocaat niet in een concrete zaak optreedt.
7. De stagiaire is in staat het vertrouwen in de advocatuur als richtlijn te betrekken bij zijn handelen wanneer hij niet in zijn hoedanigheid van advocaat optreedt.
8. De stagiaire kan een onderscheid maken tussen het recht vanuit intern (juridisch) en extern (maatschappelijk) oogpunt.
9. De stagiaire kan het beroep van advocaat in een maatschappelijk perspectief plaatsen.
10. De stagiaire kan geschillen in een maatschappelijk perspectief plaatsen.

TOETSTERMEN

De eindtermen zijn uitgewerkt in de volgende (specifiekere) toetstermen. In de kolom *Eindterm* wordt verwezen naar de bijbehorende eindterm, waarbij G1 bijvoorbeeld staat voor de eerste eindterm van gedragsrecht en B4 voor de vierde eindterm onder Beroepsattitude.

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Module	Eindterm	Praktijk?
	GEDRAGSRECHT EN BEROEPSATTITUDE				
1	De stagiaire kan de bronnen van het gedragsrecht benoemen.	K	1	G1	
2	De stagiaire kan de inhoud van het gedragsrecht toelichten: a. het gedrags- en tuchtrecht; b. de rol van de advocaat; c. de financiële kanten; d. de verordeningen.	B	1 1 3 4	G1	
3	De stagiaire kan de kernwaarden voor de advocatuur in zijn eigen woorden uitleggen.	B	1	G2	
4	De stagiaire kan uitleggen waarom het gedragsrecht noodzakelijk is voor het functioneren van de advocaat in de rechtsstaat.	B	1	G3	
5	De stagiaire kan in een concrete situatie dilemma's signaleren: a. gedragsrechtelijke dilemma's; b. financiële dilemma's.	T	1, 2, 4 3	G6	
6	De stagiaire kan in een concrete situatie vaststellen welke gedragsregels of normen toepasselijk zijn, in algemene zin ten opzichte van de cliënt, de rechter, andere advocaten en in financiële zin.	T	1, 2, 3, 4	G7, G9, B6	
7	De stagiaire kan in een concrete situatie zowel in algemene zin als ten opzichte van de cliënt, de rechter, andere advocaten als in financiële zin vaststellen of aan de gedragsregels of andere normen voldaan wordt.	T	1, 2, 3, 4	G7, G9, B6	X
8	De stagiaire kan een dilemma in een concrete situatie zowel in algemene zin als ten opzichte van de cliënt, de rechter, andere advocaten als in financiële zin met behulp van het gedragsrecht oplossen.	T	1, 2, 3, 4	G7, G9	X
9	De stagiaire kan de grondtrekken van het tuchtrecht, zoals beschreven in de Advocatenwet, benoemen.	K	1	G1, G4	
10	De stagiaire kan de grondtrekken van de procedure inzake onbehoorlijke praktijkuitoefening, als bedoeld in art. 60b e.v. Advocatenwet, benoemen.	K	1	G4	
11	De stagiaire kan in zijn eigen woorden de strekking van de Verordeningen samenvatten.	B	4	G5	
12	De stagiaire kan uitleggen waarom hij ook in privé, buiten zijn rol als advocaat, met het gedragsrecht rekening moet houden.	B	1	G10, B7	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Module	Eindterm	Praktijk?
13	De stagiaire kan in een concrete situatie waarin een ander druk op hem uitoefent de juiste opstelling kiezen.	T	1, 3, 4	G8, B6, B7	X
14	De stagiaire kan uitleggen hoe een declaratie tot stand komt zowel in betalende als toevoegingszaken.	B	3	G1, G5	
15	De stagiaire kan in zijn eigen woorden uitleggen wat verstaan wordt onder "handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt" als bedoeld in art. 46 Advocatenwet.	B	1	G2, G9, B1	
17	De stagiaire kan analyseren wat een juiste beroepsattitude voor hem inhoudt zowel in het algemeen als op het gebied van het recht waarin hij zijn praktijk uitoefent.	T	1, 4	B1, B2, B3, B4	
18	De stagiaire kan in een concrete beroepssituatie beargumenteren welke competenties noodzakelijk zijn.	T	1, 4	B4, B5	
19	De stagiaire kan in eigen woorden uitleggen welke competenties en vaardigheden bij een juiste beroepsattitude behoren.	B	1	B3	
20	De stagiaire kan de benodigde competenties inzetten binnen een concrete beroepssituatie.	T	4	B5	X
21	De stagiaire kan de benodigde competenties binnen een concrete beroepssituatie toetsen aan het kader van het advocatengedragrecht.	T	4	B5	
22	De stagiaire kan het verschil verklaren tussen het begrip integriteit en ethiek.	B	4	G11	
23	De stagiaire kan het verschil tussen een (juridisch) intern en een (maatschappelijk) extern perspectief op het recht aan de hand van voorbeelden illustreren.	B	1	B8	
24	De stagiaire kan enkele actuele maatschappelijke discussies over de rol van advocaat noemen (zoals: wat verwacht de samenleving van de advocatuur).	K	1	B9	
25	De stagiaire kan belangrijke maatschappelijk kritiek op het functioneren van advocaten aan de hand van voorbeelden illustreren (zoals: tarieven, toezicht, commercialisering, communicatie met cliënt).	B	1	B9	
26	De stagiaire kan de belangrijkste rechtssociologische inzichten over het maatschappelijk vertrouwen in het rechtssysteem en de advocatuur noemen.	K	1	B9	
27	De stagiaire kan de belangrijkste rechtssociologische inzichten over de verwachtingen van cliënten noemen.	K	1	B9	
29	De stagiaire kan discussiëren over maatschappelijke ontwikkelingen op het terrein van de advocatuur en hierover een eigen mening vormen.	T	1	B9	
30	De stagiaire kan het verschil tussen een juridisch en een maatschappelijk (rechtssociologisch) perspectief op geschillen aan de hand van voorbeelden illustreren.	B	3	B10	
31	De stagiaire kan de belangrijkste rechtssociologische inzichten over het ontstaan en verloop van geschillen noemen.	K	3	B10	
32	De stagiaire kan de belangrijkste rechtssociologische	B	3	B10	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Module	Eindterm	Praktijk?
	inzichten over de invloed van kenmerken van procespartijen op het procesverloop (met name het onderscheid tussen zogenaamde “one-shotters” en “repeat-players”) aan de hand van voorbeelden illustreren.				
33	De stagiaire kan de belangrijkste rechtssociologische inzichten over de wijze waarop procespartijen een proces ervaren, noemen.	K	3	B10	
34	De stagiaire kan de belangrijkste rechtssociologische inzichten over de uitkomst van juridische geschillen noemen.	K	3	B10	

VOLGORDE

De toetstermen 1, 2, 3, 4 en 6 moeten worden beheerst om aan de andere toetstermen te kunnen voldoen.

LEERVORMEN

De toetstermen kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie, zelfstudie, e-learning, debat, uitwerken van casus en praktijkopdrachten en intervisiebijeenkomsten. Afhankelijk van de inhoud van de modules kan hieruit een selectie worden gemaakt. Wij doen hierin het volgende voorstel:

- module 1: vooral klassikale instructie, praktijkoefeningen en debat;
- module 2: enige klassikale instructie en vooral rondetafelgesprekken (waarin voorbeelden van gedragsrechtelijke dilemma's worden besproken);
- module 3: enige klassikale instructie en vooral intervisie;
- module 4: enige klassikale instructie en vooral intervisie.

In module 3 kan er bij toetsterm 30-34 voor worden gekozen om de stagiaire en de patroon samen aan de slag te laten gaan met de uitwerking van een opdracht over één van de kernthema's uit de rechtssociologie, zoals: Hoe ontstaan en verlopen geschillen? Waarom komt slechts een klein aantal geschillen terecht bij de rechter en de advocaat? Welke invloed hebben de kenmerken van procespartijen op het procesverloop? Hoe ervaren procespartijen een geschil? Wat is de uitkomst van juridische geschillen?

LEERMIDDELEN

Bij dit vak kan het volgende leermiddel voor de stagiaires worden ingezet:

- Prof. mr. F.A.W. Bannier, *Zoals een behoorlijk advocaat betaamt*, Maklu: 3^e druk e.v.

De site www.tuchtrecht.nl kan gebruikt worden voor het opstellen/selecteren van geschikte casus.

De site www.waardenweb.nl is opgezet voor het analyseren van medische morele dilemma's. Dit zou een voorbeeld kunnen zijn voor een mogelijk digitaal leermiddel voor dit vak.

TOETSVORMEN

Voor wat betreft de toetsing stellen wij het volgende voor:

Aan het eind van ieder leerjaar wordt een toets afgenomen. Na de eerste twee jaren kan dit een vrij globale toets zijn, erop gericht om na te gaan of de stagiaire een redelijke kennis/ redelijk begrip opgedaan heeft. Na het derde jaar volgt een examen dat de stof van de gehele periode beslaat. Het is niet nodig in jaar 1 of 2 een voldoende te halen om naar het volgende jaar over te gaan maar het cijfer is wel onderdeel van het eindcijfer na het derde jaar. Dit eindcijfer wordt vastgesteld door de cijfers voor jaar 1 en 2 ieder voor 20% te laten meewegen en het cijfer voor de eindtoets voor 60%.

De toets over de eerste twee jaren zou in beide varianten een 'take home'-toets kunnen zijn, dat wil zeggen een thuis te schrijven essay of het uitwerken van een casus over een opgegeven vraag/ stelling/ dilemma. Daarbij is het - ter voorkoming van fraude - van belang te beschikken over een goed plagiaat-programma.

Voor alles geldt: alleen onvoldoende toetsen mogen worden herkanst.

De beroepsattitude dient ook aan bod te komen bij de praktijktoetsing die wordt uitgevoerd door de patroon.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van dit vak is het belangrijk met de volgende punten rekening te houden:

- Wanneer gewerkt wordt met de leervorm 'het voeren van een debat' is een grote zaal nodig met ook audioversterking en een beamer. Het moet mogelijk zijn de zaal zodanig in te richten dat een Lagerhuisdebat gevoerd kan worden.
- Wanneer gewerkt wordt met de leervorm 'interview' is het noodzakelijk te beschikken over voldoende subzalen.

STUDIEBELASTING

Dit vak heeft naar schatting een studiebelasting van 26 dagdelen (78 klokuren). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Contacttijd:
 - module 1: 5 dagdelen (15 uur);
 - module 2: 2 dagdelen (6 uur);
 - module 3: 4 dagdelen (12 uur);
 - module 4: 4 dagdelen (12 uur).
- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen, het aanleveren van gedragsrechtelijke dilemma's uit de eigen praktijk en het voorbereiden van de toets):
 - module 1: 5 dagdelen (15 uur);
 - module 2: 2 dagdelen (6 uur);
 - module 3: 2 dagdelen (6 uur);
 - module 4: 2 dagdelen (6 uur).

VAKBESCHRIJVING VAARDIGHEDEN

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Vaardigheden* is een verplicht vak in alle drie de leerlijnen. Dit vak wordt gegeven in leerjaar 1, 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Vaardigheden* is een verplicht vak voor alle stagiaires, ongeacht de leerlijn die ze volgen. De stagiaires worden per major (Burgerlijk recht, Strafrecht of Bestuursrecht) gegroepeerd in cursusgroepen. De praktijkvoorbeelden/casus en oefeningen bij *Vaardigheden* worden hierop zo veel mogelijk afgestemd. Er worden dus verschillende programma's *Vaardigheden* aangeboden voor de verschillende majors.

OPBOUW/MODULES

Het vak *Vaardigheden* vormt samen met het vak *Schriftelijke vaardigheden* de basis voor de mondelinge en schriftelijke vaardigheden van de stagiaire. Het onderdeel *Argumentatieleer* wordt aangeleerd bij het vak *Schriftelijke vaardigheden*, maar komt onvermijdelijk terug in het vak *Vaardigheden* (bijvoorbeeld bij het houden van een betoog). Het is aan te raden hiermee rekening te houden bij de planning van deze vakken.

Het vak *Vaardigheden* bestaat uit verschillende modules. Onderdeel van elke module is het volgen van theoretisch voorbereidend onderwijs, dat bij voorkeur door middel van e-learning wordt aangeboden.

De opbouw van dit vak is als volgt (tussen haakjes staat de contacttijd vermeld):

- Leerjaar 1:
 - Module 1: communicatieve vaardigheden (intake, adviesgesprek, slechtnieuwsgesprek, luisteren/samenvatten/doorvragen, basiscommunicatiemodel) & oplossingsgericht werken (15 klokuren - 5 dagdelen);
 - Module 2: presenteren/pleiten/comparitie (6 klokuren - 2 dagdelen);
 - Module 3: onderhandelen & oplossingsgericht werken (6 klokuren - 2 dagdelen);
 - Module 4: getuigenverhoor (6 klokuren - 2 dagdelen);
 - Evaluatiegesprek jaar 1.
- Leerjaar 2:
 - Module 5: timemanagement (6 klokuren - 2 dagdelen);
 - Module 6: mediation & oplossingsgericht werken (6 klokuren - 2 dagdelen)
- Leerjaar 3:
 - Module 7: integratiedag (6 klokuren - 2 dagdelen);
 - Eindgesprek.

Voor de volgorde van de modules in samenhang met de modules van de vakken *Schriftelijke Vaardigheden* en *Beroepsattitude & Beroepsethiek* verwijzen we naar de eerste paragraaf van hoofdstuk 5.

Het verdient de voorkeur om bij de invulling van module 7 samen te werken met docenten van het vak *Schriftelijke Vaardigheden* en docenten van cognitieve vakken. Indien mogelijk zou deze dag begeleid kunnen worden door een rechter.

Jaar 1 wordt afgesloten met een evaluatiegesprek. Aan het einde van de opleiding vindt een eindgesprek plaats. In het vak *Vaardigheden* wordt veel zinvolle informatie vergaard over de praktijk van de stagiaire. Het advies is om deze informatie te betrekken in de praktijkbeoordelingen door de patroons. Vandaar dat wij voorstellen dat er bij het evaluatiegesprek in jaar 1 en bij het eindgesprek contact is met de patroons. Mogelijk kan hier de combinatie worden gezocht met module 3 van *Beroepsattitude en Beroepsethiek* waar de patroon ook bij betrokken zal zijn.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Er zijn geen voorwaarden voor deelname aan het vak *Vaardigheden*.

Binnen het vak *Vaardigheden* geldt: indien een stagiaire een (onderdeel van een) module van het vak *Vaardigheden* niet volgt, dan kan hij **niet** deelnemen aan de daarop volgende module.

EINDTERMEN

Na afloop van het vak *Vaardigheden* moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

1. ADVISEREN

De stagiaire is in staat om mondeling advies te geven dat afgestemd is op de cliënt, waarbij de stagiaire alle relevante factoren meeneemt in zijn afweging. De stagiaire is daarbij in staat zich in de belevingswereld van de ander te verplaatsen en houdt daarmee rekening bij zijn advisering.

2. PLANNEN

De stagiaire is in staat voor werkzaamheden een realistische planning te maken, komt afspraken na, en houdt in de tijdsplanning rekening met onverwachte verzoeken van de cliënt en/of kantoorgenoten. Daarbij blijft de stagiaire effectief werken onder grote druk, bij tegenslag en/of in een hectische omgeving.

3. ONDERHANDELEN

De stagiaire is in staat oplossingen te zoeken in belang van de cliënt, waarbij de stagiaire bekend is met de factoren die een onderhandeling beïnvloeden, waaronder de belangen van de wederpartij, in of buiten rechte.

4. SAMENWERKEN EN RELATIEBEHEER

De stagiaire is in staat een effectieve relatie met kantoorgenoten en met cliënten met diverse achtergrond, gegrond op onderling vertrouwen, op te bouwen en te onderhouden.

5. OVERTUIGEN

De stagiaire is in staat de belangen van zijn cliënt te behartigen en de daarvoor benodigde argumentatie helder te presenteren en op overtuigende wijze voor het voetlicht te brengen.

6. OPLOSSINGSGERICHT WERKEN

De stagiaire is in staat oplossingsgericht te werken en geeft (ook buitengerechtelijke) alternatieven voor de oplossing van het probleem van de cliënt.

7. ZELFREFLECTIE

De stagiaire is in staat te reflecteren op zijn eigen gedrag en de invloed daarvan op anderen; de stagiaire kan door middel van gestructureerd collegiaal overleg professionele dilemma's of vraagstukken bespreken. Deze kunnen aspecten van ethiek, attitude, strategie en bekwaamheid betreffen.

TOETSTERMEN

De eindtermen van het vak *Vaardigheden* zijn uitgewerkt in de volgende (specifiekere) toetstermen:

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Module	Eindterm	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan de belangen van de cliënt en de wederpartij herkennen en verwerken in zijn mondelinge advies.	T	1	1		
2	De stagiaire kan in een concrete situatie een conflictdiagnose opstellen, buitengerechtelijke alternatieven aandragen en de	T	1	6	ADR	

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Module	Eindterm	Overlap?	Praktijk?
	voor- en nadelen van de verschillende oplossingen, met name mediation, analyseren.					
3	De stagiaire kan bij het geven van mondeling advies zijn taalgebruik en vaktaal afstemmen op het niveau van de cliënt en gaat na of de cliënt zijn woorden begrijpt.	T	1	1		X
4	De stagiaire kan voor zijn werkzaamheden een realistische planning maken voor alle activiteiten die hij moet uitvoeren, waarbij de stagiaire rekening houdt met voldoende controlemogelijkheden van derden (patroon/cliënt).	T	5	2		X
5	De stagiaire kan zijn werkzaamheden op (ver)lopende procestermijnen afstemmen.	T	5	2		X
6	De stagiaire kan zijn werk prioriteren door een beargumenteerd onderscheid te maken tussen zaken die prioriteit behoeven en zaken die geen prioriteit behoeven.	T	5	2		X
7	De stagiaire kan gemaakte afspraken met cliënten en kantoorgenoten nakomen of tijdig aankondigen dat dit niet gaat lukken en daarbij vermelden wanneer dit wel lukt.	T	5	2		X
8	De stagiaire kan de Harvard onderhandelingsmethoden toepassen bij het voeren van onderhandelingen voor een cliënt.	T	3	3		
9	De stagiaire kan de fases van onderhandelen van McMillan toepassen bij het voeren van onderhandelingen voor een cliënt.	T	3	3		
10	De stagiaire kan de cliënt mondeling adviseren over het beste alternatief zonder onderhandelen (BAZO).	T	3	3		
11	De stagiaire kan in een concrete zaak gemeenschappelijke en tegengestelde belangen tussen cliënt en wederpartij vaststellen.	T	1, 3, 6	1, 3		
12	De stagiaire kan zijn eigen onderhandelingsstijl aanpassen in het belang van de cliënt en het effect daarvan op anderen benoemen.	T	3	3		
13	De stagiaire past de basisbeginselen van communicatieve vaardigheden (zoals luisteren/samenvatten/doorvragen en het communicatiemodel van Watzlawick) toe in de praktijk en op kantoor.	T	1	1, 4		X
14	De stagiaire kan het effect van taalgebruik, (kleding)stijl en uitstraling in een concrete situatie analyseren en hiermee rekening houden.	T	1	4, 7		
15	De stagiaire kan zijn gedrag aanpassen aan de verschillende hiërarchische niveaus binnen en buiten zijn kantoor.	T	1, 3, 6	4		
16	De stagiaire kan zijn eigen voorkeurscommunicatiestijl en gedrag en daarbij behorende valkuilen analyseren en analyseert wat het effect daarvan is op zijn gesprekspartners, onder wie rechters.	T	1	1, 4, 6		
17	De stagiaire kan een logisch en gestructureerd mondeling betoog opbouwen met een duidelijk onderscheid tussen feiten, juridische kwalificaties en conclusies.	T	2	5		X

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Module	Eindterm	Overlap?	Praktijk?
18	De stagiaire kan een logisch en gestructureerd betoog duidelijk presenteren (denk aan verstaanbaarheid, intonatie, klemtoon, volume, tempo) binnen de beschikbare tijdsduur.	T	2	5		X
19	De stagiaire kan weerstand bij cliënt tegen een gegeven advies herkennen en past communicatievaardigheden toe om weerstand te overwinnen, bijvoorbeeld bij het voeren van slechtnieuwsgesprekken.	T	1, 3, 6	2, 5		
20	De stagiaire kan wetten van retorica en argumentatieleer toepassen in zijn praktijktoefening.	T	2, 4	5	<i>Schriftelijke vaardigheden</i>	X
21	De stagiaire kan de theorie van het getuigenverhoor toepassen bij het verhoren van getuigen.	T	4	5		
22	De stagiaire kan de escalatieladder van Glasl beschrijven.	K	1, 3, 6	6		
23	De stagiaire kan de gevoelens van zijn cliënt herkennen en bespreekbaar maken om mogelijkheden van buitengerechtelijke conflictoplossing te onderzoeken.	T	1, 3, 6	1, 6		X
24	De stagiaire kan zijn cliënt begeleiden in een mediationtraject.	T	3, 6	6	<i>ADR</i>	X
25	De stagiaire kan de-escalerende technieken toepassen, door bijvoorbeeld belangen in plaats van standpunten te benoemen.	T	1, 3, 6	1, 4, 6		
26	De stagiaire kan reflecteren op zijn eigen gedrag en op de invloed daarvan op anderen.	T	1 t/m 7	7		
27	De stagiaire kan een methode van intervisie toepassen om inzicht in eigen dilemma's te verkrijgen.	T	1 t/m 10	7		
28	De stagiaire kan het verloop van het mediationproces beschrijven.	K	6	1, 6	<i>ADR</i>	
29	De stagiaire kan de selectiecriteria voor het vinden van een mediator benoemen.	K	6	6	<i>ADR</i>	

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van het vak *Vaardigheden*. Natuurlijk is het wel nodig om de basisbeginselen van communicatieve vaardigheden eerst aan te leren. De volgorde van de verschillende modules is goed doordacht. We adviseren dan ook deze volgorde aan te houden.

LEERVORMEN

Het advies is om in het vak *Vaardigheden* gebruik te maken van de leervorm 'intervisie'. Ook in het vak *Beroepsattitude & beroepsethiek* wordt hiervan gebruik gemaakt. Voorgesteld wordt de stagiaires in de eerste module van het vak *Vaardigheden* bekend te maken met deze leervorm.

De toetstermen kunnen bereikt worden door middel van:

- literatuurstudie en theoretische overdracht;
- e-learning / online trainingen;
- oefeningen en opdrachten;
- rollenspellen in casus gebaseerd op de praktijk;
- oefenen met acteurs;
- video-opnamen;
- intervisie, feedback, zelfreflectie;
- discussie;
- filmfragmenten.

Bij het opstellen van het programma voor dit vak is het uitgangspunt geweest dat het bestuderen van literatuur en het verkrijgen van theoretische kennis buiten de contacttijd plaatsvindt. Op deze manier kan de contacttijd effectief ingezet worden.

LEERMIDDELEN

Het boek *Praktijkleer* dat in de huidige beroepsopleiding wordt gebruikt, dient geactualiseerd en aangepast te worden aan de beroepsopleiding advocaten. Wij adviseren daarnaast een digitale leeromgeving beschikbaar te stellen waarin steeds actueel materiaal wordt opgenomen. Binnen deze digitale leeromgeving kunnen ook de e-learningmodules worden opgenomen.

Er dienen bij voorkeur e-learningmodules te worden ontwikkeld over:

- Communicatieve vaardigheden;
- Presenteren/pleiten/comparitie van partijen;
- Onderhandelen;
- Getuigenverhoor;
- Timemanagement;
- Mediation.

Het advies is om te bekijken of het mogelijk is een (format voor een) Persoonlijk Ontwikkelplan te ontwikkelen. Dit kan een goed hulpmiddel zijn binnen het vak *Vaardigheden* en daarnaast in de praktijk. Wellicht is het een idee om hier een koppeling te leggen met patroons.

TOETSVORMEN EN EVALUATIE

Aan het eind van leerjaar 1 vindt een evaluatiegesprek plaats.

Het vak wordt in leerjaar 3 afgesloten met een eindgesprek. Dit eindgesprek is geen beoordeling, maar heeft het karakter van een ontwikkelgesprek.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

In het vak *Vaardigheden* wordt geen strikte scheiding beoogd tussen materieel recht, formeel recht en vaardigheden. Om deze reden wordt in de bestaande beroepsopleiding steeds gewerkt met twee trainers per groep: een communicatietrainer en een advocaat. Deze opzet werkt goed en we bevelen deze dan ook ten zeerste aan voor de nieuw op te zetten beroepsopleiding. Verder adviseren we een hoofddocent *Vaardigheden* aan te stellen met daaronder trainers.

Bij de verdere ontwikkeling van dit vak is het belangrijk met de volgende punten rekening te houden:

- Geen uitslagen bekend maken op de dagen waarop de bijeenkomsten plaatsvinden (dit in verband met onrust die dit kan veroorzaken).
- Geen toetsen of onderwijs vlak voor of na een bijeenkomst inplannen.

- Tijdens de bijeenkomsten moet de mogelijkheid om op video op te nemen en dit terug te kijken aanwezig zijn. Elke trainer moet dan ook een videocamera hebben.
- Op de cursuslocatie moet flip-over, internet en beamer beschikbaar zijn.
- De ideale groepsgrootte voor de bijeenkomsten is 12 (met twee trainers waarvan één advocaattrainer). Er moet een maximum van 16 personen per bijeenkomst gelden.
- Voor elk van de drie leerlijnen moeten aparte casus en voorbeeldsituaties geselecteerd/ontwikkeld worden.
- Het heeft de voorkeur om alle vaardigheidsmodules door dezelfde communicatie- en advocaattrainer te laten geven.
- Het competentieprofiel advocaat- en communicatietrainer (zie hieronder) moet gehanteerd worden.

Competenties Trainer¹ onderdeel Vaardigheden beroepsopleiding advocaten

1. Professioneel

- Heeft kennis van didactiek, beschikt over aantoonbare actuele didactische vaardigheden en kan werken met verschillende leervormen en leermiddelen.
- Beschikt over aantoonbare vakinhoudelijke kennis over de onderwerpen die in het onderdeel vaardigheden van de beroepsopleiding advocaten worden aangeboden.
- Heeft een totaaloverzicht van het vaardighedenprogramma en onderbouwt deze met relevante en actuele literatuur en praktijkvoorbeelden.
- Kent de advocatuur en de dagelijkse praktijk van een advocaat-stagiaire.
- Bereidt de trainingen goed voor en zorgt voor een goede nazorg en follow-up.
- Staat open voor feedback en reflecteert op eigen leerervaringen.
- Onderhoudt aantoonbaar jaarlijks zijn kennis en kunde als trainer door middel van intervisie en verdieping trainersvaardigheden.
- Kan zelf voorbeeldgedrag ten aanzien van de te leren vaardigheden laten zien en handelt integer.
- Voelt zich verantwoordelijk voor de kwaliteit en de inhoud van het totale vaardighedenprogramma van de beroepsopleiding advocaten.

2. Communicatie en presentatie

- Beschikt over uitstekende communicatieve vaardigheden en heeft een goed contact met de individuele cursisten en de groep als geheel.
- Geeft heldere instructies voor het uitvoeren van oefeningen en opdrachten en bespreekt deze gericht na.
- Kan goed luisteren en observeren en communiceert helder en effectief.
- Toont interesse in de cursisten en kan zich inleven in de belelevingswereld van de advocaat-stagiaires.
- Zorgt voor een verzorgde presentatie en uitstraling, passend bij de advocatuur.
- Presenteert helder en concreet.
- Is zich bewust van hoe hij overkomt op de cursisten.
- Kan goed samenwerken met collega trainers en is flexibel.
- Deelt actief zijn ervaringen met collega trainers en vraagt aan hen feedback.

3. Motiveren en inspireren

- Heeft een positieve en enthousiasmerende houding en begeleidt het leerproces op een inspirerende en motiverende wijze.
- Weet de persoonlijke leerdoelen van de cursisten te achterhalen en stimuleert hen zich hierin te ontwikkelen.

¹ Hierbij wordt bedoeld op de communicatietrainer en de advocaattrainer.

- Zet aan tot reflectie van de cursisten en geeft hen gerichte constructieve feedback, die zij direct kunnen toepassen.
- Brengt de trainingsinhoud boeiend over en maakt daarbij gebruik van actuele praktijkvoorbeelden en materiaal.
- Kan interactie met en tussen cursisten stimuleren en begeleiden en zet hen aan tot leren.
- Kan goed omgaan met weerstand en lost conflicten of spanningen op.
- Zorgt voor een veilige sfeer en een positief leerklimaat in de groep.
- Heeft kennis van groepsdynamiek en bevordert de groepsontwikkeling.
- Houdt overzicht over de hele groep, zonder het individu uit het oog te verliezen.

4. Actueel

- Weet hoe hij moet werken met een digitale leeromgeving en kan cursisten hierin begeleiden.
- Heeft kennis van blended learning en weet hoe je als trainer daarmee moet werken.
- Weet hoe hij sociale media kan inzetten om te leren en de groepsband te versterken.
- Heeft affiniteit en kennis van de generatie Y en Z.
- Kan goed werken met moderne audiovisuele hulpmiddelen.
- Betrekt actualiteiten in zijn trainingen.

STUDIEBELASTING

Dit vak heeft naar schatting een studiebelasting van 78 klokuren (26 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Leerjaar 1:
 - Module 1: 15 uur (5 dagdelen) contacttijd en 3 uur (1 dagdeel) e-learning;
 - Module 2: 6 uur (2 dagdelen) contacttijd en 3 uur (1 dagdeel) e-learning;
 - Module 3: 6 uur (2 dagdelen) contacttijd en 3 uur (1 dagdeel) e-learning;
 - Module 4: 6 uur (2 dagdelen) contacttijd en 3 uur (1 dagdeel) e-learning;
 - Evaluatiegesprek jaar 1: 1,5 uur (0,5 dagdeel) (gesprek van 0,5 uur met voorbereiding).
- Leerjaar 2:
 - Module 5: 6 uur (2 dagdelen) contacttijd en 3 uur (1 dagdeel) e-learning;
 - Module 6: 6 uur (2 dagdelen) contacttijd en 3 uur (1 dagdeel) e-learning;).
- Leerjaar 3:
 - Module 7: 6 uur (2 dagdelen) contacttijd en 3 uur (1 dagdeel) voorbereiding;
 - Eindgesprek: 3 uur (1 dagdeel) (gesprek van 0,5 uur met voorbereiding).

VAKBESCHRIJVING SCHRIFTELIJKE VAARDIGHEDEN ARGUMENTATIELEER

'Law is a profession of words.' Het recht heeft taal als enige werkinstrument. Het recht ontstaat, ontwikkelt en bereikt resultaten alleen maar door en in taal. Advocaten doen een groot deel van hun werk schriftelijk: in brieven, e-mails, adviezen, dagvaardingen en andere processtukken. Om hun werk goed te doen, moeten hun teksten overtuigend, lezersgericht en juridisch inhoudelijk correct zijn, en bovendien begrijpelijk en correct geformuleerd. Beginnende stagiaires hebben echter vaak gedurende lange tijd alleen maar academische juridische teksten geschreven en gelezen en hebben daardoor een wat vertekend beeld op de taal ontwikkeld. Bovendien zijn zij zich vaak nog niet voldoende bewust van de dienstverlenende rol van de advocaat en verplaatsen zij zich daardoor onvoldoende in de lezer. Daarom is het voor advocaten zo belangrijk dat er tijdens en na hun opleiding voldoende aandacht wordt besteed aan schrijfvaardigheid. In dit vak zal ook veel aandacht worden besteed aan argumentatieleer.

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Schriftelijke vaardigheden* maakt onderdeel uit van alle leerlijnen van de beroepsopleiding advocaten en wordt gegeven in het eerste leerjaar, zodat de stagiaire de opgedane vaardigheden direct in de praktijk kan toepassen. Het verdient de voorkeur dat de stagiaire ten minste enkele maanden in de advocatenpraktijk werkzaam is, voordat dit cursusonderdeel wordt gevolgd.

DOELGROEP

Het vak *Schriftelijke vaardigheden* is verplicht voor alle stagiaires.

De stagiaires worden per major (*Burgerlijk recht, Strafrecht of Bestuursrecht*) gegroepeerd in cursusgroepen. De praktijkvoorbeelden en oefeningen bij *Schriftelijke vaardigheden* worden hier zo veel mogelijk op afgestemd. Dit zal betekenen dat er verschillende programma's *Schriftelijke vaardigheden* worden aangeboden voor de verschillende majors.

MODULES/OPBOUW

Het vak *Schriftelijke vaardigheden* bestaat uit twee modules en vormt samen met het vak *Vaardigheden de basis voor de mondelinge en schriftelijke vaardigheden van de stagiaire*.

Argumentatieleer wordt aangeleerd bij het vak *Schriftelijke vaardigheden*, maar komt onvermijdelijk terug in het vak *Vaardigheden* (bijvoorbeeld bij het houden van een betoog (module 2)). Het verdient daarom aanbeveling om in ieder geval in de eerste module van *Schriftelijke vaardigheden* het grootste deel van de tijd aan argumentatieleer te besteden. Ook in de tweede module komt argumentatieleer aan de orde. De verdere verdeling van de inhoud van het vak *Schriftelijke vaardigheden* over de twee modules wordt overgelaten aan de uitvoeringsorganisatie. Zie voor de volgorde van de modules in samenhang met de modules van de vakken *Vaardigheden* en *Beroepsattitude & Beroepsethiek* de eerste paragraaf van hoofdstuk 5.

Het vak *Schriftelijke Vaardigheden* start met het volgen van voorbereidend onderwijs dat bij voorkeur door middel van e-learning wordt aangeboden. Daarna levert de stagiaire een schriftelijk stuk in dat volgens hem voldoet aan de eisen van een effectieve tekst.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Er zijn geen voorwaarden voor deelname aan het vak *Schriftelijke Vaardigheden*.

EINDTERMEN

Na afloop van het vak *Schriftelijke vaardigheden* moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

- De stagiaire kan in een juridische context teksten schrijven die effectief zijn. Dat houdt in dat:
 - de inhoud van de schriftelijke stukken is afgestemd op het doel van de tekst en op de beoogde lezer;
 - de argumentatie juridisch correct is uitgewerkt en helder is gepresenteerd;
 - de opbouw van de tekst overzichtelijk is gestructureerd;
 - de formuleringen van de tekst begrijpelijk, aanvaardbaar en correct zijn.
- De stagiaire kan het schrijfproces zodanig aanpakken dat hij op een efficiënte manier een effectieve tekst kan schrijven.

TOETSTERMEN

De eindtermen van het vak *Schriftelijke vaardigheden* zijn uitgewerkt in de volgende (specifieke) toetstermen.

In de kolom *Onderwerp* staan hier en daar de letters *Bu*, *Be* of *S*. Dat betekent dat de desbetreffende toetsterm alleen is bedoeld voor stagiaires die de leerlijn Burgerlijk recht, Bestuursrecht of Strafrecht volgen.

In de kolom *Overlap* staat het vak *Vaardigheden* genoemd bij de toetstermen die aangeleerd worden bij het vak *Schriftelijke vaardigheden*, maar die (in mondelinge vorm) kunnen terugkomen bij het vak *Vaardigheden*.

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan de eisen aan een effectieve tekst noemen: de inhoud moet goed geselecteerd zijn en afgestemd zijn op doel en lezer; de opbouw moet goed gegroepeerd, logisch en doorzichtig zijn en de formuleringen begrijpelijk, aanvaardbaar en correct.	K				
2	De stagiaire kan verschillende fasen in het schrijfproces noemen.	K				
3	De stagiaire kan een effectieve dagvaarding schrijven.	T	C	Bu		
4	De stagiaire kan een effectieve conclusie van antwoord schrijven.	T	C	Bu		
5	De stagiaire kan een effectief advies schrijven.	T	C			
6	De stagiaire kan een effectieve brief of e-mail schrijven.	T	C			
7	De stagiaire kan een effectief bezwaar- of beroepsschrift schrijven.	T	C	Be		
8	De stagiaire kan een effectieve pleitnota schrijven.	T	C	S		
9	De stagiaire kan een heldere probleemstelling of rechtsvraag formuleren.	T	C			
10	De stagiaire kan informatie uit een dossier of casus selecteren voor een schriftelijk stuk, zodanig dat daarbij niet te veel en niet te weinig informatie wordt gebruikt.	T	C		<i>Vaardigheden</i>	
11	De stagiaire kan in een juridische tekst vaststellen welke argumentatieve lijn(en) is (zijn) toegepast (enkelvoudige, nevenschikkende, concessieve en/of meervoudige argumentatie)	T	C			
12	De stagiaire kan in een juridische tekst onderscheid maken tussen hoofd- en subargumenten.	T	C		<i>Vaardigheden</i>	
13	De stagiaire kan een rommelig betoog van de wederpartij effectief schriftelijk samenvatten.	T	C		<i>Vaardigheden</i>	

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
14	De stagiaire kan in een juridische tekst vaststellen van welk type argumentatie gebruik wordt gemaakt (zoals analogie-argumentatie, autoriteitsargumentatie en causale argumentatie).	T	C			
15	De stagiaire kan de deugdelijkheid van een redenering in een juridische tekst beoordelen door de onderliggende verzwegen argumentatie te expliciteren en de bijbehorende kritische vragen te stellen.	T	C			
16	De stagiaire kan argumentatie adequaat weerleggen.	T	C		Vaardigheden	
17	De stagiaire kan drogredenen herkennen en typeren.	T	EC			
18	De stagiaire kan drogredenen adequaat pareren.	T	EC			
19	De stagiaire kan een argumentatieve lijn in een tekst verwerken.	T	C			
20	De stagiaire kan gedachtesprongen in een schriftelijk betoog herkennen en corrigeren.	T	C			
21	De stagiaire kan een onlogische volgorde in argumentatie herkennen en corrigeren.	T	C			
22	De stagiaire kan op basis van analyse van een rechtsregel de argumentatieve opbouw van zijn schriftelijke betoog bepalen.	T	C			
23	De stagiaire kan het feitencomplex optimaal afstemmen op de onderbouwing van zijn standpunten.	T	C		Vaardigheden	
24	De stagiaire kan de volgorde waarin hij zijn argumenten presenteert afstemmen op het publiek dat hij probeert te overtuigen.	T	C		Vaardigheden	
25	De stagiaire kan de inhoud van een tekst goed groeperen in alinea's, paragrafen en hoofdstukken.	T	C			
26	De stagiaire kan de inhoud van een tekst logisch (en niet per se chronologisch) ordenen.	T	C		Vaardigheden	
27	De stagiaire kan de opbouw van de tekst doorzichtig (transparant) presenteren, o.a. door kopjes, signaalwoorden, witregels, verwijswaarden etc.	T	C			
28	De stagiaire kan vaststellen van welke vaste tekststructuur (probleemstructuur, adviesstructuur, voorstelstructuur, evaluatiestructuur, maatregelstructuur) gebruik wordt gemaakt.	T	C			
29	De stagiaire kan een tekst schrijven aan de hand van een vaste tekststructuur (probleemstructuur, adviesstructuur, voorstelstructuur, evaluatiestructuur en maatregelstructuur).	T	C			
30	De stagiaire kan de lay-out van de tekst goed laten aansluiten bij de inhoud.	T	C			
31	De stagiaire kan informatieve en bondige kopjes formuleren om de hoofdonderdelen van de tekst mee aan te duiden.	T	C			
32	De stagiaire kan met eenduidige nummering en subnummering de opbouw van de tekst inzichtelijk maken.	T	C			
33	De stagiaire kan met signaalwoorden (zoals 'bovendien', 'overigens') de (argumentatieve) samenhang in de tekst helder presenteren.	T	C			
34	De stagiaire kan samenhang tussen alinea's aanbrengen.	T	C			
35	De stagiaire kan samenhang binnen alinea's aanbrengen.	T	C			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
36	De stagiaire kan een kernzin van een alinea formuleren.	T	C			
37	De stagiaire kan de alinea-indeling beoordelen met de trefwoordmethode.	T	C			
38	De stagiaire kan een inleiding schrijven die de lezer een duidelijk beeld geeft van de aanleiding, het onderwerp en de opbouw van de tekst.	T	C			
39	De stagiaire kan het doel van een tekst door middel van een centrale vraag in de inleiding weergeven.	T	C			
40	De stagiaire kan de tekst zodanig afsluiten dat de lezer een duidelijk beeld heeft van de belangrijkste tekstonderdelen.	T	C			
41	De stagiaire kan de tekst zodanig afsluiten dat de lezer goed weet wat er van hem verwacht wordt.	T	C			
42	De stagiaire kan tangconstructies herkennen en herschrijven.	T	C			
43	De stagiaire kan lange aanlopen herkennen en herschrijven.	T	C		Vaardigheden	
44	De stagiaire gebruikt alleen woorden en afkortingen waarvan de hij de betekenis kent.	T	C		Vaardigheden	
45	De stagiaire gebruikt zo weinig mogelijk Latijnse termen.	T	C		Vaardigheden	
46	De stagiaire kan archaïsch, vaag, omslachtig, abstract en ambtelijk taalgebruik vermijden.	T	C		Vaardigheden	
47	De stagiaire kan zakelijk en neutraal formuleren.	T	C		Vaardigheden	
48	De stagiaire kan de toonzetting van zijn schriftelijk stuk aanpassen aan de omstandigheden van het geval.	T	C			
49	De stagiaire kan een tekst consistent formuleren (denk aan werkwoordstijden, toonzetting en woordkeus).	T	C		Vaardigheden	
50	De stagiaire kan briefconventies correct toepassen.	T	C			
51	De stagiaire gebruikt www.woordenlijst.org , www.taaladvies.net , www.zoekeneenvoudigewoorden.nl als naslagwerken.	T	C			x

VOLGORDE

De volgorde van de toetstermen van het vak *Schriftelijke vaardigheden* geeft in principe niet de volgorde weer waarin deze moeten worden aangeleerd. Bij de verschillende oefeningen zullen doorgaans meerdere toetstermen tegelijkertijd aan bod kunnen komen. Vanuit didactisch perspectief is het wenselijk om afwisseling in werkvormen en aanpak aan te brengen zodat de cursus zo goed mogelijk aansluit bij de verschillende leerstijlen van de stagiaires.

Het is aan te bevelen na te denken over de volgorde van de onderwerpen van het vak *Schriftelijke vaardigheden* in samenhang met het programma van het vak *Vaardigheden*.

LEERVORMEN

Aangezien schrijven een vaardigheid is die het beste door toepassing en feedback hierop is aan te leren, is het aan te raden hiermee onder begeleiding van docenten te oefenen. E-learning leent zich minder goed voor schrijfvaardigheid: alleen uit te reiken literatuur, cognitieve toetsen en correctheid kunnen in e-learning

worden aangeboden. Of de schrijver deze kennis vervolgens goed kan toepassen, is te complex om in e-learning te toetsen.

Een cursus met veel korte, praktische oefeningen en afwisselende werkvormen is effectief gebleken. Een klassikale setting helpt bij het creëren van een mild competitieve sfeer en draagt bij aan een zinvolle discussie. Stagiaires zijn doorgaans zeer betrokken bij het onderwerp en ze waarderen het om elkaars vragen en meningen te bespreken. De inzet van audiovisuele middelen en het gebruik van filmfragmenten kan de leerstof ondersteunen.

LEERMIDDELEN

Het huidige cursusboek *Schriftelijke vaardigheden* van J.G. Valbracht of *Schrijfvaardigheid in de rechtspraktijk* van J.G. Valbracht en J.M. Gerlofs vormt een goed uitgangspunt voor het vak *Schriftelijke vaardigheden*. Het is van belang dat de gehanteerde voorbeelden en modellen in het cursusboek afkomstig zijn uit en aansluiten op de advocatuurlijke beroepspraktijk.

TOETSVORMEN EN BEOORDELING

Aan de stagiaires wordt gevraagd om voorafgaand aan het vak *Schriftelijke vaardigheden* een inhoudelijke brief van maximaal drie A4 in te leveren die representatief is voor de eigen praktijk en die volgens de stagiaire voldoet aan de eisen aan een effectieve tekst. Deze opdracht geeft de docenten een indruk van de schrijfvaardigheid van de stagiaire en biedt extra aanknopingspunten voor de inrichting van de lesdagen en het geven van feedback aan de stagiaire.

Ook levert de stagiaire halverwege het vak een grotere schrijfopdracht in. De huiswerkopdracht wordt door de docenten beoordeeld.

Het verdient de voorkeur om bij de invulling van module 7 van het vak *Vaardigheden* een schriftelijke opdracht toe te voegen.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Zoals blijkt uit de toetstermen, wordt in het vak *Schriftelijke vaardigheden* een vergaande integratie beoogd tussen materieel recht, formeel recht en schriftelijke vaardigheden. Om deze reden wordt in de bestaande beroepsopleiding steeds gewerkt met twee docenten per groep: een vakdocent Nederlands met als specialisatie taalbeheersing en een advocaat. Deze opzet werkt goed en we bevelen deze dan ook ten eerste aan voor de beroepsopleiding advocaten. Vanzelfsprekend voert de advocaatdocent met name praktijk in het rechtsgebied van de major.

De cursus is gebaat bij een groepsindeling van maximaal zestien deelnemers van dezelfde leerlijn. Bij voorkeur tellen de groepen ongeveer twaalf deelnemers. Een opstelling in conferentie- of vergadervorm heeft de voorkeur in verband met discussie en interactie.

STUDIEBELASTING

Het vak *Schriftelijke vaardigheden* heeft naar schatting een studiebelasting van 24 klokuren (8 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereiding (inclusief het bestuderen van bronnen en het maken van huiswerkopdrachten): 12 klokuren (4 dagdelen).
- Contacttijd: 12 klokuren (4 dagdelen).

VAKBESCHRIJVING ADR

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *ADR* is een verplicht vak in alle drie de leerlijnen. Het is een vak met 1 dagdeel contacttijd. Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten. ADR staat voor Alternative Dispute Resolution.

DOELGROEP

Het vak *ADR* is een verplicht vak voor alle stagiaires.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *ADR* komen de volgende onderwerpen aan bod:

- Mediation;
- bindend advies;
- arbitrage.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Er zijn geen voorwaarden voor deelname aan het vak *ADR*.

EINDTERMEN

Na afloop van het vak *ADR* moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

De stagiaire heeft kennis van en inzicht in:

1. de voor bindend advies, arbitrage en mediation geldende wettelijke bepalingen;
2. de belangrijkste kenmerken van bindend advies, arbitrage en mediation en de verschillen tussen deze vormen van ADR;
3. de totstandkoming en het verloop van de procedures (processtructuur) van bindend advies, arbitrage en mediation;
4. de te raadplegen bronnen (literatuur, jurisprudentie);
5. bindend advies, arbitrage en mediation om een strategische afweging te maken voor een van de vormen van ADR of overheidsrechtspraak.

TOETSTERMEN

De eindtermen van het vak *ADR* zijn uitgewerkt in de volgende (specifiekere) toetstermen:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan de overeenkomsten en verschillen tussen de diverse vormen van ADR en overheidsrechtspraak beschrijven.	K		2	1, 2 en 3		<i>Vaardigheden</i>	
2	De stagiaire kan de stappen van een bindend advies procedure beschrijven.	K		3	2		<i>Arbitrage en bindend advies</i>	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
3	De stagiaire kan de stappen van een arbitrageprocedure beschrijven.	K		3	3		Arbitrage en bindend advies	
4	De stagiaire kan de internationale regelgeving op het gebied van arbitrage beschrijven.	K		1	3		Arbitrage en bindend advies	
5	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een bindend advies of arbitraal vonnis in rechte is aan te vechten.	T	E	5	2 en 3			
6	De stagiaire kan de structuur van het mediationproces beschrijven.	K		3	1		Vaardigheden	
7	De stagiaire kan de selectiecriteria voor het vinden van een mediator benoemen.	T	E	5	1		Vaardigheden	
8	De stagiaire kan zijn cliënt begeleiden in een mediationtraject.	T	EC	3	1		Vaardigheden	
9	De stagiaire kan beoordelen welke conflictoplossingsmethode (mediation, arbitrage of bindend advies) in een concrete zaak het meest geschikt zou kunnen zijn.	T	EC	5	1, 2 en 3		Vaardigheden	
10	De stagiaire kan op basis van jurisprudentie beschrijven wat met vertrouwelijkheid en vrijwilligheid van mediation wordt bedoeld.	T		4 en 5	1			
11	De stagiaire kan benoemen op welke wijzen een executoriale titel te verkrijgen is voor de diverse vormen van ADR.	K		1	1, 2 en 3		Arbitrage en bindend advies	
12	De stagiaire kan bij een gegeven geschillenclausule voor ADR vaststellen of alle belangrijke/essentiële punten benoemd zijn.	T	E	5	1, 2 en 3			
13	De stagiaire kan vaststellen of bij een gegeven contract de juiste geschillenclausule is gekozen.	T	EC	5	1, 2 en 3			
14	De stagiaire kan een vaststellingsovereenkomst in een mediation opstellen.	T	EC	5	1		Schriftelijke vaardigheden	
15	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van ADR, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle				X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak ADR is het belangrijk dat eerst toetstermen 2, 3 en 6 worden aangeleerd.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *ADR* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie, zelfstudie, e-learning en het uitwerken van een casus of praktijkopdracht.

LEERMIDDELEN

Er zijn voor het vak *ADR* nog geen leermiddelen ontwikkeld. Er worden de volgende suggesties gedaan voor leermiddelen voor de stagiaires:

- E. Schutte en J. Spierdijk, *De advocaat in mediation*, Den Haag: SDU, 2011;
- E. Schutte en J. Spierdijk, *Juridische aspecten van mediation*, Den Haag: SDU, 2011.

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

De Asser-serie wordt op dit moment bewerkt tot een praktisch handboek. Deel 8 wordt het onderdeel *Arbitrage en bindend advies*. Dit zou voor het vak *ADR* geschikte literatuur kunnen zijn.

TOETSVORMEN

Het vak *ADR* wordt afgerond met een eindopdracht.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *ADR* is het - voor zover nu bekend - niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden. Wel wordt er hierbij op gewezen dat het de bedoeling is dat de toetsing plaatsvindt **binnen** de gereserveerde contacttijd. Vanuit didactisch oogpunt is het aan te bevelen dat dit toetsmoment op een ander moment plaatsvindt dan de overige contacttijd.

STUDIEBELASTING

Het vak *ADR* heeft een studiebelasting van 2 dagdelen. Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire: 1 dagdeel.
- Contacttijd (inclusief toetsing): 1 dagdeel.

VAKBESCHRIJVING JAARREKENINGLEZEN

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Jaarrekeninglezen* is een verplicht vak in alle drie de leerlijnen. Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten. Laatstelijk gewijzigd bij besluit van de algemene raad op 29 juni 2015

DOELGROEP

Het vak *Jaarrekeninglezen* is een verplicht vak in alle drie de leerlijnen.

ONDERWERPEN

In het vak *Jaarrekeninglezen* komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. Introductie jaarrekeningenrecht;
2. Mutaties in de jaarrekening;
3. Balans;
4. Winst- en verliesrekening;
5. Kasstroomoverzicht;
6. Toelichting;
7. Bestuursverslag;
8. Overige gegevens;
9. Waarderingsgrondslagen;
10. Formele bepalingen, vrijstellingen en aansprakelijkheden;
11. Opmaken, vaststellen en deponeren jaarrekening;
12. Consolidatie;
13. Fiscale jaarrekening;
14. Organisaties van openbaar belang;
15. Financiële kengetallen;
16. Waarderingsmodellen.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Er zijn geen voorwaarden voor deelname aan het vak *Jaarrekeninglezen*.

EINDTERM

Na afloop van het vak *Jaarrekeninglezen* moet de stagiaire de volgende eindterm beheersen:

De stagiaire kan uit een jaarrekening relevante informatie destilleren en deze informatie nuttig aanwenden in de brede praktijk van de advocatuur.

De stagiaire wordt niet opgeleid tot een soort accountant, maar beschikt na het succesvol afronden van dit vak over de benodigde kennis en vaardigheden om opvallende punten in jaarrekeningen te signaleren. Soms zal het na het signaleren hiervan nodig zijn een deskundige in te schakelen voor nader advies en/of vervolgacties.

TOETSTERMEN

De eindterm van het vak *Jaarrekeninglezen* is uitgewerkt in de volgende (specifiekere) toetstermen. Bij het lezen van deze toetstermen is het belangrijk om het uiteindelijke doel (de hierboven beschreven eindterm) in gedachten te houden.

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Onderwerp	Toelichting
	1. Introductie jaarrekeningrecht			
1	De stagiaire kan uitleggen aan welke interne verslaggevingseisen alle ondernemingen dienen te voldoen en welke externe verslaggevingseisen daarnaast aan rechtspersonen worden gesteld.	K	1	Interne verslaggeving: art. 3:15i BW geldt voor alle ondernemingen. Deze komt bij rechtspersonen terug in artikel 2:10. Externe verslaggeving voor rechtspersonen volgt uit titel 2:9 BW en bestaat uit Jaarrekening, Bestuursverslag en Overige gegevens (art. 2:361 lid 1 jo 2:391 en 2:392 BW).
2	De stagiaire kan uitleggen wat de belangrijkste bronnen van het jaarrekeningrecht zijn voor de Nederlandse praktijk.	K	1	Titel 9 Boek 2 BW, Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, IAS verordeningen, jurisprudentie.
3	De stagiaire kent de hoofdindeling van titel 9 Boek 2 BW.	K	1	Zie de afdelingskopjes van Titel 9 boek 2 BW.
	2. Mutaties in de jaarrekening			
4	De stagiaire kan eenvoudige financiële transacties vertalen in mutaties in de balans en de winst & verliesrekening.	T	2	Zie hoofdstuk 3 Boek Recht door de cijfers. De stagiair kan naar aanleiding van een gebeurtenis aangeven of en welke gevolgen deze gebeurtenis op de balans en/of W&V heeft.
	3. Balans			
5	De stagiaire kent de hoofdindeling van de balans en beheerst in ieder geval de volgende balansposten: 5.1 Immateriële vaste activa: goodwill en ontwikkelkosten 5.2 Materiële vaste activa: het onderscheid tussen financieel en juridisch eigendom 5.3 Financiële vaste activa: deelnemingen 5.4 Vlottende activa: onderhanden werk, overlopende activa, latente belastingen 5.5 Eigen vermogen: samenstelling 5.6 Voorzieningen: soorten voorzieningen + opnamecriteria (in hoofdlijnen) 5.7 Schulden: overlopende passiva	B	3	In het boek Recht door de cijfers wordt nader uitgewerkt wat de stagiair moet kennen. (2:365 lid 1 onder b en d, onderscheid in de eigendomstoestand van de posten in 2:366, 2:367 onder a en b, 2:369 onder a en e, 2:373 lid 1 t/m 4, 2:374, 2:375, 2:364 lid 4).
Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Onderwerp	Toelichting

6	De stagiaire kan de vereisten van de jaarrekening (continuïteit, getrouwheid, duidelijkheid, stelselmatigheid en materialiteit) beschrijven.	K	3	In het boek Recht door de cijfers wordt nader uitgewerkt wat de stagiair moet kennen. (2:365 lid 1 onder b en d, onderscheid in de eigendomstoestand van de posten in 2:366, 2:367 onder a en b, 2:369 onder a en e, 2:373 lid 1 t/m 4, 2:374, 2:375, 2:364 lid 4.
7	De stagiaire kan een vermogensvergelijking begrijpen, beoordelen en opstellen.	T	3	1. De stagiaire begrijpt het verschil in de vermogensvergelijking in de jaarrekening en de fiscale jaarstukken. 2. De stagiaire kan onderscheid maken tussen mutaties die via de W&V lopen en rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen (dividenduitkeringen, agiostortingen, herwaardering).
8	De stagiaire kan het kapitaalbeschermingsrecht uitleggen en toepassen.	T	3	De stagiair kan voor de naamloze en besloten vennootschap de verschillende kapitaalbeschermingsregels uitleggen en toepassen (2:105, 2:216).
4. Winst- en verliesrekening				
9	De stagiaire kent de hoofdindeling van de W&V en weet dat er 2 hoofdindelingen zijn.	K	4	Onderscheid functionele en categoriale indeling (2:377 lid 3 en 4 BW).
5. Kasstroomoverzicht				
10	De stagiaire kan een kasstroomoverzicht lezen.	K	5	De stagiaire begrijpt de inhoud en functie van een kasstroomoverzicht maar behoeft deze niet zelf op te stellen.
6. Toelichting				
11	De stagiaire weet welke onderwerpen in de toelichting van een jaarrekening worden opgenomen.	K	6	Toelichting op balansposten, winst- en verliesrekening, gebeurtenissen na balansdatum (2: 375 lid 3 en 4, 2:376, 2:378 t/m 2:383 e BW).
7. Bestuursverslag				
12	De stagiair weet welke onderwerpen in het bestuursverslag dienen te worden opgenomen.	K	9	Hoofdstuk 10 Recht door de cijfers (2:391).
8. Overige gegevens				
13	De stagiaire weet welke onderwerpen in de overige gegevens worden opgenomen	K	7	Zie hoofdstuk 10 Recht door de cijfers (2:392 BW).
9. Waarderingsgrondslagen				
Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Onderwerp	Toelichting

14	De stagiair heeft begrip van de verschillende waarderingsgrondslagen.	T	8	<p>Het gaat hier om begrip van de volgende waarderingsgrondslagen:</p> <p>1. Historische kostprijs: verkrijgingsprijs en interne vervaardigingsprijs</p> <p>2. Actuele waarde: vervangingswaarde, bedrijfswaarde, opbrengstwaarde en marktwaarde. Tevens link naar begrip fair value dat onder IFRS wordt gehanteerd.</p> <p>3. Netto vermogenswaarde</p> <p>De stagiaire dient de waarderingsgrondslagen in het kader van herwaardering en bijzondere waardevermindering te kunnen toepassen (de vorming en afname van de herwaarderingsreserve) (2:384 t/m 2:390).</p>
	10. Formele bepalingen, vrijstellingen en aansprakelijkheden			
15	De stagiair kan beoordelen tot welke categorie (klein, middelgroot, groot) de rechtspersoon behoort.	K	10	2:396 lid 1 en 2, 2:397 lid 1 en 2.
16	De stagiair kan aan de hand van de omvangscriteria vaststellen van welke vrijstellingen de rechtspersoon gebruik mag maken.	K	10	2:396 lid 3 t/m 9, 2:397 lid 3 t/m 8.
17	De stagiair kent de 403-vrijstelling, de voorwaarden voor toepassing en intrekking van deze vrijstelling en de belangrijkste rechtsgevolgen.	K	10	In het boek Recht door de cijfers zal dit verder / apart worden uitgewerkt) (2:403, 2:404).
	11. Opmaken, controleren, vaststellen en deponeren			
18	De stagiair kan beschrijven hoe de procedure omtrent het opmaken, vaststellen en openbaar maken van de jaarrekening verloopt.	K	11	Hoofdstuk 11 Recht door de cijfers (2: 101, 2:102, 2: 210, 2:212, 2:394).
19	De stagiair kan beschrijven wat de rol van de accountant is in de controle van de jaarrekening en begrijpt welke andere werkzaamheden accountants naast de jaarrekeningcontrole verrichten.	K	11	Hoofdstuk 10 Recht door de cijfers (2:393 BW).
20	De stagiair kan beschrijven hoe een jaarrekeningprocedure bij de Ondernemingskamer verloopt.	K	11	Hoofdstuk 14 Recht door de cijfers (2: 447 t/m 2: 455).
	12. Consolidatie			
21	De stagiair kan het begrip en de functie van consolidatie beschrijven.	K	12	Hoofdstuk 12 Recht door de cijfers.
22	De stagiair kent de consolidatieplicht en de vrijstellingen daarop.	K	12	Hoofdstuk 12 Recht door de cijfers (2:406, 2:407 lid 2, 2:408).
23	De stagiair kent de consolidatiekring en de vrijstellingen daarop.	K	12	Nader uit te werken in hoofdstuk 12 Recht door de cijfers (2:406, 2:407 lid 1).
24	De stagiair kan twee enkelvoudige jaarrekeningen van groepsvennootschappen consolideren.	T	12	Hoofdstuk 12 Recht door de cijfers (2:405, 2:411).
	13. Fiscale jaarrekening			

25	De stagiaire kan uitleggen wat de fiscale jaarstukken omvatten.	K	13	Fiscale administratieplicht art. 52 lid 1 AWR (balans, W&V en vermogensvergelijking).
26	De stagiaire kan onderscheid maken tussen de functie van de commerciële en de fiscale jaarrekening en de gevolgen daarvan.	K	13	Functie commerciële jaarrekening is inzicht en verantwoording naar belanghebbenden, functie fiscale jaarrekening is bepalen belastbare winst. Zowel de commerciële als de fiscale jaarrekening hebben een eigen set aan regelgeving waardoor fiscaal andere uitkomsten kunnen ontstaan dan commercieel.
27	De stagiair kan de bronnen van de fiscale jaarrekening benoemen.	K	13	Wet IB, WvB, AWR, jurisprudentie (op te nemen in het boek Recht door de cijfers).
28	De stagiair kent de belangrijkste verschillen tussen de fiscale en de commerciële jaarrekening.	K	13	Hoofdstuk 13 Recht door de cijfers. Ontstaan van deze verschillen en kunnen duiden of het permanente of tijdelijke verschillen zijn.
29	De stagiair begrijpt wat de volgende fiscale begrippen inhouden: 29.1 Inkomstenbelasting (fiscale boxenstelsel: I. werk en woning, II. aanmerkelijk belang, III. vermogen; belastingpercentages) 29.2 Vennootschapsbelasting (deelnemingsvrijstelling, fiscale eenheid, belastingpercentages) 29.3 Omzetbelasting (BTW, fiscale eenheid, belastingpercentages)	K	13	Voor zover niet opgenomen in hoofdstuk 13 van het boek Recht door de cijfers zal dit nader worden uitgewerkt.
14. Organisaties van openbaar belang				
30	De stagiair weet wat een organisatie van openbaar belang is en kent de specifieke regelgeving daaromtrent.	K	14	Het gaat hier om specifieke regelgeving voor OOB's inzake openbaarmaking (Wft art. 5.25 a,b,c,d) en vereisten aan het corporate governance verslag (Vaststellingsbesluit nadere voorschriften omtrent inhoud van het jaarverslag, Besluit ex artikel 10 overnamerichtlijn en de corporate governance code). (OOB's zijn genoemd in art 1 onder I Wta).
31	De stagiair kent in hoofdlijnen de inhoud van een corporate governance verslag voor OOB's en hoe deze in het bestuursverslag wordt verwerkt.	K	14	Beide toetstermen zullen in het boek Recht door de cijfers nader worden uitgewerkt.
15. Financiële kengetallen				
32	De stagiair kan de volgende financiële kengetallen beoordelen en toepassen: 32.1 Liquiditeit: current ratio, quick ratio en werkkapitaal 32.2 Solvabiliteit (solvabiliteitsratio, debt ratio en debt-to-equity ratio) 32.3 EBITDA 32.4 EBIT 32.5 Net Debt 32.6 Aflossingscapaciteit (Net Debt / EBITDA) 32.7 Interest cover ratio 32.8 Cash flow (operationele kasstroom kasstroomoverzicht)	T	15	De stagiair hoeft de cash flow niet te berekenen, maar moet begrijpen waar hij de cash flow in een jaarrekening kan vinden.
16. Waarderingsmodellen				
33	De stagiair kan de belangrijkste waarderingsmodellen benoemen en kent het	K	16	Zie hoofdstuk 16 Recht door de cijfers.

	verschil tussen traditionele waarderingsmodellen en de DCF methode.			
--	---	--	--	--

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van het vak *Jaarrekeninglezen*.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Jaarrekeninglezen* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie, zelfstudie en uitwerken van casus. Het werken met casus is essentieel, omdat daarmee de verbinding wordt gelegd naar het nuttig toepassen van de opgedane kennis en vaardigheden.

LEERMIDDELEN

De basisliteratuur voor het vak *Jaarrekeninglezen* kan bestaan uit het boek *Recht door de cijfers*.

TOETSVORMEN

Het vak *Jaarrekeninglezen* wordt afgerond met een theorietoets.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Jaarrekeninglezen* is het niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Jaarrekeninglezen* heeft naar schatting een studiebelasting van 24 klokuren (8 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

Vorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 12 klokuren (4 dagdelen).

Contacttijd: 12 klokuren (4 dagdelen).

6. Vakbeschrijvingen leerlijn Burgerlijk recht

VAKBESCHRIJVING MINOR EN MAJOR BURGERLIJK RECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

De *Minor Burgerlijk recht* en de *Major Burgerlijk recht* maken deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. De *Minor Burgerlijk recht* wordt gevolgd in leerjaar 1 of leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten. De *Major Burgerlijk recht* wordt gevolgd in leerjaar 1 van de beroepsopleiding advocaten. laatstelijk gewijzigd bij besluit van de algemene raad op 30 juni 2014.

DOELGROEP

De *Minor Burgerlijk recht* is in leerjaar 1 een verplicht vak voor stagiaires die de leerlijn Burgerlijk recht hebben gekozen.

Daarnaast is dit vak in leerjaar 1 een keuzevak voor stagiaires die de leerlijn Bestuursrecht of Strafrecht hebben gekozen.

In leerjaar 2 is het een keuzevak voor de stagiaires die de leerlijn Bestuursrecht of Strafrecht hebben gekozen en in leerjaar 1 dit vak niet hebben gevolgd.

De *Major Burgerlijk recht* is in leerjaar 1 een verplicht vak voor stagiaires die de leerlijn Burgerlijk recht hebben gekozen.

OPBOUW/ONDERWERPEN

In de *Minor Burgerlijk recht* komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. Opzet en aard van het vermogensrecht

- 1.1 Gelaagde structuur van het burgerlijk recht
- 1.2 Bronnen van verbintenissen
- 1.3 Dwingend en regelend recht
- 1.4 Samenhang tussen verbintenissenrecht, goederenrecht, relatievermogensrecht, procesrecht en Europees recht

2. Rechtsingang en bewijs

- 2.1 Eerste aanleg en appel
- 2.2 Kort geding
- 2.3 Alternatieve geschilbeslechting
- 2.4 Bewijs

3. Totstandkoming en uitleg van overeenkomsten

- 3.1 Wilsovereenstemming
- 3.2 Nietigheden
- 3.3 Vernietigbaarheden
- 3.4 Uitleg

4. Buitencontractuele aansprakelijkheid

- 4.1 Onrechtmatige daad
- 4.2 Risico-aansprakelijkheden voor personen
- 4.3 Risico-aansprakelijkheden voor zaken
- 4.4 Bestuurdersaansprakelijkheid

De *Minor Burgerlijk recht* vormt het eerste deel van de *Major Burgerlijk recht*. De *Major Burgerlijk recht* bestaat dus uit twee delen:

deel 1 (de *Minor Burgerlijk recht*) in leerjaar 1, en direct doorlopend;

deel 2 in leerjaar 1.

Deel 2 bouwt voort op de kennis die is opgedaan in deel 1. In deel 2 komen de volgende onderwerpen aan bod:

5. Goederenrecht en insolventierecht

- 5.1 Beginselen goederenrecht
- 5.2 Wijzen van verkrijging
- 5.3 Zekerheden
- 5.4 Beginselen insolventierecht

6. Schade en causaal verband

- 6.1 Causaal verband
- 6.2 Omkeringsregel
- 6.3 Proportionele aansprakelijkheid
- 6.4 Schadevergoedingsrecht

7. Remedies bij tekortkoming

- 7.1 Nakoming en opschorting
- 7.2 Ontbinding, vernietiging en schadevergoeding
- 7.3 Keuze tussen rechtsmiddelen
- 7.4 Verjaring en verval

8. Beslag en executie

- 8.1 Beslagrekest
- 8.2 Beslaglegging
- 8.3 Opheffing van beslagen
- 8.4 Wijzen van executie

De *Minor Burgerlijk recht* en de *Major Burgerlijk recht* vormen samen de basis voor de leerlijn Burgerlijk Recht.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Voor deelname aan de *Minor Burgerlijk recht* zou een theorietoets afgenomen kunnen worden, zodat de stagiaires voor zichzelf kunnen nagaan of zij voldoende voorkennis hebben.

Er wordt in ieder geval verondersteld dat de stagiaire vooraf de volgende kennis heeft:

- basiskennis van het vermogensrecht. Aanbevolen literatuur ter voorbereiding: J.H. Nieuwenhuis, *Hoofdstukken vermogensrecht* o.i.d.;
- basiskennis van het burgerlijk procesrecht. Aanbevolen literatuur: P.A.M. Meijknecht, *Infrastructuur en hoofdbeginselen van het vermogensrecht* / P.A.M. Meijknecht, *Kennismaking van het burgerlijk procesrecht* o.i.d.

Voordat aan de *Major Burgerlijk recht* kan worden deelgenomen moet de *Minor Burgerlijk Recht* gevolgd zijn.

EINDTERMEN

Na afloop van de *Minor Burgerlijk recht* moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

Kennis en inzicht (kennen)

De stagiaire heeft voldoende kennis van en inzicht in:

1. de beginselen, opzet en structuur van het burgerlijk procesrecht en vermogensrecht;

2. de opzet van en dwarsverbanden tussen de verschillende boeken van het Burgerlijk Wetboek;
3. de te raadplegen bronnen (literatuur, jurisprudentie en digitale omgevingen);
4. de strategische afwegingen die bij het opstellen van processtukken in zaken van eenvoudige aard (ook met het oog op een zitting) moeten worden gemaakt.

Vaardigheden (kunnen)

De stagiaire kan de verworven kennis en het verworven inzicht:

5. adequaat toepassen bij de bestudering, voorbereiding en behandeling van zaken van eenvoudige aard;
6. adequaat toepassen bij het opstellen van analyses, adviezen en processtukken, waaronder een dagvaarding, in zaken van eenvoudige of enigszins complexe aard.

Na afloop van de *Major Burgerlijk recht* moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

Kennis en inzicht (kennen)

De stagiaire heeft een gedegen kennis van en inzicht in:

7. de verschillende varianten van civielrechtelijke procedures in eerste aanleg en hoger beroep alsmede arbitrage en ADR;
8. de wijze van procesrechtelijke informatie- en bewijsvergaring (artikel 843a Rv, voorlopig getuigenverhoor, geschreven getuigenverklaringen, WBP) en de hoofdregels en beginselen van bewijsrecht (stelplicht, bewijslast, bewijsmiddelen, bewijsrisico);
9. de regels die gelden voor het leggen c.q. opheffen van conservatoire (verhaals)beslagen;
10. het systeem van het executierecht;
11. de vermogensrechtelijke leerstukken waarmee bijna alle civilisten te maken krijgen: totstandkoming en uitleg van overeenkomsten – aansprakelijkheid, schade en causaal verband – remedies bij tekortkoming;
12. het systeem van overdracht en verkrijgende verjaring;
13. de beginselen van het insolventierecht;
14. de dwarsverbanden tussen verschillende vermogensrechtelijke regelingen in het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Faillissementswet.

Vaardigheden (kunnen)

De stagiaire kan de verworven kennis en het verworven inzicht:

15. adequaat toepassen bij de bestudering en voorbereiding van zaken van enige complexiteit (bijvoorbeeld incidenten, cumulatie, reconventie en litispendingie);
16. schriftelijk of mondeling op heldere en eenvoudige wijze uiteenzetten aan zijn cliënt in het kader van zijn (proces)adviserende rol;
17. aanwenden om in civielrechtelijke geschillen voor- en nadelen van verschillende oplossingen af te wegen en dienaangaande zijn cliënt te adviseren over voorliggende keuzes ter oplossing van de voorgelegde zaak;
18. adequaat toepassen bij het opstellen van processtukken, waaronder een dagvaarding, in zaken van enige complexiteit (bijvoorbeeld incidenten, cumulatie, reconventie en litispendingie).

TOETSTERMEN

De eindtermen van de Minor Burgerlijk recht zijn uitgewerkt in de volgende (specifiekere) toetstermen:

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Onderwerp	Beginterm?

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Onderwerp	Beginterm?
1. Opzet en aard van het vermogensrecht						
1	De stagiaire kan aan de hand van een overeenkomst inzicht in de gelaagde structuur van het BW tonen.	B		1,2	1.1	X
2	De stagiaire kan de bronnen van verbintenissen onderscheiden.	B		3	1.2	X
3	De stagiaire kan beoordelen of een contractsbeding in strijd is met dwingend recht.	T	E	5	1.3	X
4	De stagiaire onderkent de relevantie van art.1:88 BW in een vermogensrechtelijke casus.	B		1,2	1.4	
5	De stagiaire kan enkele wetsbepalingen uit het BW noemen waarbij kennis van het Europees recht relevant is.	K		1,2	1.4	
2. Rechtsingang en bewijs						
6	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een verzoekschrift- of een dagvaardingsprocedure moet worden gevoerd.	T	EC	1,5,6	2.1	X
7	De stagiaire toont inzicht in het verloop van de dagvaardingsprocedure in eerste aanleg, rekening houdend met het toepasselijke procesreglement.	T	E	1	2.1	X
8	De stagiaire toont inzicht in het verloop van de verzoekschriftprocedure in eerste aanleg, rekening houdend met het toepasselijke procesreglement.	T	E	1	2.1	X
9	De stagiaire kan aan de hand van een voorbeeld van een dagvaarding enkele fouten en onvolkomenheden identificeren (art. 111 Rv).	T	EC	1,4	2.1	
10	De stagiaire kan de gevolgen en remedies bij niet verschijnen in een procedure benoemen.	K		1,4	2.1	
11	De stagiaire kan een petitum formuleren (incl. wettelijke rente en uitvoerbaar bij voorraad).	T	E	4,5	2.1	
12	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of tegen een uitspraak een rechtsmiddel kan worden ingesteld en zo ja, binnen welke termijn.	T	E	5,6	2.1	
13	De stagiaire kan in een concrete zaak de hoofdregels van bewijslastverdeling toepassen.	T	E	1,5	2.4	
14	De stagiaire weet hoe gebruik kan worden gemaakt van de voorhanden zijnde bewijsmiddelen in eerste aanleg en appel.	K		4,5	2.4	
15	De stagiaire kan een toereikend bewijsaanbod formuleren in eerste aanleg.	T	EC	1,5	2.4	
16	De stagiaire kan de wettelijke regeling omtrent het getuigenverhoor beschrijven.	K		1	2.1	
17	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een derde in vrijwaring moet worden opgeroepen.	T	E	1,5	2.1	
18	De stagiaire kent de voorwaarden voor een eiswijziging.	K		1,5	2.1	
19	De stagiaire toont inzicht in het verloop van de	T	E	4	2.1	

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Onderwerp	Beginterm?
	dagvaardingsprocedure in hoger beroep, rekening houdend met het toepasselijke procesreglement.					
20	De stagiaire kan in een bodemprocedure in hoger beroep een toereikend bewijsaanbod formuleren.	T	EC	5,6	2.4	
21	De stagiaire kan beoordelen wanneer het nodig is veroordeling te vorderen op straffe van een dwangsom en kan de daartoe strekkende vordering formuleren.	T	EC	6	2.1	
22	De stagiaire kan beoordelen of een concrete zaak zich leent voor een kort geding.	T	EC	5	2.2	
23	De stagiaire kan uitleggen hoe een procedure in kort geding aanhangig wordt gemaakt en hoe de procedure verloopt.	B		1,4	2.2	X
24	De stagiaire kan aangeven welke vorderingen in een kort geding voor toewijzing vatbaar zijn.	K		1,4	2.2	
25	De stagiaire kan beoordelen of een zaak bij de rechter aanhangig kan worden gemaakt of dat (eerst) alternatieve geschilbeslechting mogelijk en aangewezen is (arbitrage, geschillencommissies en mediation).	T	E	1,5	2.3	
3. Totstandkoming en uitleg van overeenkomsten						
26	De stagiaire kan aangeven of in een concreet geval tussen partijen wilsovereenstemming is bereikt.	T	EC	1,5	3.1	
27	De stagiaire kan aangeven op welke gronden een overeenkomst nietig kan zijn.	K		1	3.2	X
28	De stagiaire kan aangeven op welke gronden een overeenkomst vernietigbaar kan zijn.	K		1	3.3	
29	De stagiaire kan aangeven wat de verschillen zijn tussen nietigheid en vernietigbaarheid.	B		1	3.2 /3. 3	
30	De stagiaire weet welke termijn geldt bij een beroep op vernietigbaarheid.	K		1	3.3	
31	De stagiaire kan aangeven hoe in beginsel de bewijslastverdeling ligt als de ene partij zich beroept op wilsontbreken en de andere op vertrouwensbescherming.	B		4	3.1	
32	De stagiaire kan aangeven hoe in beginsel de bewijslastverdeling ligt bij een beroep op een vernietigingsgrond.	B		4	3.3	
33	De stagiaire kan in een concreet geval aangeven aan de hand van welke uitlegmaatstaf een contract moet worden uitgelegd.	T	EC	1,5	3.4	
4. Buitencontractuele aansprakelijkheid						
34	De stagiaire kan in een concreet geval aangeven welke omstandigheden relevant zijn bij de beoordeling of onrechtmatig is gehandeld.	T	EC	1,5	4.1	

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Onderwerp	Beginterm?
35	De stagiaire kan in een concreet geval aangeven hoe de relevante omstandigheden worden gewogen bij de beoordeling of onrechtmatig is gehandeld.	T	EC	1,5	4.1	
36	De stagiaire kan aangeven wanneer een onrechtmatige daad niet toerekenbaar is aan de dader.	K		1	4.1	
37	De stagiaire kent de risico-aansprakelijkheden van de artt. 6:169 t/m 6:175, 6:179 BW en het belang van de regeling van art. 6:181 BW.	K		1	4.2 /4.3	
38	De stagiaire weet onder welke voorwaarden en voor welke soorten schade een producent aansprakelijk kan worden gesteld op grond van art. 6:185 e.v.	K		1	4.3	
39	De stagiaire kan in een zaak aangeven jegens wie en op welke buitencontractuele grondslag(en) een vordering kan worden ingesteld.	T	EC	6	4.1	
40	De stagiaire kan op hoofdlijnen aangeven wanneer en op welke grondslag(en) een bestuurder van een rechtspersoon aansprakelijk kan worden gesteld.	K		1	4.4	

De eindtermen van de Major Burgerlijk recht zijn uitgewerkt in de volgende (specifieker) toetstermen:

5. Goederenrecht en insolventierecht						
41	De stagiaire heeft inzicht in het systeem van overdracht van registergoederen, roerende zaken niet zijnde registergoederen en vorderingsrechten.	B		11,12	5.1	
42	De stagiaire kan aan de hand van de regels omtrent verjaring in een concrete zaak vaststellen op welk moment er sprake is van verkrijging door verjaring.	T	E	11,12	5.2	
43	De stagiaire kan in een concreet geval aangeven wat de bewijslastverdeling is bij het vaststellen van het bezit in het kader van een beroep op verkrijging door verjaring (art. 3:109, 110 en 119 BW).	T	E	8,12	5.2	
44	De stagiaire kan een effectieve stuitingsverklaring opstellen in een goederenrechtelijke verjaringszaak.	T	E	7,8,12, 18	5.1	
45	De stagiaire kan uitleggen waarom het huurrecht als quasi-goederenrechtelijk kan worden beschouwd (bijvoorbeeld 'koop breekt geen huur').	B		11,12	5.1	
46	De stagiaire heeft inzicht in de functie(s) en de mogelijke inhoud van de beperkte rechten uit het BW.	B		11,14	5.1	
47	De stagiaire heeft inzicht in de voornaamste bevoegdheden van de pandhouder, de hypotheekhouder en de leverancier onder eigendomsvoorbehoud.	B		14	5.3	

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Onderwerp	Beginterm?
48	De stagiaire weet wat de separatistenpositie is van de pand- en hypotheekhouder en de leverancier onder eigendomsvoorbehoud in insolventiesituaties.	K		14	5.3	
49	De stagiaire kan aangeven welke insolventieprocedures de Faillissementswet kent.	K		13,14	5.4	
50	De stagiaire kan aangeven welke vorderingen ter verificatie kunnen worden ingediend en hoe een vordering ter verificatie kan worden ingediend.	K		7,15	5.1	
51	De stagiaire kan aangeven wat de gevolgen zijn van elk van de insolventieprocedures voor de beschikkingsbevoegdheid van degene op wie zo'n procedure van toepassing is.	K		7,13,14,16	5.4	
52	De stagiaire kan op hoofdlijnen aangeven wat de taken en bevoegdheden van de curator/bewindvoerder zijn.	K		14	5.4	
6. Schade en causaal verband						
53	De stagiaire kan vaststellen of geleden schade voor vergoeding in aanmerking komt.	T	E	11,15	6.4	
54	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of aan de vereisten van causaal verband is voldaan.	T	EC	11,15	6.1	X
55	De stagiaire kan in een concrete zaak in kaart brengen welke soorten schade voor vergoeding in aanmerking komen.	T	EC	11,15	6.4	X
56	De stagiaire kan de modaliteiten voor de ingangsdatum van de rente over schadevergoeding benoemen.	K		15	6.4	
57	De stagiaire heeft inzicht in de procedures inzake voorlopige bewijslevering en exhibitieplicht.	B		7,8,15	6.4	
7. Remedies bij tekortkoming						
58	De stagiaire kan aangeven onder welke voorwaarden nakoming kan worden gevorderd.	B		11,15	7.1	
59	De stagiaire kan in een concrete zaak de regels van ingebrekestelling en verzuim toepassen.	T	EC	11,15	7.1	
60	De stagiaire kan benoemen welke remedies de teleurgestelde schuldeiser in een concrete zaak ten dienste staan en welke remedie in het concrete geval de voorkeur verdient.	T	EC	11,16	7.3	
61	De stagiaire kan een buitengerechtelijke ontbindingsverklaring en een gerechtelijke vordering tot ontbinding formuleren.	T	E	11,18	7.2	
62	De stagiaire kent de voornaamste verweren tegen de vorderingen tot schadevergoeding en ontbinding en kent de bewijslast terzake.	K		10,15	7.2	
63	De stagiaire kan beoordelen of algemene voorwaarden van toepassing zijn en of deze vernietigbaarheid zijn.	T	E	14,15	7.2	

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Onderwerp	Beginterm?
64	De stagiaire kan beoordelen of een exoneratiebeding dat onderdeel is van algemene voorwaarden van toepassing is en kan worden ingeroepen.	T	E	14,15	7.2	
65	De stagiaire kan vaststellen of er aanleiding is een beroep op de beperkende werking van de redelijkheid en de billijkheid te doen.	T	EC	14,15	7.3	
8. Beslag en executie						
66	De stagiaire kan beargumenteren waarom in een concrete zaak wel of geen beslag gelegd zou moeten worden, mede met het oog op de risico's van beslaglegging.	T	EC	9,15	8.2	
67	De stagiaire kan een beslagrekest opstellen waarbij hij de beslagsyllabus in acht neemt.	T	E	18	8.1	
68	De stagiaire kan de gevolgen van een derdenbeslag beschrijven vanuit het perspectief van de beslaglegger, de beslagene en de derde-beslagene.	T	E	9,16,17	8.2	
69	De stagiaire kan de gronden waarop conservatoir beslag kan worden opgeheven, beschrijven.	K		9	8.3	X
70	De stagiaire kan beschrijven welke titels zich lenen voor executie waaronder begrepen arbitrale vonnissen, bindend advies, in het buitenland gewezen vonnissen.	K		10,14	8.4	X
71	De stagiaire kan de regels van executie in hoofdlijnen beschrijven.	K		10,14	8.4	X
72	De stagiaire kan beschrijven wat het belang is van een uitvoerbaar-bij-voorraadverklaring.	K		10,14	8.4	X
73	De stagiaire kan beschrijven welke gevolgen een faillissement heeft voor een beslag.	K		9,13	8.2	

[

VOLGORDE

Bij het aanleren van de toetstermen voor de *Minor Burgerlijk recht* en de *Major Burgerlijk recht* wordt aangeraden om bovenstaande volgorde aan te houden.

LEERVORMEN

De toetstermen van de *Minor Burgerlijk recht* kunnen worden bereikt door middel van klassikale instructie, zelfstudie, het uitwerken van casus en het opstellen van processtukken.

Om de voorbereiding te stimuleren zou per dagdeel een toets kunnen worden gemaakt (bijvoorbeeld een digitale toets).

De toetstermen van de *Major Burgerlijk recht* kunnen voor alle onderdelen bereikt worden door middel van klassikale instructie, zelfstudie, het uitwerken van casus en het opstellen van (delen) van processtukken. Het zou goed zijn om voor minimaal één onderdeel een praktijkopdracht te geven, bijvoorbeeld het formuleren

van een goed onderbouwde aansprakelijkstelling of het opstellen van een beslagrekest of andere processtukken.

Ook bij de *Major* geldt dat cursisten ertoe moeten worden aangezet de cursus voor te bereiden en actief en met aandacht te volgen. Er zou aan gedacht kunnen worden om de stagiaire voor elk dagdeel kort van te voren (om zo samenwerking/overschrijven onmogelijk te maken) een opdracht te laten maken met als resultaat een voldoende of onvoldoende. Bij een onvoldoende moet een zgn. reparatieopdracht worden gemaakt. Een nadeel hiervan is dat er veel moet worden nagekeken. Een alternatief is een (digitale) toets vooraf. Er is dan geen nakijkprobleem en dat kost (dus) minder tijd en geld.

LEERMIDDELEN

Er zijn nog geen leermiddelen ontwikkeld voor de *Minor Burgerlijk recht*. Suggesties van de werkgroep voor bruikbare literatuur zijn:

- bij dagdeel 1: A.S. Hartkamp, *Aard en opzet van het nieuwe vermogensrecht*, Monografieën NBW.
- bij dagdeel 2: C.J.J.C. van Nispen, *Sancties in het vermogensrecht*, Monografieën NBW, A11.
- daarnaast: P.A.M. Meijknecht, *Infrastructuur en hoofdbeginselen van het burgerlijk procesrecht*, Studiereeks Burgerlijk Procesrecht.

De literatuur voor de *Minor Burgerlijk recht* zou op dagdeelniveau moeten worden voorgeschreven, eventueel aan te vullen met artikelen en jurisprudentie.

Bij de *Major Burgerlijk recht* is het uitgangspunt dat de literatuur op handboekniveau wordt voorgeschreven. *Asser-Hartkamp* (4 delen) zijn geschikt en de *Monografieën NBW*. Hiermee is ook toegang tot recente rechtspraak gewaarborgd.

Er kan bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van een handboek Procesrecht en eventueel monografieën of handboeken materieel recht (eventueel uit een lijst te kiezen door de stagiaire) aangevuld met artikelen, jurisprudentie en natuurlijk wetboeken en online te raadplegen regelgeving (procesreglementen).

De Asser-serie wordt op dit moment bewerkt naar een wat meer praktisch handboek. Dit zou misschien geschikt zijn. Een nadeel van de monografieën NBW is dat deze met name over het materiële recht gaan en de stof niet vanuit de praktijk als invalshoek wordt behandeld.

TOETSVORMEN

Bij de *Minor Burgerlijk recht* moet(en) de toets(en) een reële afspiegeling zijn van wat tijdens de cursus aan de orde is gekomen en daarvoor is voorbereid. Een mix van casus en een praktijkopdracht (procesadvies, processtuk) verdient de voorkeur. Er kan overwogen worden om het processtuk van dagdeel 5 een deel te laten uitmaken van de toetsing.

Er zouden ook meerdere toetsen ontwikkeld kunnen worden, bijvoorbeeld een toets (of een toetsonderdeel) over elke categorie. Deze toets(en) moet(en) dan achteraf gemaakt worden.

De *Major Burgerlijk recht* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een casustoets, waarvan zo mogelijk een praktijkopdracht deel uitmaakt (processtuk of procesadvies).

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van de *Minor Burgerlijk recht* is het belangrijk dat het procesrecht in elk dagdeel aan de orde komt. Het is de bedoeling om het materiële recht in verband te brengen met het formele recht. Als dagdeel 1 inhoudt het opfrissen van het vermogensrecht en dagdeel 2 het opfrissen van het procesrecht, dan kan in de volgende dagdelen het materiële recht steeds in verband worden gebracht met het formele recht en vice versa. Dat moet de toegevoegde waarde zijn van de beroepsopleiding advocaten.

Bij de verdere ontwikkeling van de *Major Burgerlijk recht* is het belangrijk dat het materiële recht als het ware wordt 'opgehangen' aan het procesrecht. De proces- en bewijsrechtelijke onderdelen zijn nu in grote lijnen over de dagdelen verdeeld, maar die verdeling kan ook anders ingericht worden, als het procesrecht maar niet onderbelicht raakt.

STUDIEBELASTING

De *Minor Burgerlijk recht* heeft naar schatting een studiebelasting van 30 klokuren (10 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen, het maken van opdrachten en/of het voorbereiden van de toets(en)): 15 klokuren (5 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen).

De *Major Burgerlijk recht* heeft naar schatting in totaal een studiebelasting van 60 klokuren (20 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 30 klokuren (10 dagdelen).

Bij de *Major Burgerlijk recht* bestaat deel 1 uit de *Minor Burgerlijk recht*. Deel 1 en deel 2 van de *Major Burgerlijk recht*.

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: INFORMATIE- EN BEWIJSVERGARING (INCL. BEWIJSRECHT)

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een verplicht vak met vijf dagdelen contacttijd. Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* is een verplicht vak voor stagiaires die de leerlijn Burgerlijk recht hebben gekozen. Stagiaires die de andere leerlijnen volgen, kunnen **niet** aan dit vak deelnemen.

ONDERWERPEN

In het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* komen de volgende onderwerpen aan bod:

19. Plichten en uitgangspunten;
20. Bewijsrecht, stellen, betwisten, bewijslastverdeling;
21. Inbrengen van bewijsmiddelen;
22. Bewijslevering;
23. Voorlopige bewijslevering;
24. Proces-verbaal;
25. Exhibitie;
26. Veilig stellen van bewijs en bewijsbeslag;
27. Bewijsovereenkomst en arbitrage;
28. Grenzen aan de informatie- en bewijsvergaring;
29. Internationale informatie- en bewijsvergaring/-levering;
30. Bijzondere wijzen van informatie- en bewijsvergaring;

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Voordat aan het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* kan worden deelgenomen moet de *Major Burgerlijk recht* gevolgd zijn, omdat het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* voortbouwt op de kennis en ervaring die daarin is opgedaan.

EINDTERMEN

Voor het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Overlap?	Praktijk?
1. PLICHTEN EN UITGANGSPUNTEN					
1	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een partij verplicht is om voorafgaand of tijdens een procedure bepaalde informatie te verstrekken, ook als deze informatie niet zijn belang dient.	T	EC		
2	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een partij die verplicht is om bepaalde informatie te verschaffen (ook als deze informatie niet in het belang van die partij is), gedwongen kan worden om deze verplichting na te komen.	T	EC		
3	De stagiaire kan benoemen welke uitgangspunten ten grondslag liggen aan het bewijsrecht, inclusief de waarheidsplicht en de substantiërings- en bewijsaandragplicht.	K		Major Burgerlijk recht ¹	
4	De stagiaire kan in een intakegesprek met een cliënt de voor de stellingname en verweren relevante informatie achterhalen.	T	EC	Major Burgerlijk recht	X
2. BEWIJSRECHT, STELLEN, BETWISTEN, BEWIJSLASTVERDELING					
5	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke partij welke feiten, al dan niet ter betwisting, moet stellen.	T	EC	Major Burgerlijk recht	
6	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een partij een verzwaarde stelplicht heeft, hoe deze partij aan deze verzwaarde stelplicht kan voldoen en wat de gevolgen zijn als zij dat niet doet.	T	C		
7	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke feiten in een procedure bewijs behoeven.	T	EC	Major Burgerlijk recht	
8	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke partij de bewijslast ten aanzien van welke stellingen draagt.	T	EC		
9	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen hoe de stelplicht en bewijslastverdeling die in een bodemprocedure geldt, doorwerkt in een kort geding.	T	EC		
10	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een bewijsmiddel in een procedure een dwingende of een vrije bewijskracht heeft.	T	EC	Major Burgerlijk recht	
11	De stagiaire kan beschrijven wat de 'vrije bewijsleer' inhoudt.	K			
12	De stagiaire kan in een concrete zaak het leerstuk 'vrije bewijsleer' toepassen.	T	EC		
13	De stagiaire kan in een concrete procedure bepalen of een beroep kan worden gedaan op het gezag van gewijsde en beschrijven wat de gevolgen van een geslaagd beroep daarop zijn.	T	EC		
3. INBRENGEN VAN BEWIJSMIDDELEN					

¹ Bij de overlap met de *Major Burgerlijk recht* kan opgemerkt worden dat in de *Major Burgerlijk recht* een eenvoudig (basis)niveau wordt opgenomen en in het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* een verdiepend niveau.

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Overlap?	Praktijk?
14	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen hoe een concreet bewijsmiddel in de procedure moet worden ingebracht (bewijsaanbod of niet en zo niet, hoe dan wel).	T	EC	Major Burgerlijk recht	
15	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of, indien voor de inbreng van een bewijsmiddel een bewijsaanbod noodzakelijk is, een dergelijk bewijsaanbod door de rechter moet worden gehonoreerd (zowel voor bewijs als tegenbewijs).	T	EC	Major Burgerlijk recht	
16	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen wat de bewijsrechtelijke waarde is van uitspraken die de cliënt, derden of deskundigen op een zitting doet en daarbij onderscheid maken tussen het geval dat de cliënt als getuige wordt gehoord en het geval waarbij dat niet zo is.	T	EC		
4. BEWIJSLEVERING					
17	De stagiaire kan de verschillende manieren van bewijslevering in een procedure noemen.	K		Major Burgerlijk recht	
18	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de verschillende manieren van bewijslevering succesvol kunnen worden toegepast.	T	E	Major Burgerlijk recht	
19	De stagiaire kan de wettelijke regeling van de oproeping van de getuigen en het verloop van het getuigenverhoor, het deskundigenbericht en de plaatsopneming en eventuele rechtersregelingen op een juridisch correcte wijze toepassen in een concrete zaak.	T	E		X Deels
5. VOORLOPIGE BEWIJSLEVERING					
20	De stagiaire kan de verschillende manieren van voorlopige bewijslevering die de wet kent noemen.	K		Major Burgerlijk recht	
21	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de verschillende manieren van voorlopige bewijslevering succesvol kunnen worden toegepast.	T	E		
22	De stagiaire kan de wettelijke regeling van het verloop van het voorlopige getuigenverhoor, het voorlopige deskundigenbericht en de voorlopige plaatsopneming op een juridisch correcte wijze toepassen in een concrete zaak.	T	E		X Deels
6. PROCES-VERBAAL					
23	De stagiaire kan beoordelen of hetgeen zich op de zitting heeft voorgedaan op adequate wijze in het proces-verbaal is vastgelegd en beschrijven wat de gevolgen zijn als deze vastlegging onvoldoende adequaat is.	T	EC		X Deels
24	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze tegen een onvolledig proces-verbaal kan worden opgekomen.	K	E		
7. EXHIBITIE					
25	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of bepaalde stukken of gegevensdragers die zich onder de wederpartij of een derde bevinden door de wederpartij of die derde moeten worden overgelegd en of deze wederpartij of deze derde kan worden gedwongen om deze	T	EC		

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Overlap?	Praktijk?
	stukken te overleggen.				
8. VEILIG STELLEN VAN BEWIJS EN BEWIJSBESLAG					
26	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of er mogelijkheden zijn om te voorkomen dat bewijs wordt weggemaakt, zowel in IE en niet-IE-zaken en zo ja, op welke wijze.	T	EC		
9. BEWIJSOVEREENKOMST EN ARBITRAGE					
27	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen welke invloed een bewijs- of arbitrage-overeenkomst heeft voor het tussen partijen geldende bewijsrecht.	T	EC		
10. GRENZEN AAN DE INFORMATIE- EN BEWIJSVERGARING					
28	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of ten aanzien van bepaald bewijs een geheimhoudingsplicht geldt en wat de gevolgen van deze geheimhoudingsplicht zijn voor het in de procedure inbrengen van dit bewijs en welke mogelijkheden bestaan om te bewerkstelligen dat ondanks de geheimhoudingsplicht, het bewijs zoveel als mogelijk in de procedure kan worden ingebracht.	T	C		
29	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een getuige een verschoningsrecht toekomt en beschrijven wat de gevolgen van dit verschoningsrecht zijn.	T	EC		
30	De stagiaire kan beschrijven op welke manieren het Nederlandse bewijs- en informatievergaringsrecht onderhevig is aan mensenrechtelijke invloeden.	K			
31	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een bepaald bewijsmiddel op onrechtmatige wijze is verkregen, of het inbrengen van dat bewijsmiddel onrechtmatig zou zijn en wat de al dan niet tuchtrechtelijke gevolgen van deze onrechtmatigheid in die zaak zijn.	T	EC		
32	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of bewijs dat op onrechtmatige wijze is verkregen of waarvan de inbrenging onrechtmatig zou zijn, in de procedure kan worden ingebracht en of de rechter dit bewijsmiddel in zijn overwegingen kan gebruiken.	T	EC		
33	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of bewijs dat tuchtrechtelijk niet mag worden ingebracht in een procedure kan worden ingebracht en of de rechter dit bewijs aan zijn beoordeling ten grondslag mag leggen.	T	EC		
34	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen aan welke additionele eisen een bewijsaanbod in hoger beroep is gebonden, zowel voor bewijs als tegenbewijs.	T	E	Major Burgerlijk recht	
35	De stagiaire kan benoemen aan welke grenzen de rechter in een concrete zaak is gebonden bij het zelfstandig vergaren van bewijs.	T	E		
36	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de rechter de grenzen voor het zelfstandig vergaren van bewijs overtreedt en benoemen welke mogelijkheden in dat geval bestaan om hiertegen op te treden.	T	E		

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Overlap?	Praktijk?
11. INTERNATIONALE INFORMATIE- EN BEWIJSVERGARING/-LEVERING					
37	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze bewijs of informatie die zich in het buitenland bevindt, ten behoeve van een in Nederland te voeren procedure kan worden verzameld en in deze procedure kan worden ingebracht.	K			
38	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze bewijs of informatie die zich in Nederland bevindt, ten behoeve van een in het buitenland te voeren procedure kan worden verzameld en in deze procedure kan worden ingebracht.	K			
39	De stagiaire kan beschrijven dat in een Nederlandse procedure voor het beoordelen van vorderingen die zijn gegrond op buitenlands recht het Nederlandse bewijsrecht geldt.	K			
12. BIJZONDERE WIJZEN VAN INFORMATIE- EN BEWIJSVERGARING					
40	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete zaak informatie of bewijs kan worden verkregen op grond van de Wet bescherming persoonsgegevens en of deze informatie of dit bewijs in een civiele procedure kan worden ingebracht.	T	E		
41	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete zaak informatie of bewijs kan worden verkregen op grond van de Wet openbaarheid van bestuur en of deze informatie of dit bewijs in een civiele procedure kan worden ingebracht.	T	EC		
42	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete zaak informatie of bewijs kan worden verkregen op grond van het enquêterecht en of deze informatie of dit bewijs in een civiele procedure kan worden ingebracht.	T	EC		
43	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete zaak informatie of bewijs kan worden verkregen door het voeren van een deelgeschillenprocedure en of deze informatie of dit bewijs in een civiele procedure kan worden ingebracht.	T	EC	Major Burgerlijk recht	
44	De stagiaire kan beschrijven welke mogelijkheden een partij heeft om informatie in te winnen die tot doel heeft de tenuitvoerlegging van een rechterlijke uitspraak mogelijk te maken.	T	EC		
45	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een partij mogelijkheden heeft om informatie in te winnen die tot doel heeft de tenuitvoerlegging van een rechterlijke uitspraak mogelijk te maken en zo ja, hoe deze informatie kan worden verkregen.	T	EC		

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)*.

LEERVORMEN

Wij denken dat het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* het best kan worden geleerd door zelfstudie door de stagiaire gecombineerd met klassikaal onderwijs, waarin de stof aan de hand van een

groot aantal casus wordt behandeld. Bij deze casus zou gedacht kunnen worden aan casus zoals:

- U heeft een cliënt die een opname heeft gemaakt van een telefoongesprek met de wederpartij. Kan/mag dit telefoongesprek in de procedure worden ingebracht en, zo ja, mag de rechter dit telefoongesprek dan aan zijn overwegingen ten grondslag leggen?
- U wilt in hoger beroep bewijs aanbieden van een feit waarvan u ook al in eerste aanleg bewijs heeft aangeboden. Aan welke extra eisen moet dit bewijsaanbod voldoen?
- De rechter beveelt dat partijen bij de comparitie aanwezig dienen te zijn. Op de comparitie geeft uw cliënt zijn eigen weergave van de feiten. Wat is de bewijsrechtelijke waarde van deze weergave? Welke instructies had u in het licht hiervan uw cliënt wellicht voor de comparitie wellicht nog moeten geven?
- Nadat de rechtbank uw vordering heeft afgewezen stelt u hoger beroep in. Voordat het hoger beroep dient, wilt u eigenlijk al een getuige horen. Is dit mogelijk en waarop moet u letten gezien het feit dat het hoger beroep al is ingesteld?

LEERMIDDELEN

Bij het ontwikkelen van het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* kan gedacht worden aan het gebruik van de volgende boeken:

- H.L. G. Wieten, *Bewijs*, Deventer: Kluwer, 2012;
- T.R. Hidma & G.R. Rutgers, *Bewijs*, Deventer: Kluwer, 2004 (tamelijk oud);
- M.J.A.M. Ahsman e.a., *Bewijsrecht*, Den Haag: BJu, 2010;
- H.W.B. Thoe Swartzenberg, *Civiel bewijsrecht voor de rechtspraak*, Maklu, 2011.

Bij gebruik van één van deze boeken zal aanvulling van de literatuur met artikelen en uitspraken noodzakelijk zijn.

TOETSVORMEN

Het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* kan worden afgerond met een gecombineerde theorie- en casustoets.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Er zijn op dit moment geen randvoorwaarden of organisatorische zaken waarmee rekening gehouden moet worden bij het ontwikkelen van het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)*.

STUDIEBELASTING

Het vak *Informatie- en bewijsvergaring (incl. bewijsrecht)* heeft een studiebelasting van circa 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen).

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: ARBEIDSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het keuzevak *Arbeidsrecht* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'groot' keuzevak (een keuzevak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten. Geactualiseerd per 1 januari 2015

DOELGROEP

Het keuzevak *Arbeidsrecht* kan alleen worden gekozen door stagiaires die de leerlijn Burgerlijk recht volgen.

OPBOUW/INDELING

Het keuzevak *Arbeidsrecht* kan als volgt worden ingedeeld:

Dagdeel 1: de arbeidsovereenkomst

- 1.1 Kwalificatie (7:610 BW, Groen/Schoevers, ABN AMRO/Mahli, Thuiszorg/PGGM);
- 1.2 Rechtsvermoedens (7:610a en 7:610b BW);
- 1.3 Overige bronnen van arbeidsvoorwaarden: cao, reglement etc.;
- 1.4 Eenzijdige wijziging (7:613, 7:611 en 6:248 BW);
- 1.5 Uitzendbeding (7:691 BW);
- 1.6 Andere (flexibele) arbeidsrelaties (inclusief processuele aspecten).

Dagdeel 2: loonbetaling en arbeidsongeschiktheid

- 2.1 Civielrechtelijk loonbegrip;
- 2.2 Recht op loon, algemeen (7:627, 7:628 BW);
- 2.3 Tijdstip loonbetaling, wettelijke verhoging;
- 2.4 Recht op loon bij ziekte (7:629 BW);
- 2.5 Procesrechtelijk aspect: verklaring deskundige UWV (7:629a BW);
- 2.6 Wet Verbetering Poortwachter, WIA en Ziektewet (inclusief loonsanctie en verhaalsanctie en daarmee gepaard gaande civielrechtelijke en bestuursrechtelijke processuele aspecten).

Dagdeel 3: het einde van de arbeidsovereenkomst – deel 1

- 3.1 Einde van rechtswege;
 - 3.1.1 Bepaalde en onbepaalde tijd, Ragetlie, ketenregeling/conversie;
 - 3.1.2 Pensioenontslag.
- 3.2 Opzegging;
 - 3.2.1 Opzegtermijn;
 - 3.2.2 Toestemming UWV Werkbedrijf (6 BBA, Beleidsregels en WOR);
 - 3.2.3 Bijzondere positie statutair directeur;
 - 3.2.4 Opzegverboden;
 - 3.2.5 Onregelmatige opzegging;
 - 3.2.6 Verval- en verjaringstermijnen.

Dagdeel 4: het einde van de arbeidsovereenkomst – deel 2

- 4.1 Ontbinding (7:685 en 7:686 BW);
 - 4.1.1 Aanbevelingen Kring van kantonrechters;
 - 4.1.2 Titel 3 Rv en procesreglement verzoekschriftprocedures rechtbanken sector kanton;
 - 4.1.3 'Geregelde' zaken (pro forma);
 - 4.1.4 Ontbinding 'voor zover vereist'.
- 4.2 Ontslag op staande voet (7:677 BW);
 - 4.4.1 Trigger voor diverse procedures: kort geding, ontbinding 'voor zover vereist' en eventueel bodemprocedure;
 - 4.4.2 Schadeplechtigheid bij opzet of schuld;
 - 4.4.3 Procesrecht: kort geding bij voorzieningenrechter of kantonrechter, procesreglement kort geding.
- 4.3 Kennelijk onredelijke beëindiging.
- 4.4 Wederzijds goedvinden.

Dagdeel 5: andere consequenties van de beëindiging van de arbeidsovereenkomst

- 5.1 Sociale verzekeringsrechtelijke aspecten (WW/ZW);
- 5.2 Afrekening vakantiedagen;
- 5.3 Concurrentiebeding.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Alle stagiaires die de leerlijn Burgerlijk Recht volgen, mogen aan het keuzevak *Arbeidsrecht* deelnemen. Zij dienen de *Major Burgerlijk Recht* gevolgd te hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het keuzevak *Arbeidsrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het keuzevak *Arbeidsrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?
1	De stagiaire kan de jurisprudentie van de Hoge Raad over de kwalificatie van een arbeidsovereenkomst benoemen en samenvatten.	K		1.1	
2	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een arbeidsrelatie op grond van wetgeving en jurisprudentie kan worden gekwalificeerd als arbeidsovereenkomst.	T	C	1.1, 1.2	
3	De stagiaire kan de naast een arbeidsovereenkomst bestaande (mogelijke) overige bronnen van arbeidsvoorwaarden opsommen.	K		1.3	
4	De stagiaire kan uitleggen hoe eventuele overige bronnen van arbeidsvoorwaarden zich verhouden tot een	B		1.3	

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?
	arbeidsovereenkomst.				
5	De stagiaire kan de rechtspraak van de Hoge Raad over het wijzigen van een arbeidsovereenkomst beschrijven.	K		1.4	
6	De stagiaire kan uitleggen hoe deze jurisprudentie van de Hoge Raad over het wijzigen van een arbeidsovereenkomst in de lagere rechtspraak wordt toegepast.	B		1.4	
7	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of – en zo ja, op welke wijze – arbeidsvoorwaarden eenzijdig door de werkgever kunnen worden gewijzigd.	T	C	1.4	
8	De stagiaire kan een definitie geven van het uitzendbeding.	K		1.5	
9	De stagiaire kan beschrijven wat de gevolgen voor werkgever en werknemer zijn indien een uitzendbeding in de arbeidsovereenkomst is opgenomen.	K		1.5	
10	De stagiaire kan opsommen welke vormen van bescherming personen genieten die werkzaamheden verrichten op een andere wijze dan ter uitvoering van een arbeidsovereenkomst.	K		1.6	
11	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een werknemer die niet werkt recht heeft op loon en zo ja, op hoeveel loon.	T	C	2.2	
12	De stagiaire kan een definitie geven van het civielrechtelijke loonbegrip.	K	C	2.1	
13	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of het loon tijdig is betaald.	T	C	2.3	
14	De stagiaire kan beschrijven wat de gevolgen kunnen zijn indien het loon niet tijdig is betaald.	K		2.3, 2.6	
15	De stagiaire kan in een concrete zaak adviseren of en op welke wijze een werknemer een vordering tot loonbetaling gedurende de eerste twee jaar van arbeidsongeschiktheid wegens ziekte kan instellen, rekening houdend met alle processuele aspecten.	T	C	2.4, 2.6	
16	De stagiaire kan beschrijven welke plichten werkgevers en werknemers hebben bij de re-integratie van een zieke werknemer.	K		2.6	
17	De stagiaire kan beschrijven wat de mogelijke sancties zijn indien de werkgever of de werknemer niet aan de verplichtingen bij de re-integratie van een zieke werknemer voldoet.	K		2.6	
18	De stagiaire kan in een concrete zaak een werknemer of werkgever adviseren over de rechten en plichten bij de re-integratie en de sancties bij het niet voldoen aan de verplichtingen, rekening houdend met de civielrechtelijke en bestuursrechtelijke processuele aspecten.	T	C	2.4, 2.5, 2.6	
19	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een arbeidsovereenkomst van rechtswege eindigt of dat voor het eindigen van de arbeidsovereenkomst voorafgaande opzegging, ontbinding door de rechter of overeenstemming tussen werkgever en werknemer noodzakelijk is.	T	C	3.1, 3.2, 4.1, 4.4	
20	De stagiaire kan in een concrete zaak adviseren of, hoe en op	T	C	3.2	

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?
	welke termijn een werkgever of een werknemer een arbeidsovereenkomst kan opzeggen.				
21	De stagiaire kan in het kader van het opzeggen van een arbeidsovereenkomst uitleggen hoe de juridische positie van een statutair directeur afwijkt van die van een reguliere werknemer en kan daarbij tevens adviseren over de processuele aspecten.	B		3.2.3	
22	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een opzegging van de arbeidsovereenkomst vernietigbaar is en beschrijven hoe – en op welke termijn – deze vernietigbaarheid kan worden ingeroepen.	T	C	3.2	
23	De stagiaire kan beschrijven hoe en op welke termijn rechtsvorderingen die verband houden met de vernietiging van een opzegging van de arbeidsovereenkomst kunnen worden ingesteld.	K		3.2, 4.2	
24	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen hoe en wanneer herstel van het dienstverband danwel additionele billijke vergoeding gevorderd kan worden.	T	C	4.3	
25	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren wat de proceskansen en de risico's van/voor zijn cliënt zijn bij het vorderen van herstel van het dienstverband danwel de additionele billijke vergoeding.	T	C	4.3	
26	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen en op welke wijze bij de rechter ontbinding van de arbeidsovereenkomst kan worden verzocht, rekening houdend met alle processuele aspecten.	K		3.3	
27		B		3.3.4	
28	De stagiaire kan in een concrete zaak met betrekking tot een ontslag op staande voet zijn cliënt adviseren over: <ul style="list-style-type: none"> - de geldigheid van het ontslag op staande voet; - de te nemen processuele stappen; - de proceskansen; - de procesrisico's. 	T	C	4.2	
29	De stagiaire kan in een concrete zaak zijn cliënt adviseren over de sociale verzekeringsrechtelijke gevolgen van een beëindiging van een arbeidsovereenkomst.	T	C	5.1	
30	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de Wet melding collectief ontslag en/of de Wet op de ondernemingsraden van toepassing (kunnen) zijn.	T	E	3.2.2	Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming ¹

¹ Bij de overlap met het kleine keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* kan opgemerkt worden dat in het vak *Arbeidsrecht* op een eenvoudig (basis)niveau op de onderwerpen wordt ingegaan en in het vak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* op een verdiepend niveau.

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?
31	De stagiaire kan uitleggen hoe de relevante bepalingen uit de Wet melding collectief ontslag en/of de Wet op de ondernemingsraden zich verhouden tot een (individuele) ontslagzaak.	T	E	3.2.2	Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming
32	De stagiaire kan een rechtsgeldig concurrentiebeding opstellen.	T	E	5.3	Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming
33	De stagiaire kan in een concrete zaak met betrekking tot een concurrentiebeding zijn cliënt adviseren over: <ul style="list-style-type: none"> - de geldigheid van het concurrentiebeding; - de gevolgen van het concurrentiebeding; - de afdwingbaarheid van een concurrentiebeding; - de te nemen processuele stappen; - de proceskansen; - de procesrisico's. 	T	E	5.3	Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof is het belangrijk dat de toetstermen van het keuzevak *Arbeidsrecht* in volgorde van bovenstaand schema worden aangeleerd.

LEERVORMEN

De toetstermen van het keuzevak *Arbeidsrecht* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie (bijvoorbeeld aan de hand van casus en voorbeelden) en/of zelfstudie en/of praktijkopdrachten.

Daarnaast kan gedacht worden aan een aantal korte toetsvragen die de stagiaire voorafgaand aan iedere bijeenkomst via een webformulier, een digitaal toetssysteem of een digitale leeromgeving moet beantwoorden. Uit die vragen blijkt dat de stagiaire het voorgeschreven studiemateriaal voor die bijeenkomst heeft bestudeerd. Het maken van deze vragen wordt niet becijferd, maar het is bijvoorbeeld wel voorwaarde voor geslaagde deelname aan de betreffende bijeenkomst. Indien gewenst, kan er ook een huiswerkopdracht ontwikkeld worden.

LEERMIDDELEN

Bij het keuzevak *Arbeidsrecht* kan het volgende leermiddel voor de stagiaires worden ingezet:

- Een selectie uit C.J.A. Loonstra en W.A. Zondag, *Arbeidsrechtelijke themata*, Boom Juridische Uitgevers.

Tevens zou overwogen kunnen worden een bundel samen te stellen met een aantal procesdossiers van veel voorkomende arbeidsrechtelijke zaken.

TOETSVORMEN

Het keuzevak *Arbeidsrecht* kan worden afgerond met een gecombineerde theorie- en casustoets. Voor de toetstermen op kennis- en begripsniveau is een theorietoets het meest logisch. De toetstermen op toepassingsniveau (en hoger) zouden via een casustoets getoetst kunnen worden.

Het cijfer van de eventuele huiswerkopdracht kan meetellen voor het eindcijfer van het vak, met dien verstande dat de stagiaire voor het behalen van het vak voor beide onderdelen (toets en huiswerkopdracht) ten minste een 5,5 moet halen.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Voor het keuzevak *Arbeidsrecht* zijn op dit moment geen randvoorwaarden bekend.

STUDIEBELASTING

Het keuzevak *Arbeidsrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen).

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: PERSONEN- & FAMILIERECHT EN ERFRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* komen de volgende onderwerpen aan bod:

Dagdeel 1 en 2:

1. Grondrechten in het personen-, familie- en jeugdrecht;
2. Afstamming, naamrecht, gezag, personenrecht en erfrecht;

Dagdeel 3:

3. Relatierecht;

Dagdeel 4 en 5:

4. Alimentatierecht en -rekenen (3/4 dag);
5. Kinderbeschermingsmaatregelen (1/4 dag).

Na dit vak moet de stagiaire de onderlinge rechtsverhoudingen kennen tussen echtgenoten, geregistreerde partners, samenwonenden en van de relatie tussen kinderen en ouders, tussen kinderen en broers/zussen en de verhouding met andere familieleden, zoals die in Boek 1 BW en andere aanverwante regelgeving is neergelegd. Tevens moet de stagiaire het familieprocesrecht en de gevolgen van de beëindiging van een huwelijk, geregistreerd partnerschap of samenwoningsrelatie kennen. Daarbij gaat het in bijzonder om het alimentatierecht voor de ex-partner, de kinderen, samenloopproblematiek, de voortzetting van de bewoning, het ouderschapsplan, omgangsproblematiek, executiemogelijkheden, verhuizen met kinderen, pensioenverevening en het toepasselijke procesrecht.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* willen deelnemen, moeten de *Major Burgerlijk recht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1. GRONDRECHTEN IN HET PERSONEN-, FAMILIE- EN JEUGDRECHT							
1	De stagiaire kan ontwikkelingen op het terrein van wetgeving en jurisprudentie binnen het familie(proces)recht beschrijven.	K		1			
2	De stagiaire kan de werking van internationale grondrechten en andere regelingen op ons Nederlands familie(proces)recht beschrijven.	K		1			
3	De stagiaire kan de belangrijkste bepalingen uit het EVRM, het IVBPR en het IVRK benoemen.	K		1		Minor Burgerlijk recht	
4	De stagiaire kan een definitie geven van het begrip 'family life'.	K		1			
5	De stagiaire kan een definitie geven van 'een nauwe persoonlijke betrekking'.	K		1			
6	De stagiaire kan een definitie geven van 'het belang van het kind'.	K		1			
2. AFSTAMMING, NAAMRECHT, GEZAG, PERSONENRECHT EN ERFRECHT							
7	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of sprake is van de wettelijke verdeling.	T	E	2			
8	De stagiaire kan beschrijven wie als erfgenaam worden uitgeroepen door de Wet.	K		2			
9	De stagiaire kan in een concrete zaak de gevolgen van de wettelijke verdeling bepalen.	T	E	2			
10	De stagiaire kan benoemen welke wilsrechten en andere wettelijke rechten in Boek 4 BW geregeld zijn.	K		2			
11	De stagiaire kan een definitie geven van het begrip 'een uiterste wilsbeschikking'.	K		2			
12	De stagiaire kan in een concrete zaak de legitieme portie berekenen.	T	C	2			
13	De stagiaire kan de bevoegdheden van een executeur benoemen.	K		2			
14	De stagiaire kan beschrijven wat het gradueel stelsel inhoudt.	K		2			
15	De stagiaire kan uitleggen waarom en wanneer rekening gehouden moet worden met artikel 1:2 en 4:2 BW.	B		2			
16	De stagiaire kan het verschil tussen bloedverwanten en	B		2			

	aanverwanten beschrijven.						
Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
17	De stagiaire kan de verschillen tussen voornamen en achternamen beschrijven.	B		2			
18	De stagiaire kan beschrijven welke verschillen er bestaan in de procedure voor het wijzigen van voornamen en de procedure voor het wijzigen van achternamen.	B		2			
19	De stagiaire kan de achtergronden van het naamstelsel in Nederland beschrijven.	K		2			
20	De stagiaire kan beschrijven wanneer sprake is van onrechtmatig gebruik van de naam van een ander.	K		2			
21	De stagiaire kan beschrijven wat het verschil is tussen de gekozen en niet-gekozen woonplaats.	K		2			
22	De stagiaire kan beschrijven hoe een wijziging of verlies van woonplaats tot stand komt.	K		2			
23	De stagiaire kan het verschil beschrijven tussen de woonplaats van meerderjarigen en die van minderjarigen en curandi en personen wier goederen onder bewind staan of ten aanzien van wie een mentorschap is ingesteld.	B		2			
24	De stagiaire kan het verschil beschrijven tussen de gemeentelijke basisadministratie en de burgerlijke stand.	B		2			
25	De stagiaire kan benoemen in welke regeling de belangrijkste regels inzake de burgerlijke stand zijn vastgelegd.	K		2			
26	De stagiaire kan beschrijven wat het verschil is tussen de taken van een ambtenaar van de burgerlijke stand en die van een ambtenaar van de bevolkingsadministratie.	B		2			
27	De stagiaire kan het verschil beschrijven tussen een geboorte- en overlijdensaangifte bij geboorte en overlijden binnen of buiten de gemeente.	B		2			
28	De stagiaire kan het verschil beschrijven tussen een geboorte- en overlijdensaangifte bij geboorte en overlijden binnen of buiten Nederland.	B		2			
29	De stagiaire kan benoemen wie aangiftegerechtigd en wie aangifteplichtig zijn bij geboorten en bij overlijden.	K		2			
30	De stagiaire kan benoemen welke aangifte gedaan moet worden bij een levenloos geboren kind of bij een	K		2			

	na de geboorte maar voor de geboorteaangifte overleden kind.						
31	De stagiaire kan beschrijven hoe een latere vermelding in de akten van de burgerlijke stand tot stand komt.	K		2			
32	De stagiaire kan beschrijven hoe een wijziging in het register van de burgerlijke stand kan worden aangevraagd.	K		2			
33	De stagiaire kan beschrijven hoe buitenlandse akten worden ingeschreven in Nederland.	K		2			
34	De stagiaire kan de procedure beschrijven die gevolgd wordt als een ambtenaar van de burgerlijke stand weigert een akte van de burgerlijke stand op te maken.	K		2			
35	De stagiaire kan de procedure tot wijziging van de sekse in de akten van de burgerlijke stand (op verzoek) van transseksuelen beschrijven.	K		2			
36	De stagiaire kan de wijzen van ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed benoemen.	K		2			
37	De stagiaire kan de rechtsgevolgen van een scheiding van tafel en bed benoemen.	K		2			
38	De stagiaire kan beschrijven hoe verzoening na een scheiding van tafel en bed tot stand komt en wat hiervan de rechtsgevolgen zijn.	K		2			
39	De stagiaire kan de verschillen tussen het ontstaan van vaderschap en het ontstaan van moederschap beschrijven.	B		2			
40	De stagiaire kan de verschillen (in rechtsgevolgen) tussen biologisch, genetisch, sociaal en juridisch ouderschap beschrijven.	B		2			
41	De stagiaire kan beschrijven wat het verschil is tussen erkenning en gerechtelijke vaststelling vaderschap.	B		2			
42	De stagiaire kan beschrijven hoe juridisch vaderschap ontstaat en verloren wordt en wat de rechtsgevolgen daarvan zijn.	K		2			
43	De stagiaire kan beschrijven wat er bij draagmoederschapsconstructies moet gebeuren om het ouderschap naar de wensouder(s) te laten overgaan en welke rechtsgevolgen hieraan gekoppeld zijn.	K		2			
44	De stagiaire kan beschrijven welke stappen hij moet ondernemen als een erkenning nietig of vernietigbaar is.	K		2			
45	De stagiaire kan de toekomstige wettelijke regeling inzake het duo-moederschap beschrijven.	K		2			
46	De stagiaire kan de regel van artikel 1:394 BW en de rechtsgevolgen daarvan beschrijven.	K		2			

47	De stagiaire kan beschrijven wat het verschil is tussen eenouder-, en partneradoptie en adoptie door twee personen.	B		2			
48	De stagiaire kan de (rechts)verschillen tussen inlandse en interlandelijke adoptie en kafala beschrijven.	B		2			
49	De stagiaire kan de rechtsgevolgen van adoptie beschrijven.	K		2			
50	De stagiaire kan de rechtsgevolgen van herroeping van een adoptie beschrijven.	K		2			
51	De stagiaire kan beschrijven hoe de procedure bij interlandelijke adoptie verloopt.	K		2			
52	De stagiaire kan beschrijven welke rechtsbescherming de aspirant-adoptiefouders bij interlandelijke adoptie hebben.	K		2			
53	De stagiaire kan de rechtspositie van de minderjarige in de wet beschrijven.	K		2			
54	De stagiaire kan beschrijven wat het verschil is tussen handelingsonbekwaamheid en –onbevoegdheid.	B		2			
55	De stagiaire kan de uitzonderingen op de handelingsonbekwaamheid van minderjarigen benoemen op het terrein van het civiele recht, het procesrecht en het familierecht.	K		2			
56	De stagiaire kan de regeling inzake de handlichting en de rechtsgevolgen hiervan beschrijven.	K		2			
57	De stagiaire kan de (uitzonderingen op de) processuele handelingsonbekwaamheid van minderjarigen benoemen.	K		2			
58	De stagiaire kan de bevoegdheden van de Raad voor de Kinderbescherming benoemen.	K		2			
59	De stagiaire kan de procedure van de in- en externe klachtenregeling bij de Raad voor de Kinderbescherming beschrijven.	K		2			
60	De stagiaire kan de verschillen beschrijven tussen gezamenlijk ouderlijk gezag, eenoudergezag, gezamenlijk gezag, voogdij, gezamenlijke voogdij, tijdelijke voogdij en voorlopige voogdij.	B		2			
61	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze gezag ontstaat.	K		2			
62	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze gezag verloren gaat.	K		2			
63	De stagiaire kan de rechtsgevolgen van gezag beschrijven.	K		2			
64	De stagiaire kan de rechtsgevolgen van het verlies van gezag beschrijven.	K		2			

65	De stagiaire kan de (financiële) gevolgen van gezamenlijk gezag en gezamenlijke voogdij voor de betrokken personen en het kind beschrijven.	K		2			
66	De stagiaire kan de rechten van ouders en kinderen op omgang met elkaar en de mogelijkheden tot beperking van dat recht beschrijven.	K		2			
67	De stagiaire kan de rechten en plichten van ouders en kinderen op informatie en consultatie over het kind beschrijven.	K		2			
68	De stagiaire kan de rechten en plichten van derden (broers/zussen, andere familieleden, ex-stiefouders of ex-pleegouders, biologische ouders, spermadonoren) op omgang met elkaar beschrijven.	K		2			
69	De stagiaire kan de rechten van derden die in een nauwe persoonlijke betrekking staan tot het kind inzake de omgang, consultatie en informatie beschrijven.	K		2			
70	De stagiaire kan de verschillende executie(on)mogelijkheden van een door de rechter opgelegde omgangs-, informatie- en/of consultatieregeling beschrijven.	K		2			
71	De stagiaire kan de verschillen in rechtsgrond, inhoud en rechtsgevolgen van de beschermingsmaatregelen voor meerderjarige wilsonbekwame personen beschrijven	K		2			
72	De stagiaire kan beschrijven hoe de procedure ter verkrijging van een beschermingsmaatregel voor meerderjarige wilsonbekwame personen verloopt.	K		2			
73	De stagiaire kan de rechten en plichten van de rechthebbende en de door de rechter benoemde vertegenwoordiger(s) gedurende een beschermingsmaatregel voor meerderjarige wilsonbekwame personen beschrijven.	K		2			
74	De stagiaire kan de nieuwe wetgevingsvoorstellen inzake de beschermingsmaatregelen voor meerderjarige wilsonbekwame personen beschrijven.	K		2			
75	De stagiaire kan de mogelijkheden van beëindiging van de beschermingsmaatregelen voor meerderjarige wilsonbekwame personen beschrijven.	K		2			
76	De stagiaire kan de verschillen beschrijven tussen afwezigheid en vermissing van personen.	B		2			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
77	De stagiaire kan beschrijven wat bij een vermissing van een persoon de verschillen zijn tussen een verklaring door de rechtbank van vermoeden van overlijden ex artikel 1:412 e.v. BW en de door de rechtbank afgegeven verklaring van overlijden ex. artikel 1:426 e.v. BW.	B		2			
3. RELATIERECHT							
78	De stagiaire kan het verschil tussen een echtscheiding en een scheiding van tafel en bed beschrijven.	B		3			
79	De stagiaire kan beschrijven hoe de procedure tot scheiding van tafel en bed verloopt.	K		3			
80	De stagiaire kan beschrijven hoe de procedure tot ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed verloopt.	K		3			
81	De stagiaire kan benoemen welke voorlopige voorzieningen verzocht kunnen worden in het kader van een echtscheidingsprocedure.	K		3			
82	De stagiaire kan benoemen vanaf en tot welk moment voorlopige voorzieningen verzocht kunnen worden in het kader van een echtscheiding.	K		3			
83	De stagiaire kan de geldigheidsduur van voorlopige voorzieningen in het kader van een echtscheidingsprocedure vaststellen.	T	EC	3			
84	De stagiaire kan beschrijven onder welke voorwaarden een beschikking voorlopige voorzieningen gewijzigd kan worden.	K		3			
85	De stagiaire kan beschrijven aan welke voorwaarden een echtscheidingsverzoek moet voldoen.	K		3			
86	De stagiaire kan benoemen welke rechter relatief bevoegd is in het kader van de procedures voorlopige voorzieningen en echtscheiding.	K		3			
87	De stagiaire kan het verloop van de echtscheidingsprocedure beschrijven.	K		3			
88	De stagiaire kan benoemen welke nevenvoorzieningen verzocht kunnen worden in het kader van een echtscheidingsprocedure.	K		3			
89	De stagiaire kan de rol van minderjarigen in een echtscheidingsprocedure beschrijven.	K		3			
90	De stagiaire kan de mogelijkheden van hoger beroep en de daarvoor geldende termijn beschrijven.	K		3			

91	De stagiaire kan de verschillen tussen de wijze van beëindiging van een huwelijk, geregistreerd partnerschap en samenwoning beschrijven.	B		3		
92	De stagiaire kan de verschillen tussen de rechtsgevolgen van een huwelijk, geregistreerd partnerschap en samenwoning beschrijven.	B		3		
93	De stagiaire kan inwendige en uitwendige vereisten en beletselen voor de totstandkoming van een huwelijk en een geregistreerd partnerschap benoemen.	K		3		
94	De stagiaire kan de rechtsgevolgen noemen van een in strijd met de vereisten gesloten huwelijk of geregistreerd partnerschap.	K		3		
95	De stagiaire kan benoemen welke formaliteiten vooraf en bij de sluiting van een huwelijk of geregistreerd partnerschap vereist zijn.	K		3		
96	De stagiaire kan de verschillen tussen een non-existent en een nietig/vernietigbaar huwelijk beschrijven.	B		3		
97	De stagiaire kan de rechtsgevolgen van de vernietiging van een huwelijk beschrijven.	K		3		
98	De stagiaire kan benoemen wat de gronden voor echtscheiding zijn.	K		3		
99	De stagiaire kan benoemen wat de gronden voor scheiding van tafel en bed zijn.	K		3		
100	De stagiaire kan benoemen wat de gronden voor ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed zijn.	K		3		
101	De stagiaire kan beschrijven welk verweer tegen de gronden voor echtscheiding, scheiding van tafel en bed en ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed gevoerd kan worden.	K		3		
102	De stagiaire kan beschrijven hoe en binnen welke termijn een echtscheiding moet worden ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand.	K		3		
103	De stagiaire kan beschrijven hoe en binnen welke termijn de ontbinding van een geregistreerd partnerschap moet worden ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand.	K		3		
104	De stagiaire kan in een concrete zaak de gevolgen van een echtscheiding bepalen voor wat betreft: <ul style="list-style-type: none"> - het vermogen van partijen; - pensioenaanspraken; - het huis en de voortzetting van de bewoning daarvan; - de ex-partneralimentatie; - de minderjarige en jongmeerderjarige kinderen (ouderschapsplan, waarin afspraken moeten 	T	C	3	Relatievermogensrecht (toetsterm 8 tot en met 30)	

	worden vastgelegd over de verzorging en opvoeding van de kinderen, de kinderalimentatie en de informatie en consultatie met betrekking tot de kinderen).						
4. ALIMENTATIERECHT EN -REKENEN							
105	De stagiaire kan het verloop van de alimentatieprocedure beschrijven.	K		4			
106	De stagiaire kan in een concrete zaak de hoogte van de kinder- en partneralimentatie met een alimentatierekenprogramma berekenen.	T	EC	4			
107	De stagiaire kan de grondslag voor partneralimentatie noemen.	K		4			
108	De stagiaire kan in een concrete zaak de behoefte aan kinderalimentatie berekenen en beargumenteren in verschillende situaties: een reguliere zorgregeling, co-ouderschap en in de situatie dat geen gezinsverband tussen de ouders heeft bestaan.	T	EC	4			
109	De stagiaire kan de rechtspositie van (jong)meerderjarigen en minderjarigen in alimentatiekwesties beschrijven.	K		4			
110	De stagiaire kan beschrijven hoe de behoefte van een jongmeerderjarige wordt vastgesteld.	K		4			
111	De stagiaire kan beschrijven hoe de behoefte aan partneralimentatie moet worden vastgesteld aan de hand van de geldende richtlijnen en recente jurisprudentie.	K		4			
112	De stagiaire kan het criterium behoeftigheid definiëren.	K		4			
113	De stagiaire kan benoemen welke factoren bij de behoeftigheid een rol spelen.	K		4			
114	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een cliënt voor een onderhoudsbijdrage in aanmerking komt.	T	EC	4			
115	De stagiaire kan beschrijven welk inkomen bepalend is voor de vaststelling van alimentatie.	K		4			
116	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren op basis van de geldende richtlijnen en jurisprudentie welke lasten op welke wijze bij de vaststelling van de draagkracht van een onderhoudsplichtige worden betrokken.	T	EC	4			
117	De stagiaire kan benoemen wat de huidige (politieke) ontwikkelingen zijn op het gebied van alimentatie.	K		4			
118	De stagiaire kan benoemen welke niet-financiële factoren een rol spelen bij de vaststelling van alimentatie.	K		4			
119	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren	T	E	4			

	wat de consequenties zijn van de toepasselijkheid van de WSNP op de onderhoudsplichtige.						
120	De stagiaire kan een jusvergelijking opstellen.	T	EC	4			
121	De stagiaire kan benoemen aan welke criteria een artikel 1:160 BW situatie voldoet	K		4			
122	De stagiaire kan benoemen aan welke criteria voldaan moet zijn voor een wijziging van de alimentatie.	K		4			
123	De stagiaire kan benoemen aan welke voorwaarden voldaan moet zijn om een rechtsgeldig niet-wijzigingsbeding overeen te komen.	K		4			
124	De stagiaire kan benoemen aan welke criteria voldaan moet zijn voor een doorbreking van een niet-wijzigingsbeding (in geval van partneralimentatie).	K		4			
125	De stagiaire kan benoemen aan welke criteria voldaan moet zijn voor een wijziging van een alimentatiebijdrage die is afgesproken in afwijking van de wettelijke maatstaven.	K		4			
126	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren in hoeverre een verlaging van de alimentatie met terugwerkende kracht een terugbetalingsverplichting meebrengt voor de onderhoudsgerechtigde.	T	EC	4			
127	De stagiaire kan benoemen welke factoren een rol spelen bij de vaststelling van een termijn voor partneralimentatie.	K		4			
128	De stagiaire kan benoemen welke termijnen gelden voor de partneralimentatieverplichting.	K		4			
129	De stagiaire kan benoemen tot welk moment een verzoek om verlenging van de alimentatietermijn verzocht kan worden.	K		4			
130	De stagiaire kan de onderscheiden onderhoudsplichtigen benoemen.	K		4			
131	De stagiaire kan in een concrete zaak waarbij sprake is van samenloop van onderhoudsplichtigen en samenloop van onderhoudsgerechtigden de verschuldigde alimentatie berekenen.	T	EC	4			
132	De stagiaire kan in een concrete zaak de mogelijkheden vaststellen om betaling van een alimentatie af te dwingen.	T	EC	4			
133	De stagiaire kan de voorrangsregel van artikel 1:400 BW beschrijven.	K		4			
134	De stagiaire kan de regeling inzake de onderhoudsplicht van de verwekker of daarmee gelijkgestelde personen, zoals is verwoord in artikel 1:394 BW en de jurisprudentie ter zake beschrijven.	K		4			
5. KINDERBESCHERMINGSMAATREGELEN							

135	De stagiaire kan de belangrijkste verschillen tussen gezagsbeperking (door ondertoezichtstelling) en gezagsontneming (ontzetting en ontheffing) beschrijven.	K		5			
136	De stagiaire kan de procedure beschrijven inzake de ondertoezichtstelling.	K		5			
137	De stagiaire kan de rechtsgevolgen van een ondertoezichtstelling beschrijven.	K		5			
138	De stagiaire kan de procedure voor verlenging van de ondertoezichtstelling beschrijven.	K		5			
139	De stagiaire kan de procedure voor beëindiging van de ondertoezichtstelling beschrijven.	K		5			
140	De stagiaire kan de rechtsgevolgen van een (schriftelijke) aanwijzing en een uithuisplaatsing in het kader van de ondertoezichtstelling, alsmede de mogelijkheden om hiertegen in beroep te gaan beschrijven.	K		5			
141	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke mogelijkheden een cliënt heeft om in beroep te gaan tegen een beperking van de omgang met het kind in het kader van een uithuisplaatsing.	T	C	5			
142	De stagiaire kan het verschil beschrijven tussen een vrijwillige en een gedwongen uithuisplaatsing in het kader van de ondertoezichtstelling.	B		5			
143	De stagiaire kan beschrijven welke rechtsgevolgen de maatregel van gesloten jeugdzorg (JeugdzorgPlus) heeft voor het kind en de ouders.	K		5			
144	De stagiaire kan de rechtspositie van pleegouders en in het bijzonder de wettelijke regeling inzake het blokkaderecht beschrijven.	K		5			
145	De stagiaire kan beschrijven hoe verlenging van de uithuisplaatsing plaatsvindt.	K		5			
146	De stagiaire kan beschrijven hoe (tussentijdse) beëindiging van de uithuisplaatsing plaatsvindt.	K		5			
147	De stagiaire kan beschrijven wat het verschil is tussen zorgaanbieders en aanbieders van zorg.	B		5			
148	De stagiaire kan de taken van de belangrijkste organisaties/instanties op het terrein van de jeugdzorg/jeugdbescherming beschrijven: raad voor de kinderscherming, Bureau jeugdzorg, zorgaanbieders (w.o. pleegzorg en internaten/tehuizen, JeugdzorgPlus-instellingen en zorgaanbieders).	K		5			
149	De stagiaire kan de procedure om geïndiceerde jeugdzorg af te dwingen beschrijven.	K		5			
150	De stagiaire kan de verschillen tussen het beroep tegen	K		5			

	een indicatiebesluit van BJZ en een beroep tegen een machtiging uithuisplaatsing beschrijven.						
151	De stagiaire kan beschrijven hoe het klachtrecht binnen de jeugdzorg/jeugdbescherming is geregeld.	K		5			
152	De stagiaire kan de verschillen tussen gesloten jeugdzorg (JeugdzorgPlus) en een gewone uithuisplaatsing in een tehuis of pleeggezin beschrijven.	B		5			
153	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van Personen- & familierecht en erfrecht, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Voor het aanleren van de toetstermen van het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* wordt aanbevolen zoveel mogelijk de volgorde aan te houden zoals opgenomen onder Onderwerpen/opbouw in deze vakbeschrijving.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie in combinatie met zelfstudie (bijvoorbeeld doordat de cursisten de vakliteratuur (uit bijvoorbeeld FJR, TvS/EB, WPNR) over een bepaald onderwerp zelf verzamelen en samenvatten) en het uitwerken van casus. De ontwikkelaars van deze vakbeschrijving hebben enkele casus (over afstammingsrecht en over relatierecht) uitgewerkt. Het document met deze casus is aanwezig bij de Orde.

Het onderwerp *Alimentatierecht en -rekenen* kan wellicht behandeld worden door het klassikaal bespreken van een vooraf ingestuurde uitwerking van een casus. Voor de vooraf te bestuderen stof wordt verwezen naar een bij de NOvA aanwezig document met een opsomming van de te gebruiken literatuur en jurisprudentie. Het zou goed zijn om de stagiaires te laten oefenen in een alimentatierekenprogramma zoals INA of Aliment.

Ook het onderwerp *Relatierecht* zou behandeld kunnen worden aan de hand van een in te sturen opdracht. Gedacht kan worden aan het - aan de hand van een 'dossier' - opstellen van een advies aan een cliënt. Tegelijkertijd blijft het (daarnaast) klassikaal doceren van mogelijk al gelezen materiaal nuttig, ondanks de eventuele herhaling.

LEERMIDDELEN

Voor het onderwerp *Relatierecht* wordt de volgende suggestie gedaan als leermiddel voor de stagiaires:

- P. Vlaardingebroek e.a., *Het hedendaagse Personen- & familierecht*, Deventer: Kluwer 2011.

Voor het onderwerp *Alimentatierecht en -rekenen* is door de ontwikkelaars van deze vakbeschrijving een uitgebreid document met een opsomming van literatuur en jurisprudentie opgesteld. Dit document is bij de NOvA aanwezig.

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* kan bijvoorbeeld worden getoetst door een theorietoets en/of een casustoets.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* is het wenselijk om voor het onderwerp *Alimentatierecht en –rekenen* te beschikken over de mogelijkheid om klassikaal een alimentatierekenprogramma zoals INA of Aliment te tonen via een beamer.

STUDIEBELASTING

Het vak *Personen- & familierecht en erfrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: FINANCIERING, ZEKERHEDEN EN INSOLVENTIE

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Financiering, zekerheden en insolventie* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Financiering, Zekerheden en Insolventie* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Financiering, zekerheden en insolventie* komen de volgende onderwerpen aan bod:

- Dagdeel 1: Hoofdpijnen Insolventierecht;
- Dagdeel 2: Hypotheek, pand en eigendomsvoorbehoud;
- Dagdeel 3: Pauliana en verrekening;
- Dagdeel 4: Wederkerige overeenkomsten;
- Dagdeel 5: Aansprakelijkheden.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Financiering, zekerheden en insolventie* willen deelnemen, moeten de *Major Burgerlijk recht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Financiering, zekerheden en insolventie* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Financiering, zekerheden en insolventie* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Dagdeel	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een pandrecht op vorderingen en roerende zaken rechtsgeldig tot stand is gekomen en of een hypotheekrecht op een onroerende zaak rechtsgeldig tot stand is gekomen.	T	C	2			
2	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren wat de bevoegdheden van pand- en hypotheekhouders in faillissement zijn.	T	EC	2			
3	De stagiaire kan vaststellen wat in een concrete zaak	T	C	2			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Dagdeel	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	de positie van de fiscus is in verhouding tot de pandhouder met betrekking tot bodemzaken.						
4	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of aan de vereisen voor faillietverklaring is voldaan.	T	EC	1			
5	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of aan de vereisten voor het verlenen van surseance van betaling is voldaan.	T	EC	1			
6	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of aan de vereisten voor toelating tot de schuldsanering natuurlijke personen is voldaan.	T	EC	1			
7	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de Nederlandse faillissementsrechter rechtsmacht heeft.	T	C	1			
8	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke rechter binnen Nederland bevoegd is de insolventieprocedure te openen.	T	C	1			
9	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke rechtsmiddelen kunnen worden aangewend tegen de faillietverklaring en binnen welke termijn zulks dient te geschieden.	T	C	1			
10	De stagiaire kan in een concrete zaak de bevoegdheden vaststellen van: <ul style="list-style-type: none"> - de curator in faillissement; - de bewindvoerder in surseance; - de bewindvoerder in de schuldsanering natuurlijke personen; - de rechter-commissaris; - de schuldeisers. 	T	C	1			
11	De stagiaire kan in een concrete zaak de omvang van het vermogen dat door het faillissement wordt getroffen vaststellen.	T	EC	1, 3			
12	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren wat de rechtsgevolgen van het faillissement en van surseance van betaling voor de corporate governance van een onderneming zijn.	T	EC	1			
13	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren wat de rechtsgevolgen van het faillissement en van de surseance van betaling voor huurovereenkomsten, arbeidsovereenkomsten en overige duurovereenkomsten zijn.	T	C	4			
14	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de rechtsgevolgen van art. 23 Fw. zijn.	T	C	1			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Dagdeel	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
15	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de effecten van art. 24 Fw. zijn.	T	C	1, 4			
16	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de effecten van art. 26 Fw. zijn.	T	C	1, 4			
17	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de effecten van art. 35 Fw. zijn.	T	C	1, 2			
18	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of sprake is van een paulianeuze rechtshandeling.	T	C	3			
19	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een schuld als boedelschuld kwalificeert of niet.	T	C	1			
20	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of aan een vordering voorrang is verbonden of niet.	T	C	1, 2 en 4			
21	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke rechtsmiddelen openstaan tegen het (niet) handelen van een curator of bewindvoerder.	T	C	1			
22	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of sprake is van aansprakelijkheid van bestuurders, commissarissen of aandeelhouders van de failliete vennootschap, zowel jegens schuldeisers als jegens de boedel.	T	C	5		Keuzevak Ondernemingsrecht	
23	De stagiaire kan beargumenteren of een wederpartij van een schuldenaar in een insolventieprocedure bevoegd is tot verrekening.	T	EC	3			
24	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een op de bankrekening van de gefailleerde ontvangen betaling aan de curator dient te worden afgedragen.	T	EC	1, 3			
25	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke vereisten gelden voor de bevoegdheid van de curator om een vordering op grond van onrechtmatige daad ten behoeve van de gezamenlijke schuldeisers in te stellen.	T	EC	5		Keuzevak Ondernemingsrecht	
26	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke informatieverplichtingen de curator heeft jegens de schuldeisers.	T	E	1, 5			
27	De stagiaire kan de functie van de Recofa-Richtlijnen voor faillissementen en surseances van betaling en de Recofa-Richtlijnen voor schuldsaneringsregelingen beschrijven.	K		1, 5			
28	De stagiaire kan de functie van de Praktijkregels voor Curatoren van de Vereniging INSOLAD beschrijven.	K		1, 5			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Dagdeel	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
29	De stagiaire kan de vereisten voor het aanbieden en de totstandkoming van een akkoord benoemen.	K		1			
30	De stagiaire kan de rechtsgevolgen van een akkoord benoemen.	K		1			
31	De stagiaire kan in algemene zin benoemen onder welke voorwaarden de fiscus meewerkt aan een akkoord.	K		1			
32	De stagiaire kan de juridische gevolgen van een afkoelingsperiode beschrijven alsmede de wijze waarop deze tot stand komt en wordt verlengd.	K		1, 2			
33	De stagiaire kan in een concrete zaak de positie van leveranciers met een eigendomsvoorbehoud vaststellen.	T	EC	2			
34	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van financiering, zekerheden en insolventie, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van het vak *Financiering, zekerheden en insolventie*.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Financiering, zekerheden en insolventie* kunnen bijvoorbeeld bereikt worden door middel van klassikale instructie, die wordt voorbereid via zelfstudie en uitwerking van casus. Het verdient aanbeveling om alle onderwerpen na zelfstandige bestudering klassikaal te bespreken.

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Financiering, zekerheden en insolventie* worden de volgende suggesties gedaan voor leermiddelen voor de stagiaires:

- M. Pannevis en N.J Polak, *Insolventierecht (voorheen Faillissementsrecht)*, Deventer: Kluwer (meest recente druk);
- R.D. Vriesendorp, *Arresten insolventierecht*, Deventer: Kluwer (meest recente druk);
- C.M. Harmsen, *Wetseditie Insolventierecht*, Nijmegen: Ars Aequi (meest recente druk);
- www.rechtspraak.nl;
- www.insolad.nl;
- nader vast te stellen recente rechtspraak en artikelen.

TOETSVORMEN

Het vak *Financiering, zekerheden en insolventie* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een theorietoets gecombineerd met een of meer casustoetsen.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Financiering, zekerheden en insolventie* is het belangrijk bij de keuze van docenten voor een cyclus te streven naar een evenwicht tussen docenten met een wetenschappelijke achtergrond en docenten met advocatuurlijke ervaring in de financierings- en insolventiepraktijk. Ook de laatste categorie docenten zal over een meer dan gemiddelde dogmatische belangstelling en kennis dienen te beschikken.

STUDIEBELASTING

Het vak *Financiering, zekerheden en insolventie* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen). Zie de paragraaf *Toetstermen* (kolom *Dagdelen*) voor een mogelijke verdeling van de toetstermen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: BESLAG- EN EXECUTIERECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Beslag- en executierecht* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Beslag- en executierecht* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

Voor een goede beheersing van het vak *Beslag- en executierecht*, en om als advocaat goed te kunnen adviseren en optreden op dit gebied, is naast specifieke detailkennis en detailtoepassingsvaardigheden een systematische kennis en benadering van de belangrijkste delen van het burgerlijk (proces)recht vereist. Daarom zijn de eerste dagdelen hieronder qua toetstermen meer aan brede syntheses van het relevante recht gewijd.

Onderwerpen (per dagdeel)

Dagdeel 1:

1. Hoofdsystematieken:
 - 1.1 Insolventierecht;
 - 1.2 Beslagrecht;
 - 1.3 Verhaalsrecht op goederen;
 - 1.4 Pand- en hypotheekrecht;
 - 1.5 Goederenrecht.
2. Stelsel van rechtsvorderingen:
 - 2.1 Internationale regelgeving / buitenlandse rechtsvorderingen;
 - 2.2 Voorrang en voorrecht;
 - 2.3 Reële executie;
3. Soorten beslagen:
 - 3.1 Beslagen in Wetboek voor Burgerlijke Rechtsvordering;
 - 3.2 Strafvorderlijke beslagen;
 - 3.3 Bewijsbeslag intellectuele eigendom;
 - 3.4 Beslagen in bijzondere wetten.

Dagdeel 2:

4. Algemeen:
 - 4.1 Hoofdlijnen verschillende procedures;
 - 4.2 Vaststelling en invordering van belastingsschulden (incl. beslagen);
5. Zekerheidsrechten:
 - 5.1 Onderscheid zekerheidsrechten;
 - 5.2 Vestigen zekerheidsrechten;
 - 5.3 Gevolgen vestigen zekerheidsrechten.

6. Samenloop:
 - 6.1 Samenloop beslag met andere rechtsvorderingen;
 - 6.2 Samenloop beslagen onderling;
 - 6.3 Samenloop beslag en andere executiemaatregelen;
 - 6.4 Samenloop beslag met andere beperkte rechten.
7. Overig:
 - 7.1 Overnemen executie van een beslaglegger;
 - 7.2 Rangregeling afd. 5, boek 2, titel 3 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering;
 - 7.3 Gerechtelijke bewaring.

Dagdeel 3:

8. Wijzen en uitvoering van beslaglegging:
 - 8.1 Berekenen kosten procedure voor cliënt;
 - 8.2 Betekeningsvoorschriften;
 - 8.3 Gerechtsdeurwaarders en belastingdeurwaarders;
 - 8.4 Verlof aanvragen;
 - 8.5 Zekerstelling;
 - 8.6 Rekest;
 - 8.7 Beslag grijs maken;
 - 8.8 Beslag op periodieke betalingen;
 - 8.9 Uitgesloten van beslag;
 - 8.10 Opheffingsprocedure;
 - 8.11 Derdenverzet.

Dagdeel 4:

9. Faillissement;
10. Bodembeslag / bodemvoorrecht;
11. Executie door lijfswang of dwangsom;
12. Uitvoeren executoriale titel;
13. Doorhaling.

Dagdeel 5:

14. Onrechtmatigheden:
 - 14.1 Onrechtmatig gelegd beslag;
 - 14.2 Onrechtmatige executie.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Beslag- en executierecht* willen deelnemen, moeten de *Major Burgerlijk recht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Beslag- en executierecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Beslag- en executierecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld.

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan de hoofdsystematiek van het insolventierecht en het beslagrecht beschrijven.	K		1.1 en 1.2		
2	De stagiaire kan in een concrete zaak op basis van het insolventierecht en het beslagrecht beargumenteren wat de voor- en nadelen van de verschillende opties (denk aan: faillissement, beslag op onroerende zaak, beslag op bankrekening) zijn.	T	EC	1.1 en 1.2		
3	De stagiaire kan de hoofdsystematiek van het verhaalsrecht op goederen van Titel 10 Boek 3 BW beschrijven.	K		1.3		
4	De stagiaire kan de gevolgen van de in Titel 10 Boek 3 BW vastgelegde systematiek van pand- en hypotheekrecht beschrijven.	K		1.4		
5	De stagiaire kan in een concrete zaak de voorrang en het voorrecht voor de positie van een cliënt bepalen.	T	EC	2.2	<i>Keuzevak Financiering, zekerheden en insolventie (toetsterm 2 en 20)</i>	
6	De stagiaire kan de hoofdsystematiek van het stelsel van rechtsvorderingen van Titel 11 Boek 3 BW beschrijven.	K		2		
7	De stagiaire kan in een concrete zaak de gevolgen vaststellen van de in Titel 11 Boek 3 BW vastgelegde systematiek voor de positie van ofwel het lijdend voorwerp van een rechtsvordering, ofwel de actor bij het instellen van een rechtsvordering.	T	E	2		
8	De stagiaire kan beschrijven wat de hoofdsystematiek is van het goederenrecht, met onderscheid tussen rechten en zaken, en roerende zaken en registergoederen.	K		1.5	<i>Major Burgerlijk recht (toetsterm 8)</i>	
9	De stagiaire kan beschrijven wat reële executie is.	K		2.3		
10	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een rechtsvordering tot reële executie is vereist.	T	EC	2.3		
11	De stagiaire kan in een concrete grensoverschrijdende zaak vaststellen welke internationale regelgeving met betrekking tot erkenning en tenuitvoerlegging van vonnissen en andere executoriale titels voor een specifieke cliënt relevant is, voor:	T	C	2.1		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
	<ul style="list-style-type: none"> - een Nederlandse cliënt die in Nederland geconfronteerd wordt met een buitenlandse vordering; - een Nederlandse cliënt die in het buitenland een vordering geldend wil maken; - een buitenlandse cliënt die in Nederland een vordering geldend wil maken. 					
12	De stagiaire kan in een concrete casus bepalen welke positie een vordering van een cliënt inneemt in het systeem van voorrang en voorrecht.	T	C	2.2	<i>Keuzevak Financiering, zekerheden en insolventie (toetsterm 20)</i>	
13	De stagiaire kan de diverse soorten beslagen, zoals neergelegd in het Wetboek voor Burgerlijke Rechtsvordering, met bijbehorende systematiek beschrijven.	K		3.1 en 3.2		
14	De stagiaire kan beschrijven of, en zo ja, hoe ook buiten procedures betreffende intellectuele eigendom bewijsbeslag mogelijk is.	K		3.3		
15	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke maatregelen ter bescherming tegen verhaal op het vermogen van een cliënt noodzakelijk zijn.	T	EC	1.3		
16	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke maatregelen voor verhaalsancties door cliënt noodzakelijk zijn.	T	EC	1.3		
17	De stagiaire kan de in bijzondere wetten opgenomen beslagen benoemen.	K		3.4		
18	De stagiaire kan de hoofdsystematiek van de strafvorderlijke beslagen beschrijven.	K		3.1		
19	<p>De stagiaire kan de hoofdlijnen van de procedure die tot elk van die volgende executoriale titels leidt beschrijven:</p> <ul style="list-style-type: none"> - in executoriale vorm opgemaakt civiel vonnis; - gerechtelijke dading in executoriale vorm opgemaakt; - grosse van authentieke akte (inclusief de grenzen die in het arrest HR 26 juni 1992, NJ 1993, 449; Rabobank/Visser daaraan worden gesteld); - Belastingaanslag; - dwangbevel DUO (voorheen IBG); - dwangbevel gemeente terugvordering bijstand. 	K		4.1		
20	De stagiaire kan de wijzen van vaststelling en invordering van belastingschulden beschrijven, inclusief de wijze van conserverende aanslagen en beslagen door de belastingdienst.	K		4.2		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
21	De stagiaire kan benoemen op welke goederen een pandrecht of hypotheekrecht moet worden gevestigd.	K		5.1	<i>Keuzevak Financiering, zekerheden en insolventie (toetsterm 1)</i>	
22	De stagiaire kan uitleggen hoe een pandrecht of hypotheekrecht kan worden gevestigd.	B		5.2	<i>Keuzevak Financiering, zekerheden en insolventie (toetsterm 1)</i>	
23	De stagiaire kan in een concrete zaak bij niet-registergoederen beargumenteren of pand of vuistpand nodig is of stil of bezitloos pandrecht.	T	EC	5.2		
24	De stagiaire kan beschrijven hoe ieder beslag een blokkerende werking heeft.	K		5.3		
25	De stagiaire kan de verschillende vormen van botsing en samenloop van rechtsvorderingen beschrijven.	T	EC	6.1		
26	De stagiaire kan de verschillende vormen van botsing en samenloop van beslagen met andere beslagen beschrijven.	T	EC	6.2		
27	De stagiaire kan de verschillende vormen van botsing en samenloop van beslagen met andere executiemaatregelen beschrijven.	T	EC	6.3		
28	De stagiaire kan de verschillende vormen van botsing en samenloop van beslagen met beperkte rechten beschrijven.	T	EC	6.4		
29	De stagiaire kan in een concrete zaak namens een pand- of hypotheekhouder de executie van een beslaglegger overnemen.	T	C	7.1		
30	De stagiaire kan het systeem van rangregeling van de vijfde afdeling, boek 2, titel 3 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering beschrijven.	K		7.2		
31	De stagiaire kan het systeem van gerechtelijke bewaring van de tweede afdeling, titel 7, Boek 3 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de bijzondere systemen van gerechtelijke bewaring van de artikelen 445, 446, 490b, 506, 564, 577, 584c, 584n, 709, 766 van dat wetboek beschrijven.	K		7.3		
32	De stagiaire kan voor iedere soort beslag de wijzen en uitvoering van beslaglegging beschrijven.	K		8		
33	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de	T	E	8.1		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
	kosten voor een cliënt zijn van de te hanteren/gekozen wijze van beslaglegging.					
34	De stagiaire kan voor iedere vorm van executie en voor iedere soort van beslag de betekeningsvoorschriften beschrijven.	K		8.2		
35	De stagiaire kan de regelingen voor en bevoegdheden van gerechtsdeurwaarders en belastingdeurwaarders beschrijven.	K		8.3		
36	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van de Beslagsyllabus vaststellen welke gegevens exact zijn vereist voor het verkrijgen van verlof van iedere vorm van beslag, inclusief bewijsbeslag waarbij voorafgaand verlof is voorgeschreven.	T	EC	8.4		
37	De stagiaire kan in een concrete zaak benoemen welke vormen van zekerstelling als vervanging voor conservatoir beslag mogelijk zijn.	T	EC	8.5		
38	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een bankgarantie voldoet aan de eisen met het oog op de opheffing van een conservatoir verhaalbeslag.	T	EC	8.5		
39	De stagiaire kan voor iedere soort beslag waarbij een rekest is voorgeschreven het rekest opstellen.	T	EC	8.6		
40	De stagiaire kan in een concrete zaak een beslag grijs maken.	T	EC	8.7		
41	De stagiaire kan in een concrete zaak een procedure voeren in verband met het leggen van conservatoir (derden)beslag op alle soorten periodieke betalingen.	T	C	8.8		
42	De stagiaire kan in een concrete zaak een procedure voeren voor het verweren tegen het conservatoir (derden)beslag op alle soorten periodieke betalingen.	T	C	8.8		
43	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke inlichtingen nodig zijn voor het leggen van conservatoir (derden)beslag op alle soorten periodieke betalingen en hoe die inlichtingen kunnen worden verkregen.	T	EC	8.8		
44	De stagiaire kan beschrijven welke (soorten) goederen van beslag zijn vrijgesteld of zijn uitgesloten van conservatoir beslag en executie.	K		8.9		
45	De stagiaire kan in een concrete zaak namens een beslagene een opheffingsprocedure tegen een gelegd beslag voeren.	T	C	8.10		
46	De stagiaire kan namens een derde-beslagene in een concrete zaak een procedure van derdenverzet tegen een	T	C	8.11		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
	gelegd beslag, zowel civiel als fiscaal, voeren.					
47	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de gevolgen zijn van faillissement en opvolgend faillissement voor een gelegd beslag.	T	EC/C	9	Keuzevak Financiering, zekerheden en insolventie (toetsterm 3)	
48	De stagiaire kan beschrijven wat een bodembeslag is.	K		10	Keuzevak Financiering, zekerheden en insolventie (toetsterm 3)	
49	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de gevolgen van een bodembeslag zijn voor goederen van derden, zowel vóór als ná faillissement van de bodemhouder.	T	C	10	Keuzevak Financiering, zekerheden en insolventie (toetsterm 3)	
50	De stagiaire kan beschrijven wat bodemvoorrecht is.	K		10	Keuzevak Financiering, zekerheden en insolventie (toetsterm 3)	
51	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de gevolgen van bodemvoorrecht zijn voor goederen van derden.	T	C	10	Keuzevak Financiering, zekerheden en insolventie (toetsterm 3)	
52	De stagiaire kan beschrijven wat parate executie is.	K		5.3	Keuzevak Financiering, zekerheden en insolventie (toetsterm 2)	
53	De stagiaire kan in een concrete zaak, namens een bezitloos pandhouder, een vordering tot afgifte volgens art. 3:237 lid 3 BW instellen en tot een einde brengen.	T	EC	5.1		
54	De stagiaire kan beschrijven wat executie door lijfswang of door een dwangsom is.	K		11		
55	De stagiaire kan beargumenteren in welke gevallen executie door lijfswang of door een dwangsom aan te bevelen is.	T	E	11		
56	De stagiaire kan voor iedere vorm van conservatoir beslag beschrijven of, en zo ja, hoe het beslag overgaat in executoriaal beslag.	K		3.2		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
57	De stagiaire kan in een concrete zaak iedere handeling verrichten die nodig is voor het doen overgaan van een conservatoir beslag in de executoriale fase.	T	EC	3.2		
58	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van alle (veiling)voorschriften, de executie van iedere vorm van een executoriale titel uitvoeren.	T	C	12		
59	De stagiaire kan de doorhaling van ingeschreven conservatoire beslagen en executoriale titels in gang zetten.	T	EC	13		
60	De stagiaire kan in een concrete zaak de kosten van iedere vorm van executie op voorhand schatten op basis van de uit te voeren handelingen en eerdere ervaringen.	T	EC	8.1		
61	De stagiaire kan beschrijven wat een onrechtmatig gelegd beslag is.	K		14.1		
62	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de risico's van een onrechtmatig gelegd beslag voor de betrokken actoren zijn.	T	EC	14.1		
63	De stagiaire kan in een concrete zaak zowel eisend als verwerend de procedure voeren met betrekking tot de schade als gevolg van een onrechtmatig gelegd beslag.	T	C	14.1		
64	De stagiaire kan beschrijven wat een onrechtmatige executie is.	K		14.1		
65	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de risico's van een onrechtmatige executie voor de betrokken actoren zijn.	T	EC	14.1		
66	De stagiaire kan in een concrete zaak de procedure voeren die nodig is om de schade als gevolg van een onrechtmatige executie te verhalen.	T	C	14.2		
67	De stagiaire kan in een concrete zaak de procedure voeren die nodig is om verweer te voeren tegen een onrechtmatige executie.	T	C	14.2		
68	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van beslag- en executierecht, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle		X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Beslag- en executierecht* is het belangrijk dat de toetstermen zoveel als mogelijk per aangegeven dagdeel in de aangegeven volgorde van de dagdelen

worden aangeleerd. Mocht bij een dagdeel blijken dat de stof te veel is voor dat gesuggereerde dagdeel, dan is het belangrijk dat de excedent aansluitend in het volgende dagdeel wordt aangeboden, waarbij dan 'al doorschuivend' gebruik kan worden gemaakt van de ruimte die in een later dagdeel eventueel bestaat. Voor dat schuiven is in het vijfde dagdeel enige ruimte open gelaten. Binnen de dagdelen kan waar dat beter of nodig blijkt de volgorde worden aangepast.

LEERVORMEN

Geen suggesties, anders dan dat ouderwets klassikaal onderwijs met gedegen voorbereiding door de stagiaires van de lesstof nog steeds de beproefde succesformule lijkt. Het is niet de bedoeling dat de docent de leerstof gaat samenvatten. De docent kan vervolgens ingaan op in de rechtspraak veel gemaakte fouten en een toelichting geven op uitwerkingen die de gemaakt zijn aan de hand van voor te bereiden (toepassings)opgaven of casus.

LEERMIDDELEN

Alvast wat suggesties voor handzame (meest nogal dunne), nog verkrijgbare en (enigszins) actuele monografieën die in hun geheel kunnen worden voorgeschreven, waaraan nog een grote massa rechtsgeleerde artikelen, delen uit dissertaties en jurisprudentie zal moeten worden toegevoegd, omdat de hieronder genoemde werken lang niet alle hiervoor gedefinieerde toetsstermen dekken:

- F.H.J. Mijnsen en A.I.M. van Mierlo, *Materieel beslagrecht. Monografieën Privaatrecht no. 10*, Deventer: Kluwer 2009;
- T.J.J. Bodewes, *Bewijsbeslag. Grondslagen en rechtsgevolgen van het conservatoir beslag tot afgifte*, Tilburg: Celsus juridische uitgeverij 2009;
- A.W. Jongbloed, *Executierecht*, Deventer: Kluwer 2011;
- L.P. Broekveldt, *Vormgeving, beslag, rangorde en de notaris. Ars Notarius 144*, Deventer: Kluwer 2010;
- A.R. de Bruijn (bewerkt door C.A. Kraan), *De notariële akte als executoriale titel. Ars Notarius 10*, Deventer: Kluwer 2012;
- R.M.P.G. Niessen-Cobben, *Wegwijs in de invordering*, Deventer: Kluwer 2009.

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Beslag- en executierecht* kan worden afgerond met een combinatie van klassieke tentaminering in de vorm van open vragen, in combinatie met de vervaardiging van een processtuk in het kader van een voorgelegde casuspositie (bijvoorbeeld een beslagrekest) en/of beoordeling van een voorgelegd processtuk op fouten. Beide onderdelen zouden voor 50% van het te behalen resultaat kunnen meetellen.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Beslag- en executierecht* is het – voor zover nu bekend – niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Beslag- en executierecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).

- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: HUURRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Huurrecht* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Huurrecht* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

Het is de bedoeling dat in het vak *Huurrecht* in vijf afzonderlijke dagdelen de volgende onderwerpen aan bod komen:

1. Algemeen (7:201 BW tot en met 7:231 BW);
2. Woonruimte (7:232 BW tot en met 7:245 BW en 7:266 BW tot en met 7:282 BW);
3. Bedrijfsruimte (7:230a BW, 7:290 BW tot en met 7:310 BW);
4. Huurprijzenrecht van woon- en bedrijfsruimte (7:246 BW tot en met 7:265 BW en 7:303 BW tot en met 7:305 BW);
5. Renovatie (7:220 BW), Overlast (7:204 BW), Procesrecht (BW/Rv), Tips & Tricks.

Bij onderwerp 1, 2 en 3 is het de bedoeling dat de stagiaire te maken krijgt met de onderwerpen uit **alle** hierboven vermelde wetsartikelen, ook indien daarover geen specifieke toetsterm is opgesteld. Dit wordt 'afgedekt' via toetsterm 1. Een onderwerp als 'onderhuur' dient dus wel aan bod te komen, hoewel deze term niet letterlijk in de toetstermen is terug te vinden.

Aan het eind van het vijfde dagdeel zal tijd gereserveerd moeten worden voor het behandelen van openstaande vragen of het kort herhalen van complexe eerdere onderwerpen in het kader van de voorbereiding op het toetsmoment.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Huurrecht* willen deelnemen, moeten de Major Burgerlijk recht gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Huurrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Huurrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan de inhoud van de wetsartikelen 7:201 BW tot en met 7:310 BW in eigen woorden beschrijven.	K		1, 2, 3, 4 en 5			
2	De stagiaire kan uitleggen hoe de wetsartikelen 7:201 BW tot en met 7:310 BW onderling samenhangen.	B		1, 2, 3, 4 en 5			
3	De stagiaire kan in een concrete huurrechtzaak bepalen welk(e) wetsartikel(en) (7:201 BW tot en met 7:310 BW) van toepassing is/zijn.	T	EC	1, 2, 3, 4 en 5			
4	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welk huurrecht regime van toepassing is.	T	EC	1, 2 en 3			
5	De stagiaire kan beschrijven of en zo ja, hoe een bepaalde huurovereenkomst kan eindigen.	K		1, 2, 3 en 5		<i>Major Burgerlijk recht</i>	
6	De stagiaire kan verklaren wat de consequenties zijn van het systeem van semi-dwingend recht geldend bij het huurrecht.	B		1, 2, 3, 4 en 5		<i>Major Burgerlijk recht</i>	
7	De stagiaire kan illustreren aan de hand van voorbeelden volgens welke maatstaven het risico van (potentiële) stoornissen in het huurgenot tussen verhuurder en huurder wordt verdeeld.	B		1, 2, 3, 4 en 5			
8	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de huurprijs van een woonruimte is geliberaliseerd en wat hiervan de gevolgen zijn.	T	EC	2 en 4			
9	De stagiaire kan uitleggen hoe de huurprijs van de twee soorten bedrijfsruimten (230a BW en 290 BW) kan worden gewijzigd.	B		4			
10	De stagiaire kan de verschillende wijzen waarop de huurprijs van woonruimte kan wijzigen benoemen.	K		4			
11	De stagiaire kan de mogelijk te voeren procedures bij de Huurcommissie beschrijven.	K		4			
12	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt adviseren over de juridische aspecten van renovatie van verhuurde ruimten.	T	E	4 en 5			
13	De stagiaire kan uitleggen hoe een overlastzaak aangepakt kan worden.	B		5			
14	De stagiaire kan in een concrete huurzaak de relatieve en absolute bevoegdheid van de rechter	T	EC	5			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	vaststellen.						
15	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein huurrecht, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Huurrecht* is het aan te bevelen om de volgorde van de vijf onderwerpen zoals vermeld onder *Onderwerpen/opbouw* aan te houden.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Huurrecht* zouden bijvoorbeeld kunnen bereikt worden door middel van zelfstudie en groeps gesprekken onder leiding van de docent tijdens contacturen. De stagiaires zouden bijvoorbeeld voor elk dagdeel contacttijd aan de hand van voorgeschreven studiemateriaal een aantal vragen kunnen beantwoorden en/of uitwerken. De uitwerkingen van vragen hoeven niet te worden ingeleverd. De vragen worden tijdens de contacturen mondeling door de docent behandeld, waarbij elk onderwerp wordt toegelicht via voorbeelden en casus. Het is de bedoeling dat de stagiaires daarbij zelf aantekeningen maken.

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Huurrecht* kan het studiemateriaal bestaan uit de bundel *Groene Serie Huurrecht*, waarbij per onderwerp de te bestuderen nummers (met toelichtingen op de wetsartikelen) zullen worden opgegeven. Het valt te overwegen om eigen leermiddelen voor dit vak te ontwikkelen.

TOETSVORM

Het vak *Huurrecht* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een casustoets of een circa 30 tot 45 minuten durend eindgesprek, waarbij ervan wordt uitgegaan dat het werk dat door de stagiaires is verzet in de voorbereiding van de contacturen en tijdens de contacturen voldoende zou moeten zijn om het eindgesprek succesvol te kunnen afronden.

Tijdens het eindgesprek zullen vragen gesteld worden over de onderwerpen uit de verschillende dagdelen contacttijd. De stagiaire mag tijdens het eindgesprek de wetboeken raadplegen. De docent zal als (één van de) examiner(en) bij het eindgesprek aanwezig moeten zijn.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Huurrecht* is het belangrijk rekening te houden met de (vele) ontwikkelingen, zowel op het gebied van regelgeving als jurisprudentie.

Verder is het wenselijk om een maximale groepsgrootte van circa vijftien tot twintig stagiaires aan te houden en daarbij te werken met een groep met een vaste samenstelling. De vijf dagdelen contacttijd kunnen bijvoorbeeld met een tussenperiode van één of twee weken worden ingepland. Het is aan te bevelen om de vijf dagdelen binnen één periode te laten plaatsvinden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Huurrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen);
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: AANSPRAKELIJKHEID EN SCHADEVERGOEDING

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* komt een groot aantal onderwerpen aan bod. De suggestie is dat ieder blok ongeveer een dagdeel van de cursus zal beslaan:

Dagdeel 1: Buitencontractuele aansprakelijkheid

- 1.1 Onrechtmatigheid:
 - schending wettelijke plicht;
 - rechtsinbreuk;
 - ongeschreven recht (diverse vormen);
- 1.2 Toerekenbaarheid van de daad: schuld, wet, verkeersopvattingen;
- 1.3 Relativiteit;
- 1.4 Kwalitatieve aansprakelijkheid;
- 1.5 Risicoaansprakelijkheid;
- 1.6 Art. 6:181 BW;
- 1.7 Tijdelijke regeling verhaalsrechten;
- 1.8 De norm van 'Kleuterschool Babel';
- 1.9 Bestuurdersaansprakelijkheid/doorbraak van rechtspersoonlijkheid;
- 1.10 Andere grondslagen voor schadevergoeding, in het bijzonder ongerechtvaardigde verrijking.

Dagdeel 2: Contractuele aansprakelijkheid

- 2.1 Toerekenbare en niet-toerekenbare tekortkoming (wanprestatie en overmacht);
- 2.2 Bevoegdheden schuldeiser in geval van tekortkoming;
- 2.3 Nakoming wel of niet blijvend onmogelijk; verzuim;
- 2.4 Klachtplicht artikelen 6:89 en 7:23 BW;
- 2.5 Onrechtmatige daad in samenhang met dwaling en andere nietigheden/ vernietigbaarheden;
- 2.6 Samenloop wanprestatie en onrechtmatige daad;
- 2.7 Contractuele schaderegeling, exoneration, boete.

Dagdeel 3: Causaal verband en eigen schuld

- 3.1 Causaal verband:
 - condicio sine qua non (c.s.q.n.);
 - redelijke toerekening;
 - meervoudige causaliteit;
 - proportionele aansprakelijkheid;
- 3.2 Eigen schuld en schadebeperking.

Dagdeel 4: Schadevergoeding

- 4.1 Schadebegroting;

- 4.2 Letselschade, zaakschade, zuivere vermogensschade;
- 4.3 Abstracte schadebegroting;
- 4.4 Buitengerechtelijke kosten;
- 4.5 Immateriële schade;
- 4.6 Verlies van een kans;
- 4.7 Wettelijke rente;
- 4.8 Toekomstige schade;
- 4.9 Winstafdracht;
- 4.10 Civiel plafond;
- 4.11 Voordeelstoerekening;
- 4.12 Fiscale aspecten;
- 4.13 Schadevergoeding in natura;
- 4.14 Matiging.

Dagdeel 5: Overigen

- 6.1 Capita supranationale invloeden
 - aansprakelijkheid wegens schending fundamentele rechten (EVRM), art. 1 EP
 - aansprakelijkheid in verband met EU regelgeving, effectiviteitsbeginsel
- 6.2 Procedurele aspecten
 - stelplicht en bewijslast
 - omkeringsregel
 - bewijs van schade
 - schadestaatprocedure
 - deelgeschilprocedure
 - derden (vrijwaring)
 - IPR aspecten
- 6.3 Verjaring en stuiting
- 6.4 Overheidsaansprakelijkheid
 - besluitenansprakelijkheid
 - formele rechtskracht
 - tweewegenleer
 - nadeelcompensatie
 - toezichthoudersaansprakelijkheid

Bij de opzet van dit vak dient in het bijzonder voor ogen te worden gehouden dat de stagiaire uiteindelijk in staat moet zijn een zaak omtrent aansprakelijkheid en/of schadevergoeding naar behoren te behandelen. Dit betekent dat het essentieel is dat de stagiaire in staat is in een complexe¹ casus verschillende relevante invalshoeken (zoals alternatieve grondslagen voor aansprakelijkheid, verschillende mogelijk aan te spreken partijen, diverse soorten schade) te vinden en naar behoren uit te werken (dat wil zeggen, te onderbouwen in de procedure), en daarnaast zelfstandig kan vaststellen of er relevante bijzondere wetgeving is die afwijkt van algemene regels, of relevante potentiële beletselen als vervaltermijnen en verjaringstermijnen zijn die in acht moeten worden genomen of tot spoedige actie dwingen. Deze kernvaardigheid kan niet of slechts in beperkte mate aan de hand van eenvoudige toetsvragen worden ontwikkeld en getoetst; gebruik van complexe casus als huiswerk of toets verdient daarom in hoge mate aanbeveling.

Ten aanzien van supranationale aspecten en overheidsaansprakelijkheid zij opgemerkt dat dit capita zijn, aangezien het ondoenlijk is deze onderwerpen in het verband van dit keuzevak in extenso te behandelen.

¹ Deze complexiteit is uiteraard afhankelijk van de bij de toetstermen genoemde complexiteit.

Bij algemene onderwerpen als onrechtmatigheid of contractuele aansprakelijkheid zou kunnen worden gewerkt met een bepaald deelonderwerp als voorbeeld, zoals bijvoorbeeld beroepsaansprakelijkheid in samenhang met contractuele aansprakelijkheid.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* willen deelnemen, moeten de *Major Burgerlijk recht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
BUITENCONTRACTUELE AANSPRAKELIJKHEID							
1	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen op welke grondslagen voor onrechtmatigheid (schending wettelijke plicht, rechtsinbreuk, schending ongeschreven recht) met enige kans van slagen een beroep kan worden gedaan.	T	C	1.1			
2	De stagiaire kan de Kelderluik-criteria opsommen.	K		1.1	X		
3	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of er mogelijk sprake is van aansprakelijkheid voor nalaten.	T	EC	1.1			
4	De stagiaire kan in een concrete zaak, waarin meerdere grondslagen voor aansprakelijkheid aan de orde zijn, systematisch beoordelen welke verschillende in Boek 6 BW genoemde grondslagen voor aansprakelijkheid kansrijk zijn.	T	C	1.1, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7 en 1.8			X
5	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of er een beroep moet worden gedaan op de 'tenzij'clausule bij risico-aansprakelijkheden.	T	E	1.5			
6	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of bij een risico-aansprakelijkheid de bezitter of mogelijk een bedrijf moet worden aangesproken ingevolge art. 6:181 BW.	T	EC	1.6			
7	De stagiaire kan, zonder op die mogelijkheid gewezen te zijn, vaststellen of in een concrete zaak een regres door een verzekeraar afstuit op de	T	EC	1.7			X

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	Tijdelijke regeling verhaalsrechten.						
8	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of toewijzing van een bevel, verbod of andere sanctie afstuit op een rechtvaardigingsgrond of op art. 6:168 BW.	T	EC	1.1			X
9	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of is voldaan aan de vereisten voor ongerechtvaardigde verrijking.	T	EC	1.10			
10	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of sprake is van schuld- of risicoaansprakelijkheid en de gevolgen daarvan beschrijven.	T	EC	1.2, 1.4 en 1.5	X	Minor Burgerlijk recht (toetsterm 5)	
11	De stagiaire kan beoordelen of in een concrete zaak een beroep op de vrijwaring voor aansprakelijkheid van Internet service providers (art. 6:196C BW) kans van slagen heeft.	T	EC	1.5			
12	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of er naast andere gronden mogelijk een beroep moet worden gedaan op aansprakelijkheid wegens oneerlijke of misleidende handelspraktijken.	T	EC	1.1			
13	De stagiaire kan bij een door een minderjarige begane onrechtmatige daad beoordelen welke partijen mogelijk aansprakelijk gesteld kunnen worden.	T	EC	1.4			
14	De stagiaire kan bij een door een hulppersoon begane onrechtmatige daad beoordelen of een werkgever of opdrachtgever met enige kans op succes aansprakelijk kan worden gesteld.	T	EC	1.4			
15	De stagiaire kan beoordelen of naast of in plaats van de dader een andere (rechts)persoon mogelijk aansprakelijk kan worden gesteld op grond van de toerekening van de daad op grond van verkeersopvattingen (arrest Kleuterschool Babel), bestuurdersaansprakelijkheid of vereenzelving.	T	EC	1.8 en 1.9			X
16	De stagiaire kan beschrijven hoe moet worden vastgesteld of een roerende zaak of opstal een gebrek heeft dat ingeval dit tot schade leidt aansprakelijkheid van de bezitter tot gevolg heeft.	K		1.5			
17	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen kostenverhaal voor preventieve maatregelen op grond van art. 6:184 BW mogelijk is.	K		1.1			
18	De stagiaire kan beoordelen of er grond is voor een	T	EC	1.5			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	vordering wegens productenaansprakelijkheid.						
19	De stagiaire kan beschrijven wat de 50% en 100% regel bij verkeersaansprakelijkheid inhouden.	K		1.1			
20	De stagiaire kan een voorbeeld noemen van toerekening van een onrechtmatige daad anders dan wegens schuld.	K		1.2	X		
21	De stagiaire kan een voorbeeld noemen van afwijzing van een vordering wegens het ontbreken van relativiteit.	K		1.3	X		
22	De stagiaire kan beschrijven wat de correctie Langemeijer inhoudt.	K		1.3	X		
CONTRACTUELE AANSPRAKELIJKHEID							
23	De stagiaire kan het verschil benoemen tussen toerekenbare tekortkoming (wanprestatie) en niet-toerekenbare tekortkoming (overmacht).	K		2.1			
24	De stagiaire kan in een concrete zaak of de tekortkoming wel of niet toerekenbaar is.	T	EC	2.1			
25	De stagiaire kan de bevoegdheden benoemen die een contractspartij heeft indien zijn contractuele wederpartij tekortschiet in de nakoming van een verbintenis (waarbij hij onderscheid kan maken tussen de gevallen waarin het tekortschieten wel of niet toerekenbaar is).	K		2.2			
26	De stagiaire kan benoemen welke van deze bevoegdheden direct ingeroepen kunnen worden en welke alleen indien nakoming reeds blijvend onmogelijk is of indien de schuldenaar in verzuim is.	K		2.2 en 2.3			
27	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of het nodig is om de wederpartij in verzuim te brengen en hoe dit kan worden gedaan.	T	EC	2.3			
28	De stagiaire kan benoemen in welke gevallen een overeenkomst vernietigd of door de rechtbank ontbonden kan worden.	K		2.2 en 2.5			
29	De stagiaire kan benoemen of en op welke grondslagen de contractuele wederpartij in de in de vorige toetsterm bedoelde gevallen gehouden kan zijn tot schadevergoeding of vergoeding van nadeel.	K		2.2			
30	De stagiaire kan in een concrete aansprakelijkheidszaak de gevolgen van een contractuele schaderegeling beoordelen (in het bijzonder: titel 6.1.10 BW niet van toepassing),	T	EC	2.7			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	alsmede van een exoneration (in het bijzonder: in welke gevallen vernietigbaar?) en van een boete (in het bijzonder: wel of niet exclusief, matiging).						
31	De stagiaire kan benoemen in welk geval van overmacht de schuldeiser aanspraak kan maken op schadevergoeding (art. 6:78 BW).	K		2.1			
32	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke bevoegdheden in geval van tekortkomen van nakoming van een verbintenis (eventueel in combinatie, primair, subsidair en meer subsidair) ingeroepen dienen te worden.	T	C	2.2 en 2.6			
33	De stagiaire kan, zonder op die mogelijkheid gewezen te zijn, vaststellen dat en wanneer in een door hem te beoordelen zaak geklaagd dient te worden (art. 6:89 en 7:23 BW).	T	EC	2.4			X
CAUSAAL VERBAND EN EIGEN SCHULD							
34	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van de begrippen conditio sine qua non en toerekening en aan de hand van de aard van de aansprakelijkheid en van de schade vaststellen of schade als gevolg van een gebeurtenis voor vergoeding in aanmerking komt.	T	EC	3.1			
35	De stagiaire kan in een concrete zaak waarin de schade een gevolg kan zijn van twee of meer gebeurtenissen waarvoor verschillende gedaagde partijen aansprakelijk zijn beoordelen welke verweren de gedaagden wel en niet zinvol kunnen aanvoeren.	T	EC	3.1			
36	De stagiaire kan in een concrete gecompliceerde meerpartijenzaak vaststellen welke partijen al dan niet hoofdelijk aansprakelijk zijn en op welke grondslag en wijze deze partijen onderling eventueel regres kunnen nemen.	T	C	3.1			
37	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of schade al dan niet gedeeltelijk een gevolg is van omstandigheden die aan de benadeelde kunnen worden toegerekend en de gevolgen hiervan benoemen.	T	EC	3.2			
38	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of de benadeelde gehouden is tot het nemen van maatregelen ter voorkoming of beperking van schade.	T	EC	3.2			
SCHADEVERGOEDING							
39	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of	T		4.1		Minor Burgerlijk recht	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	geleden schade voor vergoeding in aanmerking komt.			en 4.2		(toetsterm 24), Major Burgerlijk recht (toetsterm 2)	
40	De stagiaire kan in een concrete zaak in kaart brengen welke soorten schade voor vergoeding in aanmerking komen.	T	EC	4.2 en 4.5	X	Major Burgerlijk recht (toetsterm 2)	
41	De stagiaire kan de modaliteiten voor de ingangsdatum van de rente over schadevergoeding benoemen.	K		4.7	X	Major Burgerlijk recht (toetsterm 3)	
42	De stagiaire kan vaststellen welk type schadeberekening in een bepaalde zaak moet worden toegepast.	T	EC	4.2, 4.3 en 4.5		Major burgerlijk recht (toetsterm 7)	
43	De stagiaire kan definities geven van zaakschade, letselschade en zuivere vermogensschade.	K		4.2			
44	De stagiaire kan in een concrete zaak de vordering van buitengerechtelijke kosten opstellen en onderbouwen, rekening houdend met toepasselijke richtinggevende regels (zoals Voorwerk II).	T	EC	4.4			
45	De stagiaire kan in een concrete zaak een vordering tot vergoeding van toekomstige schade correct opstellen en onderbouwen, gebruikmakende van kapitalisatie en eventueel sterftekansen, en met inachtneming van de ingangsdatum van de wettelijke rente (peildatum).	T	EC	4.8			X
46	De stagiaire kan de vereisten voor een vordering tot winstafracht benoemen.	K		4.9			
47	De stagiaire kan beoordelen of schade in een concrete zaak kan worden begroot op het verlies van een kans, en kan zodanige vordering onderbouwen.	T	EC	4.6			
48	De stagiaire kan de vereisten voor voordeelstoerekening noemen.	K		4.11			
49	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een vordering tot schadevergoeding afstuit op het civiel plafond.	T	EC	4.10			
50	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een vordering voor schade voortvloeiend uit letsel afstuit op het limitatieve stelsel van art. 6:107-108 BW.	T	EC	4.2			
51	De stagiaire kan de criteria voor matiging van schadevergoeding opnoemen.	K		4.14			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
52	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of en op welke grond een vordering tot vergoeding van immateriële schade kansrijk is en in hoeverre aan de toepasselijke vereisten is voldaan.	T	EC	4.5			X
53	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een vordering tot vergoeding van schade van een bepaalde (rechts)persoon afstuit op het feit dat het afgeleide schade betreft van een onrechtmatige daad jegens een andere (rechts)persoon.	T	EC	1.9 en 4.2			
54	De stagiaire kan beschrijven aan welke vereisten een vordering wegens gederfd genot moet voldoen.	K		4.2			
55	De stagiaire kan beschrijven bij welke soorten schadeposten het noodzakelijk is om ook vergoeding van belastingschade te vorderen.	K		4.12			
56	De stagiaire kan in een concrete zaak voor alle afzonderlijke schadeposten de ingangsdatum van de wettelijke rente vaststellen.	T	EC	4.7		Major Burgerlijk recht (toetsterm 3)	
57	De stagiaire kan voor- en nadelen van het vorderen van schadevergoeding in natura beschrijven.	K		4.13			
OVERIGEN - CAPITA SUPRANATIONALE ASPECTEN							
58	De stagiaire kan beschrijven onder welke voorwaarden de overheid aansprakelijk is wegens schending van een verplichting om een richtlijn tijdig te implementeren.	K		5.1			
59	De stagiaire kan een voorbeeld noemen van een aansprakelijkheidssanctie die voortvloeit uit een beroep op het Europeesrechtelijke effectiviteitsbeginsel.	K		5.1			
60	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze art. 8 EVRM en art. 10 EVRM het leerstuk van onrechtmatige publicaties beïnvloeden.	K		5.1			
OVERIGEN - PROCEDURELE ASPECTEN							
61	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke feiten ieder der partijen dient te stellen om aansprakelijkheid te onderbouwen en ten aanzien van welke feiten op ieder der partijen de bewijslast rust.	T	EC	5.2			
62	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of en op welke wijze de omkeringsregel kan worden toegepast.	T	EC	5.2			
63	De stagiaire kan beschrijven in hoeverre de regels inzake stelplicht en bewijs van toepassing zijn in het	K		5.2			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	kader van de vaststelling van de schade.						
64	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of het de voorkeur verdient om te vorderen vergoeding van schade, nader op te maken bij staat.	T	EC	5.2			
65	De stagiaire kan de voornaamste aspecten van de deelgeschilprocedure beschrijven.	K		5.2			
66	De stagiaire kan in een gecompliceerde meerpartijenzaak beoordelen of een of meer van de partijen andere partijen in vrijwaring dient op te roepen.	T	C	5.2			
67	De stagiaire kan bij een concrete zaak met internationale aspecten vaststellen wat de relevante IPR-regelgeving is.	T	EC	5.2			
OVERIGEN - VERJARING EN STUITING							
68	De stagiaire kan in een concrete aansprakelijkheidszaak aangeven welke verjaringstermijnen lopen, wanneer deze termijnen zijn aangevangen en eindigen en op welke wijze de verjaring van deze termijnen kan worden gestuit.	T	C	5.3			
OVERIGEN - OVERHEIDSAANSPRAKELIJKHEID							
69	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen wat de aard is van eventuele overheidsaansprakelijkheid (onrechtmatige daad of rechtmatige daad; nadeelcompensatie, planschade) en welke procedure gevolgd dient te worden om tot verhaal van deze schade te komen.	T	EC	5.4			
70	De stagiaire kan de voornaamste verschillen benoemen tussen het huidige stelsel en het stelsel onder het Wetsvoorstel Aanvulling van de Algemene wet bestuursrecht met bepalingen over nadeelcompensatie en schadevergoeding bij onrechtmatige overheidsdaad (Wet nadeelcompensatie en schadevergoeding bij onrechtmatige besluiten).	K		5.4			
71	De stagiaire kan in een concrete zaak op het gebied van overheidsaansprakelijkheid het subject aanwijzen van een vordering uit hoofde van onrechtmatige daad.	T	E	5.4			
72	De stagiaire kan de belangrijkste elementen van het leerstuk van de formele rechtskracht toepassen op een concrete zaak, in het bijzonder:	T	C	5.4			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	<ul style="list-style-type: none"> - De hoofdregel; - De uitzonderingen op de hoofdregel; - De oneigenlijke formele rechtskracht. 						
73	De stagiaire kan beschrijven wat het toezichthoudersdilemma inhoudt en volgens welke norm het handelen van toezichthouders wordt beoordeeld in een aansprakelijkheidsprocedure	K		5.4			
74	De stagiaire kan een voorbeeld noemen beschrijven waarin er grond kan zijn voor toekenning van nadeelcompensatie.	K		5.4			
75	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van aansprakelijkheid en schadevergoeding, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* (behalve voor de hand liggende ordening op detailniveau).

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie en zelfstudie en/of e-learning, alsmede uitwerken van casus (al dan niet in de vorm van huiswerk). In het bijzonder gebruik van complexe casus is aanbevelenswaardig, omdat daarmee wordt getraind op de belangrijke vaardigheid om in een concrete zaak alle relevante grondslagen en invalshoeken te vinden en uit te werken.

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* worden de volgende suggesties gedaan voor leermiddelen voor de stagiaires:

- A.S. Hartkamp & C.H. Sieburgh, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 6. Verbintenissen- recht. Deel II. De verbintenis in het algemeen*, Deventer: Kluwer (meest recente druk);
- A.S. Hartkamp & C.H. Sieburgh, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 6. Verbintenissen- recht. Deel IV. De verbintenis uit de wet*, Deventer: Kluwer (meest recente druk);
- relevante delen uit reeks Monografieën BW;
- A.J. Verheij, *Onrechtmatige daad*, Deventer: Kluwer, 2005;
- Groene Serie Onrechtmatige Daad;
- Groene Serie Schadevergoeding;

- relevante artikelen en jurisprudentie.

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een theorietoets en/of casustoets en/of voorafgaand huiswerk. Het gebruik van complexe casus als huiswerk of toets verdient in hoge mate aanbeveling.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* is het - voor zover nu bekend - niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Aansprakelijkheid en schadevergoeding* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: ONDERNEMINGSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Ondernemingsrecht* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'groot' keuzevak met vijf dagdelen contacttijd. Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Ondernemingsrecht* kan alleen gevolgd worden door stagiaires die de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In dit vak komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. Algemene inleiding NV en BV en rechtsvormkeuze;
2. Geldigheid en ongeldigheid van besluiten (waaronder begrepen mogelijke acties op basis van het enquête-recht);
3. Aandelen (karakter en soorten);
4. Aandeelhoudersvergadering;
5. Bestuur (inclusief one tier board);
6. Raad van commissarissen;
7. Vertegenwoordiging;
8. Tegenstrijdig belang;
9. Storting op aandelen en kapitaalbescherming;
10. Uitkeringen aan aandeelhouders;
11. Aansprakelijkheid;
12. SPA/Overnamecontracten.

Voor de verdeling van deze onderwerpen over de vijf dagdelen contacttijd kan gedacht worden aan de volgende indeling:

- Dagdeel 1: onderwerp 1 en 2;
- Dagdeel 2: onderwerp 3 en 4;
- Dagdeel 3: onderwerp 5, 6, 7 en 8;
- Dagdeel 4: onderwerp 9, 10 en 11;
- Dagdeel 5: onderwerp 12.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Ondernemingsrecht* willen deelnemen, moeten de *Major Burgerlijk recht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Ondernemingsrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Ondernemingsrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1. Algemene inleiding NV en BV en rechtsvormkeuze							
1	De stagiaire kan in eigen woorden de plaats van het rechtspersonenrecht in het maatschappelijk verkeer beschrijven.	B		1			
2	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke rechtsvorm naar Nederlands recht het meest passend is.	T	EC	1			
3	De stagiaire kan op basis van zijn kennis over de grove indeling van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek de relevante bepalingen met betrekking tot de verschillende rechtsvormen vlot opzoeken in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.	T	E	1			
4	De stagiaire kan in eigen woorden de positie van de vennootschapsorganen binnen de rechtspersoon beschrijven.	B		1			
5	De stagiaire kan in eigen woorden beschrijven wat de rol van de vennootschapsorganen in het rechtsverkeer in relatie tot de rechtspersoon is.	B		1			
6	De stagiaire kan in een concrete zaak op het gebied van ondernemingsrecht beoordelen of een (voorgenomen) besluit van een rechtspersoon geldig of ongeldig is.	T	E	1			
7	De stagiaire kan de meest voorkomende toepassingsvormen van de NV en de BV én de verschillen tussen die toepassingsvormen (eenpersoonsvennootschap, concernvennootschap, joint venture, beursvennootschap, structuurvennootschap) benoemen.	B		1			
2. Geldigheid en ongeldigheid van besluiten							
8	De stagiaire kan in een concrete zaak waarbij sprake is van een (voorgenomen) ongeldig besluit, beoordelen welke procedure tot aantasting het meest passend is (in ieder geval met inachtneming van de artikelen 2:14 en 2:15 BW en het enquêterecht).	T	E	2			
9	De stagiaire kan kenmerken van het Nederlands vennootschapsrecht benoemen (in ieder geval basis en achtergrond van kapitaal- en vermogensbescherming, vennootschappelijk belang, enquêteprocedure, invloed van redelijkheid en billijkheid).	K		2			
3. Aandelen (soort en karakter)							
10	De stagiaire kan in een concrete zaak een vennootschap bij een voorgenomen aantrekken van kapitaal adviseren over de keuze tussen eigen vermogen en vreemd vermogen.	T	EC	3			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
11	De stagiaire kan het karakter van een aandeel beschrijven.	K		3			
12	De stagiaire kan in een concrete zaak vanuit verschillende perspectieven adviseren over de aan een aandeel verbonden wettelijke en statutaire rechten en verplichtingen.	T	E	3			
13	De stagiaire kan de regels met betrekking tot de uitgifte en overdracht van aandelen en de wijze van volstorting benoemen.	K		3			
14	De stagiaire kan de overeenkomsten en verschillen tussen gewone aandelen, preferente aandelen, prioriteitsaandelen, letteraandelen, stemrechtloze aandelen en winstrechtloze aandelen benoemen.	B		3			
15	De stagiaire kan beschrijven wat certificering van aandelen inhoudt.	K		3			
16	De stagiaire kan beschrijven hoe een certificeringsstructuur eruit ziet.	K		3			
17	De stagiaire kan beschrijven welke rechten toekomen aan een houder van certificaten van aandelen.	K		3			
18	De stagiaire kan de overeenkomsten en verschillen tussen de rechten van houders van stemrechtloze aandelen en die van certificaathouders benoemen.	B		3			
4. Aandeelhouders en aandeelhoudersvergadering							
19	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt adviseren over de wettelijke en statutaire bevoegdheden van de aandeelhoudersvergadering en individuele aandeelhouders.	T	EC	4			
20	De stagiaire kan de verschillen beschrijven tussen de procedurele vereisten voor de aandeelhoudersvergadering van de BV en de aandeelhoudersvergadering in de NV.	B		4			
21	De stagiaire kan in een concrete zaak de mogelijke aantastbaarheid van een genomen besluit van de aandeelhoudersvergadering beoordelen (in ieder geval met inachtneming van de artikelen 2:14 en 2:15 BW en het enquêterecht).	T	EC	4			
22	De stagiaire kan illustreren aan de hand van voorbeelden of en in hoeverre contractuele verhoudingen tussen de aandeelhouders van invloed zijn op het functioneren van de algemene vergadering en de geldigheid van besluiten.	B		4			
23	De stagiaire kan illustreren aan de hand van voorbeelden of en in hoeverre contractuele verhoudingen tussen de aandeelhouders van invloed zijn de geldigheid van besluiten van de aandeelhoudersvergadering (betreft leerstuk van vennootschappelijke werking van de	B		4			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	aandeelhoudersovereenkomst).						
24	De stagiaire kan beschrijven wat de wettelijke geschillenregeling inhoudt en in welke gevallen daarop een beroep kan worden gedaan door aandeelhouders.	K		4			
5. Bestuur (inclusief one tier board)							
24	De stagiaire kan de uit de wet en de statuten voortvloeiende taak en bevoegdheden van het bestuur van een vennootschap en zijn individuele leden benoemen (inclusief de afbakening ten opzicht van de andere organen).	K		5			
25	De stagiaire kan de begrippen doeloverschrijding en vennootschappelijk belang illustreren aan de hand van voorbeelden in het licht van de wijze van taakvervulling door het bestuur.	B		5			
26	De stagiaire kan in een concrete zaak vanuit verschillende perspectieven adviseren over de keuze van een concreet in te stellen actie in geval van aantastbaarheid van het besluit (in ieder geval met inachtneming van de artikelen 2:14 en 2:15 BW en het enquêterecht).	T	EC	5			
27	De stagiaire kan in een concrete zaak vanuit verschillende perspectieven aan de hand van de wet, statuten en reglementen adviseren over de wijze van benoeming, schorsing, ontslag van bestuurders.	T	E	5			
28	De stagiaire kan de elementaire regels met betrekking tot de vaststelling van de bezoldiging van bestuurders benoemen.	K		5			
29	De stagiaire kan het civielrechtelijke verschil beschrijven tussen de positie van een bestuurder die is aangesteld op basis van een arbeidsovereenkomst enerzijds en die van een bestuurder die is aangesteld op basis van een managementovereenkomst.	B		5			
6. Raad van commissarissen							
30	De stagiaire kan de uit de wet en de statuten voortvloeiende taak en bevoegdheden van de raad van commissarissen en zijn individuele leden benoemen (inclusief de afbakening ten opzicht van de andere organen).	K		6			
31	De stagiaire kan in een concreet geval adviseren over de keuze van de concreet in te stellen actie tot aantasting van een genomen besluit . (in ieder geval met inachtneming van de artikelen 2:14 en 2:15 BW en het enquêterecht).	T	EC	6			
32	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van de wet, statuten en reglementen adviseren over de wijze van benoeming, schorsing, ontslag van commissarissen.	T	E	6			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
33	De stagiaire kan de elementaire regels met betrekking tot de vaststelling van de bezoldiging van commissarissen benoemen.	K		6			
7. Vertegenwoordiging							
34	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen of een bestuurder bevoegd is tot vertegenwoordiging van de vennootschap bij een voorgenomen transactie.	T	EC	7			
35	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen wat de gevolgen zijn indien een vennootschap bij een rechtshandeling vertegenwoordigd is door een vertegenwoordigingsonbevoegde persoon.	T	EC	7			
8. Tegenstrijdig belang							
36	De stagiaire kan in een concrete zaak signaleren of er eventueel sprake is van een tegenstrijdig belang van een bestuurder en/of commissaris.	T	EC	8			
37	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen wat de gevolgen zijn van de aanwezigheid van een tegenstrijdig belang van een bestuurder en/of commissaris.	T	EC	8			
9. Storting op aandelen en kapitaalbescherming							
38	De stagiaire kan uitleggen wat het doel is van de kapitaal- en crediteurenbeschermingsregels.	B		9			
39	De stagiaire kan de wettelijke en statutaire vereisten voor storting op aandelen in een NV benoemen.	K		9			
40	De stagiaire kan de wettelijke en statutaire vereisten voor storting op aandelen in een BV benoemen.	K		9			
10. Uitkeringen aan aandeelhouders							
41	De stagiaire kan de regels en voorschriften omtrent uitkeringen aan aandeelhouders in een BV beschrijven.	K		10			
42	De stagiaire kan de regels en voorschriften omtrent uitkeringen aan aandeelhouders in een NV beschrijven.	K		10			
43	De stagiaire kan de toepasselijke regels met betrekking tot inkoop van aandelen en andere wijzen van verkrijging van eigen aandelen in de BV benoemen.	K		10			
44	De stagiaire kan de toepasselijke regels met betrekking tot inkoop van aandelen en andere wijzen van verkrijging van eigen aandelen in de NV benoemen.	K		10			
45	De stagiaire kan de procedurevoorschriften en overige regels met betrekking tot kapitaalvermindering in een BV benoemen.	K		10			
46	De stagiaire kan de procedurevoorschriften en overige regels	K		10			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	met betrekking tot kapitaalvermindering in een NV benoemen.						
11. Aansprakelijkheid							
47	De stagiaire kan de wettelijke grondslagen voor civielrechtelijke en strafrechtelijke aansprakelijkheid van bestuurders en commissarissen benoemen.	K		11		<i>Insolventier echt</i>	
48	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een bestuurder persoonlijk civielrechtelijk door de vennootschap aansprakelijk kan worden gesteld.	T	E	11		<i>Insolventier echt</i>	
49	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een aansprakelijk gestelde bestuurder een beroep kan doen op een taakverdeling als disculpatiegrond.	T	E	11		<i>Insolventier echt</i>	
50	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een commissaris persoonlijk civielrechtelijk door de vennootschap aansprakelijk kan worden gesteld.	T	E	11		<i>Insolventier echt</i>	
51	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een aansprakelijk gestelde commissaris een beroep kan doen op een taakverdeling als disculpatiegrond.	T	E	11		<i>Insolventier echt</i>	
52	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een bestuurder persoonlijk civielrechtelijk door een aandeelhouder aansprakelijk kan worden gesteld (betreft onrechtmatige daad en leerstuk afgeleide schade).	T	E	11			
53	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een bestuurder of commissaris persoonlijk civielrechtelijk door een derde aansprakelijk kan worden gesteld.	T	E	11		<i>Insolventier echt</i>	
54	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een bestuurder van een BV persoonlijk civielrechtelijk door de vennootschap aansprakelijk kan worden gesteld in geval van insolventie van de vennootschap na een gedane uitkering (artikel 2:216 BW).	T	E	11		<i>Insolventier echt</i>	
55	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een bestuurder van een NV persoonlijk civielrechtelijk door de vennootschap aansprakelijk kan worden gesteld ingeval van insolventie van de vennootschap na een gedane uitkering (al dan niet reflexwerking artikel 2:216 BW, Reinders Didam arrest).	T	E	11		<i>Insolventier echt</i>	
56	De stagiaire kan beschrijven wat een 403-verklaring is en waartoe deze dient.	K		11			
57	De stagiaire kan in een concrete zaak ten aanzien van een door een vennootschap verrichte rechtshandeling beoordelen of een groepsmaatschappij van de betreffende vennootschap mede aansprakelijk is op basis van een afgegeven 403-verklaring.	T	E	11			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
58	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden illustreren wanneer sprake kan zijn van doorbraak van aansprakelijkheid in concernverhoudingen.	B		11			
12. SPA/Overnamecontracten							
59	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden illustreren welke factoren een rol spelen bij het bepalen van een koopprijs of een waardering van aandelen.	B		12			
60	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden het verschil in het karakter van garanties en vrijwaringen uitleggen.	B		12			
61	De stagiaire kan in een concrete zaak vanuit diverse perspectieven een cliënt adviseren over de stand van de literatuur en jurisprudentie met betrekking tot onderzoeks- en informatieverplichtingen.	T	E	12			
62	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een cliënt in een overnamecontract wel of geen clausules moet opnemen over het afstand doen van het recht de overeenkomst te ontbinden of daarvan ontbinding te vorderen en een beroep op onvoorziene omstandigheden.	T	E	12			
63	De stagiaire kan de stand van literatuur en jurisprudentie beschrijven omtrent de wijze van uitleg van contracten (bijvoorbeeld grammaticale uitleg, partijbedoeling, Entire Agreement clauses).	K		12			
64	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van ondernemingsrecht en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Voor het aanleren van de toetstermen van het vak *Ondernemingsrecht* is het wenselijk om de onderwerpen in de volgorde zoals beschreven onder *Onderwerpen/Opbouw* in deze vakbeschrijving aan te houden.

LEERVORMEN

Het vak *Ondernemingsrecht* is betrekkelijk theoretisch van aard en kan het best worden geleerd door zelfstudie door de stagiaire gecombineerd met klassikaal onderwijs.

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Ondernemingsrecht* wordt de volgende suggestie gedaan als leermiddel voor de stagiaires:

- P. van Schilfgaarde en J. Winter, *Van de BV en de NV*, Deventer: Kluwer, 16^e druk verwacht 2013. (De 15^e druk is verouderd sinds de invoering van de FlexBV per 1 oktober 2012).

Ook een ander studieboek dat de basisprincipes van het vennootschapsrecht behandelt, is uiteraard mogelijk. Bij gebruik van een studieboek zal niettemin (ook als de nieuwe druk is van het boek van Van Schilfgaarde/Winter is verschenen) aanvulling van de literatuur met artikelen en uitspraken noodzakelijk zijn. Daarnaast kan voor verdieping op onderdelen gebruik worden gemaakt van de Asser Serie (o.a. Asser-Maeijer- Van Solinge & Nieuwe Weme 2-IIa, en de nog te verschijnen delen 2-IIb en 2-IIc).

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Ondernemingsrecht* kan worden afgerond met een gecombineerde theorie- en casustoets.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Ondernemingsrecht* is het - voor zover nu bekend - niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Ondernemingsrecht* heeft een studiebelasting van circa 45 klokuren. Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen): 30 klokuren.
- Bijwonen van de lessen: 15 klokuren (5 dagdelen van circa 3 uur). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: MEDEZEGGENSCHAP, CAO EN OVERGANG VAN ONDERNEMING

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'klein' keuzevak (een keuzevak met drie dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* kan alleen worden gekozen door stagiaires die de *Minor Burgerlijk recht* of de *Major Burgerlijk Recht* hebben gevolgd, omdat het vak voortbouwt op de kennis en ervaring die daarin is opgedaan.

OPBOUW/ONDERWERPEN

Het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* bouwt voort op de kennis die is opgedaan in het keuzevak *Arbeidsrecht*.

Het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* bestaat uit de volgende onderwerpen:

1. Medezeggenschap;
2. Cao;
3. Overgang van onderneming.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* willen deelnemen moeten de *Minor Burgerlijk recht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

Omdat het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* voortbouwt op het keuzevak *Arbeidsrecht*, is het aan te bevelen om eerst *Arbeidsrecht* te volgen. Het met succes afleggen van de afsluitende toets van het vak *Arbeidsrecht* is echter **geen** voorwaarde voor deelname aan dit vak. Een eventuele kennisachterstand kan ook door middel van zelfstudie worden weggewerkt.

EINDTERMEN

Voor het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?
1	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of en onder welke voorwaarden een ondernemer een (gemeenschappelijke) ondernemingsraad, een groepsondernemingsraad, een centrale ondernemingsraad en/of een personeelsvertegenwoordiging dient in te stellen.	T	C	1	<i>Arbeidsrecht</i> ¹
2	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een besluit van een ondernemer adviesplichtig is in de zin van de Wet op de Ondernemingsraden en in het licht van de relevante jurisprudentie van de Hoge Raad.	T	C	1	<i>Arbeidsrecht</i>
3	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een voorgenomen besluit van een ondernemer instemmingsplichtig is in de zin van de Wet op de Ondernemingsraden en in het licht van de jurisprudentie van de Hoge Raad.	T	C	1	<i>Arbeidsrecht</i>
4	De stagiaire kan zijn cliënt in een concrete zaak adviseren over de timing en informatievoorziening bij een advies- en/of instemmingsaanvraag.	T	C	1	
5	De stagiaire kan beschrijven wat de gevolgen zijn indien een ondernemingsraad negatief adviseert of geen instemming verleent.	K		1	
6	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren wat de processuele stappen zijn cliënt het best kan zetten wanneer een ondernemingsraad negatief adviseert of geen instelling verleent.	T	E	1	
7	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de SER Fusiegedragsregels van toepassing zijn.	T	C	1	
8	De stagiaire kan beschrijven wat de rechten en plichten zijn van een partij bij een fusie of bedrijfsovername, eenieder op aandelen, een vereniging van werknemers en/of een ondernemingsraad op grond van de SER Fusiegedragsregels.	K		1	
9	De stagiaire kan uitleggen hoe het adviesrecht op grond van artikel 25 WOR verschilt van het adviesrecht inzake benoeming en ontslag van bestuurders van artikel 30 WOR.	B		1	
10	De stagiaire kan beschrijven welke rechten een ondernemingsraad naast het advies- en instemmingsrecht aan de Wet op de Ondernemingsraden kan ontleen.	K		1	
11	De stagiaire kan de verschillende soorten cao's (nl. ondernemings- en bedrijfstak-cao's, standaard en minimum CAO's) en partijen (nl. werkgevers, werkgeversverenigingen en vakbonden) benoemen.	K		2	<i>Arbeidsrecht</i>
12	De stagiaire kan van verschillende soorten cao's beschrijven wanneer zij (kunnen) beginnen en eindigen (inclusief	K		2	<i>Arbeidsrecht</i>

¹ Bij de overlap met het grote keuzevak *Arbeidsrecht* kan opgemerkt worden dat in het vak *Arbeidsrecht* op een eenvoudig (basis)niveau op de onderwerpen wordt ingegaan en in het vak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* op een verdiepend niveau.

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?
	terugwerkende kracht) en welke regels daarbij in acht moeten worden genomen.				
13	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren op welke manier de begrippen normatief, diagonaal, horizontaal, binding, betrokkenheid, doorwerking en nawerking terugkomen.	T	C	2	<i>Arbeidsrecht</i>
14	De stagiaire kan in een concrete zaak uitleggen op grond waarvan de werknemer gebonden is aan een cao (lidmaatschap of incorporatie of op grond van art. 14 WCAO) en daarbij de middelen beschrijven die werknemer, vakbond en werkgever hebben om toepassing van de cao af te dwingen bij de rechter.	T	C	2	<i>Arbeidsrecht</i>
15	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt adviseren over de werking van de wet AVV en over de verschillen met de situatie waarin een cao via een vorm van binding geldt.	T	C	2	<i>Arbeidsrecht</i>
16	De stagiaire kan in een concrete zaak artikel 14a WCAO en het arrest Rode Kruisziekenhuis/Te Riet toepassen.	T	C	2	<i>Arbeidsrecht</i>
17	De stagiaire kan in een concrete zaak– met gebruikmaking van de begrippen <i>onderneming</i> , <i>overeenkomst</i> , <i>overgang</i> , <i>werkgever</i> en <i>werknemer</i> en met toepassing van de Spijkerscriteria – beargumenteren of er sprake is van een overgang van onderneming in de zin van artikel 7:662 e.v. BW.	T	C	3	
18	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen welke rechten en verplichtingen bij een overgang van onderneming overgaan op de verkrijger van de onderneming.	T	C	3	
19	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke pensioenovereenkomst na de overgang van onderneming tussen werknemer en werkgever geldt.	T	EC	3	
20	De stagiaire kan in een concrete zaak zowel een vervreemder, een verkrijger als een betrokken werknemer tactisch adviseren over de toepasselijkheid van de wettelijke regels van overgang van onderneming.	T	C	3	
21	De stagiaire kan in een concrete zaak zowel een vervreemder, een verkrijger als een betrokken werknemer tactisch adviseren over een ontslag bij een overgang van onderneming vanwege economische, technische of organisatorische redenen.	T	C	3	
22	De stagiaire kan in een concrete zaak zowel een vervreemder, een verkrijger als een betrokken werknemer tactisch adviseren over de harmonisatie van arbeidsvoorwaarden na een overgang van onderneming.	T	C	3	

VOLGORDE

Wij adviseren om de toetstermen in volgorde van bovenstaand schema aan te leren.

LEERVORMEN

De toetstermen van het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie (bijvoorbeeld aan de hand van casus en voorbeelden) en/of

zelfstudie en/of praktijkopdrachten.

LEERMIDDELEN

Bij de ontwikkeling van het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* zou gebruik gemaakt kunnen worden van de volgende leermiddelen:

- A.T.J.M. Jacobs, *Collectief Arbeidsrecht* (hoofdstukken 9 en 10: medezeggenschap en WOR, hoofdstukken 5 en 6: cao-recht);
- W.C.L. van der Grinten, *Arbeidsovereenkomstenrecht* (hoofdstuk 19: overgang van onderneming), aangevuld met bijvoorbeeld jurisprudentie en artikelen uit een tijdschrift over dit onderwerp.

TOETSVORMEN

Het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* kan worden afgerond met gecombineerde theorietoets en casustoets. Voor de toetstermen op kennis- en begripsniveau is een theorietoets het meest logisch. De toetstermen op toepassingsniveau (en hoger) zouden via een casustoets getoetst kunnen worden.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Voor het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* zijn op dit moment geen randvoorwaarden bekend.

STUDIEBELASTING

Het keuzevak *Medezeggenschap, cao en overgang van onderneming* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 9 klokuren (3 dagdelen).
- Contacttijd: 9 klokuren (3 dagdelen).

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: ARBITRAGE EN BINDEND ADVIES

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Arbitrage en bindend advies* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'klein' keuzevak (een vak met drie dagdelen contacttijd). Het wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Arbitrage en bindend advies* kan worden gevolgd door stagiaires die de *Minor Burgerlijk recht* en/of de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Arbitrage en bindend advies* komen de volgende onderwerpen aan bod:

Dagdeel 1 (Algemeen)

1. Plaats van arbitrage en bindend advies binnen het gehele stelsel van formele en alternatieve vormen van conflictbeslechting.
2. Voor- en nadelen van arbitrage en bindend advies ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de overheidsrechter en mediation.
3. Bindend advies in het kader van de vaststellingsovereenkomst (totstandkomingsvereisten voor de bindend-adviesovereenkomst en het bindend advies; uitvoering en aantasting).
4. Verschijningsvormen van arbitrage (nationaal en internationaal; toepasselijk recht (plaats van arbitrage); kwaliteitsarbitrage; arbitrage-instituten en -reglementen; wettelijke en verdragsrechtelijke inkadering).
5. De overeenkomst tot arbitrage (onderscheid compromis - arbitraal beding; enge of ruime reikwijdte van de overeenkomst tot arbitrage; bewijs (schriftelijke vorm en elektronische gegevens); algemene voorwaarden; statuten en reglementen; arbitrabiliteit; separabiliteit; toepasselijk recht; partijen bij de overeenkomst tot arbitrage, bijvoorbeeld consumenten).

Dagdeel 2 (Overeenkomst en procedure)

6. Positie van de overheidsrechter ten opzichte van arbitrage (onbevoegdverklaring, mits tijdig ingeroepen; benoeming van arbiter(s); voorlopige voorzieningen; ondersteuning bij getuigen, deskundigen en plaatsopneming (voorlopige bewijsmaatregelen); samenvoeging arbitrale gedingen; tenuitvoerlegging en toetsing van arbitraal vonnis).
7. Benoeming en 'ontslag' van arbiters (onafhankelijkheid en onpartijdigheid; nationaliteit; keuze partijen, arbitrage-instituut en/of rechter; één respectievelijk oneven aantal; disclosure en wraking; vervanging; beëindiging opdracht).
8. Procedureregels (keuze partijen en reglementen/rol arbiters; aanvullend en dwingend arbitrageprocesrecht van 'plaats van arbitrage'; gelijke behandeling, bijstand en wederhoor/zitting; procesorde en bewijsregels; verstek; voeging, tussenkomst en vrijwaring van derden; voeging procedures; arbitraal kort geding; arbitraal appel).

Dagdeel 3 (vonnis: inhoud, tenuitvoerlegging en aantasting)

9. Vonnis (onderscheid tussen eindbeslissing, tussenvonnis en geheel of gedeeltelijk eindvonnis; order(s), tijdstip van wijzen vonnis; bifurcation; regelen des rechts of goede mannen naar billijkheid, toepasselijk materieel recht en handelsgebruiken; vormvereisten; uitvoerbaarverklaring bij voorraad; dwangsom; depot bij griffie; aanvulling en herstel; gezag van gewijsde; schikkingsvonnis).
10. Tenuitvoerlegging en aantasting (erkenning en/of exequatur in rekestprocedure; weigering exequatur; schorsing; arbitraal hoger beroep; vernietiging en herroeping vonnis; voorwaarden en gronden; herleving rechterlijke bevoegdheid).

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Arbitrage en bindend advies* willen deelnemen, moeten de *Minor Burgerlijk recht* en/of de *Major Burgerlijk recht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Arbitrage en bindend advies* zijn geen eindtermen vastgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Arbitrage en bindend advies* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap	Praktijk
ALGEMEEN							
1	De stagiaire kan de plaats van arbitrage en bindend advies binnen het gehele stelsel van formele en alternatieve vormen van conflictbeslechting beschrijven.	K		1		ADR	
2	De stagiaire kan in een concrete situatie een advies formuleren over de voor- en nadelen van het opnemen van een arbitrage- of bindend adviesclausule in overeenkomsten of statuten.	T	E	2		ADR	
3	De stagiaire kan de voor- en nadelen opsommen van overheidsrechtspraak ten opzichte van arbitrage.	K		2		ADR	
4	De stagiaire kan factoren benoemen die invloed hebben op de keuze voor het opnemen van een arbitrageclausule danwel een mediationclausule in een overeenkomst.	K		2		ADR	
5	De stagiaire kan de totstandkomingsvereisten van een bindend-adviesovereenkomst (vaststellingsovereenkomst) noemen.	K		3		ADR	
6	De stagiaire kan de totstandkomingsvereisten van een bindend advies noemen.	K		3		ADR	
7	De stagiaire kan de aantastingsmogelijkheden van een bindend-adviesovereenkomst (vaststellingsovereenkomst) beschrijven.	K		3			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap	Praktijk
8	De stagiaire kan de aantastingsmogelijkheden van een bindend advies beschrijven.	K		3			
9	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een bindend advies op grond van art. 7:901-904 BW (wel of niet) aantastbaar kan zijn.	T	EC	3			
10	De stagiaire kan beschrijven wat het verschil is tussen nationale- en internationale arbitrage.	K		4			
11	De stagiaire kan de kenmerken van de verschillende verschijningsvormen van arbitrage beschrijven.	K		4			
12	De stagiaire kan de indeling van Boek 4 Rv beschrijven.	K		4			
13	De stagiaire kan de indeling van het Verdrag van New York 1958 beschrijven.	K		4			
14	De stagiaire kan verschillen beschrijven tussen de arbitrage-instituten.	K		4			
15	De stagiaire kan de definitie van arbitrabiliteit geven.	K		5			
16	De stagiaire kan de definitie van separabiliteit geven.	K		5			
17	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welk recht van toepassing is op een arbitrageovereenkomst.	T	E	5			
18	De stagiaire kan de vereisten beschrijven voor het bewijs van het bestaan van een overeenkomst tot arbitrage in geval van betwisting.	K		5			
19	De stagiaire kan het verschil tussen een compromis en een arbitraal beding beschrijven.	K		5			
20	De stagiaire kan voorbeelden bedenken waaruit de voor- en nadelen van een al dan niet ruime formulering van een arbitraal beding blijken.	B		5			
21	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een consument gebonden zou kunnen zijn aan een arbitraal beding opgenomen in algemene voorwaarden.	T	EC	5			
22	De stagiaire kan in een concrete zaak de (on)geldigheid van arbitrale bedingen vaststellen.	T	EC	5			
OVEREENKOMST EN PROCEDURE							
23	De stagiaire kan de verschillende taken van de overheidsrechter bij de uitvoering van een arbitrale clause en/of procedure beschrijven.	K		6			
24	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of en hoe de bevoegdheid van de burgerlijke rechter respectievelijk van arbiters kan worden ingeroepen.	T	EC	6			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap	Praktijk
25	De stagiaire kan afwegingen maken tussen de verschillende wijzen van benoeming en bevoegdheidsregels in een arbitraal beding.	T	E	7			
26	De stagiaire kan de mogelijke gronden voor wraking of 'ontslag' van een arbiter beschrijven.	K		7			
27	De stagiaire kan voorbeelden noemen van dwingend en aanvullend arbitrageprocesrecht.	K		8			
8	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze de Nederlandse arbitragewet voorziet in de gelijke behandeling van partijen.	K		8			
29	De stagiaire kan de verschillen beschrijven tussen voeging, tussenkomst en vrijwaring van derden.	K		8			
30	De stagiaire kan een beschrijving geven van de bewijsregels van het Nederlands arbitragerecht.	K		8			
31	De stagiaire kan de twee vormen van verstek bij arbitrage beschrijven.	K		8			
32	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze arbitrale gedingen samengevoegd kunnen worden.	K		8			
33	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een gewoon kort geding danwel een arbitraal kort geding het meest passend is.	T	E	8			
34	De stagiaire kan het reguliere verloop van een arbitrageprocedure volgens het NAI Arbitrage Reglement beschrijven.	K		8			
35	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of de minimale procedurele waarborgen van een arbitrageprocedure in het gedrang komen.	T	EC	8			
36	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen hoe een procespartij dient op te treden tegen het in gedrang komen van de minimale procedurele waarborgen.	T	EC	8			
37	De stagiaire kan het traject beschrijven waarlangs de vaststelling van de 'opdracht' van bindend adviseurs / arbiters respectievelijk van de toepasselijke procedurele en materiële regels tot stand komt.	K		8			
VONNIS: INHOUD, TENUITVOERLEGGING EN AANTASTING							
38	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden het verschil uitleggen tussen de beslissingsmaatstaven regelen des rechts en als goede mannen naar billijkheid.	B		9			
39	De stagiaire kan aan de hand van een tekstfragment vaststellen of daarin sprake is van een eindbeslissing, een	T	EC	9			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap	Praktijk
	gedeeltelijk eindvonnis of een geheel eindvonnis.						
40	De stagiaire kan het begrip 'order' definiëren.	K		9			
41	De stagiaire kan de rechtsgevolgen van een eindbeslissing beschrijven.	K		9			
42	De stagiaire kan de rechtgevolgen van een geheel of gedeeltelijk eindvonnis beschrijven.	K		9			
43	De stagiaire kan beschrijven vanaf welk moment een arbitraal vonnis gezag van gewijsde kan hebben.	K		9			
44	De stagiaire kan het belang van het depot van een arbitraal vonnis beschrijven.	K		9			
45	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen een scheidsgerecht een vonnis uitvoerbaar bij voorraad verklaren zal verklaren.	K		9			
6	De stagiaire kan voorbeelden bedenken van gevallen waarin een scheidsgerecht een dwangsom zal opleggen.	B		9			
47	De stagiaire kan het begrip 'bifurcation' definiëren.	K		9			
48	De stagiaire kan aan de hand van een voorbeeld van een arbitraal vonnis vaststellen of het voldoet aan de formele en inhoudelijke eisen die de wet daaraan stelt.	T	EC	9			
49	De stagiaire kan beschrijven onder welke voorwaarden aanvulling en/of herstel van een arbitraal vonnis mag plaatsvinden.	K		9			
50	De stagiaire kan beschrijven wat een schikkingsvonnis is.	K		9			
51	De stagiaire kan de rechtsmiddelen noemen die tegen een arbitraal vonnis open (kunnen) staan.	K		10			
52	De stagiaire kan beschrijven wat de rechtsgevolgen zijn van de vernietiging van een arbitraal vonnis.	K		10			
53	De stagiaire kan beschrijven op welke gronden en onder welke voorwaarden een arbitraal vonnis kan worden herroepen.	K		10			
54	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen op welke wijze in Nederland de tenuitvoerlegging van een in Nederland respectievelijk het buitenland gewezen arbitraal vonnis kan worden bewerkstelligd.	T	EC	10			
55	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of er gronden zijn voor het opkomen tegen (de tenuitvoerlegging van) een in Nederland respectievelijk in het buitenland gewezen arbitraal vonnis, en zo ja, hoe sterk die gronden zijn.	T	C	10			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap	Praktijk
56	De stagiaire kan aan de hand van een concrete zaak beoordelen of er een succesvol een beroep zou kunnen worden gedaan op een of meer van de in art. 1065 Rv. genoemde vernietigingsgronden.	T	C	10			
57	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van arbitrage en bindend advies, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Voor een goede verwerking van de stof van het vak *Arbitrage en bindend advies* is het belangrijk dat de onderwerpen en toetstermen in de hierboven aangegeven (chrono)logische volgorde worden behandeld en aangeleerd.

LEERVORMEN

Kennis omtrent arbitrage en bindend advies in het vak *Arbitrage en bindend advies* kan het best worden aangeleerd door zelfstudie door de stagiaire, gecombineerd met klassikale instructie, mede aan de hand van arbitrale vonnissen, bindende adviezen en rechterlijke uitspraken over arbitrage en bindend advies. Ter bevordering van een goede voorbereiding op en efficiënte indeling van de groepsbijeenkomsten verdient verplichte (digitale) beantwoording van huiswerkvragen aanbeveling.

LEERMIDDELEN

Bij het vak *Arbitrage en bindend advies* zouden de volgende leermiddelen geschikt kunnen zijn voor gebruik door de stagiaires (indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur):

- Arresten van de Hoge Raad;
- NAI Arbitrage Reglement;
- Gedeelten uit de volgende handboeken:
 - H.J. Snijders, *Nederlands arbitragerecht*, Deventer: Kluwer 2011;
 - G.J. Meijer, *Tekst & Commentaar Rv. Boek 4 BW*, Deventer: Kluwer 2010.
- Artikelen.

TOETSVORMEN

Gezien het accent op kennis- en begripstoetstermen ligt voor het keuzevak *Arbitrage en bindend advies* een toets bestaande uit een combinatie van overwegend theorievragen met enkele casustoepassingen voor de hand.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Arbitrage en bindend advies* is het – voor zover nu bekend – niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Arbitrage en bindend advies* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 9 klokuren (3 dagdelen).
- Contacttijd: 9 klokuren (3 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: KOOP

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Koop* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'klein' keuzevak (een vak met drie dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten. Laatstelijk gewijzigd bij besluit van de algemene raad op 4 mei 2015.

DOELGROEP

Het vak *Koop* kan worden gevolgd door stagiaires die de *Minor Burgerlijk recht* en/of de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Koop* komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. Positie van koop in het BW; relatie tot boeken 3 en 6.
 - 1.1. Hoofdverplichtingen van de verkoper
 - 1.2. Hoofdverplichtingen van de koper
 - 1.3. Elektronische koopovereenkomsten
2. Koop van roerende zaken
 - 2.1. Consumentenkoop;
 - 2.2. Koop op afstand, koop buiten de verkoopp ruimte.
3. Koop van onroerende zaken
 - 3.1. Precontractuele fase;
 - 3.2. Schriftelijkheidsvereiste;
 - 3.3. Bedenktijd;
 - 3.4. Vormerkung;
 - 3.5. Derdenbescherming;
 - 3.6. De NVM-akte
 - 3.7. Opschortende en ontbindende voorwaarden;
 - 3.8. Levering.
4. Conformiteit
 - 4.1. Mededelings- en onderzoeksplicht.
 - 4.2. Aantasting van de koop (tekortkoming in de nakoming, wilsgebreken).
 - 4.3. Rechtsgebreken.
 - 4.4. Schadevergoeding.
5. Klachtplicht en verjaring
6. Overige koopsoorten (vermogensrechten, huurkoop, ruil, koop-/aanneming)
7. Weens Koopverdrag
8. Internationale aspecten
 - 8.1. IPR.
 - 8.2. Richtlijnen.
 - 8.3. Verordeningen.

In het vak *Koop* zal de nadruk liggen op de onderwerpen conformiteit, klachtplicht en koop van onroerende zaken. Een mogelijk verdeling van de onderwerpen over de drie dagdelen is:

- Dagdeel 1: Inleiding en koop van onroerende zaken (Onderwerp 1 en 3);
- Dagdeel 2: Conformiteit en klachtplicht en verjaring (Onderwerp 4 en 5);
- Dagdeel 3: Koop van onroerende zaken en overige onderwerpen (Onderwerp 2, 6, 7 en 8).

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Koop* willen deelnemen, moeten de *Minor Burgerlijk recht* en/of de *Major Burgerlijk recht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Koop* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Koop* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan beschrijven welke positie Koop inneemt in het Burgerlijk Wetboek en in het vermogensrecht.	K		1			
2	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen moet zijn voldaan wil er sprake zijn van een koopovereenkomst.	K		1			
3	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen moet zijn voldaan om een koop te kwalificeren als consumentenkoop van roerende zaken.	K		2.1			
4	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of aan de regels voor de overeenkomst op afstand is voldaan.	T	EC	2.2			
5	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of aan de regels op het gebied van de bedenktijd bij online aankopen in geval van een overeenkomst op afstand is voldaan.	T	EC	2.2			
6	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of aan de regels op het gebied van een elektronische overeenkomst is voldaan.	T	EC	2.2			
7	De stagiaire kan benoemen welke hoofdverplichtingen voor de koper en verkoper voortvloeien uit de kooptitel (7.1 BW)	K					
8	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen wat de gevolgen van het schriftelijkheidsvereiste bij de koop van een woning voor zowel koper als verkoper zijn.	T	EC	3.2			
9	De stagiaire kan minimaal twee voor- en nadelen benoemen van de bedenktijd in het kader van het kopen van onroerende zaken.	K		3.3			
10	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of het een feit betreft dat kan worden ingeschreven in de zin van art. 7:3 BW (Vormerkung).	T	EC	3.4			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
11	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen wanneer de risico-omslag met betrekking tot het verkochte plaatsvindt naar de koper.	T	E	3.6		Major Burgerlijk Recht	
12	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen wat de gevolgen zijn van opschortende en ontbindende voorwaarden die zijn opgenomen in een standaard NVM-akte.	T	C	3.7			
13	De stagiaire kan benoemen welke voorwaarden van bestuurlijke goedkeuring zijn opgenomen in een standaard NVM-akte.	B					
14	De stagiaire kan in een concrete casus de reikwijdte van en het spanningsveld tussen mededelings- en onderzoeksplichten beschrijven.	T	C	4.1			
15	De stagiaire kan beschrijven wat de verschillen en overeenkomsten zijn tussen non-conformiteit en dwaling.	B		4.2			
16	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen hoe een publiekrechtelijke beperking terzake het verkochte invloed heeft op de rechtsverhouding tussen koper en verkoper.	T	EC	4.3			
17	De stagiaire kan in een concrete casus bij een geconstateerd gebrek bepalen welke aspecten van belang zijn bij de vraag of hij namens de koper de verkoper of de producent moet aanspreken.	T	C	4.4			
18	De stagiaire kan benoemen welke verweermiddelen een verkoper ten dienste staan indien deze aansprakelijk wordt gesteld op grond van een gebrekkig product.	K		4.4			
19	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of de koper bij een geconstateerd gebrek voldaan heeft aan zijn klachtplicht.	T	EC	5			
20	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of de vordering van de koper op grond van non-conformiteit is verjaard.	T	EC	5			
21	De stagiaire kan beschrijven wat de verschillen zijn tussen de klachtplicht ten aanzien van de te hanteren termijnen voor de consument in het Nederlandse recht en het Weens koopverdrag.	B		7			
22	De stagiaire kan in een concrete casus waarin sprake is van een grensoverschrijdende koop de rechtspositie	T	C	8.1			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	van zijn cliënt vaststellen en de mogelijkheden die de cliënt vervolgens heeft beschrijven.						
23	De stagiaire kan aan de hand van de kenmerken van een koopovereenkomst vaststellen of in die concrete zaak nadere uitleg nodig is van Europese regelgeving door het Hof van Justitie van de EU.	T	C	8.1			
24	De stagiaire kan voorbeelden geven van concrete garanties van de verkoper in de zin van de Richtlijn consumentenkoop en garanties.	B		8.2			
25	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van koop, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van het vak *Koop*.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Koop* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie en het behandelen van casusposities. De casusposities kunnen worden opgenomen in een (of meer) huiswerkopdracht(en). De auteurs van deze vakbeschrijving hebben uitgewerkte casusposities beschikbaar.

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Koop* worden de volgende suggesties gedaan voor leermiddelen voor de stagiaires:

Aanbevolen literatuur:

- Jac. Hijma, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 5. Bijzondere overeenkomsten. Deel I. Koop en ruil*, Deventer: Kluwer 2013;
- W.G. Huijgen, *Koop en verkoop van onroerende zaken*, Deventer: Kluwer 2012;
- R.I.V.F. Bertrams, *Praktijkreeks IPR. Deel 12. Koop (Nederlands Recht)*, Antwerpen: Maklu -2009;
- P. Klik, *Koop en consumentenkoop*, Deventer: Kluwer 2011.

Overige literatuur:

- A.A. van Velten, *Privaatrechtelijke aspecten van Onroerend Goed*, Deventer: Kluwer 2012;
- K.J.O. Jansen, *Informatieplichten; Over Kennis en Verantwoordelijkheid In Contractenrecht en Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2012.

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Koop* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een theorietoets (met name over de toetstermen op kennis- en begripsniveau) en/of casustoets (over de toetstermen op toepassingsniveau). De toetsing kan ook plaatsvinden via de beoordeling van de huiswerkopdracht(en).

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Koop* is het niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Koop* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 9 klokuren (3 dagdelen).

Contacttijd: 9 klokuren (3 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: RELATIEVERMOGENSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Relatievermogensrecht* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'klein' keuzevak (een vak met drie dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Relatievermogensrecht* kan worden gevolgd door stagiaires die de *Minor Burgerlijk recht* en/of de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Relatievermogensrecht* komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. Rechten en verplichtingen van echtgenoten (Titel 6, Boek 1 BW);
2. Samenlevingsvermogensrecht;
3. Gemeenschap van goederen (Titel 7 Boek 1 BW, Titel 7 Boek 3 BW);
4. Huwelijkse voorwaarden (Titel 8, Boek 1 BW);
5. Convenant en vaststellingsovereenkomst en nakoming daarvan.

Een mogelijke verdeling van deze onderwerpen over de drie dagdelen contacttijd is:

- Dagdeel 1: Rechten en verplichtingen van echtgenoten (onderwerp 1) en Samenlevingsvermogensrecht (onderwerp 2);
- Dagdeel 2: Gemeenschap van goederen (onderwerp 3) en Huwelijkse voorwaarden (onderwerp 4);
- Dagdeel 3: Convenant en vaststellingsovereenkomst en nakoming daarvan (onderwerp 5).

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Relatievermogensrecht* willen deelnemen, moeten de *Minor Burgerlijk recht* en/of de *Major Burgerlijk recht* gevolgd hebben. Het is daarnaast aan te bevelen om indien mogelijk voorafgaand aan het vak *Relatievermogensrecht* het grote keuzevak *Personen- & familierecht en erfrecht* te volgen.

EINDTERMEN

Voor het vak *Relatievermogensrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Relatievermogensrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een	T	EC	1			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	(rechts)handeling door een echtgenoot bestuursbevoegd is verricht.						
2	De stagiaire kan beschrijven wat het begrip 'bestuur' inhoudt.	K		1			
3	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen wat de gevolgen zijn van een (rechts)handeling die door een niet-bestuursbevoegde echtgenoot is verricht.	T	EC	1			
4	De stagiaire kan de rechtshandelingen noemen waarvoor een echtgenoot van de andere echtgenoot toestemming heeft.	K		1			
5	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een borgstelling door een echtgenoot is afgegeven ten behoeve van de normale uitoefening van beroep of bedrijf en/of de normale uitoefening van het bedrijf van de vennootschap.	T	EC	1			
6	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen wat de vermogensrechtelijke gevolgen zijn van samenwoning met en zonder een samenlevingsovereenkomst.	T	EC	2			
7	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de vermogensrechtelijke gevolgen zijn van beëindiging van de samenwoning met en zonder een samenlevingsovereenkomst.	T	EC	2			
8	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren welke goederen dan wel schulden van de echtgenoten tot de gemeenschap van goederen behoren.	T	EC	3		Personen- & familierecht en erfrecht (toetsterm 104)	
9	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of sprake is van zaaksvervanging.	T	EC	3			
10	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of sprake is van verknochte goederen en/of schulden dan wel bijzondere verknochte goederen en of schulden.	T	EC	3			
11	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of sprake is van een vergoedingsrecht jegens de gemeenschap en/of een andere echtgenoot.	T	EC	3			
12	De stagiaire kan in een concrete zaak de omvang van een vergoedingsrecht bepalen.	T	EC	3			
13	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of sprake is van een voor het huwelijksvermogensrecht relevante natuurlijke verbintenis.	T	EC	3			
14	De stagiaire kan in een concrete zaak de gevolgen vaststellen van de regels rond aansprakelijkheid, draagplicht en verhaalbaarheid van schulden op de	T	EC	3			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	deelgenoten in de gemeenschap vóór en na ontbinding daarvan.						
15	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of sprake is van een eenvoudige of een beperkte gemeenschap van goederen.	T	EC	3			
16	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een cliënt wel of geen beroep kan doen op de regeling van benadeling voor meer dan een vierde (artikel 3:196 BW, laesio enormis).	T	EC	3			
17	De stagiaire kan de voor- en nadelen van de verschillende wijzen van verdeling van een ontbonden gemeenschap van goederen beschrijven.	B		3		Personen- & familierecht en erfrecht (toetsterm 104)	
18	De stagiaire kan in een concrete zaak het bestuur van de goederen van de gemeenschap vóór ontbinding vergelijken met het gebruik, beheer en genot van die goederen na ontbinding van de gemeenschap.	T	EC	3			
19	De stagiaire kan beschrijven wat 'verdeling' in de zin van artikel 3:182 BW inhoudt.	K		3			
20	De stagiaire kan de regels voor het vaststellen van de peildatum voor de samenstelling en waardering van de (goederen van) de ontbonden gemeenschap beschrijven.	K		3			
21	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren wat een geschikte (wijze van) waardering van de goederen van de gemeenschap is.	T	EC	3			
22	De stagiaire kan voorbeelden geven van verschillende soorten huwelijkse voorwaarden.	B		4			
23	De stagiaire kan de afwikkeling van een niet-nagekomen periodiek verrekenbeding uitvoeren.	T	EC	4			
24	De stagiaire kan in een concrete zaak samen met (een) cliënt(en) vaststellen welke huwelijkse voorwaarden voor de situatie passend kunnen zijn.	T	EC	4			
25	De stagiaire kan in een concrete zaak de reikwijdte berekenen van de beleggingsleer bij een niet- uitgevoerd periodiek verrekenbeding.	T	EC	4			
26	De stagiaire kan in een concrete zaak het inkomensbegrip in huwelijkse voorwaarden met een periodiek verrekenbeding uitleggen aan een cliënt.	T	EC	4			
27	De stagiaire kan in een concrete zaak inschatten of sprake is van invloed van de redelijkheid en billijkheid op de werking van de inhoud van de akte van huwelijkse voorwaarden.	T	EC	4			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
28	De stagiaire kan benoemen op welk moment de wettelijke rente gaat lopen over een verrekenings- of verdelingsvordering.	K		4			
29	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of sprake is van een vaststellingsovereenkomst/convenant.	T	EC	5			
30	De stagiaire kan in een concrete zaak vermogensrechtelijke afspraken tussen scheidende echtelieden in een vaststellingsovereenkomst/convenant vastleggen.	T	EC	5			
31	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van relatievermogensrecht, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van het vak *Relatievermogensrecht*.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Relatievermogensrecht* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie, zelfstudie en het uitwerken van casus. Via zelfstudie kan de stagiaire zelf de 'basiskennis' tot zich nemen. De verdieping kan vervolgens plaatsvinden via klassikale instructie, waarbij met name dieper kan worden ingegaan op casuïstiek en jurisprudentie. De voorbeeldcasuïstiek zal vooral liggen op 'toepassingsniveau' (en dus niet zozeer op 'kennisniveau'), waarbij gedacht kan worden aan vraagstukken waarbij de stagiaire een cliënt moet adviseren in het kader van zijn of haar echtscheiding, hetzij over de verdeling van een gemeenschap van goederen, hetzij over de afwikkeling van een niet-uitgevoerd periodiek verrekenbeding. In de casuïstiek kunnen dan tal van leerdoelen op toepassingsniveau aan de orde komen, bijvoorbeeld met betrekking tot onderwerpen zoals zaaksvervanging, vergoedingsrechten, verknochtheid, schulden, uitleg inkomensbegrip en beleggingsleer.

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Relatievermogensrecht* worden de volgende suggesties gedaan voor leermiddelen voor de stagiaires:

- A.R. De Bruijn, *Het Nederlandse Huwelijksvermogensrecht*, Deventer: Kluwer 2012;
- voorgeschreven jurisprudentie (lijst nader aan te leveren indien gewenst);
- tijdschriftartikelen (lijst nader aan te leveren indien gewenst);
- www.rechtspraak.nl.

De ontwikkelaars van het vak kunnen wellicht ook gebruik maken van de volgende handboeken:

- B. Breederveld, *De aangepaste gemeenschap van goederen in verband met echtscheiding*, Deventer: Kluwer 2011;

- L.H.M. Zonnenberg, *Het periodiek verrekenbeding*, Deventer: Kluwer 2012;
- M.J.A. Van Mourik en L.C.A. Verstappen, *Handboek Nederlands vermogensrecht bij scheiding*, Deventer: Kluwer 2011.

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Relatievermogensrecht* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een theorietoets (met name over de toetstermen op kennis- en begripsniveau) en/of een casustoets (over de toetstermen op toepassingsniveau).

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Relatievermogensrecht* is het – voor zover nu bekend – niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Relatievermogensrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 9 klokuren (3 dagdelen).
- Contacttijd: 9 klokuren (3 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: CONSUMENTENRECHT (INCL. WFT)

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'klein' keuzevak (een vak met drie dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten. 'Wft' staat voor de 'Wet op het Financieel Toezicht'. Laatstelijk gewijzigd bij besluit van de algemene raad op 4 mei 2015.

DOELGROEP

Het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* kan worden gevolgd door stagiaires die de *Minor Burgerlijk recht* en/of de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd. Het verdient aanbeveling dat stagiaires ook de *Minor Bestuursrecht* en/of de *Major Bestuursrecht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

Het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* is opgebouwd uit drie onderdelen:

- 1. Algemene inleiding consumentenrecht.** In dit deel van het vak wordt behandeld:
 - 1.1 de plaats van het consumentenrecht ten aanzien van het algemene Nederlandse vermogensrecht, het EU-recht en het bestuursrecht (inclusief de Wft en de Wet handhaving consumentenbescherming);
 - 1.2 verschillende typen consumentenovereenkomsten (bijvoorbeeld koop, overeenkomsten op afstand, overeenkomsten buiten de verkoopruimte en consumentenkrediet);
 - 1.3 remedies voor consumenten bij non-conformiteit en andere tekortkomingen in de nakoming van overeenkomsten (inclusief en bewijsvermoedens die gelden bij oneerlijke handelspraktijken);
 - 1.4 procesrecht inclusief internationaal privaatrecht.
- 2. Algemene voorwaarden.** Algemene inleiding algemene voorwaarden en Boek 6 BW. In dit deel van het vak wordt geoefend met het opstellen van algemene voorwaarden voor consumentenovereenkomsten. In het bijzonder wordt aandacht besteed aan processuele aspecten (inclusief forumkeuzebedingen).
- 3. Wft en financiële dienstverlening aan consumenten.** Dit deel van het vak gaat over de bijzondere regelingen voor financiële dienstverlening aan consumenten, in het bijzonder:
 - 3.1 consumentenkrediet;
 - 3.2 hypotheekleningen;
 - 3.3 beleggingsdiensten.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* willen deelnemen, moeten de *Minor Burgerlijk recht* en/of de *Major Burgerlijk recht* gevolgd hebben. Het verdient aanbeveling dat stagiaires ook de *Minor Bestuursrecht* en/of de *Major Bestuursrecht* hebben gevolgd.

EINDTERMEN

Voor het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan de verschillende bijzondere consumentenovereenkomsten benoemen en kan opzoeken waar de op die overeenkomsten toepasselijke regelgeving in de Nederlandse wet is neergelegd.	C	-	1.2			
2	De stagiaire kan aan de hand van de kenmerken van een consumentenzaak vaststellen of in die concrete zaak nadere uitleg nodig is van Europese regelgeving door het Hof van Justitie van de EU.	T	EC	1.1			
3	De stagiaire kan vaststellen aan welke voorwaarden moet zijn voldaan voor het verkrijgen van herstel, vervanging, prijsvermindering of ontbinding in geval van non-conformiteit bij consumentenkoop.	T	C	1.3		<i>Major Burgerlijk recht en Koop</i>	
4	De stagiaire kan beoordelen welke remedie voor non-conformiteit bij consumentenkoop in de omstandigheden van een concrete zaak het meest geschikt is.	T	C	1.3			
5	De stagiaire kan vaststellen in welk geval een consument een gebruiksvergoeding verschuldigd is aan een verkoper bij vervanging of teruggave van een door de consument gebruikte zaak of na het invoeren van een wettelijk herroepingsrecht.	C	EC	1.3			
6	De stagiaire kan beoordelen welke procedure de snelste, goedkoopste en/of effectiefste oplossing kan bieden voor een geschil op het gebied van consumentenrecht.	T	EC	1.4			
7	De stagiaire kan beschrijven welke beperkingen de wet stelt aan de inhoud van algemene voorwaarden in consumentenovereenkomsten.	C		2			
8	De stagiaire kan beoordelen of een beding in algemene voorwaarden als onredelijk bezwarend moet worden gekwalificeerd.	C	EC	2			
9	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke bewijsvoordelen een consument heeft bij een beroep op de regeling inzake oneerlijke handelspraktijken.	T	C	2			
10	De stagiaire kan vaststellen welke wettelijke regelingen (inclusief BW, bijzondere wetgeving en zelfregulering) van toepassing zijn op consumentenkrediet.	T	EC	3.1			
11	De stagiaire kan vaststellen welke wettelijke regelingen (inclusief BW, bijzondere wetgeving en zelfregulering) van toepassing zijn op hypotheekleningen.	T	EC	3.2			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
12	De stagiaire kan vaststellen welke wettelijke regelingen (inclusief BW, bijzondere wetgeving) van toepassing zijn op beleggingsdiensten voor consumenten.	T	EC	3.3			
13	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen onder welke omstandigheden gedupeerde financiële consumenten een succesvol beroep kunnen doen op misleidende handelspraktijk, dwaling of onrechtmatige daad wegens het schenden van de bijzondere zorgplicht van de financiële wederpartij	T	C	3.1, 3.2 en 3.3			
14	De stagiaire kan uitleggen hoe zorgplichten in het privaatrecht zich verhouden tot de publiekrechtelijke zorgplichten in de Wft.	B		3.1, 3.2 en 3.3			
15	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke informatie een aanbieder van consumentenkrediet ten minste aan consumenten moet mededelen om aan zijn wettelijke verplichtingen te hebben voldaan.	T	EC	3.1			
16	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke informatie een aanbieder van hypotheekleningen ten minste aan consumenten moet mededelen om aan zijn wettelijke verplichtingen te hebben voldaan.	T	EC	3.2			
17	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke informatie een aanbieder van beleggingsdiensten ten minste aan consumenten moet mededelen om aan zijn wettelijke verplichtingen te hebben voldaan.	T	EC	3.3			
18	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van consumentenrecht, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* is het belangrijk dat eerst de toetstermen 1 tot en met 7 worden aangeleerd. Pas daarna kunnen de toetstermnummers 8 tot en met 18 worden aangeboden.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie en/of zelfstudie en/of uitwerken van casus.

Tijdens de contacturen wordt geoefend met het oplossen van concrete casus over consumentenkoop (onderwerp 1) en financiële dienstverlening aan consumenten (onderwerp 3). Voor onderwerp 2, algemene voorwaarden, zullen studenten een opdracht maken waarin zij algemene voorwaarden opstellen voor aanbieders van consumentenproducten. Dit gebeurt (deels) onder begeleiding, dus in contacttijd.

LEERMIDDELEN

Voor de ontwikkeling van het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* worden de volgende suggesties gedaan voor literatuur (deze kunnen mogelijk ook voor de stagiaires worden ingezet):

Jac.Hijma, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 5.*

Bijzondere overeenkomsten. Deel I. Koop en Ruil, Deventer: Kluwer 2013;

W.H. van Boom, 'Hypothecair krediet aan consumenten - een overzicht', *Tijdschrift voor*

Consumentenrecht 2012/6, p. 268-279;

M.Y. Schaub, 'De invloed van de Wet OHP op dwaling', *NTBR* 2011/10, p. 565-575;

V. Mak, 'De grenzen van maximumharmonisatie in het Europese consumentenrecht', *NTBR* 2011/10, p. 558-564.

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* wordt bij voorkeur afgerond door middel van een schriftelijke toets. Onderwerp 2 (Algemene voorwaarden) kan daarnaast door middel van een opdracht worden getoetst. De beoordeling van die opdracht zou dan deel moeten uitmaken van het eindcijfer.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Er zijn op dit moment geen randvoorwaarden of organisatorische zaken bekend waarmee bij de verdere ontwikkeling van het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* rekening moet worden gehouden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Consumentenrecht (incl. Wft)* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

Vorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 9 klokuren (3 dagdelen).

Contacttijd: 9 klokuren (3 dagdelen). Aan ieder van de drie deelonderwerpen van het vak zal een dagdeel worden besteed.

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK BURGERLIJK RECHT: MEDEDINGINGSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Mededingingsrecht* maakt deel uit van de leerlijn Burgerlijk recht. Het is een 'klein' keuzevak (een vak met drie dagdelen contacttijd). Het wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Mededingingsrecht* kan worden gevolgd door stagiaires die de *Minor Burgerlijk recht*, de *Major Burgerlijk recht* of de *Minor Bestuursrecht* hebben gevolgd. In de praktijk betekent dit dat dit vak toegankelijk is voor stagiaires uit alle leerlijnen.

ONDERWERPEN/OPBOUW

Het vak bestaat uit drie dagdelen:

- Dagdeel 1: Gedragstoezicht (materieel) (2 uur theorie, 1 uur casus);
- Dagdeel 2: Gedragstoezicht (formeel) (3 uur theorie, doorspekt met kleine casus);
- Dagdeel 3: Concentratietoezicht (2 uur theorie, 1 uur casus).

De dagdelen zijn als volgt opgebouwd:

Dagdeel 1: Gedragstoezicht (materieel)

A. Theorie (via klassikaal onderwijs, waarin de interactie tussen docent en stagiaire voorop staat en er dus een actieve bijdrage van de participant wordt verwacht en waarbij de theorie wordt toegelicht door middel van een continue verbinding met voorbeelden uit de praktijk) over de volgende onderwerpen:

- doelstellingen van mededingingsrecht (onderwerp 1);
- het ondernemingsbegrip (onderwerp 2);
- het begrip relevante markt en marktafbakening (onderwerp 3);
- het kartelverbod (artikel 101 VWEU en artikel 6 Mw) en zijn onderscheiden elementen:
 - afspraak (overeenkomst, onderling afgestemde feitelijke gedraging (o.a.f.g), besluit van een ondernemersvereniging) (onderwerp 4);
 - beperking: doelbeperking of gevolgbeperking (onderwerp 5);
 - merkbaarheid van de beperking (onderwerp 6);
 - uitzondering van artikel 101 lid 3 VWEU/artikel 6 lid 3 Mw: groepsvrijstelling en individuele toepassing (onderwerp 7).

B. Casus over verticale overeenkomst (klassikaal, interactief behandelen; individuele voorbereiding vooraf door studenten, eventueel moment voor nadere beschouwing naar aanleiding van de theorie, actieve participatie aan discussie door studenten en bijdrage aan oplossing).

C. Theorie (via klassikaal onderwijs van interactieve kwaliteit) over de volgende onderwerpen:

- verbod op het maken van misbruik van machtspositie (artikel 102 VWEU en artikel 24 Mw) en zijn onderscheiden elementen:
 - machtspositie (onderwerp 8);
 - misbruik (onderwerp 9);
 - objectieve rechtvaardiging (onderwerp 10).

Onderdeel B en onderdeel C kunnen in volgorde wisselen. Na onderwerp 7 kan dus ook direct onderwerp 8 volgen.

Dagdeel 2: Gedragstoezicht (formeel)

Theorie: (via klassikaal onderwijs waarin de interactie tussen docent en stagiaire voorop staat en er dus een actieve bijdrage van de participant wordt verwacht en waarbij de theorie wordt toegelicht door middel van een continue verbinding met voorbeelden uit de praktijk) over de volgende onderwerpen:

- onderscheid civiele handhaving en bestuursrechtelijke handhaving (onderwerp 11);
- inleiding ten aanzien van civiele handhaving (onderwerp 12);
- enkele nadere aspecten van civiele handhaving:
 - schadevergoeding (onderwerp 13);
 - conversie & partiële nietigheid (onderwerp 14);
- inleiding ten aanzien van bestuursrechtelijke handhaving (onderwerp 15);
- enkele nadere aspecten van bestuursrechtelijke handhaving
 - door wie (Commissie, nationale autoriteiten) (onderwerp 16);
 - de administratieve procedure in algemene zin (onderwerp 17);
 - enkele specifieke aandachtspunten:
 - clementie (onderwerp 18);
 - invallen (met aandacht voor Legal privilege) (onderwerp 19);
 - punten van bezwaar (en reactie) (onderwerp 20);
 - bevoegdheden van de toezichthouder (onderwerp 21);
- compliance (onderwerp 22).

Dagdeel 3: Concentratietoezicht

A. Theorie (via klassikaal onderwijs van interactieve kwaliteit) over de volgende onderwerpen:

- rechtsmacht:
 - concentratie (overname, fusie, joint venture, onderwerp 23), met specifieke aandacht voor:
 - joint ventures (gezamenlijke zeggenschap en full functionality (onderwerp 24);
 - opvolgende transacties (onderwerp 25);
 - de facto zeggenschap (onderwerp 26);
 - drempels (Nederlands, EU, single trigger/double trigger landen) (onderwerp 27), met aandacht voor:
 - omzetberekening, vooral geografische toerekening van omzet (onderwerp 28);
 - eerste fase melding/tweede fase melding c.q. vergunningaanvraag (onderwerp 29), met aandacht voor:
 - het aanbieden van remedies om tweede fase af te wenden (onderwerp 30);
- materiële toets:
 - wat is de toets (SLC-toets) (onderwerp 31);
 - verticale problemen: input foreclosure/client foreclosure (onderwerp 32);
 - horizontale problemen (onderwerp 33);
 - nieuwe benadering materiële toets door toezichthouders (onderwerp 34);
 - het aanbieden van remedies (structurele remedies/gedragsremedies) (onderwerp 35).

B. Casus over Joint Venture agreement (klassikaal interactief behandelen; individuele voorbereiding vooraf door studenten, eventueel moment voor nadere beschouwing naar aanleiding van de theorie, actieve participatie aan discussie door stagiaires en bijdrage aan oplossing).

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Mededingingsrecht* willen deelnemen, moeten de *Minor Burgerlijk recht*, de *Major Burgerlijk recht*, de *Minor Bestuursrecht* of de *Major Bestuursrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Mededingingsrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Mededingingsrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan beschrijven wat de doelstellingen van het mededingingsrecht (zouden kunnen) zijn.	K		1			
2	De stagiaire kan in eigen woorden samenvatten welke discussie bestaat over de doelstellingen van het mededelingsrecht.	B		1			
3	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen hoe de discussie over de doelstellingen van het mededingingsrecht het mededingingsrecht in de praktijk beïnvloedt.	T	EC	1			
4	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of sprake is van een onderneming.	T	EC	2			
5	De stagiaire kan benoemen welke stappen worden gezet bij het afbakenen van de relevante markt, en beschrijven waarom deze stappen nodig zijn.	K		3			
6	De stagiaire kan in een concrete zaak de relevante markt afbakenen.	T	EC	3			
7	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of sprake is van een overeenkomst, een o.a.f.g. of een besluit van een ondernemersvereniging.	T	EC	4			
8	De stagiaire kan beschrijven welke beperkingen de meest voorkomende doelbeperkingen zijn (in ieder geval: prijsafspraken, productieafspraken, informatie-uitwisseling) en wat het gevolg is van de kwalificatie als doelbeperking.	K		5			
9	De stagiaire kan uitleggen waarom het relevant is dat een afspraak als effectbeperking dan wel als doelbeperking wordt aangemerkt.	B		5			
10	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of sprake is van een doelbeperking danwel van een effectbeperking.	T	EC	5			
11	De stagiaire kan beschrijven wat de grenzen zijn voor merkbaarheid (van een beperking).	K		6			
12	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een groepsvrijstelling van toepassing is (of kan zijn) of	T	EC	7			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	dat moet worden overgegaan tot een individuele beoordeling onder het derde lid van het kartelverbod.						
13	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen hoe het kartelverbod zal worden toegepast.	T	C	1 tot en met 7			
14	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of sprake is van een economische machtspositie.	T	EC	8			
15	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of bepaald gedrag van een onderneming met een machtspositie misbruik oplevert.	T	C	9 en 10			
16	De stagiaire kan de verschillen tussen bestuursrechtelijke en civielrechtelijke handhaving benoemen.	K		11			
17	De stagiaire kan in hoofdlijnen beschrijven hoe een civielrechtelijk mededingingsrechtelijk geding verloopt en op welke wijze mededingingsrechtelijke argumenten in een civiele procedure aan de orde kunnen komen.	K		12 en 13			
18	De stagiaire kan benoemen hoe een procedure verloopt tot het vorderen van kartelschade in een civielrechtelijke procedure die volgt op een besluit waarin het bestaan van een kartel is vastgesteld.	K		12 en 13			
19	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een mededingingsbeperkend beding nietig of partieel nietig is danwel vatbaar is voor conversie van rechtswege in een geldig beding.	T	EC	14			
20	De stagiaire kan in hoofdlijnen beschrijven hoe een bestuursrechtelijke handavingsprocedure in het mededingingsrecht verloopt.	K		15 tot en met 21			
21	De stagiaire kan beschrijven wat clementie inhoudt en op welke wijze clementie kan worden aangevraagd.	K		18			
22	De stagiaire kan de onderzoeksbevoegdheden van de NMa/de Commissie benoemen.	K		19 en 21			
23	De stagiaire kan beschrijven wat legal privilege is.	K		19			
24	De stagiaire kan beschrijven welke rol de punten van bezwaar spelen in een procedure voor de NMa/de Commissie	K		20			
25	De stagiaire kan benoemen welke aspecten van de artikelen 6 en 8 EVRM kunnen worden ingeroepen bij een inval van de NMa en hoe.	K		15 tot en met 21			
26	De stagiaire kan – onder begeleiding van zijn patroon	T	EC	22			X

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	of een senior medewerker – een compliance programma voor een cliënt opstellen.						
27	De stagiaire kan de verschillen tussen een joint venture, een overname (enkele zeggenschap) of een fusie (gezamenlijke zeggenschap) beschrijven.	K		23			
28	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een joint venture een concentratie is, een verwerving van uitsluitende zeggenschap of een afspraak zonder concentratieve elementen en daarbij het begrip 'zeggenschap' in enkele en opvolgende transacties toepassen.	T	EC	24, 25 en 26			
29	De stagiaire kan in een concrete zaak op basis van groepsomzetcijfers met een splitsing naar de 27 EU lidstaten vaststellen of de oprichting van een concentratieve joint venture in Nederland of op EU-niveau moet worden gemeld.	T	EC	27 en 28			
30	De stagiaire kan de inhoud van de materiële toets (de SLC-toets) beschrijven en aangeven wat de nieuwe benadering van deze toets inhoudt.	K		31 en 34			
31	De stagiaire kan in een concrete zaak de materiële toets van het concentratietoezicht toepassen en daarbij beoordelen of sprake is van verticale of horizontale problemen en welke dat zijn.	T	C	31 tot en met 34			
32	De stagiaire kan het proces van een concentratiemelding met eerste fase, tweede fase en remedies beschrijven.	K		29, 30 en 35			
33	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van mededingingsrecht, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

De toetstermen staan hierboven in een logische volgorde beschreven. Wij adviseren ze in deze volgorde te behandelen.

LEERVORMEN

Zie *Opbouw/Onderwerpen* voor een omschrijving van de wijze waarop de toetstermen van het vak *Mededingingsrecht* kunnen worden bereikt.

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Mededingingsrecht* worden - naast casus - de volgende suggesties gedaan voor leermiddelen voor de stagiaires:

- een Nederlandstalig handboek, voor zover beschikbaar (bijvoorbeeld J.F. Appeldoorn en H.B.B. Vedder, *Mededingingsrecht. Beginselen van Europees en Nederlands Mededingingsrecht*, Groningen: Europa Law Publishing);
- R. Whish en D.Bailey, *Competition Law*, London: Oxford University Press 2012;
- L. Ritter en W.D. Braun, *European competition law: a practitioner's guide*, Deventer: Kluwer Law International 2004;
- I. van Bael en J.F. Bellis, *Competition law of the European Community*, The Hague: Kluwer Law International 2010;
- een reader met jurisprudentie en met richtsnoeren van de commissie.

TOETSVORMEN

Het vak *Mededingingsrecht* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een toets die bestaat uit enkele theoretische vragen, maar zich vooral concentreert op het analyseren van casus.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Mededingingsrecht* lijkt ons belangrijk dat wordt gewerkt met twee casus:

- één casus waarin de stagiaires een analyse moeten maken van de verticale beperkingen aan de hand van een volgedistributieovereenkomst en
- één casus waarin de stagiaires een analyse moeten maken van de melding van een joint venture aan de hand van een volledige joint venture overeenkomst.

Het vak *Mededingingsrecht* kan het best worden gegeven door een docent met praktijkervaring of een team van twee docenten bestaande uit een docent afkomstig uit de academie en een die werkzaam is in de praktijk.

STUDIEBELASTING

Het vak *Mededingingsrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 9 klokuren (3 dagdelen), waaronder het bestuderen en uitwerken van twee grote casus.
- Contacttijd: 9 klokuren (3 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

7. Vakbeschrijvingen leerlijn Bestuursrecht

VAKBESCHRIJVING MINOR BESTUURSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

De *Minor Bestuursrecht* wordt gevolgd in leerjaar 1 of leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

De *Minor Bestuursrecht* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de leerlijn Burgerlijk recht of de leerlijn Strafrecht hebben gekozen.

OPBOUW/ONDERWERPEN

De *Minor Bestuursrecht* is apart ontwikkeld van de *Major Bestuursrecht* en overlapt derhalve niet met deel 1 van de *Major Bestuursrecht* (zoals bij Burgerlijk recht en Strafrecht het geval is). De *Minor Bestuursrecht* vormt een 'samenvatting' van deel 1 en 2 van de *Major Bestuursrecht*.

In de *Minor Bestuursrecht* komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. (uniforme openbare)voorbereidingsprocedures;
2. bezwaar en (administratief) beroep, beroep bij de rechter en hoger beroep;
3. specifiek beroep en hoger beroep;
4. voorlopige voorziening.

VOORWAARDE VOOR DEELNAME

Alleen stagiaires die de *Major Strafrecht* of de *Major Burgerlijk recht* hebben gevolgd mogen aan de *Minor Bestuursrecht* deelnemen. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Na afloop van de *Minor Bestuursrecht* moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

1. De stagiaire heeft voldoende kennis van de basisbegrippen, de belangrijkste leerstukken van het bestuursrecht en de belangrijkste valkuilen in de praktijk en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van eenvoudige aard. Hierbij is de stagiaire op de hoogte van de potentiële invloed van het Europese recht.
2. De stagiaire kan de weg vinden in de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en de overige te raadplegen bronnen (literatuur, jurisprudentie en digitale omgeving) en is in staat hiervan op een verantwoorde wijze gebruik te maken.
3. De stagiaire is zich bewust van zijn of haar rol als advocaat in een bezwaar- of beroepsprocedure, zowel wanneer hij of zij optreedt voor de bezwaarmaker of appellant, als wanneer hij of zij optreedt voor de vergunninghouder of een andere derde-belanghebbende of het bestuursorgaan.
4. De stagiaire neemt een proactieve houding aan ten opzichte van het bestuursorgaan en andere personen en instanties (zoals behandelend ambtenaren, bezwaarschriftencommissies en derdebelanghebbenden) en weet hoe met deze personen en instanties om te gaan.
5. De stagiaire heeft voldoende kennis van het materiële bestuursrecht en het bestuursprocesrecht om processtukken op te stellen in zaken van eenvoudige aard en heeft inzicht in de strategische afwegingen die daarvoor moeten worden gemaakt.
6. De stagiaire heeft basiskennis van de verschillende dicta die de bestuursrechter kan uitspreken, en de mogelijkheden om die keuze te beïnvloeden.

7. De stagiaire heeft voldoende kennis van de bestuursrechtelijke en civielrechtelijke mogelijkheden om schadevergoeding te vorderen naar aanleiding van overheidshandelen en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van eenvoudige aard.
8. De stagiaire heeft basiskennis van de leerstukken van rechtsmachtverdeling en formele rechtskracht en de belangrijke consequenties daarvan in de rechtspraak en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van eenvoudige aard.

TOETSTERMEN

De eindtermen van de *Minor Bestuursrecht* zijn uitgewerkt in de volgende (specifieker) toetstermen:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm
(UNIFORME OPENBARE) VOORBEREIDINGSPROCEDURES					
1	De stagiaire kan vaststellen of de uniforme openbare voorbereidingsprocedure van toepassing is of dat sprake is van het horen op grond van artikel 4:7/4:8 Awb.	T	E	1	1, 2
2	De stagiaire kan beschrijven wat de consequenties zijn van het niet indienen van een zienswijze of van een zienswijze die geen betrekking heeft op bepaalde besluitonderdelen voor de mogelijkheid van het instellen van beroep tegen het besluit dat wordt voorbereid met de uniforme openbare voorbereidingsprocedure.	K		1	1, 2
3	De stagiaire kan bepalen wie zienswijzen kunnen indienen, binnen welke termijn en op welke manier.	T	E	1	1, 2, 3
4	De stagiaire kan aan de hand van de jurisprudentie vaststellen of het mogelijk is pro-forma zienswijzen in te dienen.	T	E	1	1, 2
BEZWAAR EN (ADMINISTRATIEF) BEROEP, BEROEP BIJ DE RECHTER, HOGER BEROEP					
5	De stagiaire kan een (mogelijk) besluit als zodanig herkennen.	T	EC	2	1, 2
6	De stagiaire kan vaststellen of en zo ja, wanneer sprake is van het niet tijdig nemen van een besluit en kan bepalen hoe kan worden bewerkstelligd dat het bestuursorgaan alsnog een besluit neemt.	T	EC	2	4, 5
7	De stagiaire kan vaststellen of, door wie, bij welke instantie en binnen welke termijn tegen een besluit bezwaar kan worden gemaakt of administratief beroep, beroep bij de rechtbank of hoger beroep kan worden ingesteld.	T	EC	2	1, 2, 5, 8
8	De stagiaire kan vaststellen welke regels van de Awb en van bijzondere wetten van toepassing zijn in bezwaar en in administratief beroep, beroep bij de rechtbank en hoger beroep.	T	E	2, 3	1, 2, 8
9	De stagiaire kan benoemen welke rechtsingang zijn cliënt heeft wanneer hij niet bij de bestuursrechter terecht kan.	T	E	3, 4	1, 2, 8
10	De stagiaire kan een ontvankelijk (pro-forma) bezwaar- of een (administratief of hoger) beroepschrift opstellen conform de vereisten die de Awb daaraan stelt, inclusief een verzoek om	T	EC	2, 3	5, 6, 8

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm
	(proces)kostenvergoeding en de voor zijn cliënt wenselijke dicta.				
11	De stagiaire kan vaststellen welke beroepsgronden moeten worden aangevoerd om vernietiging, herroeping of wijziging van het besluit te bewerkstelligen en kan daarbij ook een onderscheid maken tussen gebreken die wel en gebreken die niet kunnen worden hersteld of gepasseerd.	T	E	2, 3	1, 2, 3, 5
12	De stagiaire kan vaststellen of mogelijk een (geschreven of ongeschreven) algemeen beginsel van behoorlijk bestuur is geschonden.	T	E	2, 3	6
13	De stagiaire kan vaststellen of de onderdelenfui, de argumentatieve fui en, of de bewijsfui tot beperkingen leiden van de mogelijkheid om vernietiging, herroeping of wijziging van het besluit te bewerkstelligen en met het oog daarop bepaalde gronden aan te voeren.	T		2, 3	1, 2, 5, 6
14	De stagiaire kan vaststellen tot welk moment voorafgaand aan een (hoor)zitting nog nadere stukken - kunnen worden ingediend en beschrijven wat de (mogelijke) consequentie is wanneer stukken buiten de wettelijke termijn worden ingediend.	T, K	EC	2	1, 2, 3, 5
15	De stagiaire kan zijn cliënt een inschatting geven van de kans van slagen van het bezwaar, het administratiefberoep, het beroep bij de rechtbank of het hoger beroep en van het eindresultaat dat dit uiteindelijk zal opleveren en beargumenteren of een in te dienen bezwaar- of (administratief en hoger) beroepschrift tot herroeping of vernietiging zou kunnen leiden en op welke gronden.	T	EC	2, 3	3, 5, 6, 8
16	De stagiaire kan vaststellen of sprake is van een '6:18/6:19' besluit en welke gevolgen dit heeft voor het aanhangige bezwaar- of beroepsschrift.	T	E	4	1, 2, 3
17	De stagiaire kan beschrijven wat het verschil is tussen beoordeling door een bestuursorgaan in bezwaar, het administratiefberoepsorgaan in administratiefberoep, de bestuursrechter in beroep in eerste aanleg en in hoger beroep.	K		2, 3, 4	1, 2, 6, 8
18	De stagiaire kan beoordelen of hij of zij beschikt over relevante informatie (feiten en documenten) om zienswijzen, bezwaar of (hoger) beroep in te stellen.	T	EC	2, 3, 4	3, 5
19	De stagiaire kan vaststellen of op grond van bijzondere wetten (zoals de Crisis- en herstelwet) afwijkingen gelden van regels uit de Awb en wat de consequenties daarvan zijn.	T	EC	2, 3, 4	1, 2, 5, 6
SPECIFIEK BEROEP EN HOGER BEROEP					
20	De stagiaire kan zijn cliënt informeren over of de mogelijkheid bestaat dat de rechter de bestuurlijke lus toepast, en de voor- en nadelen en risico's daarvan en zijn cliënt voorbereiden op de mogelijkheid van de bestuurlijke lus.	T	EC	3	1, 2, 3, 5

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm
21	De stagiaire kan zijn cliënt informeren over de mogelijkheden om in de procedure of daarbuiten een schadeverzoek in te dienen en dit verzoek (tijdig) bij de juiste instantie indienen.	T	EC	3	1, 2, 5, 6, 7, 8
22	De stagiaire kan vaststellen of het zinvol is om getuigen en, of deskundigen ter zitting mee te brengen of om getuigen op te (laten) roepen en beschrijven op welke wijze dit dan dient te geschieden.	T, K	E	3	1, 2, 5
23	De stagiaire kan zijn cliënt informeren over de wijze waarop de bestuursrechter een eigen deskundige inschakelt en op welke wijze partijen bij de totstandkoming van het deskundigenverslag betrokken zijn.	T	E	3	1, 2, 3, 5
24	De stagiaire kan beschrijven dat de bestuursrechter kan verzoeken om inlichtingen en vaststellen wie verplicht is aan dat verzoek te voldoen, welke mogelijkheden er zijn om inlichtingen wegens vertrouwelijkheid niet te geven of uitsluitend aan de bestuursrechter (bij uitsluiting van de andere partijen) en wat de gevolgen zijn wanneer aan dat verzoek niet wordt voldaan.	K, T	E	3	1, 2, 3
25	De stagiaire kan beoordelen of het nodig is dat een zaak versneld behandeld zou moeten worden en combineert dit met zijn vaststelling of de situatie dusdanig is dat een voorlopige voorziening moet worden gevraagd.	T	E	3, 4	3, 4, 5
26	De stagiaire kan bepalen om welk dictum moet worden verzocht om voor zijn cliënt het gewenste resultaat te bewerkstelligen.	T	E	3	3, 6
27	De stagiaire kan vaststellen of al dan niet hoger beroep moet worden ingesteld gelet op de zogenaamde Brummenleer.	T	EC	3	5, 6, 8
VOORLOPIGE VOORZIENING					
28	De stagiaire kan vaststellen of een situatie dermate spoedeisend is, dat het nodig is om een verzoek tot het treffen van een voorlopige voorziening in te dienen bij de voorzieningenrechter/voorzitter en eventueel aan te dringen op 'telefonisch schorsen'.	T	E	4	1, 2, 3, 4, 5, 6
29	De stagiaire kan een verzoek tot het treffen van een voorlopige voorziening opstellen en indienen conform de vereisten die de Awb daaraan stelt en kan deze vereisten benoemen.	T	E	4	5
30	De stagiaire kan uitleggen waarom een verzoek tot het treffen van een voorlopige voorziening (mogelijk) eerder zal worden toegewezen in beroep dan in bezwaar.	B		4	1, 2, 3
31	De stagiaire kan zijn cliënt voorlichten over de mogelijkheid van kortsluiting van het verzoek om voorlopige voorziening en het beroep.	T	E	4	1, 2, 3
32	De stagiaire kan vaststellen wanneer een voorlopige voorziening vervalst.	T	E	4	1, 2, 6

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof is het belangrijk dat de toetstermen in volgorde van bovenstaand schema worden aangeleerd.

LEERVORMEN

De toetstermen kunnen bereikt worden door middel van:

- klassikale instructie en zelfstudie: mogelijk kan een deel van de kennis via e-learning worden overgebracht;
- huiswerkopdrachten waarbij de stagiaires pleitnota's en andere processtukken moeten opstellen, waarbij het verplicht kan worden gesteld om bijvoorbeeld twee maal een huiswerkopdracht voorafgaand aan een bijeenkomst in te leveren;
- het zelf opstellen van processtukken aan de hand van een casus, met een specifiek doel bijvoorbeeld beoordelen of hoger beroep moet worden ingesteld (Brummen) en/of een voorlopige voorziening nodig is in beroep (waarbij dan getoetst wordt of de stagiaire beseft of een voorlopige voorziening is vervallen of voortduurt gedurende de bodemprocedure);
- een rollenspel waarbij een bespreking tussen een cliënt en het bestuursorgaan wordt nagespeeld;
- een rollenspel waarbij de stagiaire een cliënt moet voorlichten over zijn procespositie of de verschillende wegen die naar een bepaald resultaat kunnen leiden.

Mogelijk is het een idee om gedurende de hele *Minor Bestuursrecht* de groep stagiaires op te splitsen in drie partijposities: de vergunninghouder (derde belanghebbende), de eisers/appelanten (bijvoorbeeld milieugroeperingen of omwonenden) en het bestuursorgaan (het bevoegd gezag). Er kan dan gewerkt worden met een casus (bijvoorbeeld een Bibob-casus of een casus met een aanvraag voor een omgevingsvergunning). Tijdens de bijeenkomsten kunnen de stagiaires de casus dan vanuit hun rol bekijken en toelichten aan de overige stagiaires. In rollenspellen komen de verschillende besprekingen ook aan bod. Het voorbereiden en uitvoeren van een pleidooi kan bij de toetsing horen.

LEERMIDDELEN

Bij de *Minor Bestuursrecht* kunnen de volgende leermiddelen worden ingezet: literatuur, readers, internetsites en checklists waarin een aantal stappen kunnen worden opgenomen die een stagiaire altijd moet zetten bij een beoordeling of bezwaar en welke elementen niet in een bezwaarschrift mogen ontbreken, modelprocesstukken met toelichting.

Bij de leermiddelen kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het boek van J.H. Jans e.a. *Inleiding tot het Europees bestuursrecht*; het boek van H.D. van Wijk/W. Konijnenbelt & R.M. van Male, *Hoofdstukken van het Bestuursrecht* en het naslagwerk van M. Schreuder-Vlasblom, *Rechtsbescherming en bestuurlijke voorprocedure*, 2011.

TOETSVORMEN

De *Minor Bestuursrecht* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een casustoets, waarbij de uitwerking bij voorkeur in een oefenpleidooi wordt gepresenteerd.

In de voorbereiding op de bijeenkomsten is het mogelijk om de stagiaires enkele opdrachten in te laten leveren, bijvoorbeeld het opstellen van een processtuk. De opdrachten moeten met een voldoende resultaat beoordeeld worden om het vak af te ronden.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van de *Minor Bestuursrecht* moet gezorgd worden voor audioversterking bij het houden van een pleidooi.

STUDIEBELASTING

Dit vak heeft naar schatting een studiebelasting van 30 klokuren (10 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en voorbereiding toets): 15 klokuren (5 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen).

VAKBESCHRIJVING MAJOR BESTUURSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

De *Major Bestuursrecht* maakt deel uit van de leerlijn Bestuursrecht en wordt gegeven in leerjaar 1 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

De *Major Bestuursrecht* is een verplicht vak voor stagiaires die de leerlijn Bestuursrecht hebben gekozen.

OPBOUW/ONDERWERPEN

In de *Major Bestuursrecht* komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. Basisbegrippen/leerstukken;
2. Materiële normering van besluitvorming, belangenafweging;
3. Beïnvloeding van het besluit, voorbereidingsprocedures;
4. Bezwaar en administratief beroep;
5. Beroepschrift;
6. Zitting bij de rechter;
7. Beïnvloeding van het dictum;
8. Voorlopige voorziening;
9. Hoger beroep;
10. Schadevergoeding;
11. Formele rechtskracht en rechtsmachtverdeling.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Er gelden voor de *Major Bestuursrecht* geen formele voorwaarden voor deelname.

Overigens wordt wel verondersteld dat de stagiaire als beginniveau dat van bijvoorbeeld het voor de bachelor bestemde studieboek L.J.A. Damen e.a., *Bestuursrecht 1* (2013) en *Bestuursrecht 2* (2012) haalt. Wie dat niveau niet haalt of denkt te halen, wordt geacht zich vooraf bij te scholen.

EINDTERMEN

Na afloop van de *Major Bestuursrecht* moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

1. De stagiaire heeft een gedegen kennis van de basisbegrippen en de belangrijkste leerstukken van het bestuursrecht en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit.
2. De stagiaire kan de weg vinden in te raadplegen bronnen (literatuur, jurisprudentie en digitale omgevingen) en is in staat hiervan op een verantwoorde wijze gebruik te maken.
3. De stagiaire heeft een gedegen kennis van de materiële normen voor besluitvorming door bestuursorganen, is zich ervan bewust dat deze normen - op deelterreinen - worden beïnvloed door het Europese recht en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit.
4. De stagiaire is zich bewust van zijn of haar (proactieve) rol als advocaat in een besluitvormingstraject en is zich bewust van de verschillende fasen daarin. De stagiaire weet in iedere fase adequaat te handelen teneinde het door een bestuursorgaan te nemen besluit te beïnvloeden, dan wel een aangevochten besluit vernietigd te krijgen, of het bestuursorgaan bij te staan in de effectieve beëindiging van bestuursrechtelijke geschillen.
5. De stagiaire heeft een gedegen kennis van de procedurele regels inzake bezwaar en beroep en is zich bewust van de beïnvloeding daarvan vanuit het Europese recht. Hij/zij heeft kennis van de procedurele regels over de mogelijkheden tot het vragen van een voorlopige voorziening en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit. Hij/zij heeft inzicht in het verschil

- tussen een heroverweging van het besluit in bezwaar en de beoordeling van de rechtmatigheid van een besluit in beroep bij de rechter.
6. De stagiaire is zich bewust van zijn of haar rol als advocaat in een bezwaar- of beroepsprocedure en neemt (ook) na de totstandkoming van het besluit een proactieve houding aan ten opzichte van het bestuursorgaan en andere personen en instanties (zoals behandelende ambtenaren, bezwaarschriftencommissies en derdebelanghebbenden) en weet hoe met deze personen en instanties om te gaan.
 7. De stagiaire is in staat processtukken, waaronder bezwaar- en beroepschriften en verweerschriften, op te stellen in zaken van enige complexiteit en heeft een goed inzicht in de strategische afwegingen die daarvoor (ook met het oog op een zitting) moeten worden gemaakt.
 8. De stagiaire is in staat om de belangen van zijn of haar cliënt goed over het voetlicht te brengen bij het bestuursorgaan of bij de bestuursrechter.
 9. De stagiaire is zich bewust van de verschillende dicta die de bestuursrechter kan uitspreken, en zijn of haar mogelijkheden om die keuze te beïnvloeden. De stagiaire weet hoe te sturen op definitieve geschilbeslechting door de bestuursrechter indien gewenst en hoe te sturen op een nieuwe besluitvormingsprocedure bij het bestuur.
 10. De stagiaire heeft een gedegen kennis van de bestuursrechtelijke en civielrechtelijke mogelijkheden om schadevergoeding te vorderen naar aanleiding van overheidshandelen en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit.
 11. De stagiaire heeft voldoende kennis van de leerstukken van rechtsmachtverdeling en formele rechtskracht en de consequenties daarvan in de rechtspraak en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit.

TOETSTERMEN

Voor veel van de onderstaande toetstermen voor de *Major Bestuursrecht* geldt dat daaraan al wel enigszins wordt voldaan door stagiaires die hun Bachelor hebben gehaald. Omdat het niveau van het onderdeel Bestuursrecht in de verschillende universitaire Bachelors nogal uiteenloopt, het tentamen al enkele jaren geleden is afgelegd en de kennis nog weinig is toegepast, wordt er toch in de kolom 'Beginterm?' geen 'x' gezet.

De eindtermen zijn uitgewerkt in de volgende (specifiekere) toetstermen:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm	Overlap	Praktijk?
1. BASISBEGRIPPEN/LEERSTUKKEN							
1	De stagiaire kan vaststellen of een instantie een bestuursorgaan is.	T	EC	1	1, 2		
2	De stagiaire kan vaststellen of een persoon individueel belanghebbende bij een besluit is, en of een rechtspersoon collectief dan wel algemeen belanghebbende bij een besluit is, beide zowel voor de primair als voor de derdebelanghebbende.	T	EC	1	1, 2		
3	De stagiaire kan vaststellen of een beslissing of andere handeling een besluit is, dan wel daarmee gelijk gesteld kan worden.	T	EC	1	1, 2		
4	De stagiaire kan vaststellen of een besluit een beschikking is, of een andersoortig besluit.	T	EC	1	1, 2		
5	De stagiaire kan vaststellen of een andersoortig besluit een algemeen verbindend voorschrift is of een beleidsregel, en	T	EC	1	1, 2		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm	Overlap	Praktijk?
	dus valt onder het bereik van art. 8:2(a) Awb.						
6	De stagiaire kan vaststellen of sprake is van een '6:18/6:19' besluit en welke gevolgen dit heeft voor de reeds aanhangige procedure.	T	EC	1	1, 2		
7	De stagiaire kan vaststellen of op grond van bijzondere wetten (zoals de Crisis- en herstelwet) afwijkingen gelden van regels uit de Awb en wat de consequenties daarvan zijn.	T	EC	1	1, 2		
2. MATERIËLE NORMERING VAN BESLUITVORMING, BELANGENAFWEGING							
8	De stagiaire kan vaststellen welke belangen wel en niet in de besluitvorming door bestuursorganen mogen worden betrokken.	T	EC	2	2, 3		
9	De stagiaire kan vaststellen hoe een bestuursorgaan een bevoegdheid met beleidsvrijheid mag/moet hanteren.	T	EC	2	3		
10	De stagiaire kan uitleggen of en waarom marginale toetsing op haar plaats is.	T, B	EC	2	3		
11	De stagiaire kan vaststellen of het gelijkheidsbeginsel (dan wel de eis van consistentie) is geschonden, mede in Europees perspectief.	T	EC	2	2, 3		
12	De stagiaire kan vaststellen of het vertrouwensbeginsel is geschonden, mede in Europees perspectief.	T	EC	2	2, 3		
13	De stagiaire kan vaststellen of een motivering draagkrachtig is.	T	EC	2	2, 3		
14	De stagiaire kan vaststellen of een bevoegde instantie heeft beslist (in het licht van attributie, delegatie, mandaat).	T	EC	2	2, 3		
3. BEINVLOEDING VAN DE BESLUITVORMING, VOORBEREIDINGSPROCEDURES							
15	De stagiaire kan vaststellen welke mogelijkheden, onmogelijkheden en valkuilen de gebruikmaking van elektronisch bestuurlijk verkeer met zich meebrengen.	T	EC	3	1		
16	De stagiaire kan vaststellen wanneer afdeling 3.4 van toepassing is en wanneer de procedure van 4:7/4:8 Awb.	T	EC	3	4		
17	De stagiaire kan de juridische consequenties noemen van het niet of niet correct doorlopen van de procedure van 4:7/4:8 Awb en van afdeling 3.4.	K		3	4		
18	De stagiaire kan vaststellen of de gebreken in het doorlopen van bestuursrechtelijke procedures kunnen worden hersteld in bezwaar of beroep.	T	EC	3	4		
19	De stagiaire kan vaststellen welke stukken wanneer ter inzage moeten worden gelegd en welke beperkingen gelden bij het ter inzage leggen van vertrouwelijke stukken.	T	EC	3	4		
20	De stagiaire kan vaststellen wie (pro forma) zienswijzen kunnen indienen, binnen welke termijn en op welke manier.	T	EC	3	4		
21	De stagiaire kan vaststellen wanneer de beslistermijn begint en eindigt.	T	E	3	4		
22	De stagiaire kan bepalen welke gegevens aangeleverd	T	EC	3	4		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm	Overlap	Praktijk?
	moeten worden door de cliënt voor het indienen van een aanvraag van een besluit.						
23	De stagiaire kan vaststellen of artikel 4:5 Awb van toepassing is en wat de consequenties daarvan zijn.	T	EC	3	4		
24	De stagiaire kan vaststellen of een herhaalde aanvraag van een besluit kans van slagen heeft.	T	EC	3	4		
25	De stagiaire kan vaststellen of het gebruik van het interne en externe klachtrecht als drukmiddel zinvol is.	T	EC	3	4		
26	De stagiaire kan vaststellen of terecht wel of niet advies is gevraagd aan een (wettelijke) adviseur.	T	EC	1	4		
27	De stagiaire kan vaststellen of het bestuursorgaan correct met een advies is omgegaan.	T	EC	1	4		
28	De stagiaire kan vaststellen of contra-expertise moet worden ingeschakeld, door de burger zelf, of eventueel op verzoek van de burger door de rechter.	T	EC	1	4, 7		
29	De stagiaire kan (buiten afd. 3.4) de beslistermijn - voor zover relevant voor de cliënt – berekenen en bewaken.	T	EC	1	4		
30	De stagiaire kan een bestuursorgaan eventueel in gebreke stellen (art. 4:17 Awb).	T	EC	1	4		
31	De stagiaire kan berekenen of eventueel een (van rechtswege) positieve fictieve beschikking tot stand is gekomen voor cliënt dan wel voor een contraire belanghebbende.	T	EC	1	4		
4. BEZWAAR EN ADMINISTRATIEFBEROEP							
32	De stagiaire kan vaststellen of, en zo ja, door wie tegen een (mogelijk) besluit bezwaar moet worden gemaakt alvorens beroep kan worden ingesteld of dat tegen het besluit administratiefberoep open staat en zo ja, voor wie en bij welke beroepsinstantie.	T	C	4	1, 2, 5, 7		
33	De stagiaire kan vaststellen binnen welke termijn het bezwaarschrift of het administratiefberoepschrift moet worden ingediend.	T	C	4	1, 2, 5, 7		
34	De stagiaire kan een bezwaarschrift of een administratiefberoepschrift opstellen dat voldoet aan de daaraan te stellen vereisten en dat een verzoek om kostenveroordeling bevat.	T	C	4	1, 2, 5, 7		
35	De stagiaire kan een onderscheid maken tussen de toetsing van een besluit door de bestuursrechter, de heroverweging van een besluit door het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen en de toetsing door een administratiefberoepsorgaan en kan zijn bezwaarschrift of administratiefberoepschrift daarop afstemmen.	T	C	4	1, 2, 5, 7		
36	De stagiaire kan vaststellen of is voldaan aan de vereisten die gelden voor het horen in bezwaar en in administratiefberoep en de consequenties die het kan hebben wanneer hier niet aan is voldaan.	T	C	4	1, 2, 5, 7		
37	De stagiaire kan onderdelen van een besluit die tot een	T	C	4	1,		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm	Overlap	Praktijk?
	'onderdelenfui' kunnen leiden, als zodanig herkennen en kan zijn bezwaarschrift of administratiefberoepschrift daarop afstemmen.				2,5, 7		
38	De stagiaire kan bij niet tijdige besluitvorming door middel van een ingebrekestelling en zo nodig beroep bij de rechtbank bewerkstelligen dat een beslissing op bezwaar of een beslissing in administratiefberoep wordt genomen.	T	C	4	1, 2, 5, 7		X
39	De stagiaire kan op adequate wijze de belangen behartigen van een cliënt die niet zelf bezwaar heeft gemaakt of administratiefberoep heeft ingesteld, maar die wel belanghebbende is een bezwaarschriftprocedure of een procedure van administratiefberoep.	T	C	4	1, 2, 4, 8		X
5. BEROEPSCHRIFT							
40	De stagiaire kan vaststellen of en door wie tegen een (mogelijk) besluit beroep kan worden ingesteld bij de bestuursrechter en of dit beroep moet worden ingesteld bij de rechtbank of bij een bijzondere bestuursrechter.	T	C	5	1, 2, 5, 7		
41	De stagiaire kan vaststellen binnen welke termijn het beroepschrift moet worden ingediend.	T	C	5	5		
42	De stagiaire kan vaststellen of het vereiste van toepassing is dat slechts beroep kan worden ingesteld door een belanghebbende die een zienswijze naar voren heeft gebracht in de uniforme openbare voorbereidingsprocedure, die bezwaar heeft gemaakt of administratiefberoep heeft ingesteld, en of aan dit vereiste is voldaan.	T	C	5	1, 2, 5, 7		
43	De stagiaire kan onderkennen of uit toepassing van de onderdelenfui beperkingen voortvloeien ten aanzien van de mogelijkheid om het besluit aan te vechten.	T	C	5	1, 2, 5, 7		
44	De stagiaire kan een beroepschrift opstellen dat voldoet aan de daaraan te stellen vereisten en dat een verzoek om proceskostenveroordeling bevat.	T	C	5	1, 2, 5, 7		
45	De stagiaire kan vaststellen of sprake is van een geval waarin geen pro forma beroepschrift kan worden ingediend.	T	C	5	1, 2, 5, 7		
46	De stagiaire kan zijn cliënt aanmelden als partij in een procedure bij de bestuursrechter indien zijn cliënt belanghebbende is in deze procedure.	T	C	5	1, 2, 5, 7		X
6. ZITTING BIJ DE RECHTER							
47	De stagiaire kan waar nodig gebruikmaken van de mogelijkheid om nadere stukken in te dienen bij de bestuursrechter en kan daarbij de beperkingen die kunnen voortvloeien uit de goede procesorde in acht nemen.	T	C	6	1, 2, 5, 7, 8		X
48	De stagiaire kan vaststellen wat het karakter van de zitting is (regiezitting of niet) en kan zijn voorbereiding op de zitting daarop afstemmen.	T	C	6	1, 2, 5, 7, 8		
49	De stagiaire kan vaststellen of de behandelend rechter(s)	T	C	6	5, 6,		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm	Overlap	Praktijk?
	zich zou moeten verschonen en kan daar zo nodig op wijzen en anders hen wraken.				8		
7. BEÏNVLOEDING VAN HET DICTUM							
50	De stagiaire kan onderscheiden welke uitspraken de bestuursrechter kan doen (tussenuitspraak, vernietiging, al dan niet met instandhouding van de rechtsgevolgen, zelf in de zaak voorzien) en kan de uitspraak bepleiten die in het belang is van zijn cliënt.	T	C	7	8, 9		
8. VOORLOPIGE VOORZIENING							
51	De stagiaire kan vaststellen of sprake is van een (mogelijk) geval waarin onverwijlde spoed, gelet op de betrokken belangen, het treffen van een voorlopige voorziening vereist en welke voorlopige voorziening dat zou moeten zijn.	T	C	8	5, 6, 7, 8		
52	De stagiaire kan vaststellen of aan het connexiteitsvereiste is voldaan.	T	C	8	5		
53	De stagiaire kan vaststellen bij welke rechter het verzoek om voorlopige voorziening moet worden ingediend.	T	C	8	5		
54	De stagiaire kan een verzoek om voorlopige voorziening opstellen dat voldoet aan de daaraan te stellen vereisten, dat een verzoek om proceskostenveroordeling bevat en waarin de te treffen voorlopige voorziening is geformuleerd.	T	C	8	7, 8		
55	De stagiaire kan vaststellen of sprake is van een geval waarin de bestuursrechter onmiddellijk uitspraak kan doen in de hoofdzaak en kan daar om verzoeken wanneer dat in het belang is van zijn cliënt.	T	C	8	5, 7, 8		
9. HOGER BEROEP							
56	De stagiaire kan vaststellen of tegen een uitspraak hoger beroep kan worden ingesteld en zo ja, bij welke hogerberoepsinstantie.	T	C	9	5, 7		
57	De stagiaire kan vaststellen of al dan niet hoger beroep moet worden ingesteld gelet op de zogenaamde Brummenleer.	T	C	9	5, 7		
58	De stagiaire kan vaststellen of hoger beroep moet worden ingesteld om te voorkomen dat een eventueel hoger beroep van een andere partij tot een slechtere uitkomst leidt voor zijn cliënt (zolang in het bestuursrecht nog geen regeling is getroffen voor het instellen van incidenteel hoger beroep).	T	C	9	5, 7		
10. SCHADEVERGOEDING							
59	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen schadevergoeding mogelijk is in het kader van een aanvraag van een onzelfstandig schadebesluit.	K		9	10	Overheids-aansprake-lijkheids-recht	
60	De stagiaire kan vaststellen of het in bezwaar en beroep bij de rechter mogelijk is schadevergoeding ingevolge een onzelfstandig schadebesluit te vorderen.	T	EC	9	10	Overheids-aansprake-lijkheids-	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm	Overlap	Praktijk?
						recht	
61	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen nadeelcompensatie (binnen- en buitenwettelijk) kan worden gevraagd.	K		9	10	Overheids-aansprake-lijkheids-recht	
62	De stagiaire kan vaststellen of voldaan is aan de leerstukken causaliteit, relativiteit, schadebeperkingsplicht, verjaring, zowel bij nadeelcompensatie als bij onrechtmatige daad.	T	EC	9	10	Overheids-aansprake-lijkheids-recht	
11. FORMELE RECHTSKRACHT EN RECHTSMACHTVERDELING							
63	De stagiaire kan beschrijven welke uitzonderingen er bestaan op de formele rechtskracht.	K		10	11	Overheids-aansprake-lijkheids-recht	
64	De stagiaire kan vaststellen of doorgeprocedeerd moet worden om formele rechtskracht te voorkomen.	T	EC	10	11	Overheids-aansprake-lijkheids-recht	
65	De stagiaire kan vaststellen of bij een onrechtmatig primair besluit en een rechtmatig besluit op bezwaar doorgeprocedeerd moet worden.	T	EC	10	11	Overheids-aansprake-lijkheids-recht	

VOLGORDE

Bij het aanleren van de toetstermen van de *Major Bestuursrecht* valt het sterk aan te raden de bovenstaande volgorde aan te houden. Dat laat onverlet dat er hier en daar wel vooruit zal moeten worden gegrepen naar nog te behandelen lesstof, zeker wanneer veelvuldig met casus wordt gewerkt. Leervormen

De toetstermen van de *Major Bestuursrecht* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie, zelfstudie, uitwerken van meerdere casus en praktijkopdrachten. Het door de werkgroep Bestuursrecht bedachte concept houdt in dat in elke bijeenkomst een casus aan de orde wordt gesteld (waarvoor qua niveau gedacht kan worden aan het niveau van de casus van de VAR-pleitwedstrijden), en dat de stagiaires voor de helft van de bijeenkomsten digitaal vooraf een beantwoording inleveren. Vijf keer een adequate beantwoording telt tevens als geslaagd voor de eindtoets. Het verdient aanbeveling dat de verschillende casus op verschillende bijzondere delen van het bestuursrecht betrekking hebben (sociale zekerheid: twee partijen, gebonden bevoegdheid; omgevingsrecht: ook derde-belanghebbende, discretionaire bevoegdheid; financieel en economisch bestuursrecht, et cetera).

Dit alles impliceert wel dat die casus door heel de stof heen kunnen gaan, zodat de stagiaires pas geleidelijk meer goede antwoorden zullen kunnen geven. Ongeveer zoals het model bij het hier en daar wel gegeven medisch onderwijs, met voor verschillende studiejaar dezelfde vragen, en een geleidelijk hoger niveau van beantwoording.

LEERMIDDELEN

Leermiddelen die bij de ontwikkeling van de *Major Bestuursrecht* gebruikt zouden kunnen worden, zijn:

- R.J.N. Schlössels/S.E. Zijlstra, *Bestuursrecht in de sociale rechtsstaat*, 2010;
- H.D. van Wijk/W. Konijnenbelt/R.M. van Male, *Hoofdstukken van bestuursrecht*, 2011;
- M. Schreuder-Vlasblom, *Rechtsbescherming en bestuurlijke voorprocedure*, 2011;
- jurisprudentie.

TOETSVORMEN

De *Major Bestuursrecht* wordt afgerond met casustoetsen. In elke bijeenkomst kan bijvoorbeeld een casus aan de orde worden gesteld en de stagiaires moeten bijvoorbeeld voor de helft van de bijeenkomsten digitaal een beantwoording inleveren. Met vijf keer een adequate beantwoording is het vak succesvol afgerond.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van de *Major Bestuursrecht* is het niet nodig met aanvullende randvoorwaardelijke of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

De *Major Bestuursrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 60 klokuren (20 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het maken van casus): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 30 klokuren (10 dagdelen).

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BESTUURSRECHT: OVERHEIDSAANPRAKELIJKHEIDSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het keuzevak *Overheidsaansprakelijkheidsrecht* maakt deel uit van de leerlijn Bestuursrecht. Het is een 'groot' keuzevak (een keuzevak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten. Laatstelijk gewijzigd bij besluit van de algemene raad op 29 juni 2015.

DOELGROEP

Het keuzevak *Overheidsaansprakelijkheidsrecht* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de leerlijn Bestuursrecht volgen.

OPBOUW/ONDERWERPEN

Het keuzevak *Overheidsaansprakelijkheidsrecht* is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

1. Rechtsmachtverdeling;
2. Vernietigde en niet-vernietigde besluiten;
3. Onrechtmatige besluiten en overige overheidshandelingen;
4. Nadeelcompensatie;
5. Toekomstige wetgeving.

Deze onderwerpen worden, in deze volgorde, in de vijf verschillende dagdelen behandeld, waarbij sommige onderwerpen meer tijd zullen vergen en dus over twee sessies kunnen worden uitgesmeerd, daar waar andere onderwerpen maar een deel van het dagdeel hoeven te bestrijken. Het is de verwachting dat onderwerp 2 en onderwerp 3 elk minimaal één dagdeel in beslag nemen.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Alle stagiaires die de leerlijn Bestuursrecht volgen, mogen aan het keuzevak *Overheidsaansprakelijkheidsrecht* deelnemen. Zij dienen de *Major Bestuursrecht* gevolgd te hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het keuzevak *Overheidsaansprakelijkheidsrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor dit vak zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?
RECHTSMACHTVERDELING					
1	De stagiaire kan de voornaamste kenmerken en verschillen tussen de aansprakelijkheid uit onrechtmatige en rechtmatige overheidsdaad benoemen.	K		1	
2	De stagiaire kan uitleggen wat de 'objectum litis'-leer inhoudt en welke gevolgen deze leer heeft voor de rechtsbescherming van de burger.	K		1	
3	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de relevante schadeoorza(a)k(en) is/zijn.	T	C	1	
4	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de schadeoorzaak een (appellabel) besluit of een feitelijk handelen betreft.	T	C	1	
5	De stagiaire kan naar oud recht én op grond van titel 8.4 Awb in een concrete zaak bepalen welke rechtsgang tegen het schadeveroorzakende handelen openstaat: de civiele rechter en/of de (bijzondere of algemene) bestuursrechter.	T	C	1	
6	De stagiaire kan naar oud recht én op grond van titel 8.4 Awb beschrijven op welke manieren de schadevraag aan de bestuursrechter kan worden voorgelegd (in een beroepsprocedure tegen besluit dan wel door middel van uitlokken zuiver schadebesluit).	K		1	
VERNIETIGDE EN NIET-VERNIETIGDE BESLUITEN					
8	De stagiaire kan beschrijven wanneer een appellabel besluit formele rechtskracht kan krijgen.	K		2	
9	De stagiaire kan beschrijven wie een beroep kan doen op formele rechtskracht van een besluit.	K		2	
10	De stagiaire kan beschrijven welke uitzonderingen er bestaan op de formele rechtskracht, zowel in bestuursrechtelijke als civielrechtelijke procedures.	K		2	
11	De stagiaire kan beschrijven wat het verband is tussen de vernietiging van een besluit en een toerekenbare onrechtmatige daad.	K		2	
12	De stagiaire kan de rechtsregel als geformuleerd in het arrest Kuijpers/Valkenswaard en de reikwijdte van de leer van de formele rechtskracht bij handelingen, waaronder begrepen toezeggingen, ter voorbereiding van een appellabel besluit beschrijven en weet hoe die regel moet worden gezien in het licht van artikel 8:88, eerste lid, onder b Awb .	K		2	
13	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of doorgeprocedeerd moet worden om formele rechtskracht te voorkomen.	T	C	2	Major Bestuursrecht
14	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of bij een onrechtmatig primair besluit en een rechtmatig besluit op bezwaar doorgeprocedeerd moet worden.	T	C	2	Major Bestuursrecht
ONRECHTMATIGE BESLUITEN EN OVERIGE OVERHEIDSHANDELINGEN					
15	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete zaak voldaan is aan de inhoudelijke normen voor onrechtmatige daad (causaliteit, relativiteit, schadebeperkingsplicht, verjaring).	T	C	3	
16	De stagiaire kan voorbeelden geven van feitelijke overheidshandelingen die kunnen leiden tot aansprakelijkheid.	K		3	
17	De stagiaire kan beschrijven wanneer de overheid op basis van art. 6:174 BW aansprakelijk is voor een gebrekkige weg, waterwerk of een ander gebrekkig openbaar werk.				
18	De stagiaire kan opsommen welke factoren van belang zijn om te bepalen of er causaal verband bestaat tussen een vernietigd besluit en de schade.	K		3	
19	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen of de reden voor vernietiging is gelegen in een formeel of een materieel gebrek en de consequentie(s) daarvan voor het recht op schadevergoeding benoemen.	T	C	3	

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?
20	De stagiaire kan in een concrete zaak benoemen of en zo ja, welke mogelijkheden het bestuursorgaan heeft om het gebrek in het vernietigde besluit te herstellen.	T	C	3	
21	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren waarom de geschonden norm al dan niet strekt tot bescherming van de belangen van de gelaedeerde (vraag naar relativiteit).	T	C	3	
22	De stagiaire kan verschillende invullingen van het relativiteitsvereiste uit voorgelegde jurisprudentie/uitspraken (op dit vlak, versus die waarin toepassing is gegeven aan bijvoorbeeld artikel 1.9 Chw) herkennen.	T	C	3	
23	De stagiaire kan bepalen of en zo ja, onder welke voorwaarden de overheid aansprakelijk kan worden gehouden voor falend toezicht zowel bij schending van milieu- en veiligheidsnormen als bij financieel toezicht.	T	C	3	
24	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen welke invloed het bestaan van beleidsvrijheid heeft op de (vestiging van de) aansprakelijkheid.	K		3	
25	De stagiaire kan de voorwaarden benoemen waaronder de overheid gehouden is schadevergoeding te betalen als gevolg van de schending van een redelijke termijn voor besluitvorming.	K		3	
NADEELCOMPENSATIE					
26	De stagiaire kan de verschillende grondslagen voor het geven van nadeelcompensatie benoemen: égalité (zelfstandig of vervat in wettelijke- of beleidsregelingen), evenredigheidsbeginsel, art. 1 Eerste Protocol EVRM.	K		4	
27	De stagiaire kan beschrijven hoe 3:4 Awb en het égalitébeginsel zich tot elkaar verhouden en kan benoemen waarom de bestuursrechter tussen de twee beginselen een 'knip' aanbrengt, daar waar de civiele rechter dat niet doet.	K		4	
28	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen schadevergoeding mogelijk is in het kader van een aanvraag van een onzelfstandig schadebesluit.	K		4	Major Bestuursrecht
29	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van bestuursrechtelijke en civielrechtelijke bronnen vaststellen of het in bezwaar en beroep bij de rechter mogelijk is schadevergoeding ingevolge een onzelfstandig schadebesluit te claimen.	T	C	4	Major Bestuursrecht
30	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van bestuursrechtelijke en civielrechtelijke bronnen controleren of voldaan is aan de leerstukken causaliteit, relativiteit, schadebeperkingsplicht, verjaring, zowel bij nadeelcompensatie als bij onrechtmatige daad.	T	C	4	Major Bestuursrecht
31	De stagiaire kan de aan het beginsel van de égalité verbonden criteria (in het bijzonder het normaal maatschappelijk risico, de speciale last en het leerstuk van de risicoaanvaarding) in een concrete zaak toepassen, onder andere door te benoemen welke invulling in de rechtspraak is gegeven aan de eis van voorzienbaarheid en hoe de zogenaamde 'referentiegroep' kan worden vastgesteld.	T	C	4	
32	De stagiaire kan in een concrete zaak de verschillende te vergoeden schadeposten in kaart brengen.	T	C	4	
33	De stagiaire kan voorbeelden selecteren van situaties waarin sprake was van normaal maatschappelijk risico, maar toch nadeelcompensatie werd toegewezen.	T	C	4	
34	De stagiaire kan verschillende manieren benoemen om het normaal maatschappelijk risico of het ondernemersrisico in de schadeberekening te betrekken (w.o. drempels en kortingen).	K		4	
35	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren waarom al dan niet sprake is van voorzienbaarheid (risicoaanvaarding).	T	C	4	
36	De stagiaire kan diverse mogelijkheden voor het indienen van een nadeelcompensatieclaim benoemen (betrekken in beroepsprocedure, zuiver schadebesluit uitlokken ('doorschuiven', civiele claim).	K		4	
37	De stagiaire kan beschrijven hoe de procedure in geschillen over nadeelcompensatie verloopt en wat de belangrijkste verschillen zijn tussen deze procedure en die in zaken over onrechtmatige overheidsdaden (w.o. zelfstandig schadebesluit door bestuursorgaan, enigszins marginale toets van 'normaal maatschappelijk risico).	K		4	

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?
TOEKOMSTIGE WETGEVING					
38	De stagiaire kan de belangrijkste verschillen tussen de huidige praktijk en het wetsvoorstel voor de Wet nadeelcompensatie en schadevergoeding bij onrechtmatige besluiten benoemen (onderwerpen: rechtsmacht, criteria, procedure). De stagiaire kan met behulp van het overgangsrecht in de Wet nadeelcompensatie en schadevergoeding bij onrechtmatige besluiten bepalen of art. 8.4 Awb op een schadeveroorzakend besluit of schadeveroorzakende handeling van toepassing is.	K		5	

VOLGORDE

Wij gaan ervan uit dat de kennis van de competentieverdeling onontbeerlijk is voor de behandeling van de verdere onderdelen. Daarom raden wij aan met het onderwerp Rechtsmachtverdeling te beginnen. In beginsel raden wij aan om de leerstof van de overige weken in de volgorde zoals onder 'Opbouw' beschreven over te brengen.

LEERVORMEN

De toetstermen kunnen bereikt worden door middel van meerdere casus in combinatie met klassikale instructie en/of zelfstudie. De theorie kan aan de hand van de casus worden toegelicht door de docent.

LEERMIDDELEN

Bij het doceren van dit vak kan gebruik gemaakt worden van de volgende leermiddelen.

Een nuttige algemene inleiding op actuele ontwikkelingen in het overheidsaansprakelijkheidsrecht vormt:

J.E.M. Polak e.a., *Overheidsaansprakelijkheid anno 2008: stand van de rechtsontwikkeling*, O&A, 2008, 2a.

In juni 2013 zal een geactualiseerd overzicht van dit artikel verschijnen, waarin voor alle deelonderwerpen van het overheidsaansprakelijkheidsrecht de stand van zaken van de rechtsontwikkeling in kaart wordt gebracht. Een goed overzicht van het wetsvoorstel nadeelcompensatie en schadevergoeding bij onrechtmatige besluiten biedt:

B.J. van Etteken, *Nieuw overheidsaansprakelijkheidsrecht*, Verkeersrecht 2011, p. 208-217.

Daarnaast zijn er verschillende naslagwerken die voor het overheidsaansprakelijkheidsrecht nuttige en praktisch bruikbare informatie bevatten. Het betreft in het bijzonder:

T. Barkhuysen, J.E.M. Polak, B.J. Schueler & R.J.G.M. Widdershoven (red.), *AB Klassiek*, Deventer: Kluwer, 2009;

B.J. Schueler, *Schadevergoeding en de Awb*, Deventer: Kluwer, 2005;

G.E. van Maanen en R. de Lange, *Onrechtmatige overheidsdaad*, Deventer: Kluwer, 2005;

M. Scheltema & M.W. Scheltema, *Gemeenschappelijk recht*, Deventer: Kluwer, 2011 (nieuwe druk te verschijnen);

M.K.G. Tjepkema, *Nadeelcompensatie op basis van het égalitébeginsel* (diss. UL), Deventer: Kluwer, 2010, ook te downloaden via <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/15694>.

Het staat de uitvoeringsorganisatie vrij een eigen lijst samen te stellen met andere en actuele literatuur, waaronder artikelen uit tijdschriften als *Overheid & Aansprakelijkheid*, *Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht* en *Nederlands Juristenblad*.

TOETSVORMEN

Het keuzevak *Overheidsaansprakelijkheidsrecht* kan worden afgerond met een theorietoets en/of een casustoets. Voor de toetstermen op kennis- en begripsniveau is een theorietoets het meest logisch. De toetstermen op toepassingsniveau (en hoger) zouden via een casustoets getoetst kunnen worden.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Voor het keuzevak *Overheidsaansprakelijkheidsrecht* zijn op dit moment geen randvoorwaarden bekend.

STUDIEBELASTING

Het keuzevak *Overheidsaansprakelijkheidsrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen);
- contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen).

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BESTUURSRECHT: OMGEVINGSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Omgevingsrecht* maakt deel uit van de leerlijn Bestuursrecht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten. Laatstelijk gewijzigd bij besluit van de algemene raad op 4 mei 2015.

DOELGROEP

Het vak *Omgevingsrecht* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Bestuursrecht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Omgevingsrecht* komen de volgende onderwerpen aan bod:

- **Dagdeel 1:** Ontwikkeling van het systeem van het omgevingsrecht (toetsterm 1)
- **Dagdeel 2:** Wro (toetsterm 9 t/m 15)
- **Dagdeel 3:** Wabo (toetsterm 16 t/m 23)
- **Dagdeel 4:** Milieu (toetstermen 6, 7, 8, 16, 17, 24, 36)
- **Dagdeel 5:** Handhaving en rechtsbescherming (toetstermen 25 t/m 29 en 31 t/m 35)

Het is niet de bedoeling onevenwichtig veel tijd te besteden aan het onderwerp Handhaving; hiervoor is een apart keuzevak ontwikkeld.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Omgevingsrecht* willen deelnemen, moeten de *Major Bestuursrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

We adviseren stagiaires die het vak *Omgevingsrecht* willen volgen om, indien mogelijk, eerst het grote keuzevak *Europees bestuursrecht* te volgen.

EINDTERMEN

Voor het vak *Omgevingsrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Omgevingsrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Dagdeel	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan uitleggen hoe het omgevingsrecht zich	B		1		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Dagdeel	Overlap?	Praktijk?
	ontwikkelt vanuit verschillende deelgebieden.					
2	De stagiair kent en begrijpt het leerstuk van het verbod van omgekeerde verticale rechtstreekse werking van EU-recht in verband met meerpartijen-verhoudingen in het omgevingsrecht (aanknopingspunt: HvJ EG 7 januari 2004, zaak C-201/02 (Delena Wells))	K				
3	De stagiaire kan het begrip 'inrichting' uit de Wet milieubeheer (mede in het licht van artikel 1.1 lid 4 Wm – het één inrichtingenbegrip) beschrijven.	K		1		
4	De stagiaire kan de rol en de functie van milieubeleidsplannen en -programma's voortkomend uit de Wet milieubeheer beschrijven.	K		1		
5	De stagiaire kan de functie van 'milieukwaliteitseisen', zoals die van luchtkwaliteit en de programmatische aanpak lucht (Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit -NSL) (Hoofdstuk 5 Wm) beschrijven.	K		1		
6	De stagiaire kan de functie en de (mogelijke) inhoud van de regels van ruimtelijk beleid, neergelegd in nationale, provinciale en gemeentelijke structuurvisies, zoals opgenomen in de Wro beschrijven.	K		2		
7	De stagiaire kan de functie en de (mogelijke) inhoud van het instrument van algemene regels in de Wro voor de centrale overheid (Besluit algemene regels ruimtelijke ordening - Barro) en de provincies (provinciale verordeningen) beschrijven.	K		2		
8	De stagiaire kan de functie en de (mogelijke) inhoud van het bestemmingsplan en de beheersverordening zoals neergelegd in de Wro beschrijven.	K		2		
9	De stagiaire kan de verschillende soorten bestemmingplannen (1. gedetailleerd; 2. globaal eindplan, 3. globaal, uit te werken en 4. mengkraanmodel) beschrijven.	K		2		
10	De stagiaire kan de procedure tot vaststelling van de verschillende soorten bestemmingsplannen, inclusief de mogelijkheid van reactieve aanwijzingen en inpassingsplannen beschrijven.	K		2		
11	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of er een exploitatieplan opgesteld moet worden.	T	E	2		
12	De stagiaire kan in een concrete zaak de systematiek van de omgevingsvergunning zoals sinds 1 oktober 2010 opgenomen in de Wabo toepassen, rekening houdend met de volgende aspecten: - neergelegd in artikel 2.1 en 2.2 Wabo;	T	EC	3		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Dagdeel	Overlap?	Praktijk?
	<ul style="list-style-type: none"> - de reikwijdte van het begrip 'project'; - de kaders voor het indienen van een aanvraag (voor welke activiteiten, deelvergunning/gefaseerde vergunning); - de te volgen procedure (regulier of uitgebreid); - de regels over wanneer een omgevingsvergunning van kracht wordt (inclusief de verhouding met Lex Silencio Positivo) en mag worden gebruikt; - de toetsingskaders; - de weigeringsgronden. 					
13	De stagiaire kan vaststellen wanneer een vergunningsvrije activiteit aan de orde is (denk aan activiteit bouwen: hoofdstuk II Bor) en wanneer van een activiteit die met een melding kan worden uitgevoerd (Barim, onderdelen Bouwbesluit 2012, zoals slopen).	T	EC	4		
14	De stagiaire kan in een concrete zaak op het gebied van omgevingsrecht beoordelen of een aanvraag voor een omgevingsvergunning kan worden verleend.	T	EC	3		
15	De stagiaire kan in een concrete zaak op het gebied van omgevingsrecht beoordelen of een omgevingsvergunning al dan niet terecht is geweigerd of is verleend.	T	EC	3		
16	De stagiaire kan in een concrete zaak op het gebied van omgevingsrecht beoordelen welke voorwaarden aan een omgevingsvergunning mogen worden verbonden.	T	EC	3		
17	De stagiaire kan in een concrete zaak op het gebied van omgevingsrecht beoordelen welke stappen moeten ondernomen om een omgevingsvergunning te verkrijgen indien de aanvraag van het project waarvoor een omgevingsvergunning wordt aangevraagd niet (geheel) in het bestemmingsplan past (artikel 2.12 Wabo).	T	EC	3		
18	De stagiaire kan bij de 'grote projectvrijstelling' de twee mogelijkheden waarop van een bestemmingsplan kan worden afgeweken (bestemmingsplan en omgevingsvergunning voor het afwijken daarvan ex artikel 2.1 lid 1 sub c Wabo) vergelijken.	B		3		
19	De stagiaire kan de procedures en de doorlooptijd die horen bij de mogelijkheden uit toetsterm 20 beschrijven.	K		3		
20	De stagiaire kan vaststellen welke projecten MER-plichtig zijn.	T	C	2		
21	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de Crisis- en herstelwet van toepassing is.	T	E	4	Major bestuursrecht	
22	De stagiaire kan de bijzondere procesrechtelijke regels van Hoofdstuk 1 van de Crisis- en herstelwet beschrijven.	K		4	Major bestuursrecht	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Dagdeel	Overlap?	Praktijk?
23	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke rechtsmiddelen ingesteld kunnen worden tegen (voorgenomen) besluiten aangaande de verlening of weigering van een omgevingsvergunning cq. de vaststelling van het bestemmingsplan.	T	EC	4	Major bestuursrecht	
24	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke rechtsmiddelen ingesteld kunnen worden tegen (voorgenomen) besluiten aangaande een omgevingsvergunning waarbij ook een wijziging van een planologisch regime aan de orde is.	T	EC	4	Major Bestuursrecht	
25	De stagiaire kan in een concrete zaak op het gebied van het omgevingsrecht de algemene procesrechtelijke regels van de Algemene wet bestuursrecht toepassen omtrent: <ul style="list-style-type: none"> - artikel 1:2 Awb titel 4.1; - hoofdstuk 6 (waaronder met name artikel 6:13) Abw; - hoofdstuk 7 Awb; - hoofdstuk 8 Awb. 	T	EC	4	Major Bestuursrecht	
26	De stagiaire kan in een concrete zaak op het gebied van omgevingsrecht tijdig beoordelen of en op welk punt een derde externe deskundige op de niet-juridische, technische onderwerpen ingeschakeld moet worden.	T	EC	5		
27	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke bestuursrechtelijke handhavingsinstrumenten wanneer kunnen worden toegepast (inclusief het innen van dwangsommen en het kostenverhaal).	T	EC	5	Handhaving	
28	De stagiaire kan in een concrete zaak op het gebied van omgevingsrecht beoordelen op welke wijze de omgevingsvergunning en de daaraan verbonden voorschriften op de juiste naleving kunnen worden gehandhaafd.	T	EC	5		
29	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke rechtsmiddelen ingesteld kunnen worden tegen (voorgenomen) besluiten aangaande de handhaving van een verleende omgevingsvergunning.	T	EC	5	Handhaving	
30	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke rechtsmiddelen ingesteld kunnen worden tegen (voorgenomen) besluiten aangaande het feit dat de benodigde omgevingsvergunning ontbreekt.	T	EC	5	Handhaving	
31	De stagiaire kan het systeem, de consequenties en de functies van de zorgplichten die zijn neergelegd in de volgende artikelen beschrijven: <ul style="list-style-type: none"> - artikel 1.1a en 10.1 Wet milieubeheer; - artikel 13 Wet bodembescherming; - artikel 6.8 Waterwet; 	K		5		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Dagdeel	Overlap?	Praktijk?
	- artikel 2.1 Barim.					
32	De stagiaire kan het systeem en de consequenties van de verplichtingen en verbodsbepalingen die zijn neergelegd in de volgende artikelen beschrijven: - artikel 1a, 1b en 7b Woningwet; - artikel 5.17 Wabo (Bouwstop).	K		5		

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Omgevingsrecht* is het aan te bevelen om de volgorde die is beschreven bij Onderwerpen/Opbouw (in deze vakbeschrijving) aan te houden.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Omgevingsrecht* kunnen bijvoorbeeld bereikt worden door middel van klassikale instructie, gecombineerd met zelfstudie en het gebruik van casus uit de praktijk.

LEERMIDDELEN

Bij het vak *Omgevingsrecht* kunnen bijvoorbeeld traditionele leermiddelen in de vorm van literatuur, jurisprudentie en casus worden ingezet. Het is ook wenselijk dat de tool www.ruimtelijkeplannen.nl inclusief de algemene regels (Barro en provinciale verordeningen) door de docent (digitaal) kunnen worden gedemonstreerd en toegelicht.

Voor het vak *Omgevingsrecht* worden de volgende suggesties gedaan voor leermiddelen voor de stagiaires:

- A.W. Klaassen, *Handboek Ruimtelijke ordening & bouw*, Amsterdam: Berghauser Pont Publishing 2010;
- J.M.H.F. Teunissen, *Handboek Milieurecht*, Amsterdam: Berghauser Pont Publishing 2010;
- A.B. Blomberg, e.a., *Hoofdpijnen milieubestuursrecht*, Den Haag: BJu (meest recente druk).

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Omgevingsrecht* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een theorietoets en/of een casustoets.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Omgevingsrecht* moet tijdens de contactmomenten een internetverbinding (en een beamer) beschikbaar zijn, zodat de docent bijvoorbeeld digitale bestemmingsplannen, de algemene Barro-regels en kaarten kan tonen.

STUDIEBELASTING

Het vak *Omgevingsrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen). In de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* is een voorstel gedaan voor de verdeling van de onderwerpen/toetstermen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEKAK BESTUURSRECHT: REGULIER VREEMDELINGENRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Regulier Vreemdelingenrecht* maakt deel uit van de leerlijn Bestuursrecht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten. Laatstelijk gewijzigd bij besluit van de algemene raad op 20 april 2015.

DOELGROEP

Het vak *Regulier vreemdelingenrecht* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Bestuursrecht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Regulier vreemdelingenrecht* komen de volgende onderwerpen aan bod:

Dagdeel 1: Bronnen/regelgeving/instanties/Rol en taakopvatting advocaat

- 1.1 Nationale bronnen/regelgeving:
 - Vreemdelingenwet (Vw);
 - Vreemdelingenbesluit (Vb);
 - Voorschrift Vreemdelingen (VV);
 - Vreemdelingencirculaire (Vc);
 - Wet arbeid vreemdelingen (Wav) c.a.;
 - Rijkswet op het Nederlanderschap (RwN);
 - Handleiding Rijkswet op het Nederlanderschap (HRWN);
 - Wet inburgering (Wi);
 - Werkinstructies;
 - Ambtsberichten;
 - Migratieweb;
 - Migratierecht
- 1.2 Internationale bronnen/regelgeving:
 - Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM);
 - Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU);
 - EU-Handvest;
 - Verordeningen en Richtlijnen;
 - Vluchtelingenverdrag;
 - Bilaterale verdragen.
- 1.3 Instanties:
 - Vreemdelingen Dienst (VD);
 - Immigratie- en Naturalisatie Dienst (IND);
 - Ministerie van Buitenlandse Zaken (MinBuZa);
 - Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV);
 - Inspectie van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (inspectie SZW);
 - Dienst Terugkeer & Vertrek (DT&V);
 - Bureau Medische Advisering (BMA);
 - Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ);
 - Vreemdelingenkamer sectie Vreemdelingenrecht van de Haagse rechtbank (Vreemdelingenkamer Rb);

- Vreemdelingenkamer Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS);
 - Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ EU);
 - Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM);
 - Relevante VN-Comités;
 - Raad voor de Rechtsbijstand (RvR);
 - Tolken en vertalers;
 - Werkgroep Rechtsbijstand in Vreemdelingenzaken (WRV) van Vluchtelingenwerk (Forum).
- 1.4 Rol en taakopvatting advocaat in reguliere vreemdelingenzaken. Minimumeisen. Tegenstrijdige belangen; optreden voor minderjarigen.
- 1.5 Gefinancierde rechtshulp.

Dagdeel 2: Begrippen en algemene toelatingsvoorwaarden

- 2.1 Begrippen:
- onderscheid asiel – regulier (waterscheiding);
 - Nederlander – vreemdeling;
 - Unieburger –derdelander;
 - Begunstigde ogv Associatierecht EEG/Turkije
 - aanvrager – (erkende) referent;
 - rechtmatig verblijf – onrechtmatig verblijf;
 - visum – machtiging voorlopig verblijf (mvv) (kort verblijf- lang verblijf) – verblijfsvergunning – Toegang- en verblijfsprocedure (TEV) – tewerkstellingsvergunning;
 - verblijfsvergunning bepaalde en onbepaalde tijd;
 - langdurig ingezetenschap
 - tijdelijk verblijfsrecht – niet tijdelijk verblijfsrecht in de zin van art. 3.5 Vreemdelingenbesluit;
 - vrij verkeer (EU – Schengen).
- 2.2 Eerste toelating, algemene voorwaarden waaronder mvv-vereiste, verblijfsdoelen, inburgering, clusters en beperkingen.
- 2.3 Voortgezette toelating; onbepaalde tijd.

Dagdeel 3: Specifieke verblijfsdoelen (1; sociale verblijfsdoelen)

- 3.1 Gezinshereniging
- 3.2 Gronden voor toelating.
- 3.3 Voortzetting van het verblijf (Onbepaalde tijd/Langdurig ingezetene/niet verlenging/intrekking).
- 3.4 Humanitair/medisch.

Dagdeel 4: Specifieke verblijfsdoelen (2; economische verblijfsdoelen)

- 4.1 Arbeid in loondienst en kennismigratie
- 4.2 Arbeid als zelfstandige 4.3 Gronden voor toelating (zie 3.2)

Dagdeel 5: Procedures & Handhaving

- 5.1 Aanvraagprocedure; Schriftelijk of in persoon (M50); rol gemachtigde; meeromvattende beschikking; vertrektermijn; leges
- 5.2 Bezwaar, vovo, beroep en hoger beroep in reguliere zaken; schorsende werking; afwijkingen van de reguliere Awb-procedure.
Schrifturen en optreden ter Terechtzitting; 72 lid 3 Vw
- 5.3 Internationale en Europese procesrechtelijke normen
- 5.4 Klacht en interim measure bij EHRM; prejudiciële vragen bij HvJEU
- 5.5 Niet-verlenging en intrekking verblijfsvergunning;
- 5.6 Bestuurlijke boete en andere sancties Wav; Bestuurlijke boete en andere sancties Vw.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Regulier vreemdelingenrecht* willen deelnemen, moeten de *Major Bestuursrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Regulier vreemdelingenrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Regulier vreemdelingenrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
Dagdeel 1: Bronnen/regelgeving/instanties/rol en taakopvatting advocaat							
1	De stagiaire kan de status van de verschillende lagen van migratieregelgeving (nationaal, Europees en internationaal) beschrijven.	K		1.1 en 1.2		Dit hele dagdeel overlapt met het grote keuzevak <i>Asiel- en vluchtelingenrecht</i>	
2	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen welke regelgeving voor het beoordelen en behandelen relevant is.	T	E	1.1 en 1.2			
3	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak bepalen waar de relevante Europese en nationale jurisprudentie kan worden gevonden.	T	E	1.1, 1.2 en 1.3			
4	De stagiaire kan beschrijven wat de status is van een richtlijn die niet is geïmplementeerd of die is geïmplementeerd nadat de implementatietermijn is verstreken.	K		1.2			
5	De stagiaire kan de verschillen benoemen tussen de bescherming die het Handvest voor de Grondrechten en de EU richtlijnen op het gebied van asiel en migratie bieden en die het EVRM biedt.	K		1.2 en 1.3			
6	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak de relevante regelgeving, werkinstructies, jurisprudentie, rapporten en websites opzoeken.	T	EC	1.1, 1.2 en 1.3			
7	De stagiaire kan benoemen welke rol Bureau Medische Advisering heeft in een vreemdelingenzaak.	K		1.3			
8	De stagiaire kan benoemen welke rechten en plichten hij heeft als gemachtigde van een vreemdeling in een aanvraagprocedure, een bezwaarschriftprocedure, en een (hoger) beroepsprocedure.	K		1.4			
9	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak waarin sprake is van een tegenstrijdig belang tussen de aanvrager en de referent terugtreden conform de	T	EC	1.4			X

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	gedragsregels.						
10	De stagiaire kan benoemen in welke gevallen voor advies en begeleiding van een aanvraag om een verblijfsvergunning gefinancierde rechtsbijstand kan worden verleend.	K		1.5			
11	De stagiaire kan benoemen in welke gevallen voor een procedure in een vreemdelingenzaak gefinancierde rechtsbijstand kan worden verleend.	K		1.5			
Dagdeel 2: Begrippen en algemene toelatingsvoorwaarden							
12	De stagiaire kan beschrijven wat wordt bedoeld met het verschil tussen 'asiel' en 'regulier' ('waterscheiding')	K		2.1			
13	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak vaststellen of zijn cliënt moet worden aangemerkt: <ul style="list-style-type: none"> - als Nederlander of als vreemdeling; - als Unieburger, als derdelander of als begunstigde ogv het Associatierecht EEG/Turkije als aanvrager of als referent.	T	EC	2.1			
14	De stagiaire kan definiëren wat een visum, een mvv, een verblijfsvergunning en een tewerkstellingsvergunning is.	K		2.1			
15	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een vreemdeling visum- of mvv-plichtig is.	T	C	2.2			
16	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een vreemdeling rechtmatig of onrechtmatig in Nederland verblijft en tot wanneer.	T	C	2.1			
17	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt informeren over zijn rechtspositie zonder rechtmatig verblijf, daarbij rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	C	2.1		Groot keuzevak Asiel- en vluchtelingen- recht	X
18	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een vreemdeling voldoet aan de voorwaarden voor een vorm van rechtmatig verblijf.	T	C	2.2			
19	De stagiaire kan in een concrete zaak een vreemdeling informeren over de voorwaarden voor een vorm van rechtmatig verblijf en over de daaraan verbonden rechten en plichten en over de met een aanvraag gemoeide kosten (leges en andere verschotten), daarbij rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	EC	2.2, 2.1, 2.2 en 4.1			X
20	De stagiaire kan benoemen waar in het kader van vreemdelingenzaken vermeld is welke leges worden geheven voor welk type aanvraag.	K		2.1 en 4.1			
21	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak vaststellen of leges moeten worden geheven of	T	EC	4.1			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	vrijstelling kan worden gevraagd.						
22	De stagiaire kan aan de hand van de regelgeving vaststellen of een cliënt inburgeringsplichtig is.	T	EC	2.2			
Dagdeel 3: Specifieke verblijfsdoelen (1)							
23	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of de referent voldoet aan het middelenvereiste in verband met een aanvraag om een verblijfsvergunning bij een familie- of gezinslid.	T	C	3.1			
24	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of zijn cliënt voldoet aan andere voorwaarden dan het middelenvereiste voor een verblijfsvergunning voor verblijf bij een familie- of gezinslid.	T	C	3.1			
25	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak een aanvrager informeren over de rechten en plichten die zijn verbonden aan een verblijfsvergunning voor verblijf bij een familie- of gezinslid, daarbij rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	C	3.1			X
26	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak een referent informeren over de plichten die zijn verbonden aan het referentschap voor een familie- of gezinslid, daarbij rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	C	3.1			X
27	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak vaststellen of zijn cliënt een verblijfsrecht ontleent aan Richtlijn 2004/38.	T	C	3.2			
28	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak vaststellen of zijn cliënt een verblijfsrecht ontleent aan het Unierecht op grond van de arresten Eind, Zambrano of Carpenter en daarop gebaseerde arresten.	T	C	3.2			
29	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of zijn cliënt voldoet aan de voorwaarden voor een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd.	T	C	3.3			
30	De stagiaire kan benoemen welke verschillen er zijn tussen de voorwaarden voor een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd met EU aantekening en zonder EU aantekening (op nationale gronden).	K		1.2 3.3			
31	De stagiaire kan benoemen waar in de regelgeving de voorwaarden voor naturalisatie staan.	K		1.1 en 3.4			
Dagdeel 4: Specifieke verblijfsdoelen (2)							
32	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak een economische referent informeren over zijn rechten en plichten, daarbij rekening houdend met	T	C	4.1			X

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.						
33	De stagiaire kan beschrijven aan welke voorwaarden een economische referent moet voldoen om te worden aangemerkt als erkend referent of deelnemer aan de kennismigrantenregeling of om in aanmerking te komen voor een tewerkstellingsvergunning.	K		4.1			
34	De stagiaire kan in een concrete zaak een economische referent informeren over de voorwaarden waaronder het erkend referentschap kan worden verkregen, daarbij rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	C	4.1			X
35	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak een referent informeren over de plichten die zijn verbonden aan het erkende referentschap voor een kennismigrant, daarbij rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	C	4.1 en 4.2			X
36	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak in verband met een aanvraag voor een verblijfsvergunning als zelfstandige beoordelen of de aanvrager voldoet aan de minimumnorm voor het aantal punten in het puntensysteem.	T	C	4.3			
37	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of zijn cliënt voldoet aan andere voorwaarden voor een verblijfsvergunning voor verblijf als zelfstandige dan de minimumnorm in het puntensysteem.	T	EC	4.3			
38	De stagiaire kan benoemen in welke gevallen bij een aanvraag om een verblijfsvergunning als zelfstandige niet aan het puntensysteem wordt getoetst.	K	E	4.3			
39	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of de referent voldoet aan de vereisten voor een tewerkstellingsvergunning (twv) in verband met een aanvraag om een verblijfsvergunning voor arbeid in loondienst.	T	C	4.2			
40	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of zijn cliënt voldoet aan andere voorwaarden voor een verblijfsvergunning voor arbeid in loondienst dan het vereiste van een twv.	T	C	4.2			
41	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak een werknemer adviseren over de rechten en plichten die zijn verbonden aan een verblijfsvergunning voor arbeid in loondienst.	T	C	4.2			
42	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak	T	C	4.1			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	een referent adviseren over de plichten die zijn verbonden aan het referentschap voor een werknemer.			en 4.2			
43	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of de aanvrager voldoet aan het looncriterium in verband met een aanvraag om een verblijfsvergunning voor verblijf als kennismigrant.	T	C	4.4			
44	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of zijn cliënt voldoet aan andere voorwaarden voor een verblijfsvergunning voor verblijf als kennismigrant dan het looncriterium.	T	C	4.4			
45	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak een aanvrager adviseren over de rechten en plichten die zijn verbonden aan een verblijfsvergunning voor verblijf als kennismigrant.	T	C	4.4			
46	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak een referent adviseren over de plichten die zijn verbonden aan het referentschap voor een kennismigrant.	T	C	4.4			
Dagdeel 5: Procedures en handhaving							
47	De stagiaire kan beschrijven hoe een aanvraag voor een VerblijfsVergunning Regulier, een VerblijfsVergunning Regulier Referent) en een TEV verloopt.	K		5.1			
48	De stagiaire kan benoemen binnen welke tijd een aanvraag daartoe moet worden ingediend om rechtmatig verblijf te verkrijgen of te behouden.	K		5.1 5.6			
49	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke termijnen in acht moeten worden genomen voor het instellen van bezwaar, beroep of hoger beroep of voor het in gebreke stellen bij niet tijdig beslissen.	T	E	5.2 en 5.4			X
50	De stagiaire kan vaststellen welke onderdelen van een beschikking van belang zijn voor de vraag welk(e) rechtsmiddel(len) binnen welke termijn(en) kan (kunnen) worden ingesteld.	T	EC	5,2			
51	De stagiaire kan vaststellen wanneer sprake is van een 'andere handeling' zoals bedoeld in artikel 72v lid 3 Vw 2000 naar de huidige stand in de jurisprudentie	T	EC	5.2			
52	De stagiaire kan vaststellen welke rechtsmiddelen open staan indien geen sprake is van een beschikking of 'andere handeling' zoals bedoeld in artikel 72 lid 3 Vw 2000.	K		5.2			
53	De stagiaire kan in een concrete zaak een bezwaarschrift, beroepschrift, hoger beroepschrift, klaagschrift of verzoek om voorlopige voorziening	T	C	5.2, 5.3 en			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	opstellen.			5.4			
54	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden illustreren welke petitie kunnen worden geformuleerd in een verzoek om voorlopige voorziening in een vreemdelingenzaak.	K		5.3			
55	De stagiaire kan in een concrete reguliere? vreemdelingenzaak vaststellen of in de procedure bewijs door een deskundige moet worden geleverd.	T	EC	5.2			
56	De stagiaire kan beschrijven hoe een procedure verloopt waarbij door de IND of de Inspectie een bestuurlijke boete wordt opgelegd voor overtreding van de Vw of de Wav.	K	EC	5.7			

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Regulier vreemdelingenrecht* is het aan te bevelen om de toetstermen min of meer in de aangegeven volgorde te behandelen.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Regulier vreemdelingenrecht* worden bereikt door middel van klassikale instructie in combinatie met zelfstudie of e-learning. Dagdeel 1 zal worden aangeboden dmv e-learning in de digitale leeromgeving. ter voorbereiding op de cursusdagen en de toets maken de stagiaires twee huiswerkopdrachten waarin zij vragen moeten beantwoorden die zijn gebaseerd op een casus. Deze huiswerkopdrachten worden op de cursusdagen besproken.

LEERMIDDELEN

Bij de ontwikkeling van het vak *Regulier vreemdelingenrecht* kunnen de volgende leermiddelen worden ingezet:

- www.migratierecht.nl.
- www.migratieweb.nl.
- Pocketeditie Nationaal vreemdelingenrecht (meest actuele).
- Pocketeditie Internationaal vreemdelingenrecht (meest actuele).
- Pocketeditie Vreemdelingencirculaire 2000 (meest actuele).
- Pocketeditie Handleiding bij de Rijkswet op het Nederlanderschap (meest actuele).

TOETSVORMEN

Het vak *Regulier Vreemdelingenrecht* kan worden afgerond met een casustoets en/of een rollenspel, waarbij de stagiaire in de rol van rechtshulpverlener met een vreemdeling in gesprek is in (één van) de volgende twee settingen:

- een setting 'eerste gesprek gezinsmigratie';
- een adviesgesprek over het bezwaar tegen een beschikking.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Regulier vreemdelingenrecht* is het belangrijk met de volgende punten rekening te houden:

- Het is wenselijk dat het vak *Regulier vreemdelingenrecht* aan het begin van leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten wordt aangeboden, zodat de stagiaires de in dit vak opgedane kennis en ervaringen in de praktijk kunnen toepassen en in verband met de noodzaak voor kantoren met een toevoegingspraktijk de stagiaire zo spoedig mogelijk te kunnen laten voldoen aan de inschrijvingsvoorwaarden.
- De onderwerpen en de toetstermen die horen bij het eerste dagdeel van *Regulier vreemdelingenrecht* komen exact overeen met de onderwerpen en toetstermen van het eerste dagdeel van het keuzevak *Asiel- en vluchtelingenrecht*. Er zou voor gekozen kunnen worden deze dagdelen gezamenlijk aan te bieden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Regulier vreemdelingenrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).

Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEKAK BESTUURSRECHT: ASIEL- EN VLUCHTELINGENRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* maakt deel uit van de leerlijn Bestuursrecht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met zes dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten. Laatstelijk gewijzigd bij besluit van de algemene raad op 29 juni 2015.

DOELGROEP

Het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Bestuursrecht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* komen de volgende onderwerpen aan bod:

Dagdeel 1: Bronnen/regelgeving/instanties/Rol en taakopvatting advocaat

- 1.1 Nationale bronnen/regelgeving:
 - Vreemdelingenwet (Vw);
 - Vreemdelingenbesluit (Vb);
 - Voorschrift Vreemdelingen (VV);
 - Vreemdelingencirculaire (Vc);
 - Werkinstructies;
 - Ambtsberichten;
 - Migratieweb;
 - Migratierecht
- 1.2 Internationale bronnen/regelgeving:
 - Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM);
 - Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU);
 - EU-Handvest;
 - Verordeningen en Richtlijnen;
 - Vluchtelingenverdrag;
 - Bilaterale verdragen.
- 1.3 Instanties:
 - Vreemdelingen Dienst (VD);
 - Immigratie- en Naturalisatie Dienst (IND);
 - Ministerie van Buitenlandse Zaken (MinBuZa);
 - Dienst Terugkeer & Vertrek (DT&V);
 - Bureau Medische Advisering (BMA);
 - Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ);
 - Vreemdelingenkamer sectie Vreemdelingenrecht van de Haagse rechtbank (Vreemdelingenkamer Rb);
 - Vreemdelingenkamer Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS);
 - Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ EU);
 - Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM);
 - Relevante VN-Comités;
 - Raad voor Rechtsbijstand (RvR);

- Tolken en vertalers;
 - Werkgroep Rechtsbijstand in Vluchtelingen zaken (WRV) van Vluchtelingenwerk (Forum).
- 1.4 Rol en taakopvatting advocaat in reguliere vreemdelingen zaken. Minimumeisen. Tegenstrijdige belangen; optreden voor minderjarigen
- 1.5 Gefinancierde rechtshulp

Dagdeel 2: Asiel materieel

- 2.1 Vluchtelingendefinitie en non-refoulement (Vluchtelingenverdrag en Kwalificatierichtlijn, artikel 29 lid 1 sub a Vw)
- 2.2 Artikel 3 EVRM en artikel 15 Kwalificatierichtlijn (Richtlijn 2011/95), artikel 29 lid 1 sub b Vw
- 2.3 Vestigingsalternatieven (Dublin en interstatelijk vertrouwen, veilig herkomstland, veilig derde land, Aznar protocol, binnenlands vestigingsalternatief)
- 2.4 Categoriele bescherming, besluit- en vertrek moratorium

Dagdeel 3: Speciale groepen en rechtspositie asielgerechtigden

- 3.1 Verblijf op medische gronden en trauma's
- 3.2 Alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv's)
- 3.3 Gezinsleden van vluchtelingen (Gezinsherenigingsrichtlijn –Richtlijn 2003/86- en Nederlands recht)
- 3.4 Slachtoffers en getuigen mensenhandel (B9 regeling)
- 3.5 Materiële rechtspositie na toelating (Kwalificatierichtlijn en Nederlands recht)
- 3.6 Intrekking, niet verlenging (Kwalificatierichtlijn, Gezinsherenigingsrichtlijn en Nederlands recht)

Dagdeel 4: Verzamelen van feiten

- 4.1 Bewijs en onderzoek (art. 4 Kwalificatierichtlijn, documentenonderzoek, ambtsberichten)
- 4.2 Toepassing artikel 31 lid 2 onder f Vreemdelingenwet 2000 Vw, toets van de positieve overtuigingskracht (POK toets)
- 4.3 Ongeloofwaardigheden en tegenstrijdigheden
- 4.4 Advisering (medisch advies, taalanalyse, ander deskundigenadvies, Istanbul Protocol)
- 4.5 Leeftijdsonderzoek
- 4.6 Verhaalanalyse, ook bij getraumatiseerden of asielzoekers met angsten
- 4.7 Interculturele aspecten bij verhaalanalyse

Dagdeel 5: Aanvraagprocedure

- 5.1 Asielverzoek, rechtmatig verblijf, (Procedurerichtlijn)
- 5.2 Opvang (Opvangrichtlijn, Regeling Verstrekkingen Asielzoekers - RvA)
- 5.3 Algemene Asielprocedure en Verlengde Asielprocedure: termijnen en werkwijze (Procedurerichtlijn)
- 5.4 Dublin claim: termijnen en criteria artikel 3 lid 2 Dublin Verordening
- 5.5 Grensprocedure, inclusief detentie (Procedurerichtlijn, Opvangrichtlijn, Schengengrenscore)
- 5.6 Herhaalde aanvraag en Nova (Procedurerichtlijn)

Dagdeel 6: Beroepsprocedure en procederen in Europa (art. 13 EVRM, art 47 Handvest, art 39 Procedurerichtlijn, Vw en Algemene wet bestuursrecht Awb)

- 6.1 Meeromvattende beschikking, vertrektermijn
- 6.2 Beroep en hoger beroep (effectief rechtsmiddel)
- 6.3 Omvang rechterlijke toets, artikel 83 Vw, en rechterlijke toets nieuwe feiten en/of omstandigheden in de zin van artikel 4:6 Awb nova
- 6.4 Beroepschrift (nadere) gronden en optreden ter zitting
- 6.5 Verzoek om een voorlopige voorziening(vovo)/schorsende werking; spoedeisend belang, petitum
- 6.6 Tweede en volgende verzoek: welke afwijkende normen, termijnen, schorsende werking
- 6.7 Procedure bij intrekking status
- 6.8 Procederen bij EHRM, Hof van Justitie van de EU HvJ EU (en klachten bij Europese Commissie in verband met inbreukprocedure) en bij VN-Comité's

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* willen deelnemen, moeten de *Major Bestuursrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
Dagdeel 1: Bronnen/regelgeving/instanties/ rol en taakopvatting advocaat							
1	De stagiaire kan de status van de verschillende lagen van migratieregelgeving (nationaal, Europees en internationaal) beschrijven.	K		1.1 en 1.2		Dit dagdeel overlapt met het eerste dagdeel van het keuzevak <i>Regulier vreemdelingenrecht</i>	
2	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen welke regelgeving voor het beoordelen en behandelen relevant is.	T	E	1.1 en 1.2			
3	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak bepalen waar de relevante Europese en nationale jurisprudentie kan worden gevonden.	T	E	1.1, 1.2 en 1.3			
4	De stagiaire kan beschrijven wat de status is van een richtlijn die niet is geïmplementeerd of die is geïmplementeerd nadat de implementatietermijn is verstreken.	K		1.2			
5	De stagiaire kan de verschillen benoemen tussen de bescherming die het Handvest voor de Grondrechten en de EU richtlijnen op het gebied van asiel en migratie bieden en die het EVRM biedt.	K		1.2 en 1.3			
6	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak in iedere fase van de procedure vaststellen met welke instantie hij contact moet opnemen voor overleg of het verkrijgen van informatie.	T	E	1.3			
7	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak de relevante regelgeving, werkinstructies, jurisprudentie en websites opzoeken.	T	EC	1.1, 1.2 en 1.3			
8	De stagiaire kan rapporten, beslissingen en lopende onderzoeken van de Ombudsman en de Kinderombudsman gebruiken bij het formuleren van standpunten.	T	EC	1.3			
9	De stagiaire kan benoemen welke rol Bureau Medische Advisering heeft in een vreemdelingenzaak.	K		1.3			
10	De stagiaire kan benoemen welke rechten en plichten hij heeft als gemachtigde van een vreemdeling in een aanvraagprocedure, een bezwaarschriftprocedure, en een (hoger) beroepsprocedure.	K		1.4			
11	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of sprake is van een tegenstrijdig belang tussen de aanvrager en de referent.	T	EC	1.4			X
12	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak	T	EC	1.4			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	waarin sprake is van een tegenstrijdig belang tussen de aanvrager en de referent terugtrekken conform de gedragsregels.					Dit dagdeel overlapt met het eerste dagdeel van het keuzevak <i>Regulier vreemdelingenrecht</i>	
13	De stagiaire kan benoemen in welke gevallen en onder welke omstandigheden hij in een concrete vreemdelingenzaak kan optreden namens een minderjarige cliënt.	K		1.4			
14	De stagiaire kan benoemen aan welke inschrijvingsvoorwaarden hij moet voldoen om gefinancierde rechtsbijstand te mogen verlenen in een reguliere vreemdelingenzaak.	K		1.5			
15	De stagiaire kan benoemen in welke gevallen voor advies en begeleiding van een aanvraag om een verblijfsvergunning gefinancierde rechtsbijstand kan worden verleend.	K	E	1.5			
16	De stagiaire kan benoemen in welke gevallen voor een procedure in een vreemdelingenzaak gefinancierde rechtsbijstand kan worden verleend.	K		1.5			
Dagdeel 2: Asiel Materieel							
17	De stagiaire kan benoemen wat de minimumnormen zijn voor rechtsbijstandsverlening in asielzaken.	K		1.5			
18	De stagiaire kan in een asielzaak bepalen wat de relevante Europese en nationale jurisprudentie is.	T	E	1.2, 2.1, 2.2, 2.3 en 4.1			
19	De stagiaire kan beoordelen of een asielzoeker een vluchteling is in de zin van het Vluchtelingenverdrag, in aanmerking komt voor bescherming op grond van artikel 3 EVRM, de Kwalificatierichtlijn of op grond van de Vreemdelingenwet.	T	EC	2.1, 2.2 en 2.3			
20	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke bescherming de asielzoeker aan de refoulementverboden kan ontleen.	T	EC	2.1, 2.2 en 2.3			
21	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen op welke bepaling (artikel 33 Vluchtelingenverdrag of artikel 3 EVRM) hij het best een beroep kan doen.	T	C	1.2, 2.1 en 2.2			
22	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke mate van individualisering van de vervolging van de asielzoeker zal worden geëist en zijn pleitnota daarop aanpassen (met gebruikmaking van jurisprudentie van het EHRM, het HvJ EU en de ABRvS en het beleid zoals neergelegd in de Vc).	T	C	2.1, 2.2 en 4.1			
23	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een asielzoeker een refugie sur place is.	T	EC	2.1, 2.2 en 2.3			
24	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen: - of een asielzoeker afkomstig is uit een veilig land van herkomst; - of er een veilig derde land of binnenlands vluchtalternatief voor de asielzoeker is; - welke mogelijkheden en argumenten de asielzoeker heeft om te reageren als een van deze drie alternatieven hem wordt tegengeworpen.	T	C	2.3			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
25	De stagiaire kan in een concrete asielzaak verweer voeren indien een <i>cessation of exclusion clause</i> wordt tegengeworpen.	T	C	2.1, en 2.2			
Dagdeel 3: Speciale groepen en rechtspositie asielgerechtigden							
26	De stagiaire kan de regels met betrekking tot toelating, voogdij en opvang voor minderjarige alleenstaande vreemdelingen (amv) benoemen.	K		1.3 en 3.2			
27	De stagiaire kan in een concrete asielzaak vaststellen of sprake is of zou kunnen zijn van een trauma, daarbij rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	C	3.1 en 4.6			X
28	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak met getraumatiseerde asielzoekers de relevante (inter)nationale procedurele bepalingen en jurisprudentie met betrekking tot waarborgen toepassen.	T	EC	1.2, 3.1, 4.4 en 4.6			
29	De stagiaire kan de inhoud beschrijven van de B9 regeling voor slachtoffers en getuigen van mensenhandel en van de desbetreffende EU richtlijn.	K		1.2 en 3.4			
30	De stagiaire kan de procedurele bepalingen voor zieke asielzoekers benoemen en in een concrete zaak met een zieke asielzoeker op het juiste moment de juiste instantie inschakelen.	T	E	1.3, 3.1 en 4.6			X
31	De stagiaire kan in een concrete asielzaak beoordelen of een beroep kan worden gedaan op de mogelijkheden voor verblijf op medische gronden en uitstel van vertrek in verband met de gezondheidssituatie.	T	EC	3.1			
32	De stagiaire kan in een concrete asielzaak de procedure voor gezinshereniging toepassen.	T	EC	1.2, 3.3			
34	De stagiaire kan in een concrete asielzaak een beroep doen op de internationaalrechtelijke en Europese normen met betrekking tot gezinshereniging voor vluchtelingen, inclusief jurisprudentie.	T	C	1.2 en 3.3			
35	De stagiaire kan de criteria voor intrekking van de verblijfsvergunning benoemen, en kan mede op basis van de relevante landeninformatie en internationale en Europese waarborgen het voornemen of besluit tot intrekking in een concrete asielzaak onderbouwen in een zienswijze of beroep.	T	C	3.6, 5.3 en 6.4			
36	De stagiaire kan de voorwaarden voor een vergunning voor onbepaalde tijd asiel benoemen, alsmede de regels en voorwaarden van de Richtlijn Langdurig Ingezetenen (2011/51/EU).	K		1.1, 1.2 en 3.5			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
Dagdeel 4: Verzamelen van feiten							
37	De stagiaire kan in een concrete asielzaak verweer voeren indien het vluchtrelaas van de asielzoeker door de IND niet geloofwaardig wordt geacht.	T	C	4.2, 4.3 en 4.4			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
38	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak vaststellen of een leeftijdsonderzoek juist is uitgevoerd, en zo nodig een contra-expertise laten uitvoeren.	T	E	3.2 en 4.5			
39	De stagiaire kan in korte tijd het vluchtverhaal en de reisroute van een asielzoeker boven tafel krijgen, ook van getraumatiseerde of angstige asielzoekers (eventueel met gebruik van een tolk), rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	C	2.1, 2.2, 4.6 en 4.7		Regulier vreemdelingenrecht (wat betreft aspect taal/cultuur)	X
40	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak vaststellen of er signalen zijn die (kunnen) duiden op mensenhandel, rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	EC	4.6 en 4.7		Regulier vreemdelingenrecht (wat betreft aspect taal/cultuur)	X
41	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke bewijsmiddelen de asielzoeker kan aanleveren en welke aanvullende onderzoeken eventueel nuttig zijn (medisch onderzoek, individueel ambtsbericht, taalanalyse).	T	EC	4.1 en 4.4			
42	De stagiaire kan in een concrete zaak naar aanleiding van een nader gehoor met een asielzoeker beoordelen of het noodzakelijk is aanvullingen of wijzigingen in te brengen voor het verslag van het nader gehoor.	T	EC	4.1, 4.2 en 4.3			
43	De stagiaire kan het belang van bewijs en de consequenties van toepassing van artikel 31 lid 2 sub f Vw beschrijven, en kan in een concrete zaak de asielzoeker ondersteunen bij het verkrijgen en verifiëren van bewijs en het tegenwerpen van het ontbreken daarvan.	T	EC	4.1, 4.2 en 4.3			
44	De stagiaire kan in een concrete zaak een nader gehoor met de asielzoeker analyseren en uitleggen, rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	EC	2.1, 2.2 en 4.6		Regulier vreemdelingenrecht (wat betreft aspect taal/cultuur)	X
Dagdeel 5: Aanvraagprocedure							
45	De stagiaire kan in een concrete asielzaak verweer voeren indien een Dublin claim is gelegd.	T	C	5.4			
46	De stagiaire kan in een concrete zaak de criteria voor gezinshereniging voor Dublin claimanten toepassen.	T	EC	5.4			
47	De stagiaire kan in een concrete zaak bepleiten waarom toepassing van de grensprocedure en detentie niet is toegestaan.	T	C	5.5			
48	De stagiaire kan in eigen woorden de asielprocedure aan de asielzoeker uitleggen.	T	E	5.1 en 5.3			
49	De stagiaire kan de asielzoeker voorbereiden door het vluchtverhaal te analyseren op ongeloofwaardigheden en tegenstrijdigheden, rekening houdend met de culturele achtergrond en de taal van de cliënt.	T	C	4.6 en 4.7		Regulier vreemdelingenrecht (wat betreft aspect taal/cultuur)	X
50	De stagiaire kan in een individuele asielzaak een zienswijze schrijven.	T	C	5.3			
51	De stagiaire kan de (inter)nationale normen en jurisprudentie ten aanzien van bewijslast en onderzoeksplicht in een concrete zaak benutten.	T	C	4.1 en 4.3			
52	De stagiaire kan in een concrete zaak bepleiten dat een asielverzoek niet in de AA-procedure kan worden	T	EC	4.1 en			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	beoordeeld omdat nader onderzoek nodig is.			5.3			
53	De stagiaire kan in een concrete zaak bepleiten waarom de Algemene Asielprocedure verlengd moet worden met 14 dagen of juist niet.	T	EC	5.3			
54	De stagiaire kan de implicaties van het indienen van een herhaalde aanvraag beoordelen en uitleggen aan de cliënt.	T	C	5.6			
55	De stagiaire kan bij een concrete herhaalde aanvraag onderbouwen dat er sprake is van nova of bijzondere omstandigheden die een inhoudelijke behandeling rechtvaardigen.	T	C	5.6			
Dagdeel 6: Beroepsprocedure en herhaalde aanvragen							
56	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen of er sprake is van rechtmatig verblijf en welke stappen gezet moeten worden om rechtmatig verblijf te behouden of verkrijgen.	T	E	5.1 en 6.1			
57	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke termijnen in acht moeten worden genomen voor het instellen van beroep of hoger beroep of voor het in gebreke stellen bij niet tijdig beslissen.	T	E	6.2			
58	De stagiaire kan benoemen welke onderdelen van een beschikking van belang zijn voor de vraag welk(e) rechtsmiddel(len) kan (kunnen) worden ingesteld.	K		6.1, 6.2 en 6.5			
59	De stagiaire kan beschrijven wanneer sprake is van een 'andere handeling' zoals bedoeld in artikel 72v lid 3 Vw 2000.	K		6.2			
60	De stagiaire kan benoemen welke rechtsmiddelen open staan indien geen sprake is van een beschikking of 'andere handeling' zoals bedoeld in artikel 72 lid 3 Vw 2000.	K		1.3 en 6.2			
61	De stagiaire kan in een concrete zaak een beroepschrift, hoger beroepschrift, klaagschrift of verzoek om voorlopige voorziening opstellen.	T	C	6.2, 6.4 en 6.5			
62	De stagiaire kan benoemen welke kosten in welke fase van de procedure dienen te worden verhaald.	K		6.2			
63	De stagiaire kan in een concrete asielzaak beoordelen of in de procedure bewijs door een deskundige moet worden geleverd.	T	EC	4.4, 6.2 en 6.3			
64	De stagiaire kan de (inter)nationale normen over de omvang van de rechterlijke toets toepassen in een beroep- of klaagschrift.	T	EC	6.4			
65	De stagiaire kan een klacht indienen bij het EHRM en een verzoek schrijven voor een <i>interim measure</i> bij het EHRM.	T	C	1.3 1.4 en 6.8			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
66	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen	T	EC	6.1,			X

	wanneer een asielzoeker daadwerkelijk met uitzetting wordt bedreigd en stappen ondernemen om uitzetting te voorkomen.			6.2, 6.4, 6.6 en 6.7			
67	De stagiaire kan in een concrete zaak de procedures bij VN-comités toepassen.	T	EC	1.3 en 6.8			
68	De stagiaire kan in een concrete beroepszaak bepleiten waarom een novum door de rechter inhoudelijk getoetst dient te worden	T		6.3			
69	De stagiaire kan de regels benoemen voor een <i>second opinion</i> in verband met twijfel van de advocaat over een zaak of twijfel van een cliënt over de advocaat.	K		1.4 en 1.5			
70	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van <i>Asiel- en vluchtelingenrecht</i> en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* is het aan te bevelen om de toetstermen min of meer in de aangegeven volgorde te behandelen.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie in combinatie met zelfstudie of e-learning. E-learning is wellicht geschikt voor toetstermen op kennisniveau en toepassingstoetstermen die te maken hebben met het zelf opzoeken van informatie. Voor de voorbereidingstijd kan ook gedacht worden aan het opgeven van casusposities die voor de cursusdag moeten worden voorbereid (bijvoorbeeld door argumenten tegen een verweer te formuleren) en op de cursusdag worden besproken. Aan te bevelen is het gebruik van een geanonimiseerd afgesloten dossier, op basis waarvan elke stap in de procedure kan worden geoefend. Tijdens de contactmomenten kan ook gewerkt worden met een rollenspel, zeker voor de toetstermen waarin een beroep gedaan wordt op de competenties van de stagiaires om rekening te houden de culturele achtergrond en de taal van de cliënt. Het best kunnen deze vaardigheden aangeleerd worden door een rollenspel met een acteur te voeren.

LEERMIDDELEN

Bij de ontwikkeling van het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* kunnen de volgende leermiddelen worden ingezet:

- www.migratierecht.nl;
- www.migratieweb.nl;
- www.vluchtweb.nl;
- Verdragen en Richtlijnen, UNHCR Handbook;
- W.J. van Bennekom en J.H. van der Winden, *Asielrecht*, Boom Juridische uitgevers, 2011;
- N. Doornbos e.a., *Bij de hand in asielzaken (Best Practice Guide Asiel)*, (gratis downloaden op <http://www.rvr.org/binaries/rbv-downloads/asiel/guide-asiel-binnen.pdf>);
- C. Grütters en K. Zwaan (red.), *Migratierecht* tweede druk, Boom Basics, Boom Juridische uitgevers 2012;
- C.A. Groenendijk (red.), *Commentaar Europees Migratierecht*, SDU, 2013;
- H. Groeneweg, J. van der Winden e.a., *Commentaar Vw 2000*, SDU, editie 2012;
- K. Reid, *A practitioner's guide to the European Convention of Human Rights*, januari 2011;

- *Handbook on European Law relating to Asylum, Borders and Immigration*, Fundamental Rights Agency and Council of Europe 2013, isbn nr. 978-92-871-9969-0 (vrij te downloaden van www.coe.int);
- Pocketeditie Nationaal vreemdelingenrecht (meest actuele);
- Pocketeditie Internationaal vreemdelingenrecht (meest actuele);
- Pocketeditie Vreemdelingen-circulaire 2000 (meest actuele);
- Pocketeditie Handleiding bij de Rijkswet op het Nederlanderschap (meest actuele);

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* kan worden afgerond met een casustoets (een schriftelijke analyse van de toepasselijke beschermingsgronden in een individueel dossier) en/of een rollenspel, waarbij de stagiaire in de rol van rechtshulpverlener met een vreemdeling in gesprek is in (één van) de volgende drie settingen:

- een setting 'eerste gesprek asiel';
- een bespreking nader gehoor;
- een adviesgesprek over het beroep tegen een beschikking.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* is het belangrijk met de volgende punten rekening te houden:

- Het is wenselijk dat het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* bij voorkeur aan het begin van leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten wordt aangeboden, zodat de stagiaires de in dit vak opgedane kennis en vaardigheden in de praktijk kunnen toepassen. De onderwerpen en de toetstermen die horen bij het eerste dagdeel van *Regulier vreemdelingenrecht* komen exact overeen met de onderwerpen en toetstermen van het eerste dagdeel van het keuzevak *Asiel- en vluchtelingenrecht*. Er zou voor gekozen kunnen worden deze dagdelen gezamenlijk aan te bieden. Voor het overige kunnen ze afzonderlijk van elkaar gevolgd worden.
- Het kleine keuzevak *Toezicht, bewaring en terugkeer* kan pas worden gevolgd als de stagiaire het keuzevak *Regulier vreemdelingenrecht* of *Asiel- en vluchtelingenrecht* heeft gevolgd.

STUDIEBELASTING

Het vak *Asiel- en vluchtelingenrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 48 klokuren (16 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 18 klokuren (6 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK BESTUURSRECHT: SOCIALEZEKERHEIDSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Socialezekerheidsrecht* maakt deel uit van de leerlijn Bestuursrecht. Het is een 'groot' keuzevak (een keuzevak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten. Geactualiseerd per 1 januari 2015.

DOELGROEP

Het vak *Socialezekerheidsrecht* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Bestuursrecht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

De sociale zekerheid omvat een groot aantal verschillende (wettelijke) regelingen, uitgevoerd door verschillende uitvoeringsorganen, die inkomensbescherming bieden tegen sociale risico's en armoede. In het vak *Socialezekerheidsrecht* wordt ingegaan op de voor de praktijk van de stagiaire belangrijkste wettelijke regelingen. Daarbij wordt, waar nodig, tevens aandacht besteed aan het arbeidsrecht, aangezien dat raakvlakken heeft met het socialezekerheidsrecht, en het keuzevak *Arbeidsrecht* niet toegankelijk is voor stagiaires die de leerlijn Bestuursrecht volgen.

In het vak *Socialezekerheidsrecht* zullen eerst de werknemersverzekeringen die bescherming bieden tegen werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid behandeld worden. Daarna komen de belangrijkste sociale voorzieningen op de terreinen bestaansminimum en gezondheid aan bod. Tot slot wordt aandacht besteed aan de internationale aspecten van het stelsel van de sociale zekerheid.

Dagdeel 1: Werkloosheidswet (WW)

- 1.1 Wie is verzekerd?;
- 1.2 Ontstaan van het recht: werkloos, beschikbaar, referte-eis, uitsluitingsgronden;
- 1.3 De relatie tussen ontslag en aanvang werkloosheid: fictieve opzegtermijn;
- 1.4 Eindigen en herleven;
- 1.5 Duur en omvang;
- 1.6 Verwijtbare werkloosheid en sancties: ontslag krijgen en het recht op WW;
- 1.7 Sollicitatieverplichtingen en re-integratieregelingen binnen de WW;
- 1.8 Casus.

Dagdeel 2: Ziekte en loondoorbetaling

- 2.1 Loondoorbetaling op grond van BW: 7:629 BW: voorwaarden, hoogte, uitsluitings- en weigeringsgronden;
- 2.2 Passende arbeid;
- 2.3 Arbeidsrechtelijke aspecten van re-integratie Wet Verbetering Poortwachter (WVP);
- 2.4 Hernieuwde uitval na re-integratie;
- 2.5 Procesrechtelijke aspecten bij geschillen (629 en WVP);
- 2.6 Relatie tot Ziektewet (ZW) (vangnetregelingen, no-riskpolis);
- 2.7 Relatie tot WW;
- 2.8 Relatie tot Wet werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) (loonsanctie, verhaalsanctie).

Dagdeel 3: Arbeidsongeschiktheid

- 3.1 Ontstaan van het recht op een arbeidsongeschiktheidsuitkering: wachttijd, voorwaarden, uitsluitingsgronden;

- 3.2 Arbeidsongeschiktheidsbegrip: verlies van verdien capaciteit, maatmaninkomen, berekening arbeidsongeschiktheidspercentage;
- 3.3 Verzekeringsgeneeskundige rapportage en het belang van opvragen medische informatie;
- 3.4 Schattingsmethodiek: Schattingsbesluit en Claim Beoordeling en Borgingssysteem (CBBS);
- 3.5 Eindigen, herleven van de arbeidsongeschiktheidsuitkering en Amberbeoordeling;
- 3.6 Structuur WIA: verschillen regeling Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA) en Inkomensvoorziening Volledig en duurzaam Arbeidsongeschikten (IVA);
- 3.7 WIA ten opzichte van Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) en Wet Werk en Arbeidsomstandigheden (Wet Wajong);
- 3.8 Casus met aandacht voor de aanpak van een arbeidsongeschiktheidsdossier (medisch en arbeidskundig).

Dagdeel 4: Bestaansminimum en gezondheid

- 4.1 Aanvraag en voorwaarden voor het ontstaan van het recht op een uitkering in het kader van de Wet Werk en Bijstand (Participatiewet): middelentoets, vermogenstoets, voorliggende voorzieningen en uitsluitingsgronden;
- 4.2 Hoogte Participatiewet-uitkering, bijstand om niet en leenbijstand;
- 4.3 Verplichtingen die aan de Participatiewet-uitkering zijn verbonden;
- 4.4 Sancties: intrekking, herziening, terugvordering, verhaal en bestuurlijke boete;
- 4.5 Gemeentelijke verordeningen met betrekking tot handhaving en re-integratie;
- 4.6 Bijzondere bijstand en langdurigheidstoelage;
- 4.7 Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo): gebruikelijke zorg en afbakening ten opzichte van Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) en Zorgverzekeringswet (Zvw);
- 4.8 Voorzieningen in het kader van de Wmo;
- 4.9 Compensatieplicht in de Wmo;
- 4.10 Casus met aandacht voor overtreding inlichtingenverplichting en sancties daarop.

Dagdeel 5: Europees en internationaal recht/procesrechtelijke aspecten van socialezekerheidszaken

- 5.1 Situaties waarin coördinatierecht van toepassing kan zijn;
- 5.2 Beginselen van coördinatierecht;
- 5.3 Werkloosheidsregelingen in grensoverschrijdende situaties;
- 5.4 Socialezekerheidsrechtelijke situaties waarin het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) van toepassing kan zijn: eerlijk proces, eerlijke bewijsgaring, redelijke termijn;
- 5.5 Op basis van een procesdossier (in beginsel een nationale casus) voeren de cursisten een proces voor een rechtbank, waarbij ze feedback krijgen van ervaren praktijkmensen.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Socialezekerheidsrecht* willen deelnemen, moeten de *Major Bestuursrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Socialezekerheidsrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Socialezekerheidsrecht* zijn de onderstaande toetstermen opgesteld. In de kolom *Overlap* wordt hier en daar het vak *Arbeidsrecht* genoemd. Hoewel met dit vak dus soms overlap bestaat, kunnen de stagiaires die het vak *Socialezekerheidsrecht* kiezen, niet het ook het vak *Arbeidsrecht* kiezen.

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan in een concrete zaak op grond van wetgeving en jurisprudentie vaststellen of een persoon verzekerd is of niet.	T	C	1.1		
2	De stagiaire kan de criteria voor toepasselijkheid van de WW-verzekering op basis van respectievelijk artikel 3, 4 en 5 van de werknemersverzekeringen benoemen.	K		1.1		
3	De stagiaire kan het verschil tussen de juridische gevolgen van respectievelijk het voldoen aan ontstaansvoorwaarden en weigeringsgronden illustreren aan de hand van voorbeelden.	B		1.2		
4	De stagiaire kan de WW-regelgeving met betrekking tot arbeidsurenverlies, beschikbaarheid en de referte-eis samenvatten aan de hand van een door hem/haar te maken schema.	B		1.2		
5	De stagiaire kan in een concrete WW-zaak vaststellen of sprake is van arbeidsurenverlies.	T	C	1.2		
6	De stagiaire kan aan de hand van de jurisprudentie over beschikbaarheid tijdens de WW in een concrete zaak vaststellen of aan de beschikbaarheidseis voldaan is.	T	C	1.2		
7	De stagiaire kan benoemen welke feiten van belang zijn om te voldoen aan de referte-eis van de WW.	K		1.2		
8	De stagiaire kan in een concrete zaak met behulp van het wetboek vaststellen of de uitsluitingsgronden van de WW van toepassing zijn en kan de gevolgen van het intreden ervan beschrijven.	T	C	1.2		
9	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de feiten zodanig zijn dat volgens wet en jurisprudentie het recht op WW-uitkering is ontstaan.	T	C	1.1 en 1.2	Arbeidsrecht	
10	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of het recht op WW-uitkering eindigt en herleeft.	T	C	1.4		
11	De stagiaire kan in een concrete zaak waarin een werknemer een vaststellingsovereenkomst heeft gesloten of zijn arbeidsovereenkomst ontbonden is, aan de hand van de wet en de jurisprudentie vaststellen wanneer het recht op WW-uitkering ontstaat.	T	C	1.3	Arbeidsrecht	
12	De stagiaire kan met behulp van het wetboek in een concrete zaak berekenen hoe lang een werknemer recht op WW-uitkering heeft.	T	EC	1.5		
13	De stagiaire kan in een concrete zaak aan werkgever en/of werknemer een advies formuleren hoe te voorkomen dat de werknemer als verwijtbaar werkloos wordt aangemerkt.	T	C	1.6	Arbeidsrecht	
14	De stagiaire kan in een concrete zaak aan een werknemer	T	C	1.6	Arbeidsrecht	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
	adviseren of ontslagname kan leiden tot het aannemen van verwijtbare werkloosheid.					
15	De stagiaire kan een werknemer adviseren, in het licht van wet, jurisprudentie en beleidsregels, over het gedrag dat hij moet ontplooiën om te voldoen aan de werkbereidheids- en sollicitatie-eisen van de WW.	T	C	1.7		
16	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een bepaalde sanctie in overeenstemming is met wet, jurisprudentie en beleid.	T	C	1.6 en 1.7		
17	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen waarom een werknemer wel of niet recht heeft op loondoorbetaling bij ziekte ingevolge art. 7:629 BW.	T	C	2.1	<i>Arbeidsrecht</i>	
18	De stagiaire kan beschrijven in welke situaties de werkgever mag weigeren het loon bij ziekte door te betalen.	K		2.1	<i>Arbeidsrecht</i>	
19	De stagiaire kan in een concrete zaak, op basis van jurisprudentie en literatuur, vaststellen of aan een zieke werknemer aangeboden arbeid passend is of niet.	T	C	2.2	<i>Arbeidsrecht</i>	
20	De stagiaire kan in een concrete zaak voor een werkgever en/of werknemer een advies formuleren over de te ondernemen re-integratie-inspanningen bij ziekte van een werknemer met het oog op een succesvolle re-integratie.	T	C	2.3	<i>Arbeidsrecht</i>	
21	De stagiaire kan in een concrete zaak voor de werkgever en/of werknemer een advies formuleren over financiële en proces-risico's zowel tijdens de ziekteperiode als erna als de werkgever en/of de werknemer tekort schieten in de verplichtingen ingevolge de WVP.	T	EC	2.3	<i>Arbeidsrecht</i>	
22	De stagiaire kan de literatuur en jurisprudentie benoemen over de problematiek van hernieuwde uitval na re-integratie (en 104 weken ziekte).	K		2.4		
23	De stagiaire kan in het wetboek opzoeken voor welke categorieën werknemers de werkgever een no-riskpolis heeft.	T	-	2.6		
24	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen op welke uitkering een WW-er recht heeft als hij/zij ziek wordt.	T	C	2.6 en 2.7		
25	De stagiaire kan op een begrijpelijke manier aan een cliënt overdragen op welke wijze de mate van arbeidsongeschiktheid wordt vastgesteld.	T	EC	3.2		
26	De stagiaire kan in een concrete zaak van een (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte vaststellen of de Wet WIA, de WAO of de Wet Wajong van toepassing is.	T	EC	3.7		
27	De stagiaire kan in een concrete zaak van een (gedeeltelijk)	T	C	3.1		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
	arbeidsongeschikte vaststellen of er al dan niet sprake is van een Amber-beoordeling.					
28	De stagiaire kan beschrijven hoe de maatman en het maatmanloon worden vastgesteld.	K		3.2		
29	De stagiaire kan uitleggen welke relatie er bestaat tussen de door de verzekeringsarts opgestelde Functionele Mogelijkheden Lijst (FML) en de beperkingen van de uitkeringsgerechtigde.	B		3.3 en 3.8		
30	De stagiaire kan in een concrete zaak van een (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte vaststellen of het noodzakelijk is om nadere medische informatie in te winnen.	T	EC	3.3		
31	De stagiaire kan - aan de hand van het Schattingsbesluit en de jurisprudentie van de Centrale Raad van Beroep - uitleggen hoe de geselecteerde functies geduid en gemotiveerd moeten worden.	B		3.4 en 3.8		
32	De stagiaire kan de verschillen tussen een WGA-uitkering en een IVA-uitkering benoemen.	K		3.6		
33	De stagiaire kan op basis van de eisen die in de wet en de jurisprudentie aan de toekenning van een IVA-uitkering worden gesteld beoordelen of in een concrete zaak recht op uitkering zou kunnen bestaan.	T	C	3.6		
34	De stagiaire kan in het wetboek de verschillen tussen een loongerelateerde-, een loonaanvullings- en een vervolgutkering in het kader van de WGA opzoeken.	T	-	3.6		
35	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte voldoet aan de voorwaarden van de Wet Wajong.	T	C	3.7		
36	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van de middelen- en vermogenstoets vaststellen of iemand in aanmerking komt voor een Participatiewet-uitkering.	T	C	4.1		
37	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke regeling met betrekking tot jongeren in de Participatiewet van toepassing is.	T	C	4.1 en 4.2		
38	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of iemand in aanmerking komt voor een Participatiewet-uitkering dan wel of er een voorliggende voorziening is.	T	C	4.1		
39	De stagiaire kan aan de hand van de wet, het uitvoeringsbesluit en het gemeentelijk beleid in een concrete zaak berekenen hoe hoog de Participatiewet-uitkering van de uitkeringsgerechtigde moet zijn.	T	C	4.2		
40	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van de wet	T	EC	4.1		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
	beoordelen welke gevolgen het hebben van een eigen woning zou kunnen hebben voor het recht op een Participatiewet-uitkering.					
41	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de uitkeringsgerechtigde de verplichtingen verbonden aan de Participatiewet heeft geschonden.	T	C	4.1 en 4.3		
42	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van de wet en de gemeentelijke verordening vaststellen wat de gevolgen zijn van schending van de verplichtingen door een Participatiewet-uitkeringsgerechtigde.	T	C	4.3, 4.4 en 4.5		
43	De stagiaire kan aan de hand van wet en jurisprudentie in een concrete zaak vaststellen of de Participatiewet-inlichtingenverplichting met betrekking tot het voeren van een gezamenlijke huishouding geschonden is.	T	C	4.3 en 4.4		
44	De stagiaire kan aan de hand van wet en jurisprudentie in een concrete zaak vaststellen of de Participatiewet-inlichtingenverplichting met betrekking tot het ontvangen van inkomsten uit arbeid geschonden is.	T	C	4.3 en 4.4		
45	De stagiaire kan op basis van de wet en het gemeentelijk beleid vaststellen of iemand in aanmerking komt voor de langdurigheidstoelage.	T	C	4.6		
46	De stagiaire kan aan de hand van de wet, het gemeentelijk beleid en de jurisprudentie vaststellen of iemand in aanmerking komt voor bijzondere bijstand en zo ja, in welke vorm deze verleend zal worden.	T	C	4.6		
47	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de Wmo, AWBZ of Zvw van toepassing is.	T	EC	4.7		
48	De stagiaire kan benoemen welke uitvoeringsinstanties de Wmo, AWBZ en Zvw uitvoeren.	K		4.7		
49	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van de Wmo en de jurisprudentie vaststellen of er sprake is van 'gebruikelijke zorg'.	T	EC	4.7		
50	De stagiaire kan de voorzieningen die in het kader van de Wmo kunnen worden verkregen in een overzicht samenvatten en is daarbij in staat onderscheid aan te brengen tussen zorg in natura en PGB.	K		4.8		
51	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van de WMO en de jurisprudentie beoordelen of het uitvoeringsorgaan het begrip 'compensatieplicht' juist heeft toegepast.	T	C	4.9		
52	De stagiaire kan in een concrete zaak waarin sprake is van	T	EC	5.1		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
	grensoverschrijdend verkeer vaststellen of het coördinatierecht (EU verordeningen) van toepassing is.					
53	De stagiaire kan in een concrete zaak, waarin sprake is van grensoverschrijdend verkeer, vaststellen wat de gevolgen zijn als het coördinatierecht van toepassing is.	T	EC	5.1 en 5.2		
54	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een werkloos geworden werknemer in een grensoverschrijdende situatie recht heeft op een Nederlandse WW-uitkering of aangewezen is op een buitenlandse WW-uitkering.	T	EC	5.3		
55	De stagiaire kan benoemen onder welke voorwaarden een werknemer een WW-uitkering kan exporteren naar een andere EU-lidstaat.	K		5.3		
56	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van jurisprudentie vaststellen of sprake is van overschrijding van art. 6 EVRM over de redelijke termijn en kan vaststellen wat de gevolgen van overschrijding zijn.	T	C	5.4	<i>Europees bestuursrecht</i>	
57	De stagiaire kan de jurisprudentie over de bewijsvergaring in socialezekerheidszaken samenvatten.	B		5.4	<i>Overheids-aansprakelijkheidsrecht</i>	
58	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van socialezekerheidsrecht, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle		X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Socialezekerheidsrecht* is het aan te bevelen dat de toetstermen in volgorde van bovenstaand schema worden aangeleerd.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Socialezekerheidsrecht* kunnen bereikt worden door middel van zelfstudie, door middel van klassikale instructie en door middel van het uitwerken van casus. Bij de uitwerking door middel van casus kan gedacht worden aan het laten opstellen van een bezwaar- of beroepschrift (door de stagiaire die optreedt voor de belanghebbende) of een verweerschrift (door de stagiaire die optreedt voor het bestuursorgaan) in een concrete procesdossier. Eventueel zouden deze stukken tijdens een 'mondelinge behandeling' door de stagiaire toegelicht moeten worden.

Toetsterm 25 is essentieel en moet in dit vak in ieder geval geoefend worden.

Het is de bedoeling om in de contacttijd vooral de praktijk door middel van casus aan de orde te laten komen. Van de stagiaires wordt verwacht dat zij voorafgaand aan de contacttijd de relevante literatuur bestudeerd hebben.

LEERMIDDELEN

Bij het vak *Socialezekerheidsrecht* kunnen voor de ontwikkelaar en voor de stagiaires de volgende leermiddelen worden ingezet:

- Een selectie uit: F.M. Noordam en S. Klosse, *Socialezekerheidsrecht*, Deventer: Kluwer (meest recente druk).
- P.S. Fluit, *Socialezekerheidswetgeving*, Deventer: Kluwer (meest recente druk)
- Procesdossiers (uit de praktijk).

TOETSVORMEN

Het vak *Socialezekerheidsrecht* kan worden afgerond met een praktijkopdracht en een casustoets. Overwogen kan worden om de stagiaires tijdens de onderwijsperiode als praktijkopdracht een processtuk te laten inleveren. Deze praktijkopdracht maakt onderdeel uit van de beoordeling.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Socialezekerheidsrecht* is het belangrijk met het volgende punt rekening te houden. Er moeten (geanonimiseerde) procesdossiers, betrekking hebbende op de verschillende wettelijke regelingen, beschikbaar gesteld worden aan de stagiaires.

STUDIEBELASTING

Het vak *Socialezekerheidsrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief bestuderen van literatuur, opstellen van processtukken en voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK BESTUURSRECHT: BEWIJSRECHT IN HET BESTUURSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het keuzevak *Bewijsrecht in het bestuursrecht* maakt deel uit van de leerlijn Bestuursrecht. Het is een 'klein' keuzevak (een keuzevak met drie dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het keuzevak *Bewijsrecht in het bestuursrecht* kan alleen worden gekozen door stagiaires die de *Minor Bestuursrecht* of de *Major Bestuursrecht* hebben gevolgd, omdat het vak voortbouwt op de kennis en ervaring die daarin is opgedaan.

OPBOUW/ONDERWERPEN

Het vak *Bewijsrecht in het bestuursrecht* omvat de volgende bouwstenen, waarbij een duidelijk onderscheid gemaakt zou kunnen worden tussen een meer theoretisch gericht gedeelte en een gedeelte gericht op de praktijk:

A. Theorie (bijvoorbeeld 1 dagdeel):

1. Bewijstheorie (wat is bewijzen, waartoe dient bewijzen, waarop is bewijzen gericht);
2. Bewijsbegrippen:
 - a. Bewijsomvang;
 - b. Bewijsmaatstaf;
 - c. Bewijslast (bewijslastverdeling);
 - d. Bewijsrisico;
 - e. Bewijsvoeringslast;
 - f. Vrije bewijsleer.
3. Het feitenonderzoek door het bestuursorgaan (inclusief verschil met andere rechtsgebieden);
4. Bewijsmiddelen;
5. Bewijzen in de bestuursrechtelijke context:
 - a. Bewijsregels:
 - o Bijzondere wetten;
 - o Awb;
 - b. Jurisprudentie.
6. De bestuurlijke besluitvormings- en heroverwegingsfase:
 - a. primair besluit: op aanvraag en ambtshalve;
 - b. besluit op bezwaar.
7. Beroep op de rechter:
 - a. feitenonderzoek, -waardering en -vaststelling door de rechter;
 - b. de rol van getuigen en deskundigen.
8. De Europeesrechtelijke context (EU en EVRM);
9. De Nieuwe zaaksbehandeling.

B. Oefening en praktijk (bijvoorbeeld twee dagdelen):

- Bewijzen in de praktijk

Dit deel kan bestaan uit twee onderdelen:

1. Er zijn bewijsrechtelijk interessante uitspraken die de studenten zouden kunnen gaan 'ontleden' (zoals je vroeger een tekst moest ontleden): welke bewijsrechtelijke concepten worden gebruikt, hoe past de rechter ze toe, wat gebeurt er precies, welke kritiek is mogelijk?
2. Casus (gericht op bewijs). De casus hebben als doel om inzicht te verkrijgen in de vraag hoe zowel in het bestuurlijke besluitvormingsproces als in bestuursrechtelijke procedures de bewijslast over partijen is verdeeld, hoe vervolgens het bewijs wordt geleverd en wat de consequenties zijn indien onvoldoende bewijs wordt geleverd. Stagiaires dienen in staat te zijn op basis van de aangereikte stof zelfstandig bewijsrechtelijke aspecten in een zaak te onderscheiden en te benoemen en ten behoeve van de belangen van de cliënt te bepalen of en zo ja op welke wijze en in welke fase bewijs moet worden geleverd, zowel in een procedure in bij het bestuursorgaan als binnen een gerechtelijke procedure. Dit wordt in de eind- en toetstermen omschreven als 'het bepalen van een bewijsstrategie'.

Voorbeelden van casus (andere zijn mogelijk en wellicht ook wenselijk):

- Je hebt een cliënt die een omgevingsvergunning wil aanvragen. Wat moet je—bewijstechnisch - doen (wat, wanneer, in hoeverre, hoe kom je aan informatie) om in aanmerking te komen voor de vergunning?
- Je hebt een cliënt en die krijgt een boete vanwege overtreding van het rookverbod. Wat dien je daartegen in bewijstechnische zin te ondernemen?
- Je hebt een cliënt in vreemdelingendetentie. Wat dien je voor bewijs te leveren om te zorgen dat hij wordt vrijgelaten?
- De politie heeft telefoontaps gezet, het bewijs is overgedragen aan de sociale dienst. Die gebruikt het, maar de taps waren onrechtmatig. Mag dit bewijs worden gebruikt?

De casus kunnen op heel verschillende terreinen betrekking hebben. Dat moet juist ook, omdat de stagiaires uit heel verschillende achtergronden zullen komen. De bewijsrechtelijke regels zouden - over het algemeen - – steeds moeten kunnen worden teruggekoppeld aan de theoretische basisconcepten ook al zijn het veel verschillende bestuursrechtelijke gebieden. Men kan zich goed voorstellen dat in ieder geval uit een aantal hoofdgebieden casus worden genomen van verschillende aard:

- Een casus die betrekking heeft op een procedure die eindigt bij de Centrale Raad (sociale zekerheid), één die eindigt bij de Afdeling (vreemdelingenrecht/ omgevingsrecht), en één die eindigt bij het CBb (landbouwsubsidies/ mededingingsrecht).
- Een mix van een casus die betrekking heeft op een besluit op aanvraag (fase bestuursorgaan), een ambtshalve besluit (fase bestuursorgaan voorbereiding); op de bezwaarfase; op de fase van beroep bij de rechter; zowel in punitieve en niet-punitieve zaken; zowel complex en minder complexe casus.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Het vak *Bewijsrecht in het bestuursrecht* vormt een klein keuzevak binnen het rechtsgebied Bestuursrecht. Alleen stagiaires die de *Minor Bestuursrecht* of de *Major Bestuursrecht* succesvol hebben afgerond mogen aan dit vak deelnemen. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Na afloop van het vak *Bewijsrecht in het bestuursrecht* moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

1. de stagiaire kan een omschrijving geven van wat wordt verstaan onder 'bewijzen' in het bestuursrecht;
2. de stagiaire onderscheidt bewijsrechtelijke concepten en begrijpt hun inhoud;
3. de stagiaire begrijpt de plaats van het bewijsrecht in de bestuursrechtelijke context, zoals beheerst door de Awb en bijzondere wet- en regelgeving;
4. de stagiaire kan de weg vinden in te raadplegen bronnen van bewijsregels;
5. de stagiaire heeft inzicht in de invloed die het EVRM en het EU-recht kunnen uitoefenen op bewijzen in het bestuursrecht;
6. de stagiaire heeft kennis van regels van bestuursrechtelijk bewijs, voor zover neergelegd in de Awb;
7. de stagiaire begrijpt hoe de Nieuwe Zaaksbehandeling ingrijpt op bewijsrechtelijke aspecten in de bestuursrechtelijke procedure;
8. de stagiaire kan bestuursrechtelijke uitspraken bewijstechnisch analyseren;
9. de stagiaire kan in een eenvoudige en enigszins complexe casus zelfstandig de bewijsstrategie bepalen, dat wil zeggen bewijsrechtelijke aspecten onderscheiden en benoemen en ten behoeve van de belangen van de cliënt bepalen of en zo ja op welke wijze en in welke fase (aanvullend) bewijs moet worden geleverd, zowel in een procedure in bij het bestuursorgaan als binnen een gerechtelijke procedure;
10. de stagiaire kan in een complexe casus onder instructie en begeleiding door een patroon bijdragen aan het beantwoorden van de vraag of en zo ja op welke wijze en in welke fase bewijs moet worden geleverd, zowel in een procedure in bij het bestuursorgaan als binnen een gerechtelijke procedure.

TOETSTERMEN

De eindtermen zijn uitgewerkt in de volgende (specifiekere) toetstermen:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm	Beginterm	Overlap? ¹	Praktijk?
1	De stagiaire kan beschrijven wat wordt verstaan onder 'bewijzen'.	K		A1	1	J a	Zie voetnoot 1.	
2	De stagiaire kan de bewijsconcepten (bewijsmaatstaf, bewijsomvang, bewijslast/bewijslastverdeling, bewijsvoeringslast, bewijsrisico, vrije bewijsleer en bewijsmiddelen) van elkaar onderscheiden en de inhoud daarvan duidelijk weergeven.	K		A2/ A3	2			
3	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welk bewijsconcept aan de orde is.	T	C	A2/ A3	2			
4	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze de genoemde bewijsrechtelijke concepten invulling krijgen in de bestuursrechtelijke context en in een	K/ T	C	A4	3			

¹ Voor alle bewijsrechtelijke begrippen is er overlap mogelijk met de onderdelen 1, 2, 3, 4 en 5 in de *Minor Bestuursrecht* en de 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 en 9 in de *Major Bestuursrecht*. Het bewijsrecht is relevant voor al deze onderdelen en zal waarschijnlijk in die onderdelen (zijdelings of meer expliciet) ook aan de orde komen. Het vak *Bewijsrecht in het bestuursrecht* richt zich op het samenbrengen en systematisch aanreiken van de mogelijk versnipperde basiskennis die aanwezig is en het vervolgen synthetiseren daarvan en daardoor kunnen toepassen bij het ontwerpen van een bewijsstrategie. Deze opmerking zal niet steeds worden herhaald.

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm	Beginterm	Overlap? ¹	Praktijk?
	concrete zaak aanwijzen welk concept op welk moment in de bestuursrechtelijke procedure aan de orde is.							
5	De stagiaire kan beoordelen wat de gevolgen (kunnen) zijn van het EVRM en het EU-recht in een bestuursrechtelijke casus.	T	C	A7	5			
6	De stagiaire kan de regels van formeel bewijs in de Awb beschrijven.	K		A4	6			
7	De stagiaire kan in een concrete casus de in bijzondere wetten en in de Awb neergelegde regels van bewijs opzoeken en toepassen.	T	C	A4	4			
8	De stagiaire kan de rol van bewijs in bestuurlijke besluitvormingsprocessen beschrijven.	K		A5	4/6			
9	De stagiaire kan de wijze waarop de rechter de bestuurlijke feitenvaststelling toetst, verklaren.	T	C	A9	7/8			
10	De stagiaire kan de gevolgen beschrijven van de Nieuwe Zaaksbehandeling voor bewijzen in het bestuursrecht.	T	C	A8	9			
11	De stagiaire kan bestuursrechtelijke uitspraken bewijstechnisch analyseren, daarbij gebruik makend van het theoretisch begrippenkader.	T	C	B1	10			
12	De stagiaire kan beschrijven wat wordt verstaan onder het bepalen van een bewijsstrategie (zie voor dat begrip de zaaksomschrijving).	K		A2	1			
13	De stagiaire kan de in de Awb neergelegde regels van formeel bewijs gebruiken bij het bepalen van een bewijsstrategie.	T	C	A4/ B1	6/1 1			
14	De stagiaire kan een coherente bewijsstrategie bepalen in een eenvoudige en in een enigszins complexe casus die speelt op het niveau van een bestuursorgaan bij een besluit op aanvraag.	T	EC	B1	11			
15	De stagiaire kan de patroon ondersteunen bij het bepalen van een coherente bewijsstrategie in een complexe casus die speelt op het niveau van een bestuursorgaan bij een besluit op aanvraag.	T	C	B1	12			X
16	De stagiaire kan een coherente bewijsstrategie bepalen in eenvoudige en enigszins complexe casus die speelt op het niveau van een bestuursorgaan bij een door het bestuursorgaan ambtshalve genomen besluit.	T	EC	B1	11			
17	De stagiaire kan de patroon ondersteunen bij het bepalen van een coherente bewijsstrategie in een complexe casus die speelt op het niveau van een bestuursorgaan ambtshalve genomen besluit.	T	C	B1	12			x
18	De stagiaire kan een coherente bewijsstrategie bepalen in eenvoudige en enigszins complexe casus in bezwaar.	T	EC	B1	11			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Eindterm	Beginterm	Overlap? ¹	Praktijk?
19	De stagiaire kan de patroon ondersteunen bij het bepalen van een coherente bewijsstrategie in een complexe casus in bezwaar.	T	C	B1	12			x
20	De stagiaire kan een coherente bewijsstrategie bepalen in eenvoudige en enigszins complexe casus in een procedure bij de bestuursrechter.	T	E/E C	B1	11			
21	De stagiaire kan de patroon ondersteunen bij het bepalen van een coherente bewijsstrategie in een complexe casus in een procedure bij de bestuursrechter.	T	C	B1	12			x
22	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen hoe in het bestuurlijke besluitvormingsproces en in bestuursrechtelijke procedures de bewijslast over partijen is verdeeld.	T	C	B1	2			
23	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen op welke wijze het bewijs wordt geleverd.	T	C	B1	3			
24	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de consequenties zijn indien onvoldoende bewijs wordt geleverd.	T	EC	B1	2			

VOLGORDE

Als gebruik wordt gemaakt van een klassieke didactiek is het voor een goede beheersing van de stof belangrijk dat eerst toetstermen 1 tot en met 10 worden aangeleerd. Pas daarna kunnen de toetstermen 11 tot en met 18 worden aangeboden. Mochten de docenten kiezen voor probleemgestuurd onderwijs, dan kan het aanbieden van casus (horend bij de toetstermen 11 tot en met 18) leiden tot het voldoen aan toetstermen 1 tot en met 10. Dat vraagt een andere didactische methode dan gebruikelijk is in het juridisch onderwijs (met uitzondering van het onderwijs aan de Universiteit van Maastricht).

LEERVORMEN

De toetstermen kunnen bereikt worden door middel van een mix van klassikale instructie en het oefenen met casus. Ideeën voor de inhoud van de diverse casus zijn vermeld bij het onderdeel Opbouw/onderwerpen.

LEERMIDDELEN

Bij het ontwikkelen van dit vak kunnen de volgende leermiddelen worden gebruikt:

- het proefschrift van Y.E. Schuurmans, *Bewijslastverdeling in het bestuursrecht*;
- VAR preadviezen over bewijs;
- recente literatuur (die tegen de tijd dat de cursus wordt aangeboden weer anders is) over bestuursrechtelijke ontwikkelingen;
- jurisprudentie.

TOETSVORMEN

Het vak *Bewijsrecht in het bestuursrecht* kan worden afgerond met een theorietoets en een casustoets. Een praktijkopdracht is ook mogelijk, waarbij de stagiaire een bewijsstrategie ontwikkelt in een 'eigen' zaak. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een of meer huiswerkopdrachten, die ingeleverd moeten worden voor een

contactmoment.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Bewijsrecht in het bestuursrecht* is het niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden. Het is – in verband met een efficiënte afwisseling tussen voorbereiding en lessen – aan te bevelen de contactdagdelen niet direct achter elkaar in te plannen.

STUDIEBELASTING

Het vak *Bewijsrecht in het bestuursrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 6 dagdelen (= 18 klokuren). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden op de toets): 3 dagdelen (= 9 klokuren).
- Contacttijd: 3 dagdelen (= 9 klokuren).

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK BESTUURSRECHT: TOEZICHT, BEWARING EN TERUGKEER

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* maakt deel uit van de leerlijn Bestuursrecht. Het is een 'klein' keuzevak (een vak met twee dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die het keuzevak *Regulier Vreemdelingenrecht of Asiel- en Vluchtelingenrecht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* komen de volgende onderwerpen aan bod:

Dagdeel 1: Toezicht en bewaring

- 1.1 Vreemdelingentoezicht (inclusief binnengrenzen Schengen), staandehouding, ophouding
- 1.2 (Verdere) toegangswijering, grensdetentie en rechtsmiddelen (Schengen Uitvoeringsovereenkomst (SUO) en Schengengrenscore)
- 1.3 Vrijheidsbeperkende maatregelen (Terugkeerrichtlijn)
- 1.4 Proportionaliteit, voortvarendheid, duur, omstandigheden met betrekking tot bewaring (Terugkeerrichtlijn)
- 1.5 Asielverzoek in detentie (Procedurerichtlijn en Terugkeerrichtlijn)
- 1.6 Rol en taakopvatting advocaat bij toepassing van vrijheidsbenemende maatregelen
- 1.7 Rechtsmiddelen en omvang rechterlijke toets

Dagdeel 2: Terugkeer

- 2.1 Onrechtmatig verblijf en gevolgen (onder andere Koppelingswet)
- 2.2 Terugkeerbesluit & vertrektermijnen en rechtsmiddelen (Terugkeerrichtlijn)
- 2.3 Uitzetting, waarborgen en rechtsmiddelen (Terugkeerrichtlijn, Commissie Integraal Toezicht Terugkeer (CITT))
- 2.4 Inreisverbod en Europese werking via het Schengen Informatie Systeem (SIS) (Terugkeerrichtlijn)
- 2.5 Strafbaarstelling illegaal verblijf met inreisverbod
- 2.6 Buitenschuld criterium en andere terugkeerbeleidselen (medisch, slachtoffer vrouwenhandel)
- 2.7 Terug- en overname overeenkomsten

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* willen deelnemen, moeten het grote keuzevak *Regulier vreemdelingenrecht of Asiel- en vluchtelingenrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap?	Praktijk?
Dagdeel 1: Toezicht en bewaring							
1	De stagiaire kan de Nederlandse vormen van vreemdelingentoezicht beschrijven en in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of een staandehouding rechtmatig is.	T	EC	1.1			
2	De stagiaire kan het wettelijke en jurisprudentiële kader voor de uitoefening van het Mobiele Toezicht Vreemdelingen (MTV) vinden.	T	EC	1.1			
3	De stagiaire kan het onderscheid beschrijven tussen de buiten- en binnengrenzen van het Schengengebied en de juridische consequenties van dit onderscheid in verband met de toepasselijke rechtsregimes.	B		1.1 en 1.2			
4	De stagiaire kan in een concrete zaak een verweer voeren over de toezicht aan de binnengrenzen van het Schengengebied	K		1.1			
5	De stagiaire kan de samenhang en wisselwerking tussen de (verdere) toegangswijziging en grensdetentie benoemen.	K		1.2			
6	De stagiaire kan benoemen welke rechtsmiddelen ingediend kunnen worden in geval van grensdetentie, en kan aan de hand van voorbeelden de samenhang tussen de rechtsmiddelen uitleggen.	B		1.2			
7	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak een beroep doen op Unierechtelijke normen ten aanzien van de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen en andere minder ingrijpende maatregelen dan detentie.	T	C	1.3			
8	De stagiaire kan benoemen wat de minimumnormen zijn voor een (piket)advocaat die bijstand verleent bij het opleggen van een vrijheidsbenemende maatregel.	K		1.6			
9	De stagiaire kan benoemen met welke frequentie hij ten minste contact moet onderhouden met een vreemdeling die in bewaring is genomen.	K		1.6			
10	De stagiaire kan benoemen welke procedurele stappen moeten worden ondernomen wanneer een vreemdeling in bewaring wordt gesteld.	K		1.4 en 1.6			
11	De stagiaire kan beschrijven wat zijn rol is bij aanwezigheid bij het gehoor of verhoor ter voorbereiding van de toepassing in een vrijheidsbenemende maatregel.	K		1.6			
12	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingenzaak beoordelen of aanleiding bestaat een lichter middel dan detentie op te leggen.	T	C	1.4			
13	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingendetentiezaak een beroep tegen (het	T	EC	1.4 en			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap?	Praktijk?
	voortduren of verlengen van) de bewaring opstellen, indienen en behandelen.			1.7			
14	De stagiaire kan beschrijven welke uitgangspunten gelden bij de inbewaringstelling van kinderen en andere kwetsbare personen.	K		1.4			
15	De stagiaire kan de procedure beschrijven die geldt voor een verlengingsbesluit en kan het verschil uitleggen tussen een beroep tegen het voortduren van de vrijheidsbeneming en tegen een verlengingsbesluit. Hij kan benoemen welke eisen in de wet en de jurisprudentie aan een verlengingsbesluit worden gesteld.	K		1.4 en 1.7			
16	De stagiaire kan in een concrete vreemdelingendetentiezaak beoordelen wat de juridische consequenties zijn van de indiening van een asielverzoek in vreemdelingenbewaring met het oog op terugkeer.	T	EC	1.5			
17	De stagiaire kan het EHRM kader en het Unierechtelijk kader van de vreemdelingendetentie in een concrete zaak toepassen.	T	C	1.4			
18	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden uitleggen wanneer 'zicht op uitzetting' ontbreekt en wat de juridische consequenties van ontbreken van zicht op uitzetting zijn.	B		1.3 en 2.6			
19	De stagiaire kan de noodzaak beoordelen van inbewaringstelling in het licht van de openbare orde, rekening houdend met het wettelijke en jurisprudentiële kaders, en kan een beroepsgrond tegen deze maatregel formuleren en bepleiten.	T	C	1.3 en 1.4			
20	De stagiaire kan de verblijfsprocedurele gevolgen van een inbewaringstelling beschrijven.	K		1.2, 1.3 en 1.7			
21	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden illustreren in welke situaties sprake is van een verplichte belangenafweging door hulpofficier en de Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V), en kan de wijze van toetsing van die belangenafweging door de rechter beschrijven.	B		1.3, 1.4 en 1.7			
Dagdeel 2: Terugkeer							
22	De stagiaire kan vaststellen of een persoon (il)legaal verblijf heeft.	T	EC	2.1			
23	De stagiaire kan beschrijven wat de rechtspositie van vreemdelingen zonder legaal verblijf is. Hij kan beschrijven welke remedies er bestaan in gevallen van uitbuiting.	K		2.1			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap?	Praktijk?
24	De stagiaire kan het Unierechtelijke kader van de terugkeerprocedure beschrijven.	K		2.2, 1.3, 2.3 en 2.4			
25	De stagiaire kan beschrijven wat de termen 'terugkeer', 'terugkeerproces', 'terugkeerbesluit' en 'verwijdering(sbesluit)' inhouden.	K		2.2 en 2.3			
26	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de rechtspositie is van een persoon ten aanzien van wie een terugkeerbesluit is genomen.	T	C	2.2 en 2.3			
27	De stagiaire kan vaststellen welk rechtsmiddel tegen een terugkeerbesluit kan worden aangewend en kan beschrijven wat de samenhang is tussen dat rechtsmiddel en het rechtsmiddel tegen de inbewaringstelling.	T	C	1.7, 2.2 en 2.3			
28	De stagiaire kan in een concrete zaak een beroepsgrond tegen het onthouden van een termijn voor vrijwillig vertrek formuleren en bepleiten.	T		2.2			
29	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of er aanleiding bestaat een inreisverbod achterwege te laten of in duur te beperken en kan dit bepleiten bij de IND of de rechter.	T	C	2.4			
30	De stagiaire kan het Unierechtelijke kader en de voorwaarden voor oplegging en de consequenties van het inreisverbod aan de hand van voorbeelden illustreren.	B		2.4 en 2.5			
31	De stagiaire kan de regels toepassen met betrekking tot de duur van het inreisverbod (ook in relatie tot een ongewenstverklaring) en kan in een concrete zaak beoordelen of er aanleiding bestaat een inreisverbod achterwege te laten of in duur te beperken.	T		2.4 en 2.5			
32	De stagiaire kan verweer voeren tegen de sancties op niet-naleving van het inreisverbod, daarbij een beroep doend op het Unierecht.	T	C	2.5			
33	De stagiair kan informatie opvragen uit het SIS en een verzoek doen om aanpassing van het SIS.	T	E	2.4			X
34	De stagiaire kan in een concrete zaak een beroep doen op de regels en waarborgen voor en tijdens de uitzetting.	T	EC	2.3			
35	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of er sprake kan zijn van de aanwezigheid van terugkeerbeletselen, en kan een beroep doen op de regels hieromtrent.	T		2.6		Keuzevak Asiel- en vluchtelingen- recht, met name toetsterm 29	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap?	Praktijk?
						en 30	
36	De stagiaire kan de belangrijkste terug- en overname overeenkomsten benoemen en de juridische consequenties van het bestaan van deze overeenkomsten illustreren aan de hand van voorbeelden.	K		2.7			
37	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van <i>Toezicht, bewaring en terugkeer</i> en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* is het aan te bevelen om de toetstermen min of meer in de aangegeven volgorde te behandelen.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie in combinatie met zelfstudie of e-learning. E-learning is wellicht geschikt voor toetstermen op kennisniveau en toepassingstoetstermen die te maken hebben met het zelf opzoeken van informatie. Voor de voorbereidingstijd kan ook gedacht worden aan het opgeven van casusposities die voor de cursusdag moeten worden voorbereid (bijvoorbeeld door argumenten tegen een verweer te formuleren) en op de cursusdag worden besproken. Tijdens de contactmomenten kan ook gewerkt worden met een rollenspellen, zeker voor de toetstermen waarin een beroep gedaan wordt op de competenties van de stagiaires om rekening te houden de culturele achtergrond en de taal van de cliënt. Het best kunnen deze vaardigheden aangeleerd worden door een rollenspel met een acteur te voeren.

LEERMIDDELEN

Bij de ontwikkeling van het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* kunnen de volgende leermiddelen worden ingezet:

- www.migratierecht.nl.
- www.migratiweb.nl.
- www.vluchtweb.nl.
- W.J. van Bennekom en J.H. van der Winden, *Asielrecht*, Boom Juridische uitgevers, 2011.
- N. Doornbos e.a., *Bij de hand in asielzaken (Best Practice Guide Asiel)*, (gratis downloaden op <http://www.rvr.org/binaries/rbv-downloads/asiel/guide-asiel-binnen.pdf>).
- F. Fonville, *Vreemdelingenbewaring (Best Practice Guide Vreemdelingenbewaring)*, BJU, 2009.
- C. Grütters en K. Zwaan (red.), *Migratierecht tweede druk*, Boom Basics, Boom Juridische uitgevers 2012.
- C.A. Groenendijk (red.), *Commentaar Europees Migratierecht*, SDU, 2011.
- H. Groeneweg, J. van der Winden e.a., *Commentaar Vw 2000*, SDU, 2008.
- Pocketeditie Nationaal vreemdelingenrecht (meest actuele).

- Pocketeditie Internationaal vreemdelingenrecht (meest actuele).
- Pocketeditie Vreemdelingencirculaire 2000 (meest actuele).

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

De meeste bovengenoemde literatuur is verouderd.

Komende zomer verschijnt een nieuwe druk van C.A. Groenendijk (red.), Commentaar Europees Migratierecht, SDU, 2013, met daarin een artikelsgewijs commentaar op de Terugkeerrichtlijn.

Mogelijk komt er binnenkort een nieuwe uitgave uit van Kernthema's vreemdelingenbewaring van B. van Dokkum, werkzaam bij de Raad van State. Een uitgebreide syllabus met wetteksten en jurisprudentie is vooralsnog noodzakelijk. Een voorbeelddossier kan de stagiaire helpen zich een beeld te vormen van een procedure en van kwesties die bij een vreemdelingenbewaring spelen.

TOETSVORMEN

Het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* kan worden afgerond met een casustoets en/of een rollenspel, waarbij de stagiaire in de rol van rechtshulpverlener met een vreemdeling in gesprek is in (één van) de volgende drie settings:

- een setting gehoor ter voorbereiding van de toepassing van een vrijheidsbenemende maatregel;
- een adviesgesprek over het bezwaar tegen een inreisverbod.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* is het belangrijk met het volgende punt rekening te houden: het kleine keuzevak *Toezicht, bewaring en terugkeer* kan pas worden gevolgd als de stagiaire het keuzevak *Regulier vreemdelingenrecht* of *Asiel- en vluchtelingenrecht* heeft voltooid.

STUDIEBELASTING

Het vak *Toezicht, bewaring en terugkeer* heeft naar schatting een studiebelasting van 12 klokuren (4 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 6 klokuren (2 dagdelen).
- Contacttijd: 6 klokuren (2 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK BESTUURSRECHT: HANDHAVING

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Handhaving* maakt deel uit van de leerlijn Bestuursrecht. Het is een 'klein' keuzevak (een vak met drie dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Handhaving* kan worden gevolgd door stagiaires die de *Minor Bestuursrecht* of de *Major Bestuursrecht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

In het vak *Handhaving* komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. Formele aspecten van toezicht:
 - a. wie is bevoegd tot onderzoek en handhaving,
 - b. wat zijn de bevoegdheden van de toezichthouder?
 - c. welke procedurele voorwaarden gelden? (altijd eerst aankondiging of kan ook direct handhavend worden opgetreden?)
 - d. wie is overtreder? Wie kan worden aangeschreven?
2. Materiële aspecten:
 - a. welke typen handhavingsbesluiten zijn er en wat zijn de relevante verschillen? (herstelbesluiten en bestraffende sancties (boete, intrekking begunstigend besluit));
 - b. herstelbesluiten: last onder bestuursdwang en last onder dwangsom (wat zijn de verschillen? aan welke eisen moet het besluit voldoen? modaliteiten dwangsom, duur);
 - c. verjaring, opheffen/opschorten/wijzigen van het herstelbesluit, invorderen van verbeurde dwangsommen en kostenverhaal en innen van boetes;
 - d. bestraffende sancties (waaronder bestuurlijke boete), waarbij onder meer aan de orde komt: voorwaarden voor opleggen boete, procedure, tijdsverloop, hoogte boete;
 - e. beginselplicht en gedogen.
3. Voorbereiding handhavingsbesluit (als adviseur van de opsteller).
4. Rechtsbescherming (bij wie kan bezwaar worden gemaakt, kan een verzoek om een voorlopige voorziening worden gevraagd? En wat zijn dan de vereisten?).
5. (Voorbereiding) zitting, bewijs, presentatie.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Handhaving* willen deelnemen, moeten de *Minor Bestuursrecht* of de *Major Bestuursrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Handhaving* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Handhaving* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan het onderscheid tussen strafsancties en herstelsancties beschrijven, en kan beschrijven welke bijzondere eisen worden gesteld aan strafsancties.	K		2a			
2	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak vaststellen of het voorliggende besluit is aan te merken als een strafsanctie of een herstelsanctie en binnen de laatste categorie een last onder bestuursdwang of een last onder dwangsom.	T	EC	2a			
3	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak vaststellen welk bestuursorgaan bevoegd is.	T	EC	1a en 3			
4	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak beoordelen of sprake is van een overtreding op grond waarvan het bestuursorgaan in beginsel bevoegd is handhavend op te treden.	T	EC	1a, 2b en 3			
5	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak beoordelen aan welke eisen het besluit inhoudelijk zou moeten voldoen (voldoende concreet, voldoende actueel, uitvoerbaar en binnen de gestelde termijn).	T	EC	2b en 3			
6	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak beoordelen of en zo ja, welke beginselen van behoorlijk bestuur geschonden zouden kunnen zijn.	T	EC	2b en 4	X	<i>Major bestuursrecht</i>	
7	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak vaststellen of het bestuursorgaan zijn bevoegdheden op een juiste manier heeft toegepast.	T	EC	1a en 1c			
8	De stagiaire kan beschrijven aan welke formele vereisten het kostenverhaal moet voldoen en de invorderingsstappen beschrijven.	K		2c			
9	De stagiaire kan beschrijven welke typen beschikkingen het bestuursorgaan in de loop van een handhavingsprocedure moet nemen (toepassing, kostenverhaal en invordering).	K		2c			
10	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak vaststellen of de bevoegdheid tot invordering is verjaard.	T	EC	2c			
11	De stagiaire kan beschrijven welke kosten kunnen worden verhaald en op wie.	K		2c			
12	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak bij	T	EC	1d			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	een opgelegde bestuurlijke boete vaststellen of aan de procedurele voorwaarden is voldaan.			en 2d			
13	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak beoordelen wie de overtreder is die moet worden aangeschreven.	T	EC	1d		<i>Major bestuursrecht</i>	
14	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak beoordelen of de hoogte van de dwangsom of boete op een juiste wijze is vastgesteld en voldoende is gemotiveerd.	T	EC	2b en 2d			
15	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen wat de gevolgen zijn van de beginselplicht tot handhaving.	T	EC	2e			
16	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak vaststellen welke rechtsmiddelen kunnen worden aangewend en binnen welke termijn.	T	EC	4	X		
17	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak vaststellen wat het toetsingskader is dat de bestuursrechter moet hanteren bij beoordeling van het handhavingsbesluit.	T	EC	4			
18	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak beoordelen bij wie de bewijslast ligt.	T	EC	5			
19	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak beoordelen of het zinvol is een overleg met het bestuursorgaan te beleggen om de zaak eventueel in der minne te kunnen schikken en kan de daarbij gemaakte afspraken eenduidig vastleggen.	T	EC	5			X
20	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak termijnen bewaken.	T	EC	4			X
21	De stagiaire kan de relevante jurisprudentie verzamelen en toepassen op een concrete handhavingszaak.	T	EC	4 en 5			
22	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak vaststellen welke rechtsmiddelen ingezet zouden kunnen worden (zoals vragen om een voorlopige voorziening, vragen om versnelde behandeling, vragen om direct uitspraak te doen in de hoofdzaak en de concentratie van rechtsmiddelen) om te voorkomen dat dwangsommen worden verbeurd.	T	EC	2c en 4			
23	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke rechtsmiddelen een derdebelanghebbende kan inzetten indien een handhavingsbesluit achterwege blijft of niet geëffectueerd wordt.	T	EC	2e en 4			
24	De stagiaire kan de rechtspositie bepalen van de	T	EC	2e			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	(vermeende) overtreder bij de weigering om te gedogen.			en 4			
25	De stagiaire kan in een concrete handhavingszaak vaststellen hoe een snelle behandeling van de ingediende rechtsmiddelen bevordert kan worden om het verbeuren van dwangsommen te voorkomen (zoals aanvragen van een voorlopige voorziening, vragen om versnelde behandeling en vragen om direct uitspraak te doen in de hoofdzaak).	T	EC	4			
26	De stagiaire kan in een concrete zaak een processtuk (bezwaarschrift en(hoger) beroepschrift en verzoek om een voorlopige voorziening) opstellen.	T	EC	4		<i>Schriftelijke vaardigheden</i>	
27	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen namens wie hij het processtuk moet indienen en of daarvoor een machtiging is vereist.	T	EC	4 en 1d			
28	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van handhaving, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Handhaving* is het meest logisch om te starten met onderwerp 1.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Handhaving* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie en/of zelfstudie en/of e-learning en/of oefenen met rollenspelen en/of uitwerken van casus en/of praktijkopdrachten en/of simulaties. Een deel van de toetstermen leent zich voor rollenspellen waarin met name aandacht is voor praktijktips. Het bestuderen van de theorie (handboeken) leent zich uiteraard het meest voor zelfstudie. Bij OSR werd de cursusdag ingedeeld in een ochtendgedeelte met theorie en een middaggedeelte met een advocatendossier. Dat was wel een goede formule. Daarnaast is een rollenspel nuttig om zittingservaring op te doen. Bij het toetsen van toetsterm 21 stellen we voor om dit te toetsen aan de hand van een verzoek om een voorlopige voorziening omdat hierin de spoedeisendheid aangetoond moet kunnen worden.

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Handhaving* wordt de volgende suggestie gedaan als leermiddel voor de stagiaires:

- P.J.J. van Buuren, G.T.J.M. Jurgens. F.C.M.A. Michiels, Mastermonografieën Staats- en bestuursrecht. *Bestuursdwang en dwangsom*, Deventer: Kluwer 2011, 4e druk (ISBN: 978-90-13-07410-9).

Indien een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Handhaving* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een casustoets; toetsterm 21 kan worden getoetst met een praktijkopdracht. Bestuursrechtelijke handhaving is een vorm van bestuursrecht. Dat betekent dat ook algemene bestuursrechtelijke leerstukken aan de orde komen (Awb). Daarnaast komt bij bestuursrecht al snel het procederen/aanwenden van rechtsmiddelen in beeld vanwege de termijnen van de Awb. Dat vergt dus ook algemene zittingsvaardigheden.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Handhaving* is het belangrijk met de volgende punten rekening te houden: beschikbaarheid van geschikte casus. Uit de jurisprudentie kunnen voorbeelden van casus worden gehaald.

STUDIEBELASTING

Het vak *Handhaving* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 9 klokuren (3 dagdelen).
- Contacttijd: 9 klokuren (3 dagdelen). Praktische tips zijn voor een advocaatstagiaire het meest nuttig om in de contacturen te krijgen en daarnaast uitleg over de stof die is voorbereid. De voorbereiding zal iets meer tijd kosten dan de contacturen.

Een mogelijke indeling van dagdelen is als volgt:

- Dagdeel 1: onderwerp 1 met de daarbij behorende delen van onderwerp 3, 4 en 5;
- Dagdeel 2: onderwerp 2a en 2b met de daarbij behorende delen van onderwerp 3, 4 en 5;
- Dagdeel 3: onderwerp 2c, 2d en 2e met de daarbij behorende delen van onderwerp 3, 4 en 5.

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK BESTUURSRECHT: AANBESTEDINGSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Aanbestedingsrecht* maakt deel uit van de leerlijn Bestuursrecht. Het is een 'klein' keuzevak (een vak met drie dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Aanbestedingsrecht* kan worden gevolgd door stagiaires die de *Minor Bestuursrecht*, de *Major Bestuursrecht* en/of de *Minor Burgerlijk recht* hebben gevolgd. In de praktijk betekent dit dat dit vak toegankelijk is voor stagiaires uit alle leerlijnen.

ONDERWERPEN/OPBOUW

Het vak *Aanbestedingsrecht* bestaat uit drie dagdelen contacttijd. In deze drie dagdelen komen de volgende onderwerpen aan bod:

Dagdeel 1:

- 1.1 Beginselen;
- 1.2 Samenvoeging en opdeling in percelen;
- 1.3 Waardebepaling van opdrachten;
- 1.4 Overheidsopdracht en concessie;
- 1.5 Aanbestedingsplicht;
- 1.6 Nutssectoren;
- 1.7 'Inbesteding'.

Dagdeel 2:

- 1.1 Procedures;
- 1.2 Uitsluitingsgronden;
- 1.3 Eigen verklaring;
- 1.4 Geschiktheidseisen;
- 1.5 Selectiecriteria;
- 1.6 Onderbouwing / bewijsvoering;
- 1.7 Gunningscriteria;
- 1.8 Ongeldigheid.

Dagdeel 3:

- 3.1 Aanbod en aanvaarding;
- 3.2 Gestanddoeningstermijn;
- 3.3 Motivering gunningsbeslissing;
- 3.4 Alcateltermijn;
- 3.5 Vervaltermijnen;
- 3.6 Voorlopige voorziening;
- 3.7 Hoger beroep;
- 3.8 Grossmann/rechtsverwerking;
- 3.9 Vernietiging;
- 3.10 Vervaltermijnen vernietiging;
- 3.11 Gunning en wijzigingen na gunning.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Aanbestedingsrecht* willen deelnemen, moeten de *Minor Bestuursrecht*, de *Major Bestuursrecht* en/of de *Minor Burgerlijk recht* hebben gevolgd. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Aanbestedingsrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Aanbestedingsrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan de aanbestedingsrechtelijke beginselen benoemen die zijn neergelegd in het WvEU, de aanbestedingsrichtlijnen en de Aanbestedingswet.	K		1.1		
2	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of is voldaan aan de vereisten van gelijke behandeling, transparantie en proportionaliteit.	T	EC	1.1		
3	De stagiaire kan de regels omtrent samenvoeging van opdrachten en opdeling in percelen van opdrachten beschrijven.	K		1.2		
4	De stagiaire kan opdrachten overeenkomstig de regels samenvoegen en/of opdelen in percelen en controleren of samenvoeging en/of opdeling van opdrachten overeenkomstig de regels heeft plaatsgevonden.	T	EC	1.2		
5	De stagiaire kan de waarde van een opdracht in aanbestedingsrechtelijke zin bepalen.	T	EC	1.3		
6	De stagiaire kan beschrijven wat het verschil is tussen een overheidsopdracht en een concessie.	K		1.4		
7	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een opdrachtgever aanbestedingsplichtig is.	T	EC	1.5		
8	De stagiaire kan de definitie geven van aanbestedende dienst en de gelaagde structuur hiervan beschrijven met waar van toepassing de onderliggende elementen.	K		1.5		
9	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of sprake is van een opdracht voor een werk, levering of dienst.	T	EC	1.5		
10	De stagiaire kan beschrijven wat het verschil is tussen reguliere aanbestedende diensten en aanbestedende diensten in de speciale sectoren.	K		1.6		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
11	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of sprake is van 'inbesteding'.	T	EC	1.7		
12	De stagiaire kan het verloop en de kenmerken van de wettelijke aanbestedingsprocedures beschrijven.	K		2.1		
13	De stagiaire kan in een concrete zaak de uitsluitingsgronden, geschiktheidseisen, selectiecriteria en gunningscriteria onderling onderscheiden.	T	E	2.2, 2.4, 2.5 en 2.7		
14	De stagiaire kan het wettelijke regime van de eigen verklaring beschrijven.	K		2.3 en 2.6		
15	De stagiaire kan in een concrete zaak het verband tussen het proportionaliteitsbeginsel en de geschiktheidseisen en gunningscriteria beargumenteren.	T	E	1.1, 2.4 en 2.7		
16	De stagiaire kan de wettelijke eisen die aan gunningscriteria worden gesteld beschrijven.	K		2.7		
17	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of sprake is van een ongeldige inschrijving.	T	E	2.8		
18	De stagiaire kan in een concrete zaak het verschil tussen 'niet-besteksconform' en andere vormen van ongeldigheid vaststellen.	T	EC	2.8		
19	De stagiaire kan de relatie tussen het aanbestedingsrecht en het civielrechtelijke begrip van aanbod en aanvaarding in eigen woorden beschrijven.	B		3.1		
20	De stagiaire kan de juridische gevolgen van het verstrijken van de gestanddoeningstermijn beschrijven.	K		3.2		
21	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of de motivering van een gunningsbeslissing voldoet aan de wettelijke eisen.	T	EC	3.3		
22	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wanneer de Alcatel-termijn afloopt.	T	C	3.4		
23	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen sprake is van vervaltermijnen voor het instellen van rechtsmaatregelen tegen een gunningsbeslissing.	K		3.5	Major Burgerlijk recht	
24	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze een voorlopige voorziening tegen een gunningsbeslissing wordt ingesteld.	K		3.6	Major Burgerlijk recht	
25	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of hoger beroep in kort geding moet worden afgewacht.	T	E	3.7		
26	De stagiaire kan beschrijven wat de Grossmann-jurisprudentie inhoudt.	K		3.8		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap?	Praktijk?
27	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen sprake is van een gunning van een overheidsopdracht.	K		3.11		
28	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of een gunning van een overheidsopdracht voor vernietiging in aanmerking kan komen.	T	EC	3.9 en 3.10		
29	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of sprake is van een in aanbestedingsrechtelijke zin rechtmatige wijziging van de opdracht na gunning.	T	E	3.11		
30	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van aanbestedingsrecht, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle		X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Aanbestedingsrecht* is het logisch om de toetstermen min of meer in de aangegeven volgorde aan te leren.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Aanbestedingsrecht* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie in combinatie met zelfstudie en huiswerkopdrachten ter voorbereiding op de contactmomenten. De huiswerkopdrachten kunnen bijvoorbeeld bestaan uit casus. Tijdens de contactmomenten wordt de theorie toegelicht, de casus besproken en kunnen vragen gesteld worden.

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Aanbestedingsrecht* wordt de volgende suggestie gedaan als leermiddel voor de stagiaires:

- E.H. Pijnacker Hordijk, G.W. van der Bend, J.F. van Nouhuys, *Aanbestedingsrecht*, Handboek voor het Europese en Nederlandse Aanbestedingsrecht, Den Haag: SDU uitgevers.

In september 2013 verschijnt de nieuwste druk van dit handboek. Een ander boek van gelijke diepgang is op dit moment niet voorhanden.

TOETSVORMEN

Het vak *Aanbestedingsrecht* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een theorietoets (met name over de toetstermen op kennis- en begripsniveau) en/of een casustoets (over de toetstermen op toepassingsniveau).

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Aanbestedingsrecht* is het – voor zover nu bekend – niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Aanbestedingsrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 9 klokuren (3 dagdelen);
- contacttijd: 9 klokuren (3 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerpen/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen.

8. Vakbeschrijvingen leerlijn Strafrecht

VAKBESCHRIJVING MINOR EN MAJOR STRAFRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

De *Minor Strafrecht* en de *Major Strafrecht* maken deel uit van de leerlijn Strafrecht. De *Minor strafrecht* wordt gevolgd in leerjaar 1 of leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten. De *Major Strafrecht* wordt gevolgd in leerjaar 1 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

De *Minor Strafrecht* is in leerjaar 1 een verplicht vak voor stagiaires die de leerlijn Strafrecht hebben gekozen.

Daarnaast is dit vak in leerjaar 1 een keuzevak voor stagiaires die de leerlijn Bestuursrecht of Burgerlijk recht hebben gekozen.

In leerjaar 2 is het een keuzevak voor de stagiaires die de leerlijn Bestuursrecht of Burgerlijk recht hebben gekozen en in leerjaar 1 dit vak niet hebben gevolgd.

De *Major Strafrecht* is in leerjaar 1 een verplicht vak voor stagiaires die de leerlijn Strafrecht hebben gekozen.

ONDERWERPEN EN OPBOUW

De *Minor Strafrecht* vormt het eerste deel van de *Major Strafrecht*. De *Major Strafrecht* bestaat dus uit twee delen:

- deel 1 (de *Minor Strafrecht*) in leerjaar 1, en direct doorlopend;
- deel 2 in leerjaar 1.

De *Minor Strafrecht* en de *Major Strafrecht* bestaan uit de volgende onderwerpen:

Minor Strafrecht = deel 1 van de *Major Strafrecht*:

- Onderwerp 1: Rol en taakopvatting raadsman;
- Onderwerp 2: Hoofdlijnen Strafprocesrecht;
- Onderwerp 3: Beslissingsschema;
- Onderwerp 4: Materieel Strafrecht.

Deel 2 van de *Major Strafrecht*:

- Onderwerp 5: Verdieping bewijsrecht;
- Onderwerp 6: Dwangmiddelen en opsporingsbevoegdheden;
- Onderwerp 7: Verdieping materieel strafrecht;
- Onderwerp 8: Strategie van de verdediging.

Enkele onderwerpen uit deel 2 komen terug in andere (keuze)vakken en binnen de *Minor Strafrecht* en de *Major Strafrecht* zelf. Dergelijke onderwerpen raken de essentiële uitgangspunten van het werk van de raadsman in strafzaken. Zij hebben te maken met de kwaliteit van de rechtsbijstand en met de ethiek van de raadsman in strafzaken. Het belang van die onderwerpen rechtvaardigt dat daaraan bij herhaling aandacht wordt besteed, waarbij door uiteenlopende leervormen en leermiddelen variatie kan worden aangebracht in de presentatie.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Alleen stagiaires die de leerlijn Strafrecht volgen, mogen aan de *Major Strafrecht* deelnemen.

Voor de *Minor Strafrecht* gelden geen voorwaarden voor deelname. Stagiaires die aan de *Major Strafrecht* willen deelnemen, moeten de *Minor Strafrecht* gevolgd hebben.

EINDTERMEN

Na afloop van de *Minor Strafrecht* moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

1. De stagiaire heeft inzicht in de positie van de raadsman in het strafproces, in het bijzonder ten opzichte van de cliënt en ten opzichte van de overige deelnemers aan het strafproces.
2. De stagiaire kan de weg vinden in te raadplegen bronnen (literatuur, jurisprudentie en digitale omgevingen) en is in staat hiervan op een verantwoorde wijze gebruik te maken.
3. De stagiaire heeft inzicht in de eisen die in de hedendaagse strafrechtspleging aan de raadsman in strafzaken worden gesteld ten aanzien van het formuleren van verzoeken, verweren en uitdrukkelijk onderbouwde standpunten.
4. De stagiaire heeft inzicht in de structuur en de chronologie van het strafproces.
5. De stagiaire heeft kennis van het wettelijk stelsel van vrijheidsbenemende dwangmiddelen en kan deze kennis in de praktijk adequaat toepassen.
6. De stagiaire is in staat processtukken op te stellen in zaken van eenvoudige aard en heeft een goed inzicht in de strategische afwegingen die daarvoor (ook met het oog op een zitting) moeten worden gemaakt.
7. De stagiaire heeft kennis van het beslissingsschema van de art. 348 en 350 Sv en kan een pleidooi in een eenvoudige strafzaak daarop adequaat afstemmen.
8. De stagiaire kent de basisregels van het strafrechtelijk bewijsrecht en kan deze regels in een eenvoudige strafzaak adequaat toepassen.
9. De stagiaire heeft inzicht in de factoren die een rol kunnen spelen in de beslissing over de op te leggen straf, en kan die factoren in een pleidooi voor eenvoudige strafzaak adequaat toepassen.
10. De stagiaire heeft kennis van de subjectieve bestanddelen opzet en culpa en kan die kennis adequaat vertalen in een pleidooi voor een eenvoudige strafzaak.
11. De stagiaire is bekend met het stelsel van strafuitsluitingsgronden en heeft meer in het bijzonder een gedegen kennis van de wettelijke voorwaarden voor een geslaagd beroep op noodweer. De stagiaire kan die kennis adequaat vertalen in een pleidooi voor een eenvoudige strafzaak.

Na afloop van de *Major Strafrecht* moet de stagiaire de volgende eindtermen beheersen:

1. De stagiaire heeft een gedegen kennis van het strafrechtelijk bewijsrecht en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit.
2. De stagiaire kan de weg vinden in te raadplegen bronnen (literatuur, jurisprudentie en digitale omgevingen) en is in staat hiervan op een verantwoorde wijze gebruik te maken.
3. De stagiaire heeft een gedegen kennis van de wettelijke regeling van opsporingsbevoegdheden en dwangmiddelen en kan deze kennis adequaat toepassen bij de bestudering van het dossier, het optreden in het vooronderzoek en ter terechtzitting in zaken van enige complexiteit.
4. De stagiaire heeft een gedegen kennis van belangrijke materieelrechtelijke leerstukken als daderschap, deelneming, strafuitsluitingsgronden, poging en voorbereiding, en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit.
5. De stagiaire heeft een gedegen kennis van de wettelijke regeling en de relevante rechtspraak over verzoeken, verweren en uitdrukkelijk onderbouwde standpunten, en kan deze kennis adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit.
6. De stagiaire heeft een goed inzicht in de strategische en ethische afwegingen waarvoor een raadsman kan worden gesteld, en kan daarover een standpunt innemen dat met deugdelijke argumenten is onderbouwd.

7. De stagiaire is in staat processtukken op te stellen in zaken van enige complexiteit en heeft inzicht in de strategische afwegingen die daarvoor (ook met het oog op een zitting) moeten worden gemaakt.
8. De stagiaire heeft een goed inzicht in de relevante disciplines voor de beoordeling van forensisch bewijs en in vraagstukken betreffende forensische psychologie en psychiatrie, weet hoe hij/zij de relevante kennis op die terreinen kan achterhalen en kan die kennis adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit.
9. De stagiaire is zich bewust van het belang dat kan worden gehecht aan een afdoening van een strafzaak buiten geding, weet welke mogelijkheden daartoe openstaan en kan die mogelijkheden adequaat toepassen in daarvoor in aanmerking komende zaken.
10. De stagiaire is zich bewust van de specifieke regels voor de fase van het hoger beroep en die van het cassatieberoep, kan de uitgangspunten van het voorbouvend hoger beroep adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit en kan de verdediging in hoger beroep zodanig voeren dat de mogelijkheden voor een cassatieberoep worden benut.
11. De stagiaire is zich bewust van de complementaire en afwijkende regels in de bijzondere strafwetgeving, en kan deze regels adequaat toepassen in zaken van enige complexiteit.
12. De stagiaire heeft gedegen kennis van het stelsel van internationale rechtshulp in strafzaken, gedegen kennis van het Europese strafrecht, gedegen kennis van relevante rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, en kan deze kennis adequaat toepassen in daarvoor in aanmerking komende zaken.
13. De stagiaire is zich bewust van de specifieke eisen die worden gesteld aan de rechtsbijstand aan slachtoffers en aan minderjarige verdachten.
14. De stagiaire kan de verworven kennis en het verworven inzicht schriftelijk of mondeling op heldere en eenvoudige wijze uiteenzetten aan de cliënt in het kader van zijn/haar (proces)adviserende rol.

TOETSTERMEN

Voor de *Minor Strafrecht* en *Major Strafrecht* zijn de onderstaande toetstermen opgesteld.

In de kolom *Overlap* wordt verwezen naar de vakken die soortgelijke toetstermen ook opgenomen hebben. Daarbij worden de volgende verkortingen gehanteerd:

- Het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* wordt aangeduid met *Getuigen*;
- Het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* wordt aangeduid met *Ethiek*.
- het keuzevak *Forensisch bewijs, hoger beroep en cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* wordt aangeduid met *Hoger beroep*.

Als in de kolom *Overlap* het vak *Schriftelijke vaardigheden* staat vermeld, betekent dit dat de desbetreffende toetsterm zich uitstekend leent voor een opdracht waarin zowel juridische als taaltechnische aspecten worden beoordeeld.

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap	Praktijk?
MINOR – ONDERWERP 1: ROL EN TAAKOPVATTING						
1	De stagiaire kan de ratio benoemen van het uitgangspunt dat hij als raadsman (primair) de belangen van zijn cliënt moet dienen en dat uitgangspunt in concrete situaties toepassen.	T	E	1	<i>Ethiek</i>	X
2	De stagiaire kan de ratio benoemen van het uitgangspunt dat hij tegenover zijn cliënt (en diens familie en vrienden) een autonome positie inneemt en dat uitgangspunt in	T	E	1	<i>Ethiek</i>	X

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap	Praktijk?
	concrete situaties toepassen.					
3	De stagiaire kan de rollen en de taken van de officier van justitie en de strafrechter benoemen en (mede) aan de hand daarvan zijn positie als raadsman van de verdachte of als advocaat van het slachtoffer ten opzichte van de officier van justitie en de strafrechter alsmede ten opzichte van andere advocaten nader invulling geven.	T	E	1	<i>Ethiek</i>	X
4	De stagiaire kan de rechten en bevoegdheden van het slachtoffer en nabestaanden in het strafproces benoemen en daarop zijn rol als raadsman van de verdachte afstemmen, zowel bij de bejegening van slachtoffer en nabestaanden als bij de beoordeling van aan slachtoffer en nabestaanden toekomende rechten en bevoegdheden.	T	E	1	<i>Ethiek</i>	X
5	De stagiaire kan vaststellen of het hem in een bepaald geval vrijstaat contact te hebben met (potentiële) getuigen in een strafzaak.	T	E	1		X
6	De stagiaire kan de grenzen van de vrijheid van zijn handelen formuleren in geval van een gedetineerde cliënt aan wie beperkingen zijn opgelegd en daarnaar handelen.	T	E	1	<i>Ethiek</i>	X
7	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen hoever zijn geheimhoudingsplicht reikt en daarnaar handelen.	T	EC	1	<i>Ethiek</i>	X
8	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen hoever zijn verschoningsrecht reikt en daarnaar handelen.	T	EC	1	<i>Ethiek</i>	X
9	De stagiaire kan in een concrete zaak de mogelijkheden en risico's van het aanwenden van rechtsmiddelen analyseren.	T	E	1	<i>Ethiek</i>	X
10	De stagiaire kan beschrijven hoe hij zich dient op te stellen bij een doorzoeking van zijn kantoorpand en van zijn woning en daarnaar handelen.	T	E	1	<i>Ethiek</i>	X
11	De stagiaire kan vaststellen of hij bij een overnameverzoek de potentiële cliënt mag bezoeken en onder welke voorwaarden en daarnaar handelen.	T	E	1	<i>Ethiek</i>	X
12	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of de cliënt wordt geconfronteerd of dreigt te worden geconfronteerd met juridische maatregelen van niet-strafrechtelijke aard, en zo ja: in hoeverre hij in staat is de benodigde rechtsbijstand zelf te verlenen dan wel dat daarvoor verwijzing naar een andere advocaat benodigd is.	T	EC	1		
13	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of hij een bepaalde dankbetuiging van een cliënt in ontvangst mag nemen en onder welke voorwaarden.	T	E	1	<i>Ethiek</i>	X
14	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of het hem vrijstaat een potentiële cliënt bij te staan, bijvoorbeeld in het geval van (mogelijk) tegenstrijdige belangen.	T	E	1	<i>Ethiek</i>	X
15	De stagiaire kan in een concrete zaak verzoeken,	T	E	1	<i>Schriftelijke</i>	X

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap	Praktijk?
	verweren en onderbouwde standpunten formuleren die voldoen aan de daaraan in de rechtspraak gestelde eisen.				<i>vaardigheden</i>	
16	De stagiaire kan verklaren waarom van de raadsman een actieve opstelling wordt verwacht met betrekking tot de momenten waarop verzoeken, verweren en onderbouwde standpunten kunnen of moeten worden gevoerd.	B		1		
MINOR – ONDERWERP 2: HOOFDLIJNEN STRAFPROCEDURE						
1	De stagiaire kan de positie van verdachte en de raadsman in het vooronderzoek beschrijven.	K		2		
2	De stagiaire kan de positie van de opsporingsambtenaar, de officier van justitie, de rechter-commissaris en de raadkamer in het vooronderzoek beschrijven.	K		2		
3	De stagiaire kan de positie van verdachte en de raadsman tijdens het onderzoek ter terechtzitting beschrijven.	K		2		
4	De stagiaire kan de positie van de officier van justitie en de zittingsrechter tijdens het onderzoek ter terechtzitting beschrijven.	K		2		
5	De stagiaire kan de grote betekenis van het dossier voor de eindbeslissing in strafzaken verklaren.	B		2		
6	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welk beoordelingskader geldt voor een verzoek dat hij aan het openbaar ministerie of de rechter (rechter-commissaris of zittingsrechter) richt.	T	EC	2		X
7	De stagiaire kan de risico's en de mogelijkheden van een bepaalde proceshouding in het vooronderzoek en tijdens het onderzoek ter terechtzitting in een concrete zaak analyseren.	T	EC	2		X
8	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of sprake is van een rechtmatige staandehouding en aanhouding.	T	E	2		X
9	De stagiaire kan aan de hand van een casus beoordelen of sprake is van een rechtmatige in verzekeringstelling.	T	E	2		X
10	De stagiaire kan beoordelen welke rechtsgevolgen kunnen worden verbonden aan een onrechtmatige staandehouding, aanhouding of in verzekeringstelling en deze aan de hand van een concrete zaak vaststellen.	T	E	2		X
11	De stagiaire kan aan de hand van een concrete zaak beoordelen of voorlopige hechtenis kan worden toegepast.	T	E	2		X
12	De stagiaire kan de rechtsmiddelen tegen toepassing van voorlopige hechtenis benoemen.	K		2		
13	De stagiaire kan de grenzen van de vrijheid van zijn handelen vaststellen in geval van een gedetineerde cliënt.	T	E	2	<i>Minor Strafrecht (onderwerp 1)</i>	X
14	De stagiaire kan de gedetineerde verdachte adviseren de mogelijkheden die het penitentiaire recht biedt ten aanzien van de detentieomstandigheden.	T	E	2		X

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap	Praktijk?
15	De stagiaire kan vaststellen of, en zo ja welke, rechtsmiddel openstaat tegen een bepaalde beslissing.	T	E	2	Hoger beroep en Ethiek	
16	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen het instellen van een rechtsmiddel moet voldoen.	K		2	Hoger beroep en Ethiek	
17	De stagiaire kan aan de hand van een casus vaststellen wanneer een termijn voor het instellen van een rechtsmiddel een aanvang neemt en wanneer deze eindigt.	T	E	2	Hoger beroep en Ethiek	X
MINOR – ONDERWERP 3: BESLISSINGSSCHEMA						
1	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen de dagvaarding en de betekening daarvan moeten voldoen.	K		3		
2	De stagiaire kan de regeling van absolute en relatieve competentie van de rechter beschrijven.	K		3		
3	De stagiaire kan de wettelijke vervolgingsbeletselen benoemen.	K		3	Ethiek	
4	De stagiaire kan benoemen op welke gronden de vervolging kan worden geschorst.	K		3		
5	De stagiaire kan vaststellen op welk moment een verweer omtrent de vragen van art. 348 Sv kan of moet worden gevoerd.	T	E	3	Ethiek	
6	De stagiaire kan benoemen wat het rechtsgevolg is als de rechter één van de eerste drie vragen van art. 348 Sv negatief of de vierde vraag positief beantwoordt.	K		3		
7	De stagiaire kan benoemen onder welke voorwaarden de rechter tot een bewezenverklaring kan komen.	K		3	Major Strafrecht (onderwerp 5)	
8	De stagiaire kan de wettige bewijsmiddelen benoemen.	K		3	Major Strafrecht (onderwerp 5)	
9	De stagiaire kan beschrijven onder welke voorwaarden het bewezen verklaarde feit als strafbaar feit kan worden gekwalificeerd.	K		3		
10	De stagiaire kan de strafuitsluitingsgronden benoemen.	K		3	Minor Strafrecht (onderwerp 1) en Major Strafrecht (onderwerp 7)	
11	De stagiaire kan vaststellen welke einduitspraak volgt indien de rechter een strafuitsluitingsgrond aanwezig acht.	T	EC	3	Minor Strafrecht (onderwerp 1) en Major Strafrecht (onderwerp 7)	X
12	De stagiaire kan verklaren welke factoren een rol spelen bij de beslissing over de straftoemeting.	B		3		
13	De stagiaire kan uitleggen in welk opzicht het onderzoek ter terechtzitting van belang is voor de beantwoording van de vragen van art. 348 en 350 Sv.	B		3	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	
MINOR – ONDERWERP 4: MATERIEEL STRAFRECHT						
1	De stagiaire kan de verschillende vormen van opzet beschrijven.	K		4		
2	De stagiaire kan de eisen voor voorwaardelijk opzet	K		4		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap	Praktijk?
	benoemen.					
3	De stagiaire kan verschillende vormen van culpa beschrijven.	K		4		
4	De stagiaire kan het verschil tussen voorwaardelijk opzet en bewuste culpa benoemen.	K		4		
5	De stagiaire kan aan de hand van een delictsomschrijving vaststellen welke gradatie van verwijtbaarheid (minimaal) vereist is.	T	E	4		X
6	De stagiaire kan uitleggen hoe in de Wet economische delicten het onderscheid tussen misdrijven en overtredingen wordt gemaakt.	B		4		
7	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op noodweer moet voldoen.	K		4	Minor Strafrecht (onderwerp 3) en Major strafrecht (onderwerp 7)	
8	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op noodweereces moet voldoen.	K		4	Minor Strafrecht (onderwerp 3) en Major strafrecht (onderwerp 7)	
9	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen de feitelijke onderbouwing van een beroep op noodweer(exces) moet voldoen en kan verklaren dat dit een actieve opstelling van de verdediging vereist.	B		4	Minor Strafrecht (onderwerp 1)	
10	De stagiaire kan vaststellen welke einduitspraak volgt indien de rechter een noodweer(exces)situatie aanwezig acht.	T	E	4	Minor Strafrecht (onderwerp 3) en Major strafrecht (onderwerp 7)	X
MAJOR – ONDERWERP 5: VERDIEPING BEWIJSRECHT						
1	De stagiaire kan benoemen onder welke omstandigheden de eigen waarneming van de rechter als bewijsmiddel kan worden gebruikt.	K		5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	
2	De stagiaire kan benoemen onder welke omstandigheden een door de verdachte afgelegde verklaring niet voor het bewijs kan worden gebezigd.	K		5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	
3	De stagiaire kan benoemen wanneer het zwijgen van de verdachte in de bewijsvoering tegen hem kan worden gebruikt.	K		5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	
4	De stagiaire kan benoemen wanneer een kennelijk leugenachtige verklaring van de verdachte als bewijsmiddel kan worden gebruikt.	K		5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	
5	De stagiaire kan benoemen welke rechtsgevolgen een bekennende verklaring heeft voor de motivering van de bewezenverklaring.	K		5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	
6	De stagiaire kan de gevolgen noemen van het in art. 6 EVRM neergelegde ondervragingsrecht voor het gebruik van verklaringen van getuigen voor het bewijs.	K		5	Minor Strafrecht (onderwerp 3), Getuigen	
7	De stagiaire kan de specifieke bewijsregels voor	K		5	Minor Strafrecht	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap	Praktijk?
	anonieme en afgeschermdde getuigen benoemen.				(onderwerp 3)	
8	De stagiaire kan benoemen welke eisen aan een deskundige in het strafproces worden gesteld.	K		5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	
9	De stagiaire kan vaststellen of een deskundige op de juiste wijze is ingeschakeld.	T	E	5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	X
10	De stagiaire kan de risico's, de mogelijkheden en de opportuniteit analyseren van tegenonderzoek of eigen onderzoek door een deskundige.	T	E	5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	X
11	De stagiaire kan de juridische gevolgen analyseren van een door de verdachte af te leggen verklaring.	T	E	5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	X
12	De stagiaire kan de risico's en de mogelijkheden van het ondervragen van getuigen analyseren.	T	EC	5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	X
13	De stagiaire kan de verschillen benoemen tussen de schriftelijke bescheiden die als bewijsmiddel kunnen worden gebruikt.	K		5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	
14	De stagiaire kan de grote betekenis van het dossier voor de eindbeslissing in strafzaken verklaren.	B		5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	
15	De stagiaire kan aan de hand van enkele concrete zaken beoordelen of aan de bewijsminima is voldaan.	T	E	5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	X
16	De stagiaire kan aan de hand van een concrete zaak beoordelen of een verklaring van een getuige of deskundige wordt gedenatureerd.	T	E	5	Minor Strafrecht (onderwerp 3)	
MAJOR – ONDERWERP 6: DWANGMIDDELEN EN OPSPORINGSBEVOEGDHEDEN						
1	De stagiaire kan aan de hand van de wet benoemen welke bijzondere opsporingsbevoegdheden kunnen worden ingezet.	K		6		
2	De stagiaire kan verklaren waarom de specifieke eisen die aan de inzet van een bijzondere opsporingsbevoegdheid in een concrete zaak worden gesteld afhankelijk zijn van het onderscheid tussen klassieke opsporing, opsporing van ernstige misdrijven in georganiseerd verband en opsporing van terroristische misdrijven.	B		6		
3	De stagiaire kan benoemen welke eisen aan het tappen van een telefoon worden gesteld.	K		6		
4	De stagiaire kan benoemen welke eisen aan stelselmatige observatie worden gesteld.	K		6		
5	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren welke rechtsgevolgen moeten of kunnen worden verbonden aan de onrechtmatige inzet van bijzondere opsporingsbevoegdheden.	T	EC	6	Getuigen	X
6	De stagiaire kan de wettelijke eisen van doorzoeking en inbeslagneming van (en in) voertuigen benoemen.	K		6		
7	De stagiaire kan de wettelijke eisen van doorzoeking en inbeslagneming van (en in) gebouwen benoemen.	K		6		
8	De stagiaire kan de wettelijke eisen van doorzoeking en inbeslagneming van (en in) woningen benoemen.	K		6		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap	Praktijk?
9	De stagiaire kan de wettelijke eisen van doorzoeking van en inbeslagneming in kantoorruimten van geheimhouders benoemen.	K		6	<i>Minor Strafrecht (onderwerp 1)</i>	
10	De stagiaire kan de verschillen benoemen ten aanzien van de aan een doorzoeking en/of inbeslagneming te stellen eisen tussen enerzijds het Wetboek van Strafvordering en anderzijds bijzondere wetten zoals de Wet economische delicten, de Opiumwet en de Wet Wapens en Munitie.	K		6		
11	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren welke rechtsgevolgen moeten of kunnen worden verbonden aan een onrechtmatige doorzoeking en/of inbeslagneming.	T	EC	6	<i>Getuigen</i>	X
12	De stagiaire kan aan de hand van een concrete zaak beoordelen aan welke eisen het vorderen van bepaalde gegevens moet voldoen.	T	E	6		X
13	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren welke rechtsgevolgen moeten of kunnen worden verbonden aan een onrechtmatige vordering van gegevens.	T	E	6	<i>Getuigen</i>	X
MAJOR – ONDERWERP 7: VERDIEPING MATERIEEL STRAFRECHT						
1	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op de rechtvaardigingsgrond overmacht moet voldoen.	K		7	<i>Minor Strafrecht (onderwerp 4) en Getuigen</i>	
2	De stagiaire kan verklaren waarom een actieve opstelling van de verdediging is vereist bij de feitelijke onderbouwing van een beroep op overmacht.	B		7		
3	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op de wettelijke rechtvaardigingsgrond 'uitvoering geven aan een wettelijk voorschrift' moet voldoen.	K		7		
4	De stagiaire kan verklaren waarom een actieve opstelling van de verdediging is vereist bij de feitelijke onderbouwing van een beroep op 'uitvoering geven aan een wettelijk voorschrift'.	B		7		
5	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op de wettelijke rechtvaardigingsgrond 'uitvoering van een bevoegd gegeven ambtelijk bevel' moet voldoen.	K		7		
6	De stagiaire kan verklaren waarom een actieve opstelling van de verdediging is vereist bij de feitelijke onderbouwing van een beroep op 'uitvoering van een bevoegd gegeven ambtelijk bevel'.	B		7		
7	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op de wettelijke rechtvaardigingsgrond 'noodweer' moet voldoen.	K		7		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap	Praktijk?
8	De stagiaire kan verklaren waarom een actieve opstelling van de verdediging is vereist bij de feitelijke onderbouwing van een beroep op noodweer.	B		7		
9	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op de wettelijke schulduitsluitingsgrond 'ontoerekeningsvatbaarheid' moet voldoen.	K		7		
10	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen de feitelijke onderbouwing van een beroep op ontoerekeningsvatbaarheid moet voldoen.	B		7		
11	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op de wettelijke schulduitsluitingsgrond 'psychische overmacht' moet voldoen.	K		7		
12	De stagiaire kan verklaren waarom een actieve opstelling van de verdediging is vereist bij de feitelijke onderbouwing van een beroep op psychische overmacht.	B		7		
13	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op de wettelijke schulduitsluitingsgrond 'uitvoering van een onbevoegd gegeven ambtelijk bevel' moet voldoen.	K		7		
14	De stagiaire kan verklaren waarom een actieve opstelling van de verdediging is vereist bij de feitelijke onderbouwing van een beroep op 'uitvoering van een onbevoegd gegeven ambtelijk bevel'.	B		7		
15	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op de wettelijke schulduitsluitingsgrond 'noodweerexces' moet voldoen.	K		7		
16	De stagiaire kan verklaren waarom een actieve opstelling van de verdediging is vereist bij de feitelijke onderbouwing van een beroep op noodweerexces.	B		7		
17	De stagiaire kan benoemen aan welke eisen een succesvol beroep op de buitenwettelijke schulduitsluitingsgrond 'afwezigheid van alle schuld' moet voldoen.	K		7		
18	De stagiaire kan verklaren waarom een actieve opstelling van de verdediging is vereist bij de feitelijke onderbouwing van een beroep op 'afwezigheid van alle schuld'.	B		7		
19	De stagiaire kan aan de hand van concrete zaken de verschillen tussen de diverse vormen van daderschap en deelneming vaststellen (plegen, doen plegen, medeplegen, uitlokking, medeplichtigheid).	T	EC	7		X
20	De stagiaire kan aan de hand van een casus vaststellen door omissie een commissiedelict is begaan.	T	EC	7		
21	De stagiaire kan beschrijven onder welke voorwaarden een rechtspersoon als dader kan worden aangemerkt.	K		7		
22	De stagiaire kan beschrijven onder welke voorwaarden een opdrachtgever of feitelijk leidinggever strafrechtelijk aansprakelijk kan worden gehouden voor een gedraging	K		7		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap	Praktijk?
	van een rechtspersoon.					
23	De stagiaire kan beschrijven hoe opzet en culpa kunnen worden toegerekend aan een rechtspersoon.	K		7		
MAJOR – ONDERWERP 8: STRATEGIE VAN DE VERDEDIGING						
1	De stagiaire kan de risico's en de mogelijkheden van een bepaalde proceshouding analyseren.	T	EC	8	Major Strafrecht (Onderwerp 5)	
2	De stagiaire kan de risico's en de mogelijkheden van een bepaalde wijze van verdediging analyseren.	T	E	8		
3	De stagiaire kan de risico's en de mogelijkheden van het aanwenden van een rechtsmiddel analyseren.	T	E	8	Minor Strafrecht (onderwerp 2)	
4	De stagiaire kan uitleggen waarom hij geen handelingen mag verrichten tegen de wil van de verdachte.	B		8	Ethiek	
5	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen hoever zijn geheimhoudingsplicht reikt en daarnaar handelen.	T	EC	8	Minor strafrecht (onderwerp 1) en Ethiek	X
6	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen hoever zijn verschoningsrecht reikt en daarnaar handelen.	T	EC	8	Minor strafrecht (onderwerp 1) en Ethiek	X
7	De stagiaire kan benoemen welke grenzen worden gesteld aan zijn contacten met getuigen.	K		8	Minor strafrecht (onderwerp 1) en Ethiek	
8	De stagiaire kan de risico's en de mogelijkheden van het (laten) ondervragen van getuigen analyseren en voorts het stadium vaststellen waarin een daartoe strekkend verzoek kan/moet worden geformuleerd.	T	EC	8	Major Strafrecht (onderwerp 5)	X
9	De stagiaire kan de positie van deskundigen in het strafproces benoemen en aan de hand daarvan beschrijven welke grenzen worden gesteld aan zijn contacten met deskundigen.	K		8	Minor strafrecht (onderwerp 1) en Ethiek	
10	De stagiaire kan vaststellen wanneer voor bepaalde (rechts)gebieden een externe deskundige moet worden ingeschakeld en daarnaar handelen.	T	E	8	Schriftelijke vaardigheden, Minor strafrecht (onderwerp 1) en Ethiek	
11	De stagiaire kan verzoeken, verweren en onderbouwde standpunten formuleren die aan de daarvoor geldende criteria voldoen.	T	EC	8	Minor Strafrecht (onderwerp 1)	X
12	De stagiaire kan benoemen op welke moment(en) verzoeken, verweren en onderbouwde standpunten kunnen of moeten worden gevoerd	K		8	Minor Strafrecht (onderwerp 1)	
13	De stagiaire kan beoordelen hoe een ondervraging van de verdachte, een getuige of deskundige moet worden voorbereid en uitgevoerd en kan daarnaar handelen.	T	E	8		X
14	De stagiaire kan een standpunt formuleren over de toelaatbaarheid van een vordering tot wijziging van de tenlastelegging.	T	E	8		X

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Overlap	Praktijk?
15	De stagiaire kan aan de hand van een concrete zaak beoordelen of een verzoek tot wraking is aangewezen.	T	E	8		X
16	De stagiaire kan uitleggen waarom het belangrijk is dat het pleidooi ook schriftelijk aan de rechter wordt overgelegd.	B		8	Hoger beroep	

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van de *Minor Strafrecht* en de *Major Strafrecht*. Wel moet eerst de *Minor Strafrecht* gevolgd zijn voordat de *Major Strafrecht* gevolgd kan worden.

LEERVORMEN

De manier waarop de toetstermen kunnen worden bereikt, kan nader ingevuld worden door de vakontwikkelaar(s).

LEERMIDDELEN

De (selectie of ontwikkeling van) leermiddelen kan nader ingevuld worden door de vakontwikkelaar(s).

TOETSVORMEN

Zowel de *Minor Strafrecht* als de *Major Strafrecht* worden afgerond met een theorietoets en/of casustoets.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Er zijn op dit moment geen verdere randvoorwaarden of organisatorische aandachtspunten bekend waarmee rekening moet worden gehouden bij de verdere ontwikkeling van dit vak. Wel is het van belang om afstemming te hebben over de toetstermen waarbij overlap is met een ander (onderdeel van een) vak.

STUDIEBELASTING

De *Minor Strafrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 30 klokuren (10 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 15 klokuren (5 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen).

De *Major Strafrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 60 dagdelen (20 klokuren). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 30 klokuren (10 dagdelen).

Bij de *Major Strafrecht* bestaat deel 1 uit de *Minor Strafrecht*. Deel 1 en deel 2 van de *Major Strafrecht* hebben ieder een studiebelasting van circa 30 klokuren (10 dagdelen).

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK STRAFRECHT: GETUIGEN, VERWEREN EN POGING/VOORBEREIDING

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* maakt deel uit van de leerlijn Strafrecht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de leerlijn Strafrecht hebben gekozen.

OPBOUW

Het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* bouwt voort op de kennis die is opgedaan in leerjaar 1 van de leerlijn Strafrecht.

In dit vak komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. Getuigen;
2. Onrechtmatigheden;
3. Verweren en onderbouwde standpunten;
4. Afdoening buiten geding;
5. Poging en voorbereiding.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Alle stagiaires die de leerlijn Strafrecht volgen, mogen aan het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* deelnemen. Zij dienen de *Major Strafrecht* gevolgd te hebben, omdat dit vak voortbordurt op de kennis en ervaring die in de *Major Strafrecht* is opgedaan. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* leidt uiteindelijk op tot de onderstaande eindtermen. Het is belangrijk om bij het lezen van deze eindtermen in gedachten te houden dat het bij dit vak gaat om zaken als het vaststellen van de vraag of er ruimte is voor verweer, het beargumenteren van welk verweer mogelijk is, het vaststellen van de strategie en de tactiek voor het horen van getuigen, enzovoort. Het daadwerkelijk voeren van een verweer en het daadwerkelijk horen van getuigen wordt geoefend in het vak *Vaardigheden* (en deels het vak *Schriftelijke vaardigheden*). Er is voor gekozen om in deze eindtermen de uiteindelijke vaardigheden (zoals die na het vak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* én de vakken *Vaardigheden* en *Schriftelijke vaardigheden* beheerst moeten worden) te beschrijven om zicht te geven op het einddoel. In de toetstermen is uitsluitend de inhoud opgenomen die hoort bij het vak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding*.

1. Getuigen
 - 1.1 De stagiaire kan de wettelijke regeling en de relevante rechtspraak over het oproepen van getuigen voorafgaande aan en ter terechtzitting beschrijven en kan volgens deze regeling en rechtspraak verweren voeren in zaken van enige complexiteit.
 - 1.2 De stagiaire kan de Straatsburgse rechtspraak over het recht om getuigen te horen in hoofdlijnen beschrijven en kan aan de hand van deze rechtspraak verweren voeren in zaken van enige complexiteit.

- 1.3 De stagiaire kan de bewijsrechtelijke consequenties van beperkingen in de uitoefening van het ondervragingsrecht beschrijven en aan de hand van deze kennis verweren voeren in zaken van enige complexiteit.
- 1.4 De stagiaire kan de tuchtrechtelijke en ethische aspecten van het horen van minderjarigen en slachtoffers als getuigen beschrijven en is in staat het optreden van de verdediging hierop af te stemmen.
2. Onrechtmatigheden
 - 2.1 De stagiaire kan beschrijven hoe onrechtmatigheden en vormverzuimen volgens het beslissingsschema van art. 359a Sv worden gesanctioneerd en wat de belangrijkste rechtspraak van de Hoge Raad ter zake is en dit verwerken in een verweer in zaken van enige complexiteit.
 - 2.2 De stagiaire kan beschrijven welke gevolgen schendingen van verschillende EVRM verdragsrechten volgens de Straatsburgse rechtspraak hebben voor de algemene 'fairness' van de procedure.
 - 2.3 De stagiaire kan een opsomming geven van de elementen van het Europese Handvest die voor het optreden in strafzaken van belang zijn.
3. Verweren en onderbouwde standpunten
 - 3.1 De stagiaire kan een beschrijving geven van de wettelijke regelingen en de relevante rechtspraak inzake verweren en uitdrukkelijk onderbouwde standpunten, alsmede de eisen die aan de verdediging worden gesteld waar het de formulering van die verweren en uitdrukkelijk onderbouwde standpunten betreft en aan de hand van deze kennis verweren voeren in zaken van enige complexiteit.
4. Afdoening buiten geding
 - 4.1 De stagiaire kan beschrijven wat het belang is van een afdoening van een strafzaak buiten geding, welke mogelijkheden daartoe openstaan en kan de cliënt daarover adviseren.
5. Poging en voorbereiding
 - 5.1 De stagiaire kan het leerstuk poging, voorbereiding en vrijwillige terugtred beschrijven en dit leerstuk verwerken in verweren in zaken van enige complexiteit.
 - 5.2 De stagiaire kan een beschrijving geven van bijzondere delicten die op de voorbereiding van strafbare feiten betrekking hebben, zoals artikel 10a Opiumwet, artikel 11a Opiumwet (thans nog wetsvoorstel), artikel 140 Sr. en 'aanslagdelicten' als art. 92 Sr.

TOETSTERMEN

De eindtermen zijn uitgewerkt in de volgende (specifiekere) toetstermen. Deze toetstermen moeten na afloop van het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* beheerst worden door de stagiaires.

Als in de kolom *Overlap* het vak *Schriftelijke vaardigheden* staat vermeld, betekent dit dat de desbetreffende toetsterm zich uitstekend leent voor een opdracht waarin zowel juridische als taaltechnische aspecten worden beoordeeld.

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan de wettelijke regeling en de relevante rechtspraak over het oproepen van getuigen voorafgaande aan en ter terechtzitting beschrijven.	K		1.1			
2	De stagiaire kan in complexe zaken vaststellen of de rechter	T	C	1.1			X

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	(de afwijzing van) een door de verdediging opgegeven getuige aan het 'noodzaaks criterium' dan wel het criterium van het 'verdedigingsbelang' dient te toetsen.						
3	De stagiaire kan in complexe zaken vaststellen of er omstandigheden zijn die aanleiding kunnen geven een ruimere invulling te geven aan een toepasselijk 'noodzaaks criterium' (vgl. HR LJN AZ 1702).	T	C	1.1			X
4	De stagiaire kan de Straatsburgse rechtspraak over het recht om getuigen te horen in hoofdlijnen beschrijven.	K		1.2			
5	De stagiaire kan aan de hand van de Straatsburgse rechtspraak over het recht om getuigen te horen, verweren voeren in complexe zaken.	T	C	1.2			X
6	De stagiaire kan de bewijsrechtelijke consequenties van beperkingen in de uitoefening van het ondervragingsrecht beschrijven.	K		1.3			
7	De stagiaire kan de bewijsrechtelijke consequenties van beperkingen in de uitoefening van het ondervragingsrecht verwerken in een (bewijs)verweer in complexe zaken.	T	C	1.3			X
8	De stagiaire kan de tuchtrechtelijke en ethische aspecten van het horen van minderjarigen en slachtoffers als getuigen beschrijven.	K		1.4			
9	De stagiaire kan in zaken van enige complexiteit uitleggen hoe de tuchtrechtelijke en ethische aspecten van het horen van minderjarigen en slachtoffers invloed (moeten) hebben op de strategie en tactiek van de verdediging.	B		1.4			
10	De stagiaire kan beschrijven hoe onrechtmatigheden en vormverzuimen volgens het beslissingsschema van art. 359a Sv worden gesanctioneerd en wat de belangrijkste rechtspraak van de Hoge Raad ter zake is.	K		2.1			
11	De stagiaire kan in zaken van enige complexiteit vaststellen of voorgestelde verweren voldoen aan de eisen die in art. 359a Sv en in de belangrijkste rechtspraak van de Hoge Raad ter zake worden gesteld.	T	EC	2.1		Schriftelijke vaardigheden	X
12	De stagiaire kan beschrijven welke gevolgen schendingen van verschillende EVRM verdragsrechten volgens de Straatsburgse rechtspraak hebben voor de algemene 'fairness' van de procedure.	K		2.2			
13	De stagiaire kan een beschrijving geven van de elementen van het Europese Handvest die voor het optreden in strafzaken van belang zijn.	K		2.3			
14	De stagiaire kan een beschrijving geven van de wettelijke regelingen en de relevante rechtspraak inzake verweren en uitdrukkelijk onderbouwde standpunten.	K		3			
15	De stagiaire kan benoemen welke eisen aan de verdediging worden gesteld bij het formuleren van verweren en uitdrukkelijk onderbouwde standpunten.	K		3			

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Eindterm	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
16	De stagiaire kan in zaken van enige complexiteit vaststellen of voorgestelde verweren voldoen aan de eisen die door wet en rechtspraak worden gesteld aan de inrichting en vormgeving van een verweer of uitdrukkelijk onderbouwd standpunt.	T	EC	3		Schriftelijke vaardigheden	X
17	De stagiaire kan beschrijven wat voor zijn cliënt het belang is van een afdoening van een strafzaak buiten geding.	K		4			
18	De stagiaire kan beschrijven welke mogelijkheden van afdoening buiten geding door het openbaar ministerie in welke omstandigheden worden gebruikt (bijvoorbeeld ZSM) en welke afdoeningsmogelijkheden buiten geding in het algemeen openstaan.	K		4			
19	De stagiaire kan in zaken van enige complexiteit beoordelen of een aangereikte vorm van afdoening buiten geding voor de cliënt gunstig dan wel ongunstig is.	T	EC	4			
20	De stagiaire kan de grenzen van strafbaarheid volgens het leerstuk van de poging, voorbereiding en vrijwillige terugtred beschrijven.	K	EC	5	x		
21	De stagiaire kan in complexe zaken inschatten en beargumenteren of een verweer dat zicht richt op vrijwillige terugtred kans van slagen heeft.	T	C	5.1			
22	De stagiaire kan in complexe zaken beargumenteren of gedragingen die nog geen voltooid delict opleveren wél strafbare voorbereidings- of pogingshandelingen opleveren.	T	C	5.1			
23	De stagiaire kan de belangrijkste bijzondere delicten die op de voorbereiding van strafbare feiten betrekking hebben, zoals (met name) artikel 10a Opiumwet, artikel 11a Opiumwet (thans nog wetsvoorstel), artikel 140 Sr. en 'aanslagdelicten' als art. 92 Sr, beschrijven.	K		5.2			

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding*, met dien verstande dat het geven van een beschrijving telkens voorafgaat aan het toepassen van de kennis bij het voeren van verweren. Overigens is het wel verstandig om het onderwerp 'onrechtmatigheden' te behandelen voorafgaand aan het onderwerp 'verweren en onderbouwde standpunten'.

LEERVORMEN

De toetstermen van het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* kunnen bereikt worden door middel van zelfstudie, het uitwerken van casus als huiswerk en klassikale instructie met daarin bespreking van het huiswerk.

LEERMIDDELEN

Bij het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* zijn op dit moment nog geen geschikte leermiddelen beschikbaar. Het is wenselijk om te kunnen beschikken over een reader met daarin:

- de bekende formeel- en materieelrechtelijke handboeken:
 - J. de Hullu, *Materieel Strafrecht*;
 - G. Corstens en M.J. Borgers: *Het Nederlands Strafprocesrecht*;
- de (verwijzingen naar vindplaatsen van) relevante jurisprudentie;
- eventueel aanvullende artikelen of literatuur;
- casusmateriaal/huiswerkopdrachten.

Vanwege de doorlopende wetsonwikkeling zal dit studiemateriaal jaarlijks moeten worden geactualiseerd.

TOETSVORMEN

Het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* wordt afgerond met een casustoets.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Bij de verdere ontwikkeling van het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* is het belangrijk dat de casusmaterialen die als huiswerkopdrachten worden aangeboden dicht bij de praktijk van de advocaat staan.

Daarnaast is het zinvol een verbinding te maken met de vakken *Vaardigheden* en *Schriftelijke vaardigheden* om na te gaan in hoeverre het mogelijk is in deze vakken te oefenen met het daadwerkelijk voeren/formuleren van verweren en het daadwerkelijk horen van getuigen.

STUDIEBELASTING

Het vak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* heeft naar schatting een studiebelasting 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen, het maken van huiswerkopdrachten/casus en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen).

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK STRAFRECHT: FORENSISCH BEWIJS, HOGER BEROEP & CASSATIE EN BIJSTAND RONDOM HET (POLITIE)VERHOOR

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* maakt deel uit van de leerlijn Strafrecht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Strafrecht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

Het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* moet worden beschouwd als een 'capita selecta' vak, met de onderdelen:

1. Forensisch bewijs (2 dagdelen contacttijd);
2. Hoger beroep (1 dagdeel contacttijd);
3. Cassatie (1 dagdeel contacttijd);
4. Bijstand rondom het (politie)verhoor (1 dagdeel contacttijd).

Gezien het karakter van dit vak is het niet de bedoeling dat er gestreefd wordt naar integratie tussen de verschillende onderdelen.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* willen deelnemen, moeten de *Major Strafrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
Onderwerp 1: Forensisch bewijs							
1	De stagiaire kan een definitie geven van het bewijsmiddel <i>Verklaring van een deskundige</i> (art. 343 Sv).	K		1		<i>Minor Strafrecht (onderwerp 3); Major Strafrecht (onderwerp 5)</i>	
2	De stagiaire kan beschrijven welke eisen aan deskundigen en hun rapporten worden gesteld.	K		1			
3	De stagiaire kan beschrijven wat het landelijk openbaar register van gerechtelijke deskundigen (art. 51K Sv) is.	K		1			
4	De stagiaire kan beschrijven welke functie het landelijk openbaar register van gerechtelijke deskundigen (art. 51k Sv) heeft.	K					
5	De stagiaire kan beschrijven welke onderwerpen geregeld zijn in de <i>Aanwijzing technisch onderzoek / deskundigenonderzoek</i> (Stcrt. 2009, nr. 18632).	K		1			
6	De stagiaire kan beschrijven wat volgens de <i>Aanwijzing technisch onderzoek / deskundigenonderzoek</i> (Stcrt. 2009, nr. 18632) het verschil is tussen 'technisch onderzoek in de opsporingsfase' en 'deskundigenonderzoek'.	K		1			
7	De stagiaire kan in hoofdlijnen beschrijven in welke gevallen een deskundige door een(hulp)officier van justitie dan wel een rechter-commissaris kan worden benoemd.	K		1			
8	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of de benoeming van een deskundige voldoet aan de wettelijke voorschriften terzake.	T	C	1			
9	De stagiaire kan voor- en nadelen benoemen van het zelf inschakelen van een deskundige.	K		1			
10	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze de verdediging een deskundige kan laten benoemen.	K		1		<i>Major Strafrecht (onderwerp 8)</i>	
11	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een verzoek van de verdediging tot het benoemen van een deskundige voldoet aan de daaraan gestelde wettelijke eisen.	T	C	1		<i>Major Strafrecht (onderwerp 8)</i>	
12	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen en onder welke nadere voorwaarden de wet aan de verdediging de mogelijkheid biedt om tegenonderzoek te laten verrichten.	K		1			
13	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een	T	C	1			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	verzoek van de verdediging tot het verrichten van tegenonderzoek of het aanstellen van een controlerende deskundige voldoet aan de daaraan gestelde wettelijke eisen.						
14	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of de benoeming van een deskundige ten behoeve van DNA onderzoek voldoet aan de wettelijke voorschriften.	T	C	1			
15	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een verzoek van de verdediging tot het verrichten van tegenonderzoek naar aanleiding van een DNA onderzoek voldoet aan de daaraan gestelde wettelijke eisen.	T	C	1			
16	De stagiaire kan beschrijven welke mogelijkheden voor de verdediging bestaan om vóóraf dan wel achteraf tegemoetkoming in of vergoeding van de kosten te vragen die de verdediging heeft gemaakt in verband met door de verdediging aangezochte deskundigen.	K		1			
17	De stagiaire kan beschrijven wat het begrip 'diagnostische waarde' inhoudt.	K		1			
18	De stagiaire kan beschrijven wat een 'piekenprofiel' in een DNA vergelijkingsonderzoek is.	K		1			
19	De stagiaire kan beschrijven wat het begrip 'random match probability' inhoudt.	K		1			
20	De stagiaire kan verklaren welke invloed de verschillen tussen mitochondriaal, y-chromosomaal en normaal DNA kunnen hebben voor de random match probability van een DNA vergelijkingsonderzoek.	B		1			
21	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden illustreren welke problemen een DNA mengprofiel schept voor een DNA vergelijkingsonderzoek.	B		1			
22	De stagiaire kan beschrijven welke fouten DNA vermeerderingstechnieken kunnen veroorzaken in een DNA vergelijkingsonderzoek.	K		1			
23	De stagiaire kan beschrijven wat DNA verwantschapsonderzoek is.	K		1			
24	De stagiaire kan voorbeelden noemen van de wijze waarop de inrichting van een meervoudige fotoconfrontatie van invloed kan zijn op de betrouwbaarheid van het resultaat.	K		1			
Onderwerp 2: Hoger beroep							

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
25	De stagiaire kan opsommen op welke wijzen het rechtsmiddel hoger beroep kan worden ingesteld en hoe daarvan afstand kan worden gedaan.	K		2		Minor Strafrecht (onderwerp 2) (alle toetstermen)	
26	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of het rechtsmiddel hoger beroep op de juiste wijze is aangewend.	T	C	2			
27	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wanneer de termijn voor het instellen van hoger beroep afloopt.	T	EC	2			
28	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of hoger beroep tegen een vonnis van de rechtbank open staat.	T	EC	2			
29	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen of voor de behandeling van het hoger beroep verlof nodig is van de voorzitter van het hof.	T	C	2			
30	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt informeren over de voor- en nadelen van het instellen van een (beperkt) hoger beroep.	T	C	2			x
31	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt adviseren over de mogelijkheden voor het (gedeeltelijk) intrekken van een eerder ingesteld hoger beroep.	T	C	2			x
32	De stagiaire kan uitleggen waarom het (mondeling) formuleren van grieven/bezwaren tegen een vonnis van belang is voor de ontvankelijkheid in hoger beroep.	B		2			
33	De stagiaire kan uitleggen hoe geformuleerde grieven/bezwaren een onderzoek in hoger beroep beïnvloeden.	B		2			
34	De stagiaire kan beschrijven in welke opzichten het onderzoek ter terechtzitting in hoger beroep overeenkomt met het onderzoek ter terechtzitting in eerste aanleg.	K		2			
35	De stagiaire kan beschrijven in welke opzichten het onderzoek ter terechtzitting in hoger beroep afwijkt van het onderzoek ter terechtzitting in eerste aanleg.	K		2			
36	De stagiaire kan de mogelijkheden van nader onderzoek door de rechter-commissaris of rechter-raadsheercommissaris vóór en naar aanleiding van het onderzoek op de terechtzitting in hoger beroep beschrijven.	K		2			
37	De stagiaire kan in een concrete zaak de mogelijkheden	T	C	2			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	beschrijven om reeds door een rechter gehoorde of nieuwe getuigen ter zitting te laten horen en vaststellen aan de hand van welke maatstaf een verzoek wordt beoordeeld.						
38	De stagiaire kan in een concrete zaak de mogelijkheden noemen om reeds door een rechter gehoorde of nieuwe deskundigen ter zitting te laten horen en vaststellen aan de hand van welke maatstaf een verzoek wordt beoordeeld.	T	EC	2			
39	De stagiaire kan beschrijven langs welke wegen nieuwe bescheiden en stukken aan het hof kunnen worden overgelegd.	K		2			
40	De stagiaire kan uitleggen hoe het voorbereidend onderzoek en het onderzoek ter terechtzitting in eerste aanleg van invloed kunnen zijn op de behandeling ter terechtzitting in hoger beroep en op het arrest van het hof.	B		2			
41	De stagiaire kan uitleggen waarom het hoger beroep de laatste kans is om feitelijke omstandigheden aan te dragen.	B		2			
42	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen en in welke omvang de vordering van de benadeelde partij in hoger beroep onderdeel van de behandeling en de beraadslaging is.	K		2			
43	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat de invloed is van (beperkt) ingesteld hoger beroep op de door het hof op te leggen straf(fen).	T	C	2			
44	De stagiaire kan uitleggen waarom ter terechtzitting in hoger beroep niet kan worden volstaan met een enkele verwijzing naar standpunten en verzoeken gedaan in eerste aanleg en/of vervat in de appelschriftuur, maar dat deze standpunten en verzoeken ter zitting in hoger beroep uitdrukkelijk moeten worden herhaald.	B		2			X
45	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of over een door hem gesignaleerd gebrek in eerste aanleg nog in hoger beroep geklaagd kan of moet worden.	T	C	2			
46	De stagiaire kan benoemen in welke gevallen het hof een zaak kan en/of moet terugwijzen naar de rechtbank.	K		2			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
Onderwerp 3: Cassatie							
47	De stagiaire kan opsommen op welke wijzen het rechtsmiddel beroep in cassatie kan worden ingesteld en hoe daarvan afstand kan worden gedaan.	K		3		Minor Strafrecht (onderwerp 2) (alle toetstermen)	
48	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of het rechtsmiddel cassatie op de juiste wijze is angewend.	T	C	3			
49	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wanneer de termijn voor het instellen van cassatie afloopt.	T	C	3			
50	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of voor de verdachte, het openbaar ministerie of de benadeelde partij cassatie tegen een beslissing van de rechtbank of het gerechtshof openstaat.	T	EC	3			
51	De stagiair kan beschrijven wat de rol van het parket bij de Hoge Raad is.	K		3			
52	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt adviseren over de opportuniteit van het (beperkt) instellen van het cassatieberoep.	T	C	3			x
53	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt adviseren over de mogelijkheden en de opportuniteit van het (gedeeltelijk) intrekken van een eerder ingesteld cassatieberoep.	T	C	3			x
54	De stagiaire kan de ontvankelijkheidsvereisten voor cassatie opsommen.	K		3			
55	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen op basis van welke rechtsgronden de Hoge Raad een rechterlijk oordeel kan vernietigen.	T	C	3			
56	De stagiaire kan beschrijven op welke punten de cassatieprocedure afwijkt van de procedure bij de feitenrechter.	K		3			
57	De stagiaire kan beschrijven aan welke eisen een cassatiemiddel moet voldoen, mede in het licht van artikel 80a RO.	K		3			
58	De stagiaire kan de termijnen en formaliteiten voor het indienen van een cassatieschriftuur, alsmede de uitwendige ontvankelijkheidseisen voor een cassatieschriftuur opsommen.	K		3			
59	De stagiaire kan beschrijven hoe een cassatieberoep van het openbaar ministerie kan worden tegengesproken.	K		3			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
60	De stagiaire kan beschrijven hoe een cassatieberoep van de benadeelde partij kan worden tegengesproken.	K		3			
61	De stagiaire kan beschrijven hoe gereageerd kan worden op de conclusie of het standpunt van de procureur-generaal.	K		3			
62	De stagiaire kan de voorwaarden en omstandigheden noemen waaronder de Hoge Raad kennis neemt van nieuwe feiten en stukken.	K		3			
63	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen en op welke wijze incidenteel cassatieberoep kan worden ingesteld.	K		3			
64	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of het aan te vallen oordeel een rechts-, feitelijk of gemengd oordeel is en het te formuleren cassatiemiddel daarop inrichten.	T	C	3			
65	De stagiaire kan beschrijven welke rol het rolreglement van de Strafkamer van de Hoge Raad heeft.	K		3			
66	De stagiaire kan beschrijven op welke wijzen kan worden bewerkstelligd dat een cassatieberoep bij pleidooi kan worden toegelicht.	K		3			
67	De stagiaire kan uitleggen waarom eerst bij de rolrechter om toezending van ontbrekende stukken moet worden verzocht, alvorens dienaangaande een cassatiemiddel kan worden geformuleerd.	B		3			
Onderwerp 4: Bijstand rondom het (politie)verhoor							
68	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen op grond van de Nederlandse wet, Nederlandse jurisprudentie en/of aanwijzing van het openbaar ministerie een (minderjarige) verdachte recht heeft op het consulteren van een raadsman voorafgaand aan zijn verhoor door de politie en/of recht heeft op bijstand van een advocaat tijdens dit verhoor.	K		4		<i>Minor Strafrecht</i>	
69	De stagiaire kan beschrijven wanneer op grond van het (komend) recht van de Europese Unie een (minderjarige) verdachte recht heeft op het consulteren van een raadsman voorafgaand aan zijn verhoor door de politie en/of recht heeft op bijstand van een advocaat tijdens dit verhoor.	K		4		<i>Minor Strafrecht (onderwerp 2), TBS en andere vrijheidsbepalende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen</i>	
70	De stagiaire kan beschrijven of en zo ja, wanneer op	K		4		<i>Minor Strafrecht</i>	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	grond van art. 6 EVRM een (minderjarige) verdachte recht heeft op het consulteren van een raadsman voorafgaand aan zijn verhoor door de politie en/of recht heeft op bijstand van een advocaat tijdens dit verhoor.					(onderwerp 2), TBS en andere vrijheidsbepalende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen	
71	De stagiaire kan beschrijven welke aanspraak op rechtsbijstand voor een verdachte bestaat tijdens zijn verhoor door de (hulp)officier van justitie voorafgaand aan zijn in verzekeringstelling.	K		4		Minor Strafrecht (onderwerp 2)	
72	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden illustreren welke rol de raadsman tijdens het politieverhoor behoort te spelen.	B		4		Minor Strafrecht (onderwerp 1 en 2)	X
73	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen wat de mogelijke rechtsgevolgen zijn van een schending van het recht van de verdachte op rechtsbijstand voorafgaand aan en/of tijdens verhoren.	T	C	4		Minor Strafrecht (onderwerp 3) Major Strafrecht (onderwerp 2 en 4)	
74	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van forensisch bewijs, hoger beroep en cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor*.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie in combinatie met zelfstudie (eventueel via e-learning) en huiswerkopdrachten ter voorbereiding op de contactmomenten. De stagiaires moeten gedwongen worden om bijvoorbeeld aan de hand van casus zelf met de theorie en de vraagstukken aan de slag te gaan. Een casus kan bestaan uit een hypothetische situatieschets waarin een cliënt zich tot de stagiaire wendt met allerlei vragen. Tijdens de contactmomenten worden de casus besproken en kunnen vragen gesteld worden.

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* worden de volgende suggesties gedaan voor leermiddelen voor de stagiaires:

- J. Boksum en A. Röttgering, *Cassatietechniek*, Den Haag: SDU (meest recente druk);
- A.J.A. van Doorst, *Cassatie in strafzaken*, Deventer: Kluwer (meest recente druk);
- reader;
- handleidingen;
- casus;
- jurisprudentie;
- internetsites.

TOETSVORMEN

Het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een theorie- of casustoets.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Gezien het 'capita selecta' karakter van het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* kan er binnen dit vak voor gekozen worden meerdere docenten in te zetten. Bij de verdere ontwikkeling van dit vak is het - voor zover nu bekend - niet nodig met andere aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Forensisch bewijs, hoger beroep & cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen):
 - Forensisch bewijs: 6 klokuren;
 - Hoger beroep: 3 klokuren;
 - Cassatie: 3 klokuren;
 - Bijstand rondom het (politie)verhoor: 3 klokuren.

VAKBESCHRIJVING GROOT KEUZEVAK STRAFRECHT: BIJZONDER STRAFRECHT, SLACHTOFFERS, SANCTIES EN PENITENTIAIR RECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* maakt deel uit van de leerlijn Strafrecht. Het is een 'groot' keuzevak (een vak met vijf dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* kan alleen worden gevolgd door stagiaires die de *Major Strafrecht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

Het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* moet worden beschouwd als een 'capita selecta' vak, met de onderdelen: Bijzonder strafrecht (2 dagdelen), Slachtoffers (1 dagdeel) en Sancties en penitentiair recht (2 dagdelen). Gezien het karakter van dit vak is het niet de bedoeling dat er gestreefd wordt naar integratie tussen de verschillende onderdelen.

De volgende onderwerpen komen aan bod:

Onderwerp 1. Bijzonder strafrecht (2 dagdelen)

1.1 Bijzonder strafrecht (algemeen):

- a.) gemeen strafrecht vs bijzonder strafrecht;
- b.) de belangrijkste deelgebieden van het bijzondere strafrecht (economisch, fiscaal en financieel strafrecht) en overig bijzonder strafrecht, waaronder in ieder geval de Wet wapens en munitie, de Opiumwet en de Wegenverkeerswet 1994;
- c.) bronnen van bijzonder strafrecht.

1.2 Bijzonder strafrecht (materieel):

- a.) strafbaarstellingen in het bijzonder strafrecht (gelede normstelling);
- b.) legaliteit en administratieve afhankelijkheid;
- c.) daderschap en deelneming;
- d.) opzet en schuld.

1.3 Bijzonder strafrecht (formeel):

- a.) van toezicht naar opsporing;
- b.) afwijkende regeling van opsporingsbevoegdheden;
- c.) vervolging en berechting;
- d.) straffen en maatregelen.

Onderwerp 2. Slachtoffers (1 dagdeel)

2.1 Internationaal en institutioneel kader van de rechtspositie van het slachtoffer:

- d.) internationale verdragen en Europese rechtsorde;
- e.) slachtofferzorg binnen de strafrechtsketen.

2.2 De rechtspositie van het slachtoffer naar Nederlands recht:

- f.) het slachtoffer in het vooronderzoek;
- g.) het slachtoffer op het onderzoek ter terechtzitting;
- h.) het slachtoffer en de tenuitvoerlegging.

2.3 Realisering van de rechtspositie van het slachtoffer:

- a.) toepassing van schriftelijke slachtofferverklaring en spreekrecht;
- b.) vorderingen tot schadevergoeding;
- c.) bemiddeling;
- d.) de raadsman en het slachtoffer.

Onderwerp 3. Sancties en penitentiair recht (2 dagdelen)

3.1 Algemene uitgangspunten en structuur van het strafrechtelijk sanctiestelsel:

- a.) grondslagen en doelstellingen van het Wetboek van Strafrecht in relatie tot het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting;
- b.) het strafrechtelijk sanctiestelsel;
- c.) het stelsel van strafposities.

3.2 Wettelijke en buitenwettelijke straftoemtingsregels en factoren (inclusief rechterlijk beleid met betrekking tot de straftoemeting en strafvorderingsbeleid en bestraffing bij het OM)

3.3 Processuele aspecten van de straftoemeting:

- a.) de behandeling van de straftoemtingsvraag op het onderzoek ter terechtzitting;
- b.) straftoemtingsverweren;
- c.) motivering en responderen bij de strafbeslissing.

3.4 De tenuitvoerlegging van straffen en maatregelen:

- a.) het recht tot tenuitvoerlegging;
- b.) actoren en verantwoordelijkheden bij de tenuitvoerlegging.

3.5 De rechtspositie van de gedetineerde:

- a.) uitgangspunten van detentie;
- b.) procedurele rechtspositie van de gedetineerde;
- c.) materiële aspecten van detentie.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* willen deelnemen, moeten de *Major Strafrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
Onderwerp 1: Bijzonder strafrecht							
1	De stagiaire kan het onderscheid beschrijven tussen gemeen en bijzonder strafrecht.	K		1.1a	X		
2	De stagiaire kan vaststellen of hij in een concrete casus met gemeen en/of bijzonder strafrecht te maken heeft.	T	E	1.1a			
3	De stagiaire kan een globale definitie geven van de verschillende deelgebieden van het bijzonder strafrecht (het economisch, fiscaal en financieel strafrecht) en beschrijven waarop elk deelgebied zich richt.	K		1.1b			
4	De stagiaire kan de globale inhoud van de Wegenverkeerswet 1994, de Opiumwet en de Wet wapens en munitie beschrijven.	K		1.1b			
5	De stagiaire kan de Europeesrechtelijke bronnen van het bijzonder strafrecht raadplegen.	T	E C	1.1c			
6	De stagiaire kan het begrip gelede normstelling definiëren.	K		1.2a	X		
7	De stagiaire kan in een concrete casus de toepasselijke gelede normstelling toepassen.	T	C	1.2a			
8	De stagiaire kan definiëren wat het materieelrechtelijke legaliteitsbeginsel inhoudt en beschrijven waar dat beginsel in de wet is vastgelegd.	K		1.2b	X	<i>Minor/Major Strafrecht</i>	
9	De stagiaire kan uitleggen waarom het materieelrechtelijke legaliteitsbeginsel van bijzonder belang is voor het bijzonder strafrecht.	B		1.2.b			
10	De stagiaire kan beschrijven wat de autonomie van het strafrecht inhoudt.	K		1.2b			
11	De stagiaire kan beschrijven wat de administratieve afhankelijkheid van het strafrecht inhoudt.	K		1.2b			
12	De stagiaire kan opsommen wat de criteria zijn voor strafbaarheid van een rechtspersoon.	K		1.2c	X	<i>Minor/Major Strafrecht, Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht</i>	
13	De stagiaire kan opsommen wat de criteria zijn voor strafbaarheid van een feitelijk leidinggevende en opdrachtgever.	K		1.2c	X	<i>Minor/Major Strafrecht, Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht</i>	
14	De stagiaire kan beschrijven welke beperkingen gelden bij de vervolging van publiekrechtelijke rechtspersonen.	K		1.2c	X	<i>Minor/Major Strafrecht, Strafrecht & mensenrechten en</i>	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
						<i>bestraffend bestuursrecht</i>	
15	De stagiaire kan de begrippen kleurloos en boos opzet definiëren.	K		1.2d			
16	De stagiaire kan bij een concrete strafbaarstelling vaststellen welke bestanddelen van die strafbaarstelling door het opzetvereiste worden beheerst.	T	E C	1.2d			
17	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden illustreren hoe in de bijzondere strafrechtspraak wordt omgegaan met de strafuitsluitingsgrond afwezigheid van alle schuld.	B		1.2.d			
18	De stagiaire kan opsommen welke algemene toezichthoudende bevoegdheden (AWR, WED, WWM, afd. 5 AWB, art. 160 Wegenverkeerswet) er bestaan en beschrijven waar deze bevoegdheden in de wet geregeld zijn.	K		1.3a en 1.3b		<i>Handhaving en Strafrecht & mensenrechte n en bestraffend bestuursrecht</i>	
19	De stagiaire kan beschrijven wat de voorwaarden zijn waaronder de algemene toezichthoudende bevoegdheden mogen worden uitgeoefend.	K		1.3a		<i>Handhaving en Strafrecht & mensenrechte n en bestraffend bestuursrecht</i>	
20	De stagiaire kan beschrijven in hoeverre er bij bestuurlijke handhaving een plicht tot medewerking geldt en waar deze plicht tot medewerking in de wet is geregeld.	K		1.3a		<i>Handhaving en Strafrecht & mensenrechte n en bestraffend bestuursrecht</i>	
21	De stagiaire kan een definitie geven van de begrippen sfeerovergang en sfeercumulatie.	K		1.3a		<i>Handhaving en Strafrecht & mensenrechte n en bestraffend bestuursrecht</i>	
22	De stagiaire kan het begrip opsporing definiëren.	K		1.3a en 1.3b		<i>Minor/Major Strafrecht</i>	
23	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen op welke wettelijke bepalingen de opsporingsbevoegdheden gebaseerd kunnen worden.	T	E C	1.3b			
24	De stagiaire kan beschrijven in hoeverre er bij strafrechtelijke handhaving een plicht tot medewerking geldt, waar deze plicht in de wet is geregeld en welke beperkingen er op die plicht tot medewerking bestaan.	K		1.3a en 1.3b		<i>Strafrecht & mensenrechte n en bestraffend bestuursrecht</i>	
25	De stagiaire kan beschrijven wat het nemo tenetur-	K		1.3a	X	<i>Strafrecht &</i>	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	beginsel inhoudt en waar dit beginsel in de wet is geregeld.			en 1.3b		<i>mensenrechten en bestraffend bestuursrecht</i>	
26	De stagiaire kan aan de hand van voorbeelden uit de rechtspraak van het EHRM en de Hoge Raad illustreren hoe het nemo tenetur-beginsel in de praktijk (globaal) wordt toegepast.	B		1.3a en 1.3b		<i>Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht</i>	
27	De stagiaire kan beschrijven wat het una via-beginsel en het ne bis in idem-beginsel inhouden en waar deze beginselen in de wet zijn geregeld.	K		1.3c	X	<i>Handhaving en Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht</i>	
28	De stagiaire kan beschrijven wat het ultimum remedium karakter van het strafrecht inhoudt.	K		1.3c	X	<i>Minor/Major Strafrecht</i>	
29	De stagiaire kan in een concrete casus beoordelen wat de mogelijkheden tot bestuurlijke beboeting en strafrechtelijke vervolging zijn.	T	C	1.3c		<i>Handhaving en Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht</i>	
30	De stagiaire kan beschrijven wat de (afwijkende) competentieregels in economische strafzaken inhouden en waar deze in de wet zijn geregeld.	K		1.3c			
31	De stagiaire kan in een concrete casus bepalen welke rechter bevoegd is tot de behandeling van de (bijzondere) strafzaak.	T	E	1.3c			
32	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen welke (bijzondere) straffen en maatregelen de strafrechter kan opleggen en berekenen hoe hoog die straffen en/of maatregelen kunnen zijn.	T	E C	1.3d			
Onderwerp 2: Slachtoffers							
33	De stagiaire kan de internationale verdragen benoemen waarin algemene rechten van slachtoffers van misdrijven zijn beschreven.	K		2.1a		<i>Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht</i>	
34	De stagiaire kan de Europeesrechtelijke normen benoemen die betrekking hebben op de positie van het slachtoffer in het strafproces.	K		2.1a		<i>Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht</i>	
35	De stagiaire kan benoemen welke publieke en private instanties specifiek zijn gericht op ondersteuning van slachtoffers van misdrijven in Nederland en welke taken	K		2.1b			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	zij hebben.						
36	De stagiaire kan op hoofdlijnen de taken beschrijven van het Openbaar Ministerie en de politie op het terrein van slachtofferzorg.	K		2.1b			
37	De stagiaire kan de definitie van slachtoffer benoemen, zoals deze is neergelegd in het Wetboek van Strafvordering.	K		2.2a			
39	De stagiaire kan beargumenteren welke invloed het verschijnsel <i>secundaire victimisatie</i> kan hebben op het nemen van strategische beslissingen als raadsman.	T	C	2.1b, 2.2a en 2.3d			
40	De stagiaire kan de rechten en bevoegdheden van het slachtoffer in het vooronderzoek beschrijven.	K		2.2a en 2.2b			
41	De stagiaire kan de rechten en bevoegdheden benoemen van het slachtoffer in de fase van de buitengerechtelijke afdoening.	K		2.2b			
42	De stagiaire kan beschrijven wat de mogelijkheden zijn tot bemiddeling tussen slachtoffer en dader in het kader van het strafproces.	K		2.2b en 2.3c			
43	De stagiaire kan benoemen welke formele rollen een slachtoffer kan vervullen op het onderzoek ter terechtzitting.	K		2.2c			
44	De stagiaire kan de rechten en bevoegdheden van het slachtoffer, tegen de achtergrond van de formele rol die het slachtoffer op het onderzoek ter terechtzitting vervult, beschrijven.	K		2.2c, 2.3a			
45	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of het cliënt rechtens mogelijk is om het spreekrecht op het onderzoek ter terechtzitting uit te oefenen.	T	E C	2.2c, 2.3a			
46	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of de inhoud van een voorgenomen spreektekst in overeenstemming is met de eisen die het recht stelt aan de verklaring die een slachtoffer op de terechtzitting kan afleggen.	T	E	2.2c, 2.3a			
47	De stagiaire kan de rechten en bevoegdheden van het slachtoffer bij de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke sancties benoemen.	K		2.2d			
48	De stagiaire kan het verschil beschrijven tussen het bijstaan en het vertegenwoordigen van een slachtoffer in het strafproces.	B		2.2a			
49	De stagiaire kan beschrijven of een slachtoffer in aanmerking komt voor gesubsidieerde rechtsbijstand.	K		2.2a en 2.3d			
50	De stagiaire kan beschrijven wat onder een schriftelijke slachtofferverklaring wordt verstaan.	K		2.2b, 2.2c en			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
				2.3a			
51	De stagiaire kan beschrijven hoe en op welke wettelijke grondslag een schriftelijke slachtofferverklaring kan worden toegevoegd aan een dossier.	K		2.2b, 2.2c, 2.3a			
52	De stagiaire kan beschrijven wat de hoofdbevindingen zijn van onderzoeken naar de effecten van slachtofferverklaringen op de beslissingen van de rechter.	K		2.1b en 2.2a			
53	De stagiaire kan in een concrete casus beoordelen waarom een cliënt zich wel of niet als benadeelde partij kan voegen in het strafproces.	T	E C	2.2c en 2.3b			
54	De stagiaire kan beschrijven in welke fasen van het strafproces de benadeelde partij zich kan voegen en hoe dit volgens de wet dient te geschieden.	K		2.2c en 2.3b			
55	De stagiaire kan in een concrete casus beoordelen waarom wel of geen sprake is van schade die in aanmerking komt voor vergoeding ingevolge artikel 51f Sv.	T	C	2.2c en 2.3b			
56	De stagiaire kan beschrijven hoe het Openbaar Ministerie beoordeelt of en zo ja, hoe slachtoffers schade binnen het strafproces vergoed kunnen krijgen.	K		2.1b, 2.2c en 2.3b			
Onderwerp 3: Sancties en penitentiair recht							
57	De stagiaire kan de grondslagen en doelstellingen van het strafrechtelijk sanctiestelsel beschrijven.	K		3.1a		<i>Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht</i>	
58	De stagiaire kan de grondslag en de doelstellingen van het straffen beschrijven.	K		3.1a		<i>Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht</i>	
59	De stagiaire kan de taakverdeling tussen cassatie- en feitenrechtspraak bij de straftoemeting beschrijven.	K		3.1b			
60	De stagiaire kan de hoofd- en bijkomende straffen beschrijven.	K		3.1b en 3.1c			
61	De stagiaire kan het wettelijk onderscheid tussen straffen en maatregelen beschrijven en daarbij voorbeelden bedenken.	B		3.1b			
62	De stagiaire kan het onderscheid tussen vrijheidsbenemende en vrijheid beperkende sancties beschrijven en daarbij voorbeelden bedenken.	B		3.1b			
63	De stagiaire kan beschrijven in welke gevallen volgens de wet de hoofd- en bijkomende straffen kunnen worden opgelegd.	K		3.1b			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
64	De stagiaire kan beschrijven wat de verschillen zijn tussen de strafoplegging door de rechter en de strafoplegging bij strafbeschikking door de officier van justitie en daarbij voorbeelden bedenken.	B		3.1a en 3.1b			
65	De stagiaire kan de hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen benoemen.	K		3.1b en 3.1c			
66	De stagiaire kan beschrijven welke minimum- en maximumtermijnen de wet stelt aan de duur van de gevangenisstraf.	K		3.1c			
67	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen welke maximale gevangenisstraf of geldboete kan worden opgelegd.	T	E	3.1c en 3.2			
68	De stagiaire kan in een concrete casus beoordelen hoe ten behoeve van een cliënt invulling kan worden gegeven aan het draagkrachtbeginsel ex artikel 24 Sr.	T	E C	3.2			
69	De stagiaire in een concrete casus vaststellen of sprake is van voor de straftoemeting relevante recidive.	T	E	3.2			
70	De stagiaire kan in een concrete casus bepalen tot welke maximumstraf toepassing van de samenloopregeling kan leiden.	T	C	3.2			
71	De stagiaire kan de wettelijke toepassingsmogelijkheden van de voorwaardelijke veroordeling beschrijven.	K		3.1b en 3.2			
72	De stagiaire kan algemene en bijzondere voorwaarden beschrijven die kunnen worden verbonden aan een voorwaardelijke veroordeling.	K		3.1b en 3.2			
73	De stagiaire kan de wettelijke toepassingsmogelijkheden van de voorwaardelijke invrijheidstelling beschrijven.	K		3.1b en 3.2			
74	De stagiaire kan in een concrete casus beschrijven wat de betekenis is van een aan cliënt gestelde voorwaarde in het kader van een voorwaardelijke invrijheidstelling.	T	E	3.1b en 3.2			
75	De stagiaire kan verklaren wat de betekenis is van het strafvorderingsbeleid van OM voor de strafeis van de officier van justitie.	B		3.2			
76	De stagiaire kan verklaren wat de betekenis is van de rechterlijke oriëntatiepunten straftoemeting voor de strafbeslissing van de rechtbank.	B		3.2			
77	De stagiaire kan in een concrete casus een cliënt, mede op basis van het strafvorderingsbeleid van het Openbaar Ministerie, voorlichten over de te verwachten strafeis van de officier van justitie.	T	E C	3.2			
78	De stagiaire kan in een concrete casus een cliënt, mede op basis van zowel het strafvorderingsbeleid van het Openbaar Ministerie als de rechterlijke oriëntatiepunten voor de straftoemeting, voorlichten over de eventueel te	T	E C	3.2			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	verwachten straf.						
79	De stagiaire kan beschrijven wat wordt verstaan onder 'de ernst van het feit' en kan wettelijke en buitenwettelijke voorbeelden daarvan bedenken die van belang kunnen zijn voor de straftoemeting.	B		3.2			
80	De stagiaire kan beschrijven wat wordt verstaan onder 'de persoon en de persoonlijkheid van de dader' en kan voorbeelden bedenken van wettelijke en buitenwettelijke persoonlijke omstandigheden die van belang kunnen zijn voor de straftoemeting.	B		3.2			
81	De stagiaire kan beschrijven wat wordt verstaan onder 'de omstandigheden waaronder het feit is begaan' en kan wettelijke en buitenwettelijke voorbeelden daarvan geven die van belang kunnen zijn voor de straftoemeting.	K		3.2			
82	De stagiaire kan een uitdrukkelijk voorgedragen verweer in de zin van artikel 358 lid 3 Sv met betrekking tot een strafvermindingsgrond in de zin van die bepaling opstellen.	T	E C	3.3b		Minor/Major Strafrecht	
83	De stagiaire kan een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt in de zin van artikel 359 lid 2, tweede volzin, Sv met betrekking tot de straftoemeting opstellen.	T	E C	3.3b		Minor/Major Strafrecht	
84	De stagiaire kan bepalen of, en zo ja in welke mate een vormverzuim in de zin van artikel 359a Sv kan leiden tot strafvermindering.	T	E C	3.3c		Minor/Major Strafrecht	
85	De stagiaire kan in een concrete casus bepalen of is voldaan aan de wettelijke motiverings- en responsieplichten inzake de strafbeslissing ex artikel 358 jo 359 Sv.	T	E C	3.3c		Minor/Major Strafrecht	
86	De stagiaire kan vaststellen of, gelet op de opgelegde straf, hoger beroep kan worden ingesteld tegen het vonnis van de rechtbank.	T	E	3.3			
87	De stagiaire kan, ingeval het hoger beroep is gericht tegen de strafbeslissing van de rechtbank, een schriftuur houdende daarop gerichte grieven ex artikel 410 Sv opstellen.	T	E C	3.3			
88	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of een gratieverzoek kan worden ingediend.	T	E	3.1 en 3.3			
89	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete casus de maatregel plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis kan worden toegepast.	T	E C	3.2		TBS & andere vrijheidsbene- mende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen	
90	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete casus	T	E	3.2		TBS & andere	

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	een reeds opgelegde maatregel plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis kan worden verlengd.		C			<i>vrijheidsbene- mende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen</i>	
91	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete casus de maatregel terbeschikkingstelling kan worden toegepast.	T	E C	3.2		<i>TBS & andere vrijheidsbene- mende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen</i>	
92	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete casus een reeds opgelegde maatregel terbeschikkingstelling kan worden verlengd.	T	E C	3.2		<i>TBS & andere vrijheidsbene- mende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen</i>	
93	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete casus de maatregel plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders kan worden toegepast.	T	E C	3.2		<i>TBS & andere vrijheidsbene- mende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen</i>	
94	De stagiaire kan vaststellen of in een concrete casus de vrijheidsbeperkende maatregel ex artikel 38v Sr kan worden toegepast.	T	E C	3.2			
95	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen in hoeverre de eventueel opgelegde (al dan niet geschorste) voorlopige hechtenis kan doorwerken in de straftoemeting en hierop zijn strategie aanpassen.	T	E C	3.2			
96	De stagiaire kan de wettelijke taak en verantwoordelijkheid van de Minister van Veiligheid en Justitie bij de tenuitvoerlegging van sancties beschrijven.	K		3.4b			
97	De stagiaire kan de wettelijke taak en verantwoordelijkheid van het Openbaar Ministerie bij de tenuitvoerlegging van sancties beschrijven.	K		3.4a en 3.4b			
98	De stagiaire kan de taak van het CJIB bij de tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen en	K		3.4b			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	strafbeschikkingen beschrijven.						
99	De stagiaire kan de taak van de DJI bij de tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen en strafbeschikkingen beschrijven.	K		3.4b			
100	De stagiaire kan de taken van de reclassering ten opzichte van verdachten en veroordeelden beschrijven.	K		3.4b			
101	De stagiaire kan de taken van de reclassering ten opzichte van rechters en officieren van justitie beschrijven.	K		3.4b			
102	De stagiaire kan benoemen welke organisaties belast zijn met de reclassering.	K		3.4b			
103	De stagiaire kan voorbeelden noemen van gedragsinterventies die door de reclassering worden toegepast.	K		3.4b			
104	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen op welk moment het recht op tenuitvoerlegging van een straf of maatregel vervalt.	T	E	3.4a			
105	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of een in Nederland aan cliënt opgelegde straf in een andere lidstaat van de Europese Unie tenuitvoergelegd kan worden.	T	E	3.4			
106	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of een in één van de andere lidstaten van de Europese Unie opgelegde sanctie in Nederland tenuitvoergelegd kan worden.	T	E	3.4			
107	De stagiaire kan de doelstellingen en uitgangspunten van de Penitentiaire Beginselenwet benoemen.	K		3.5a			
108	De stagiaire kan beschrijven wat wordt bedoeld met een penitentiair programma en daarbij voorbeelden bedenken	B		3.5a			
109	De stagiaire kan beschrijven wat wordt bedoeld met de interne en de externe rechtspositie van de gedetineerde	K		3.5b			
110	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze het contact tussen raadsman en gedetineerde in de penitentiaire inrichting (PI) is genormeerd.	K		3.5b			
111	De stagiaire kan voorbeelden geven van de materiële elementen van de detentiesituatie.	B		3.5c			
112	De stagiaire kan de bevoegdheden van de directeur van de PI beschrijven en kan beschrijven welke beslissingen beklagwaardig zijn.	K		3.5b			
113	De stagiaire kan benoemen welke penitentiaire en niet-penitentiaire rechtswegen openstaan voor gedetineerden in het kader van hun interne rechtspositie.	K		3.5b			
114	De stagiaire kan uitleggen hoe een beklagwaardige beslissing uitgelokt kan worden.	B		3.5b			
115	De stagiaire kan in een concrete casus vaststellen of	T	E	3.5b			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	het mogelijk is dat een gedetineerde tijdelijk de inrichting kan verlaten.		C				
116	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij voldoende bekwaam is op een specifiek onderwerp op het terrein van bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht, en kan indien nodig relevante bronnen raadplegen en/of deskundigheid van anderen (al dan niet op juridisch terrein) inschakelen en/of doorverwijzen naar anderen.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* is het, voor wat betreft het onderwerp *Bijzondere strafwetten*, belangrijk dat de hierboven aangegeven volgorde van onderwerpen en toetstermen wordt gevolgd. In ieder geval verdient aanbeveling eerst onderwerp 1.1a tot en met 1.1c te behandelen alvorens met onderwerp 2 of onderwerp 3 te beginnen. Met betrekking tot het onderwerp *Sancties en penitentiair recht* is het van belang dat de behandeling van het sanctiestelsel en het straftoematingsrecht plaatsvindt vóór de behandeling van het penitentiair recht.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie, zelfstudie, het uitwerken en bespreken van casus en leren in de praktijk (bijvoorbeeld overleg met de patroon over de omgang met gedetineerden).

Met betrekking tot de tenuitvoerlegging van sancties en de rechtspositie van gedetineerden kan worden gedacht aan interactie tussen de verschillende actoren (OM, advocatuur, slachtofferhulp en reclassering) binnen de strafrechtsketen, gericht op kennisneming van elkaars rollen en praktijken.

Het bijzondere strafrecht is dermate gecompliceerd, dat de leerstof toegelicht moet worden. Zonder voorbeelden, achtergronden en informatie over het praktische gebruik is de leerstof niet altijd te begrijpen. De leerstof die via zelfstudie wordt doorgenomen kan echter wel breder en omvangrijker zijn dan de onderwerpen die tijdens de contactmomenten worden besproken. Tijdens de contactmomenten worden de hoofdpunten besproken, waarbij wordt uitgelegd wat er in de leerstof staat en hoe dat in de praktijk wordt toegepast.

In de casus kan een tenlastelegging als uitgangspunt worden genomen, waarbij de stagiaire moet uitzoeken:

- hoe de gelaagde regelgeving in elkaar zit (dus welke nationale en internationale bronnen dit verwijt inkleden);
- op welke bestanddelen van de tenlastelegging het opzet betrekking moet hebben;
- welke straf maximaal kan worden opgelegd.

Zo raakt de stagiaire bekend met het achterhalen van relevante regelgeving, krijgt hij begrip van de toepassing van opzet in het bijzonder strafrecht en leert hij werken met de nationale bepalingen die de sancties in het bijzonder strafrecht reguleren.

Een andere bruikbare casus is die waarin de overgang van controle naar opsporing aan de orde komt en het nemo-teneturbeginsel een rol speelt. Bijvoorbeeld: een controle van DCMR wijst uit dat een bedrijf teveel troep uitstoot, om verder te onderzoeken wat er precies is misgegaan wordt er verzocht om interne rapporten van het bedrijf, maar het bedrijf wil die niet verstrekken omdat het zichzelf daarmee zou kunnen belasten. Op deze manier kan de verhouding tussen administratief recht en strafrecht worden geïllustreerd. Bovendien kunnen de stagiaires kennis maken met veelvoorkomende vraagstukken én procedures die in dit verband een rol spelen (552a-klaagschriften met verzegeling et cetera).

LEERMIDDELEN

Voor het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* worden de volgende suggesties gedaan voor leermiddelen voor de stagiaires en voor de verdere ontwikkeling van het vak:

Onderwerp 1. Bijzondere strafwetten

- F.G.H. Kristen, R.M.I. Lamp, J.M.W. Lindeman, M.J.J.P. Luchtman (red.), *Bijzonder strafrecht. Strafrechtelijke handhaving van sociaal-economisch en fiscaal recht in Nederland*, Den Haag: WPI/Boom Lemma uitgevers, 2011.
- A.M. Mulder en D.R. Doorenbos, *Schets van het economisch strafrecht*, Deventer: Kluwer, 2008
- B.F. Keulen, *Economisch strafrecht*, Arnhem: Gouda Quint, 1995.
- L.E.M. Hendriks, *Milieustrafrecht*, Deventer: Kluwer, 2011.
- W.E.C.A. Valkenburg, *Inleiding fiscaal strafrecht*, Deventer: Kluwer, 2007.

Het eerstgenoemde boek is het meest volledig voor dit onderwerp.

Onderwerp 2. Slachtoffers:

- F.F. Langemeijer, *Het slachtoffer en het strafproces*, Deventer: Kluwer 20** (laatste druk).
- A.C. Bijlsma, *Praktijkboek slachtofferzorg*, Nijmegen: Wolf 20** (laatste druk).

Onderwerp 3. Sancties en penitentiair recht:

Hoewel op het gebied van sancties, straftoemeting en het penitentiair recht een veelvoud aan literatuur beschikbaar is, bestaat er geen samenhangende bundeling besprekingen van de vele onderwerpen die in de toetstermen naar voren komen. De proefschriften van Duker, Schoep en Schuyt behandelen specifieke aspecten van het straftoemetingsrecht en kunnen op onderdelen relevant zijn.

Met betrekking tot sociaalwetenschappelijke inzichten over de effectiviteit van sancties zal die specifieke literatuur moeten worden gevonden. De commentaren in Tekst en Commentaar, het Handboek Strafzaken zijn mogelijk ook van nut, terwijl het gebruik van jurisprudentie en beleidsnota's wordt aanbevolen.

Met betrekking tot het penitentiair recht kan voorts worden gedacht aan de volgende bronnen:

- E.R. Muller & P.C. Vegter (red.), *Detentie. Gevangen in Nederland*, Deventer: Kluwer, 2009.
- C. Kelk, *Nederlands detentierecht*, Deventer: Kluwer, 2008 (laatste druk).
- J. de Lange, *Detentie genormeerd. Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, Nijmegen: Wolf Legal publishers, 2008.

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

TOETSVORMEN

Het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een theorietoets en een casustoets.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Gezien het 'capita selecta' karakter van het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* kan er binnen dit vak voor gekozen worden meerdere docenten in te zetten.

Bij de verdere ontwikkeling van het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* is het, voor het onderwerp *Bijzondere strafwetten*, belangrijk dat er tussen de twee dagdelen contacttijd niet te veel tijd zit.

STUDIEBELASTING

Het vak *Bijzonder strafrecht, slachtoffers, sancties en penitentiair recht* heeft naar schatting een studiebelasting van 45 klokuren (15 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 30 klokuren (10 dagdelen).
- Contacttijd: 15 klokuren (5 dagdelen).

Een verdeling van contacttijd over de onderwerpen zou er als volgt uit kunnen zien:

Onderwerp 1. Bijzondere strafwetten

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 12 klokuren (4 dagdelen).
- Contacttijd: 6 klokuren (2 dagdelen).

Onderwerp 2. Slachtoffers:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 6 klokuren (2 dagdelen).
- Contacttijd: 3 klokuren (1 dagdeel).

Onderwerp 3. Sancties en penitentiair recht:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 12 klokuren (4 dagdelen).
- Contacttijd: 6 klokuren (2 dagdelen).

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK STRAFRECHT: ETHIEK, RAADKAMERPROCEDURES EN VERVOLGINGSBELETSELEN

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* maakt deel uit van de leerlijn Strafrecht. Het is een 'klein' keuzevak (een keuzevak met drie dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten.

DOELGROEP

Het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* kan alleen worden gekozen door stagiaires die de *Minor Strafrecht* hebben gevolgd, omdat het vak voortbouwt op de kennis en ervaring die daarin is opgedaan.

OPBOUW

Het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* bestaat uit drie onderdelen die elk gedurende één dagdeel centraal staan:

1. Ethiek;
2. Raadkamerprocedures;
3. Vervolgingsbeletselen.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* willen deelnemen moeten de *Minor Strafrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

In de kolom *Overlap* wordt verwezen naar de vakken die soortgelijke toetstermen ook opgenomen hebben. Daarbij wordt voor het keuzevak *Getuigen, verweren en poging/voorbereiding* de verkorting *Getuigen* gehanteerd.

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderdeel	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan in een concrete zaak benoemen wiens belang(en) hij moet dienen en bepalen of hij kan ingaan op bepaalde verzoeken (zoals het verstrekken van informatie aan derden).	T	C	1	x	Minor Strafrecht	X
2	De stagiaire kan in een concrete zaak benoemen welke gedragsregels van toepassing zijn op zijn positie als raadsman tegenover zijn cliënt en diens familie en vrienden.	T	C	1	x	Minor Strafrecht	X
3	De stagiaire kan in een concrete zaak in kaart brengen welke gedragsregels van toepassing zijn op zijn positie als raadsman van de verdachte of als advocaat van het slachtoffer tegenover andere advocaten, de officier van justitie en de strafrechter.	T	C	1	x	Minor Strafrecht	X
4	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of hij bepaalde verzoeken van het slachtoffer en nabestaanden kan honoreren, of hij bepaalde uitlatingen mag doen en beschrijven hoe hij zich – in het algemeen - dient op te stellen richting het slachtoffer en nabestaanden.	K		1	x	Minor Strafrecht	X
5	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of hij contact met de media kan hebben en welke informatie hij wel en niet kan verschaffen.	T	C	1			X
6	De stagiaire kan benoemen in hoeverre hij in het algemeen de media mag inlichten over een strafzaak en onder welke voorwaarden.	K		1			X
7	De stagiaire kan vaststellen of het hem in een concrete zaak vrijstaat contact te hebben met (potentiële) getuigen in een strafzaak en hij kan benoemen onder welke omstandigheden.	K		1			X
8	De stagiaire kan de grenzen van de vrijheid van zijn handelen vaststellen in geval van een gedetineerde cliënt die beperkingen opgelegd heeft gekregen.	T	E C	1			X
9	De stagiaire kan vaststellen of een cliënt in aanmerking komt voor gefinancierde rechtsbijstand.	T	E C	1			X
10	De stagiaire kan zijn potentiële cliënt inlichten over de kosten van zijn (gefinancierde) rechtsbijstand en over de (on)mogelijkheden deze te voldoen.	T	E C	1			X
11	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen hoever zijn geheimhoudingsplicht reikt en daarnaar handelen.	T	C	1	X	Minor Strafrecht	X
12	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen hoever zijn verschoningsrecht reikt en daarnaar handelen.	T	C	1			X
13	De stagiaire kan in een concrete zaak voorkomen dat hij meewerkt aan het begaan van een strafbaar feit.	T	C	1	X	Minor Strafrecht	X
14	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt adviseren over de mogelijkheden en risico's van het aanwenden van rechtsmiddelen door de termijnen, de vereisten, de risico's en eventueel andere gevolgen (zoals tijdsverloop, kosten etc.) van het rechtsmiddel in het advies te benoemen en uit te leggen.	T	C	1			X

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderdeel	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
15	De stagiaire kan beschrijven hoe hij zich dient op te stellen bij een doorzoeking van zijn kantoorpand.	K		1			
16	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen onder welke voorwaarden hij een strafzaak kan overnemen, en onder welke voorwaarden hij in dat verband een gedetineerde verdachte mag bezoeken.	T	C	1			X
17	De stagiaire kan in een concrete zaak beargumenteren of hij een bepaalde dankbetuiging van een cliënt in ontvangst mag nemen en onder welke voorwaarden.	T	C	1			X
18	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of het hem vrijstaat een potentiële cliënt bij te staan, bijvoorbeeld in het geval van (mogelijk) tegenstrijdige belangen.	T	C	1			X
19	De stagiaire kan bepalen wanneer voor bepaalde (rechts)gebieden een externe deskundige moet worden ingeschakeld en daarnaar handelen.	T	C	1			X
20	De stagiaire kan vaststellen of hij in een concrete zaak de vereiste expertise mist en in dat geval zijn cliënt doorverwijzen.	T	C	1			X
21	De stagiaire kan beschrijven op welke manieren een verdachte een gelegd beslag kan aanvechten.	K		2			
22	De stagiaire kan beschrijven op welke manieren andere belanghebbenden , niet zijnde de verdachte, het beslag kunnen aanvechten.	K		2			
23	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een beklag nog mogelijk/tijdig is.	T	C	2			X
24	De stagiaire kan in een concrete zaak de voor het beklag tegen het beslag relevante feiten samenvatten.	T	E C	2			X
25	De stagiaire kan benoemen waar en binnen welke termijn beklag tegen het beslag kan worden ingediend.	K		2			
26	De stagiaire kan een cliënt informeren of er tegen de beslissing omtrent het beklag nog een rechtsmiddel openstaat.	T	E C	2			X
27	De stagiaire kan benoemen wat er met het beslag gebeurt na de einduitspraak.	K		2			
28	De stagiaire kan beschrijven aan welke wettelijke vereisten het beklag en de indiening ervan moeten voldoen.	K		2			
29	De stagiaire kan benoemen welke kosten via welke wettelijke bepaling kunnen worden teruggevorderd door de cliënt/verdachte.	K		2			
30	De stagiaire kan vaststellen of een concrete raadkamerprocedure openbaar is of niet.	T	E C	2		Major Strafrecht	X
31	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen wat de laatste dag van indiening van een verzoek tot schadevergoeding ex art. 89 Sv of 591a Sv is.	T	C	2		Major Strafrecht	X
32	De stagiaire kan in een concrete zaak bepalen op grond van welke omstandigheden afgeweken kan worden, zowel	T	C	2			X

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderdeel	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	negatief als positief, van het standaard schadebedrag per dag dat gehanteerd wordt bij verzoeken ex artikel 89 Sv.						
33	De stagiaire kan een cliënt informeren over in hoeverre hij recht zou hebben op schadevergoeding ex art. 591a Sv indien de rekeningen van de raadsman zijn betaald door een derde.	T	C	2			X
34	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of een aanvulling van het verzoek ex 89 Sv of 591a Sv mogelijk is en zo ja, onder welke voorwaarden.	T	C	2			X
35	De stagiaire kan benoemen aan welke wettelijke vereisten een verzoek ex art. 89 of 591a Sv en de indiening ervan moet voldoen.	K		2			
36	De stagiaire kan benoemen welke andere mogelijkheden (in zijn algemeenheid) van schadevergoeding openstaan indien de kostenpost niet valt onder de reikwijdte van art. 89 of 591a Sv.	K		2			
37	De stagiaire kan in een concrete zaak een verzoekschrift tot beëindiging van de zaak opstellen, indienen en behandelen.	T	E C	2			X
38	De stagiaire kan in een concrete zaak een klaagschrift over het niet vervolgen van strafbare feiten opstellen, indienen en behandelen.	T	E C	2			X
39	De stagiaire kan in een concrete zaak een klaagschrift tegen invordering rijbewijs opstellen, indienen en behandelen.	T	E C	2			X
40	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of het ontbreken van rechtsmacht aan de ontvankelijkheid van de officier van justitie in de weg staat.	T	E C	3			
41	De stagiaire kan beschrijven wanneer publiekrechtelijke personen strafrechtelijk aansprakelijk gehouden kunnen worden voor hun handelen of nalaten.	K		3			
42	De stagiaire kan beschrijven wanneer natuurlijke personen strafrechtelijk aansprakelijk gehouden kunnen worden voor het handelen of nalaten van publiekrechtelijke rechtspersonen.	K		3			
43	De stagiaire kan in een concrete zaak klachtdelicten onderscheiden en bepalen of het ontbreken van een klacht de ontvankelijkheid van de officier van justitie in de weg staat.	T	E C	3		Major Strafrecht (onderwerp 7)	
44	De stagiaire kan vaststellen of een eerdere vervolging de ontvankelijkheid van de officier van justitie in de weg staat.	T	E C	3			
45	De stagiaire kan uitleggen waarom de dood van de verdachte het recht tot strafvordering doet vervallen.	B		3			
46	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van een casus vaststellen of het recht tot strafvordering is verjaard.	T	E C	3			
47	De stagiaire kan benoemen onder welke voorwaarden een transactie kan worden bereikt, wat de gevolgen daarvan zijn en in een concrete zaak daarop zo nodig aansturen.	K, T	E C	3		Getuigen (onderwerp 4)	X

Nr	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderdeel	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
48	De stagiaire kan benoemen vanaf welke leeftijd een persoon strafrechtelijk aansprakelijk gehouden kan worden voor zijn handelen of nalaten.	K		3	X		
49	De stagiaire kan de bijzondere wettelijke vervolgingsbeletselen van art. 255 en 349 lid 3 Sv en art. 316 lid 3 Sr beschrijven.	K		3			
50	De stagiaire kan de regeling van art. 359a Sv beschrijven en aan de hand van voorbeelden uitleggen waarom de officier van justitie zelden tot nooit meer niet-ontvankelijk in zijn vervolging wordt verklaard.	B	C	3		<i>Getuigen (onderwerp 2)</i>	
51	De stagiaire kan beschrijven op welke momenten een vervolgingsbeletsel naar voren kan of moet worden gebracht.	K		3			

VOLGORDE

Er is geen vaste volgorde noodzakelijk bij het aanleren van de toetstermen van het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen*. Ook de volgorde van de drie onderwerpen kan nog gewijzigd worden.

LEERVORMEN

De toetstermen van het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie en/of zelfstudie en/of e-learning en/of oefenen met rollenspelen en/of het uitwerken van casus. Met name bij het onderdeel *Ethiek* is veel interactie en discussie gewenst.

Het is aan te bevelen om een videofilm te ontwikkelen om de docent te ondersteunen. In de video kunnen bijvoorbeeld goede en slechte voorbeelden gegeven worden van een advocaat die een voorarresttraject op een politiebureau afhandelt en van een advocaat die naar een zitting gaat. Zo wordt de praktijk goed zichtbaar voor de stagiaires en kan de materie concreet behandeld worden. Aan de hand van de video-opnamen kan gediscussieerd worden.

Er zullen ook opdrachten en casus ontwikkeld moeten worden. Een casus kan bijvoorbeeld bestaan uit een hypothetische situatieschets waarin een cliënt zich tot de stagiaire wendt met allerlei vragen. Verder zouden er (tussentijdse) digitale toetsen, bijvoorbeeld in een digitale leeromgeving of in een e-learningapplicatie kunnen worden ingezet om na te gaan of de stof wordt beheerst en om zichtbaar te maken waaraan nog extra aandacht dient te worden besteed.

LEERMIDDELEN

De basis leerboeken die in de *Minor Strafrecht* en in de *Major Strafrecht* worden gebruikt, kunnen mogelijk ook in het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* worden ingezet. Dat geldt ook voor *Het Statuut voor de verdediging* (men is bezig met een nieuwe druk) en (gedeeltelijk) het *Handboek Verdediging*. Wellicht dat de toepasselijke hoofdstukken van het *Handboek Strafzaken* (losbladig) ook als materiaal gebruikt kan worden.

TOETSVORMEN

Het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een theorietoets en een casustoets. Voor de toetstermen op kennis- en begripsniveau is een theorietoets het meest logisch. De toetstermen op toepassingsniveau (en hoger) zouden via een casustoets getoetst kunnen worden.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Omdat met name over het onderwerp Ethiek veel interactie en discussie wenselijk is, moet een maximale groepsgrootte van bijvoorbeeld 20 stagiaires worden aangehouden voor het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen*. Grotere groepen zijn niet handig.

Wanneer gebruik wordt gemaakt van een video, dan is videoafspeelapparatuur tijdens de contactmomenten benodigd.

STUDIEBELASTING

Het keuzevak *Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

Onderdeel Ethiek:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 3 klokuren (1 dagdeel).
- Contacttijd: 3 klokuren (1 dagdeel).

Onderdeel Raadkamerprocedures:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 3 klokuren (1 dagdeel).
- Contacttijd: 3 klokuren (1 dagdeel).

Onderdeel Wettelijke vervolgingsbeletselen:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 3 klokuren (1 dagdeel).
- Contacttijd: 3 klokuren (1 dagdeel).

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK STRAFRECHT: STRAFRECHT & MENSENRECHTEN EN BESTRAFFEND BESTUURSRECHT

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* maakt deel uit van de leerlijn Strafrecht. Het is een 'klein' keuzevak (een vak met drie dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten. Er is enige overlap tussen dit vak en andere vakken binnen de leerlijn strafrecht. In het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* staan mensenrechterlijke rechtsbronnen centraal.

DOELGROEP

Het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* kan worden gevolgd door stagiaires die de *Minor Strafrecht* en/of de *Major Strafrecht*.

ONDERWERPEN/OPBOUW

Het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* moet worden beschouwd als een 'capita selecta' vak.

Het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* bestaat uit twee delen:

1. Strafrecht & mensenrechten (2 dagdelen contacttijd);
2. Bestraffend bestuursrecht (1 dagdeel contacttijd).

Gezien het karakter van dit vak is het niet de bedoeling dat er gestreefd wordt naar integratie tussen deze twee delen.

In het vak komen de volgende onderwerpen aan bod:

Strafrecht & mensenrechten:

1. Belangrijkste volkenrechtelijke bronnen van mensenrechten alsmede het EU Handvest voor de grondrechten
2. Materieel strafrecht en mensenrechten: het legaliteitsbeginsel
3. Strafvorderlijke dwangmiddelen vanuit mensenrechtelijk perspectief:
 - 3.1 Vrijheidsbeneming
 - 3.2 Opnemen van vertrouwelijke communicatie
4. Recht op een eerlijk strafproces:
 - 4.1 Horen van getuigen

Bestraffend bestuursrecht:

5. De boeteregeling in de Algemene wet bestuursrecht en de verhouding van deze regeling tot bijzondere boeteregelingen en de regeling van de strafbeschikking
6. Materieel boeterecht:
 - 6.1 Het overtrederbegrip in het bestuursrecht (artikel 5:1 Awb)
 - 6.1.1 Plegen, medeplegen en functioneel daderschap
 - 6.1.2 Aansprakelijkheid rechtspersonen, waaronder uitdrukkelijk die van krachtens publiekrecht ingestelde rechtspersonen en feitelijk leidinggevers
 - 6.2 Effectief voeren van een boetematigingsverweer:
 - 6.2.1 De rol van 6 EVRM en 47 Handvest: de indringende toets door de rechter
 - 6.2.2 Afwezigheid van alle schuld (AVAS) (artikel 5:41 Awb)
 - 6.2.3 Hoogte van de bestuurlijke boete (artikel 5:46 Awb):
 - 6.2.3.1 Boetetarieven in beleidsregels en boetetarieven in algemeen verbindend voorschrift (artikel 4:84 Awb en artikel 5:46, derde lid, Awb)

6.2.3.2 De omstandigheden waarop de hoogte van de bestuurlijke boete moet worden afgestemd (ernst van de gedraging, mate van verwijtbaarheid, omstandigheden waaronder de overtreding is gepleegd, en de omstandigheden waarin de overtreder verkeert (met name financiële omstandigheden)

6.2.3.3 Matiging wegens overschrijding redelijke termijn

7. Formeel boeterecht:

7.1 Zwijgrecht en nemo tenetur (artikelen 29 Sv, 5:10a en 8:28a Awb)

7.2 Onschuldpresumptie en de zware eisen die aan bewijsvoering en motivering van boetebesluiten worden gesteld (artikelen 6 EVRM, 48 Handvest Grondrechten EU)

7.3 Het boeterapport en effectieve verdediging (artikelen 5:48, 5:50 en 5:53 Awb, 6 EVRM, 47 en 48 Handvest Grondrechten EU)

7.4 Ne bis in idem en una via (artikelen 5:43, 5:44, 5:47 en 243, tweede lid, Sv)

7.5 Tijdigheid van gronden en omvang van het geding in het formele boeterecht

7.6 Schorsende werking en de (on)mogelijkheden van de voorlopige voorziening in het boeterecht (artikel 6:16, 8:81 Awb).

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* willen deelnemen, moeten de *Minor Strafrecht* of de *Major Strafrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
1	De stagiaire kan de strafrechtelijk relevante mensenrechtelijke verdragen, zoals in ieder geval het EVRM, het IVBPR, het EU Handvest voor de Grondrechten en de CAT, waarbij Nederland partij is benoemen.	K		1	X		
2	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of mensenrechtelijke verdragsbepalingen voor Nederland bindend zijn en of zij ieder verbindende bepalingen vormen in de zin van artikel 93 GW.	T	E	1			
3	De stagiaire kan beschrijven dat het EU Handvest voor de Grondrechten kan worden ingeroepen bij de toepassing van EU-recht.	K		1			
4	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt adviseren over de voor hem relevante bepalingen uit mensenrechtenverdragen.	T	EC	1			
5	De stagiaire kan het EVRM, het IVBPR en het EU Handvest voor de Grondrechten vergelijken en de	B		1			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	relevante verschillen in inhoud en strekking benoemen.						
6	De stagiaire kan in een concrete zaak de jurisprudentie van het EHRM, het HvJEG en het HRC raadplegen.	T	-	1			
7	De stagiaire kan beschrijven wat het strafrechtelijk legaliteitsbeginsel inhoudt.	K		2			
8	De stagiaire kan het verschil tussen het nationale legaliteitsbeginsel (artikel 1 Sr) en de legaliteitseis in mensenrechtenverdragen en het EU Handvest voor de Grondrechten verklaren.	B		2			
9	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of voldaan is aan de mensenrechtelijke legaliteitseis.	T	EC	2			
10	De stagiaire kan een definitie geven van strafvorderlijke dwangmiddelen.	K		3		Major Strafrecht (onderwerp 6)	
11	De stagiaire kan de mensenrechten benoemen waarop een inbreuk wordt gemaakt bij toepassing van strafvorderlijke dwangmiddelen.	K		3			
12	De stagiaire kan de verdragsrechtelijke mensenrechtennormen waarin het recht op privacy wordt beschermd opsommen.	K		3.1			
13	De stagiaire kan uitleggen hoe bij het opnemen van vertrouwelijke communicatie inbreuk wordt gemaakt op het recht op privacy.	B		3.1			
14	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of het opnemen van vertrouwelijke communicatie in strijd is met het recht op privacy.	T	C	3.1			
15	De stagiaire kan de verdragsrechtelijke mensenrechtennormen waarin het recht op vrijheid wordt beschermd opsommen.	K		3.2			
16	De stagiaire kan beschrijven wat de verschillende vormen zijn van strafvorderlijke vrijheidsbeneming in het Nederlands strafproces (aanhouden, ophouden voor verhoor, in verzekeringstelling, bewaring, gevangenneming/gevangenhouding).	K		3.2		Major Strafrecht (onderwerp 6)	
17	De stagiaire kan voor elk van die vormen (aanhouden, ophouden voor verhoor, in verzekeringstelling, bewaring, gevangenneming/gevangenhouding) uitleggen hoe er inbreuk wordt gemaakt op het recht op vrijheid.	B		3.2			
18	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of strafvorderlijke vrijheidsbeneming in strijd is met het recht op vrijheid.	T	C	3.2			
19	De stagiaire kan de verschillende onderdelen van het recht op een eerlijk proces opsommen.	K		4			
20	De stagiaire kan de verdragsrechtelijke normen	K		4.1			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	waarin het recht om een getuige te ondervragen wordt beschermd benoemen.						
21	De stagiaire kan illustreren aan de hand van de jurisprudentie van het HvJEU over de met het EVRM overeenkomende bepalingen in het Handvest Grondrechten onder welke omstandigheden het ondervragingsrecht niet meer wordt gerespecteerd.	B		4.1		Major Strafrecht	
22	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen wanneer het niet horen van een getuige resulteert in schending van het mensenrechtelijke ondervragingsrecht.	T	C	4.2		Major Strafrecht (onderwerp 5) en Getuigen, verweren en poging/ voorbereiding	
23	De stagiaire kan de regeling van de bestuurlijke boete in de Algemene wet bestuursrecht beschrijven.	K		5	x		
24	De stagiaire kan de stappen in het bestuursrechtelijke systeem van rechtsbescherming (bezwaar, beroep, hoger beroep, voorlopige voorziening) beschrijven.	K		5	x		
25	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen welke bestuursrechter (rechterlijk college) in beroep en hoger beroep bevoegd is.	T	EC	5	x		
26	De stagiaire kan de regeling van bezwaar- en beroepstermijnen, het recht over verzend-/ontvangst van bezwaar- en beroepschriften en de verschoonbare termijnoverschrijding beschrijven.	K		5	x		
27	De stagiaire kan de regeling van de strafbeschikking en boetebeschikking bij overtredingen beschrijven.	K		5	x	Minor/major strafrecht	
28	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze plegen, medeplegen en functioneel daderschap in het bestuursrecht in het overtrederbegrip een rol kunnen spelen.	K		6.1.1			
29	De stagiaire kan enkele bestuursrechtelijke voorbeelden van het overtrederbegrip beschrijven die zowel betrekking hebben op bestraffende sancties als op herstelsancties.	B		6.1.1			
30	De stagiaire kan de boeterechtelijke aansprakelijkheid van feitelijk leidinggevers en de boeterechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon waarvan zij feitelijk leidinggever zijn beschrijven.	K		6.1.2			
31	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of de feitelijk leidinggever boeterechtelijk aansprakelijk is.	T	EC	6.1.2			
32	De stagiaire kan het verschil beschrijven tussen de strafrechtelijke en bestuursrechtelijke benadering	B		6.1.2			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	van de immuniteit van krachtens publiekrecht ingestelde rechtspersonen.						
33	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze en in hoofdlijnen met welke argumenten in het boeterecht een AVAS-verweer wordt gevoerd.	K		6.2.2			
34	De stagiaire kan het verschil beschrijven tussen de volle toetsing en de terughoudende toetsing door de bestuursrechter, en het belang van dit onderscheid voor het boeterecht in het licht van artikel 6 EVRM en 47 Handvest.	K		6.2.1	X		
35	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of bij het buiten beschouwing laten van een boetetarief in het kader van de volle toetsing door de bestuursrechter het tweede lid of het derde lid van artikel 5:46 awb moet worden toegepast.	T	EC	6.2.1			
36	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze en met welke argumenten in het boeterecht een beroep kan worden gedaan op een van de vier groepen boetematigende omstandigheden: <ul style="list-style-type: none"> - ernst van de gedraging; - mate van verwijtbaarheid; - omstandigheden waaronder de overtreding is gepleegd; - de (financiële) omstandigheden waarin de overtreder verkeert. 	K		6.2.3			
37	De stagiaire kan in een concrete zaak zijn cliënt adviseren over het boetematigingsverweer dat kan worden gevoerd.	T	EC	6.2			
38	De stagiaire kan benoemen welke eisen aan een boetematigingsverweer worden gesteld.	K		6.2.3			
39	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een beroep op overschrijving van de redelijke termijn kans van slagen heeft of tot boetematiging zal leiden.	T	EC	6.2.3			
40	De stagiaire kan beschrijven hoe de in de Awb geregelde verdedigingsrechten zich verhouden tot de in artikel 6 EVRM en 47 Handvest besloten liggende verdedigingsrechten.	K		7			
41	De stagiaire kan de werking van het zwijgrecht en het nemo tenetur-beginsel in het strafrecht en het bestuursrecht in eigen woorden samenvatten.	K		7.1	X		
42	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen wat de uitwerking van het zwijgrecht in het boeterecht voor zijn cliënt is (zowel in geval zijn cliënt een natuurlijke persoon is, als een rechtspersoon of een ex-werknemer van een rechtspersoon-overtreder).	T	EC	7.1			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
43	De stagiaire kan beschrijven wat de gevolgen zijn van het boeterapport voor de verdedigingsrechten in de fase van de voorbereiding van het boetebesluit.	K		7.3			
44	De stagiaire kan beschrijven wanneer een bestuursorgaan verplicht is om het boeterapport voorafgaand aan een boetebesluit uit te brengen.	K		7.3			
45	De stagiaire kan de werking van de onschuldpresumptie in het bestraffende bestuursrecht beschrijven.	K		7.4			
46	De stagiaire kan voorbeelden geven van de zware eisen die door de bestuursrechter worden gesteld aan de bewijsvoering en motivering van boetebesluiten.	B		7.4			
47	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen wat in een bestuursrechtelijke boeteprocedure het laatste moment is waarop een beroepsgrond nog kan worden aangevoerd zonder dat de rechter deze wegens schending van een goede procesorde buiten beschouwing kan laten.	T	EC	7.5			
48	De stagiaire kan in eigen woorden samenvatten wat de omvang van het geding (artikel 8:69 Awb) in een boeteprocedure is.	K		7.6			
49	De stagiaire kan de juridische kenmerken van het leerstuk ne bis in idem beschrijven.	K		7.4			
50	De stagiaire kan de juridische kenmerken van het leerstuk una via beschrijven.	K		7.4			
51	De stagiaire kan in een concrete zaak zijn cliënt adviseren over de te nemen stappen indien deze zich geconfronteerd ziet met een strafvervolging en een voornemen tot boeteoplegging voor vergelijkbare gedragingen/overtredingen.	T	EC	7.4			
52	De stagiaire kan beschrijven of en wanneer bezwaar en/of beroep in een boeteprocedure schorsende werking heeft/hebben.	K		7.6			
53	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of een schorsingsverzoek (voorlopige voorziening) kans van slagen heeft.	T	EC	7.6			
54	De stagiaire kan in een concrete zaak -waarbij een cliënt die zich tijdig bij hem meldt met een aan hem opgelegde bestuurlijke boete waarbij de betaling daarvan deze cliënt voor grote financiële moeilijkheden plaatst - adviseren over de te nemen stappen en de kans van slagen daarvan.	T	C	7.5			
55	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij zelf voldoende kennis heeft van een specifiek onderwerp op het terrein van Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht en indien nodig	T	C	alle			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm?	Overlap?	Praktijk?
	doorverwijzen naar een specialist.						

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* is het aan te bevelen om de toetstermen binnen de twee afzonderlijke delen (*Strafrecht en mensenrechten*; *Bestraffend bestuursrecht*) min of meer in de aangegeven volgorde te behandelen.

Het verdient ook aanbeveling om het onderdeel *Strafrecht en mensenrechten* aan het onderdeel *Bestraffend bestuursrecht* vooraf te laten gaan.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* kunnen bereikt worden door middel van klassikale instructie in combinatie met zelfstudie ter voorbereiding op de contactmomenten. Tijdens de contactmomenten kan gewerkt worden met casus of met een rollenspel, waarin bijvoorbeeld de rollen van advocaat, Officier van Justitie en rechter aan bod komen.

Bij het contactmoment over bestraffend bestuursrecht kan een casus worden gebruikt en een rollenspel met de volgende drie rollen: de advocaat van de overtreder aan wie een forse bestuurlijke boete is opgelegd, de advocaat van het verwerende bestuursorgaan en de rechter. Het verdient aanbeveling de casus en de drie rollen te laten voorbereiden door de stagiaire, waarbij de groep al bij de voorbereiding over de rollen wordt verdeeld.

LEERMIDDELEN

Bij de ontwikkeling van het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* kan gebruik gemaakt worden van (delen uit):

- S. Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings* (Oxford University Press, 2002).
- O.J.D.M.L. Jansen, Bestuurlijke boete, in: *Handboek Strafzaken* (losbladig)(zodra geactualiseerd).
- R. Stijnen, *Rechtsbescherming tegen bestraffing in het strafrecht en het Bestuursrecht*, Deventer: Kluwer 2011.
- O.J.D.M.L. Jansen, Bestuurlijk en justitieel bestraffen in Nederland – op zoek naar (nog) meer eenheid, in: R.C. van Houten (red.), *Economisch strafrecht en bestuurlijke boete*, WLP, Nijmegen 2012, p. 21-79.
- L.J.A. Damen (e.a.), *Bestuursrecht I*, Den Haag: BJu 2013, p. 697-729 (bekend verondersteld).

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

Het is aan te bevelen om voor de stagiaires een reader samen te stellen met daarin diverse kortere, meer gerichte artikelen.

TOETSVORMEN

Het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* kan bijvoorbeeld worden afgerond met een theorietoets (met name over de toetstermen op kennis- en begripsniveau) en/of een casustoets (over de toetstermen op toepassingsniveau).

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Gezien het 'capita selecta' karakter van het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht*, kan er binnen dit keuzevak voor gekozen worden meerdere docenten in te zetten.

Bij de verdere ontwikkeling van dit vak is het - voor zover nu bekend - niet nodig met aanvullende randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 9 klokuren (3 dagdelen).
- Contacttijd: 9 klokuren (3 dagdelen), als volgt verdeeld:
 - o Strafrecht & mensenrechten: 2 dagdelen;
 - o Bestraffend bestuursrecht: 1 dagdeel.

Binnen het deel over *Strafrecht & mensenrechten* is het de bedoeling dat de meeste tijd (naar verwachting de tweede helft van dagdeel 1 en dagdeel 2 volledig) besteed wordt aan de onderwerpen 3 en 4. Aan de onderwerpen 1 en 2 kan dus beduidend minder tijd worden besteed.

VAKBESCHRIJVING KLEIN KEUZEVAK STRAFRECHT: TBS & ANDERE VRIJHEIDSBENEMENDE MAATREGELEN EN RECHTSBIJSTAND AAN MINDERJARIGEN

PLAATS IN DE OPLEIDING

Het keuzevak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* maakt deel uit van de leerlijn Strafrecht. Tbs staat voor Terbeschikkingstelling. Het vak is een 'klein' keuzevak (een vak met drie dagdelen contacttijd). Het vak wordt gegeven in leerjaar 2 en 3 van de beroepsopleiding advocaten. Laatstelijk gewijzigd bij besluit van de algemene raad op 4 mei 2015.

DOELGROEP

Het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* kan worden gevolgd door stagiaires die de *Minor Strafrecht* en/of de *Major Strafrecht* hebben gevolgd.

ONDERWERPEN/OPBOUW

Het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* moet worden beschouwd als een 'capita selecta' vak, met het onderdeel *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen* (2 dagdelen) en het onderdeel *Rechtsbijstand aan minderjarigen* (1 dagdeel). Gezien het karakter van dit vak, is het niet de bedoeling dat er gestreefd wordt naar integratie tussen de verschillende onderdelen.

In het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. De tbs-maatregel:
 - 1.1 Voorwaarden voor oplegging van de tbs-maatregel
 - 1.2 Advies van gedragsdeskundigen
 - 1.3 Keuze van rapporteurs
 - 1.4 Weigerende observandus
 - 1.5 Diagnostiek
 - 1.6 Tbs met voorwaarden
 - 1.7 Verlenging van de tbs-maatregel
 - 1.8 Gevaarscriterium
 - 1.9 Voorwaardelijke beëindiging van de tbs-maatregel
 - 1.10 Rol reclassering
 - 1.11 Contraire beëindiging
 - 1.12 Gemaximeerde tbs
 - 1.13 Verlof
 - 1.14 Longstay
2. Plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis
3. De maatregel Inrichting Stelselmatige Daders (ISD-maatregel)

4. Rechtsbijstand aan minderjarigen:

4.1 Jeugdstrafrecht, internationale kinderrechten en de pedagogische doelstelling

4.2 De leeftijdsgrenzen en het adolescentenstrafrecht

4.3 Bijzondere kenmerken jeugdstraiprocesrecht:

- a) Bijzonderheden ten aanzien van voorarrest (art. 493 Sv)
- b) Kinderrechter
- c) Bijzondere kenmerken zitting (gesloten deuren, verplichte aanwezigheid jeugdige verdachte, aanwezigheid ouders)
- d) Rol Raad voor de Kinderbescherming, (jeugd)reclassering
- e) Zelfstandige bevoegdheden raadsman ten aanzien van jeugdige verdachten die jonger zijn dan zestien jaar (art. 503 Sv).

4.4 Bijzondere kenmerken jeugdstrafrecht:

- a) Buitengerechtelijke afdoening: HALT, sepot, transactie en strafbeschikking OM
- b) Jeugdsancties

4.5 Enkele bijzondere onderwerpen:

- a) Bijstand aan jeugdige verdachten tijdens politieverhoor (voor zover nog niet eerder aan bod gekomen)
- b) Samenhang met het civiele jeugdbeschermingsrecht

Onderwerp 1, 'De tbs-maatregel', met subonderwerpen 1.1 t/m 1.6 wordt tijdens het eerste dagdeel behandeld. Tijdens het tweede dagdeel zullen de subonderwerpen 1.7 t/m 1.14, alsmede onderwerp 2 en 3 worden besproken.

In het derde dagdeel komt onderwerp 4 aan bod. Gelet op het korte tijdsbestek van onderdeel 4 zal in dit deelvak niet teveel of geen aandacht kunnen worden besteed aan beleid en/of uitvoeringspraktijk. Het deelvak zal zich met name moeten richten op het verschaffen van inzicht in de belangrijkste kenmerken van het jeugdstraf(proces)recht en verschillen met het commune straf(proces)recht.

VOORWAARDEN VOOR DEELNAME

Stagiaires die aan het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* willen deelnemen, moeten de *Minor Strafrecht* of de *Major Strafrecht* gevolgd hebben. Er gelden geen aanvullende deelnamevoorwaarden.

EINDTERMEN

Voor het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* zijn geen eindtermen opgesteld.

TOETSTERMEN

Voor het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* zijn de volgende toetstermen opgesteld:

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap?	Praktijk?
TBS EN ANDERE MAATREGELEN							
1	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen of aan de wettelijke voorwaarden is voldaan voor het opleggen van de tbs-maatregel.	T	EC	1.1	X		

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap?	Praktijk?
2	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of de tbs-maatregel of een alternatief vanuit de verdediging gezien het meest wenselijk is.	T	EC	1.1			
3	De stagiaire kan de verschillende vormen van de terbeschikkingstelling (tbs met dwangverpleging en tbs met voorwaarden) beschrijven.	K		1.1	X		
4	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of aan de proportionaliteitseis ex artikel 37a lid 4 Sr wordt voldaan.	T	EC	1.1			
5	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen welke rol het bestaan van een causaal verband tussen de stoornis en het delict speelt bij het al dan niet opleggen van een tbs-maatregel.	T	EC	1.1			
6	De stagiaire kan de verschillende wijzen van de totstandkoming van het advies van gedragsdeskundigen (observatie in het Pieter Baan Centrum en ambulant-NIFP) beschrijven.	K		1.2			
7	De stagiaire kan beschrijven op welke wijze de plaatsing in een observatiekliniek plaatsvindt.	K		1.2 en 1.5			
8	De stagiaire kan in een concrete zaak vaststellen in hoeverre aan de eisen die worden gesteld aan een gedragsdeskundig advies is voldaan.	T	EC	1.2 en 1.5			
9	De stagiaire kan in een concrete zaak een cliënt adviseren om wel of niet mee te werken aan een onderzoek door gedragsdeskundigen door de mogelijkheden en risico's van het (niet) meewerken aan een dergelijk onderzoek te beoordelen.	T	EC	1.2 en 1.4			
10	De stagiaire kan de voorwaarden voor oplegging van de terbeschikkingstelling bij een weigerende observandus benoemen.	K		1.4			
11	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen in hoeverre gebruik kan worden gemaakt van oudere rapportages over de betrokken cliënt.	T	EC	1.5			
12	De stagiaire kan in een concrete zaak invloed uitoefenen op de keuze van rapporteurs door gebruik te maken van de mogelijkheden geboden in artikel 37 lid 3 Sr en de Wet Deskundigen in Strafzaken.	T	EC	1.3			
13	De stagiaire kan de procedureregels van de tbs-verlengingsprocedure benoemen.	K		1.7			
14	De stagiaire kan in een concrete zaak aan de hand van de wettelijke regelingen en jurisprudentie beoordelen of sprake is van gemaximeerde of ongemaximeerde tbs.	T	EC	1.1 en 1.12			
15	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of voldaan wordt aan het gevaarscriterium als bedoeld	T	EC	1.7 en			

Nr.	Toetsterm	Taxonomie	Context	Onderwerp	Beginterm	Overlap?	Praktijk?
	in artikel 38d lid 2 Sr.			1.8			
16	De stagiaire kan in een concrete zaak verweer voeren tegen verlenging van de tbs-maatregel aan de hand van de factoren gevaarscriterium, recht op behandeling, recht op resocialisatie en proportionaliteit.	T	EC	1.7			
17	De stagiaire kan de mogelijke gevolgen van het niet naleven van voorwaarden bij een tbs met voorwaarden benoemen.	K		1.6			
18	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of er mogelijkheden zijn voor de (voorwaardelijke) beëindiging van de tbs met dwangverpleging, en zo ja, hiervoor verweer voeren.	T	EC	1.9			
19	De stagiaire kan rechtspraak benoemen die verband houdt met art. 509t, tweede lid Sv in verband met de beëindiging van de tbs.	T	EC	1.11			
20	De stagiaire kan de rol van de Minister van Veiligheid en Justitie in het kader van de tbs beschrijven.	K		1.13			
21	De stagiaire kan de verlofmogelijkheden van een tbs-gestelde benoemen.	K		1.13			
22	De stagiaire kan de rol van de Reclassering in het kader van de tbs-maatregel beschrijven.	K		1.9 en 1.10			
23	De stagiaire kan beschrijven wat longstay inhoudt.	T	EC	1.14			
24	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of er mogelijkheden zijn voor het beëindigen van de longstaystatus door middel van de LAP herbeoordelingsprocedure, en zo ja, hiervoor verweer voeren.	T	EC	1.14			
25	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen in hoeverre aan de wettelijke voorwaarden voor plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis ex artikel 37 Sr wordt voldaan, en zo niet, hiertegen verweer voeren.	T	EC	2			
26	De stagiaire kan de duur van de plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis en de mogelijkheden tot verlenging van het verblijf in een psychiatrisch ziekenhuis beschrijven.	K		2			
27	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of aan de wettelijke voorwaarden voor plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders (ISD-maatregel) ex artikel 38m Sr is voldaan, en zo niet, hiertegen verweer voeren.	T	EC	3			
28	De stagiaire kan de doeleinden en de wijze van tenuitvoerlegging van de ISD-maatregel beschrijven.	K		3			

29	De stagiaire kan de wijze van het uitbrengen van een advies omtrent de wenselijkheid of noodzakelijkheid van de ISD-maatregel beschrijven.	K		3			
30	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of er mogelijkheden zijn tot een voorwaardelijke ISD-maatregel, en zo ja, hiervoor verweer voeren.	T	EC	3			
31	De stagiaire kan de gevolgen van het niet naleven van de voorwaarden bij een ISD-maatregel beschrijven.	K		3			
32	De stagiaire kan in een concrete zaak beoordelen of er mogelijkheden zijn voor een tussentijdse beoordeling van de ISD-maatregel, en zo ja, hiervoor verweer voeren.	T	EC	3			
RECHTSBIJSTAND AAN MINDERJARIGEN							
33	De stagiaire is zich bewust van het mogelijke spanningsveld tussen het dienen van belang van het kind enerzijds en het recht op een eerlijk proces anderzijds.	T	EC	4.2.a			X
34	De stagiaire kan de pedagogische doelstelling van het jeugdstrafrecht benoemen en voorbeelden bedenken van de implicaties van deze doelstelling, mede in het licht van de algemene doelstelling van het strafrecht.	B		4.2.a			
35	De stagiaire kan de betekenis van de belangrijkste bepalingen van het IVRK voor het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht beschrijven.	K		4.1			
36	De stagiaire kan benoemen wanneer in een concrete zaak het jeugdstrafrecht van toepassing is en wanneer het adolescentenstrafrecht van toepassing kan zijn.	T	EC	4.2.b			
37	De stagiaire kan de bijzonderheden van het jeugdstrafrecht ten opzichte van het volwassenenstrafrecht benoemen die zien op: <ul style="list-style-type: none"> - Het voorarrest - de bevoegde rechter - de geslotenheid van de terechtzitting - de rol van de ouders tijdens de terechtzitting 	T	EC	4.2.b			
38	De stagiaire is bekend met de rol die de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering in het jeugdstrafproces vervullen.						
39	De stagiaire kan de zelfstandige bevoegdheden van de raadsman ten opzichte van zijn jeugdige cliënt beschrijven (artikel 503 Sv) en voorbeelden bedenken waarin de raadsman van deze bevoegdheden gebruik kan maken en welke rechtswaarborgen gelden voor de jeugdige verdachte en zijn ouders.	B		4.2.g			
40	De stagiaire is bekend met de mogelijkheden voor een buitengerechtelijke afdoening (HALT, sepot, transactie en strafbeschikking OM)	K	EC	4.3.a			

41	De stagiaire kan in een concrete zaak benoemen welke verschillende jeugdsancties, in het bijzonder de afzonderlijke hoofdsancties, opgelegd zouden kunnen worden.	T	C	4.3.b			
42	De stagiaire kan uitleggen hoe jeugdstrafrecht en civiel jeugdrecht met elkaar samenhangen en voorbeelden bedenken van hoe in het jeugdstrafrecht gebruik wordt gemaakt van het civiele jeugdrecht.	B		4.4.b			
43	De stagiaire kan beoordelen of hij/zij zelf voldoende kennis heeft van een specifiek onderwerp op het terrein van Tbs, andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen en indien nodig doorverwijzen naar een specialist.	T	C	alle			X

VOLGORDE

Voor een goede beheersing van de stof uit het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* is het aan te bevelen dat de toetstermen in de hierboven beschreven volgorde worden aangeleerd, aangezien hierin een logische opbouw is aangebracht.

LEERVORMEN

De toetstermen van het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* kunnen bijvoorbeeld bereikt worden door middel van zelfstudie (vooraf, al dan niet via een online module), klassikale instructie en het uitwerken van casus of een praktijkopdracht (voor toepassingstoetstermen). Veel stof in dit vak kan door zelfstudie aangeleerd worden en eventueel met een diagnostische toets vooraf getoetst worden. Een aantal toetstermen leent zich meer voor behandeling tijdens de contacttijd. Het advies hierbij is om hierin vooral aan minder voorkomende onderdelen aandacht te besteden.

LEERMIDDELEN

Voor onderwerp 1 tot en met 3 van het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* worden de volgende suggesties gedaan voor leermiddelen voor de stagiaires:

- *Tekst en Commentaar Strafrecht*, negende druk, oktober 2012;
- *Tekst en Commentaar Strafvordering*, negende druk, september 2011;
- *Sdu Commentaar Strafrecht*, 2011.

Indien van een publicatie een meer recente versie beschikbaar is, verdient het gebruik daarvan uiteraard de voorkeur.

Het is aan te bevelen om voor de stagiaires een reader samen te stellen met daarin (ook) diverse kortere, meer gerichte artikelen.

Voor onderwerp 4 (*Rechtsbijstand aan minderjarigen*) wordt de volgende suggestie gedaan als leermiddel voor de stagiaires: één van de handboeken jeugd(straf)recht, zoals G. de Jonge & A.P. van der Linden, *Jeugd en strafrecht*, Deventer: Kluwer (laatste druk). In aanvulling daarop kunnen delen uit I. Weijers & F. Imkamp, *Jeugdstrafrecht*, Den Haag: Boom Juridisch (laatste druk) worden verstrekt. Verder kan gedacht worden aan een selectie van artikelen en rechtspraak.

TOETSVORMEN

Het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* kan

bijvoorbeeld worden afgerond met een theorie- en casustoets of een praktijkopdracht.

RANDVOORWAARDEN/ORGANISATIE

Gezien het 'capita selecta' karakter van het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen*, kan er binnen dit keuzevak voor gekozen worden meerdere docenten in te zetten.

Bij de verdere ontwikkeling van dit vak is het - voor zover nu bekend - niet nodig met andere randvoorwaarden of organisatorische punten rekening te houden.

STUDIEBELASTING

Het vak *Tbs & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen* heeft naar schatting een studiebelasting van 18 klokuren (6 dagdelen). Dit aantal is als volgt opgebouwd:

- Voorbereidingstijd door de stagiaire (inclusief het bestuderen van bronnen en het voorbereiden van de toets): 9 klokuren (3 dagdelen).
- Contacttijd: 9 klokuren (3 dagdelen). Zie de paragraaf *Onderwerp/opbouw* voor een verdeling van de onderwerpen over de dagdelen

Bijlage: Overzicht ontwikkelaars vakbeschrijvingen

Algemeen	Advocatuur	Universiteit/anderszins
Beroepsattitude en beroepsethiek	mr. H.C.M.J. (Hein) Karskens, Bos en Lommer Advocaten (Amsterdam)	prof. mr. F.A.W. (Floris) Bannier, emeritus hoogleraar Advocatuur Universiteit van Amsterdam
Vaardigheden	mr. M.W.(Mick) Veldhuijsen, VSVW Advocaten (Bussum)	mr. H.F.M. (Monique) van de Griendt, Dialogue BV (Bussum) mr. A.J. (Arnout) Louter, Rechtbank Zwolle-Lelystad
Schriftelijke vaardigheden	mr. M.P. (Maarten) de Klerk, Haagrecht Advocaten ('s-Gravenhage)	drs. J.G. (Janneke) Valbracht, docent en trainer Schriftelijke vaardigheden (Bloemendaal)
Jaarrekening lezen	mr. P.R. (Patrick) van der Waal, Russo Van der Waal, Advocaten en belastingadviseurs (Amsterdam)	mr. C.J.A. (Cees) van Geffen, Ernst & Young (Rotterdam)
ADR	mr. E. (Eva) Schutte, Reuling Schutte (Amsterdam)	

Burgerlijk recht	Advocatuur	Universiteit/anderszins
Minor en Major	mr. J. (Jan) van der Steenhoven, Van der Steenhoven Advocaten (Amsterdam)	mr. J.H. (Henriëtte) van Dam-Lely, wetenschappelijk docent Erasmus School of Law (Rotterdam)
Informatie- en bewijsvergaring (keuzevak 5 dagdelen)	mr. M.E. Bruning (Menno), Lawyers' Specialist Bruning Cassatie-advocatuur ('s-Gravenhage)	mr. M.L. (Mark) Tuil, Universitair docent Erasmus School of Law (Rotterdam)
Arbeidsrecht (keuzevak 5 dagdelen)	mr. R.D. (Raïke) de Boer, Butter De Boer Maasdam Advocaten (Hoorn); in 2011-2012 tevens	

Burgerlijk recht	Advocatuur	Universiteit/anderszins
Vervolg: Arbeidsrecht (keuzevak 5 dagdelen)	<p>docent Arbeidsrecht Universiteit van Amsterdam</p> <p>prof. mr. J.M. (Jaap) van Slooten, Stibbe (Amsterdam); hoogleraar Arbeidsrecht Universiteit van Amsterdam</p> <p>mr. drs. R.K. (Rik) Torn, Bergh Stoop & Sanders Advocaten (Amsterdam)</p>	
Medezeggenschap, CAO en overgang van de onderneming (keuzevak 3 dagdelen)	<p>mr. R.D. (Raïke) de Boer, Butter De Boer Maasdam Advocaten (Hoorn); in 2011-2012 tevens docent Arbeidsrecht Universiteit van Amsterdam</p> <p>prof. mr. J.M. (Jaap) van Slooten, Stibbe (Amsterdam) en hoogleraar Arbeidsrecht Universiteit van Amsterdam</p> <p>mr. drs. R.K. (Rik) Torn, Bergh Stoop & Sanders Advocaten (Amsterdam)</p>	
Personen- & familierecht en erfrecht (keuzevak 5 dagdelen)	mr. A. (Anouk) Wakker, Banning Advocaten ('s-Hertogenbosch)	prof. mr. P. (Paul) Vlaardingerbroek, hoogleraar Personen- en familierecht Universiteit van Tilburg
Beslag- en executierecht (keuzevak 5 dagdelen)	mr. dr. G.C. (Georg) van Daal, VMW Taxand N.V. (Amsterdam)	prof. mr. A.W. (Ton) Jongbloed, hoogleraar Executie- en beslagrecht Universiteit Utrecht
Huurrecht (keuzevak 5 dagdelen)	mr. G.J.A. (Gert-Jan) Wiekart, Warners van Otterlo en Sandberg Advocaten (Amsterdam)	jhr. mr. J.L.R.A. (Toon) Huydecoper, gastdocent Universiteit Leiden; Hoge Raad der Nederlanden ('s-Gravenhage)
Aansprakelijkheid en schadevergoeding (keuzevak 5 dagdelen)	mr. J.A.N. (Jan) Baas, BarentsKrans ('s-Gravenhage)	prof. dr. mr. T.F.E. (Eric) Tjon Tjin Tai, hoogleraar Privaatrecht Universiteit van Tilburg

Burgerlijk recht	Advocatuur	Universiteit/anderszins
Ondernemingsrecht (keuzevak 5 dagdelen)	mr. I.C.P. (Irene) Groenland, kandidaat-notaris Loyens & Loeff (Rotterdam)	prof. mr. A.I.M. van Mierlo, hoogleraar Burgerlijk recht en Burgerlijk procesrecht Erasmus School of Law (Rotterdam); NautaDutilh (Rotterdam)
Financiering, zekerheden en insolventie (keuzevak 5 dagdelen)	prof. mr. J.J. (Jako) van Hees RESOR (Amsterdam); hoogleraar Financiering, zekerheden en insolventie, Radboud Universiteit (Nijmegen)	prof. mr. R.M. (Reinout) Wibier, hoogleraar Privaatrecht Universiteit van Tilburg; Lexence (Amsterdam)
Arbitrage en bindend advies (keuzevak 3 dagdelen)	mr. R.S. (Rob) Meijer, Houthoff Buruma (Amsterdam)	prof. mr. G.J. (Gerard) Meijer, hoogleraar Arbitration & Dispute Resolution Erasmus School of Law (Rotterdam); NautaDutilh (Rotterdam)
Koop (keuzevak 3 dagdelen)	mr. T.M. (Tom) van Dijk, FDJ Advocaten ('s-Gravenhage)	prof. mr. M.M. (Madeleine) van Rossum, bijzonder hoogleraar Privaatrecht Open Universiteit (Heerlen); Deterink advocaten (Eindhoven)
Relatievermogensrecht (keuzevak 3 dagdelen)	mr. T.M. (Thomas) Subelack, Banning Advocaten (’s-Hertogenbosch)	prof. mr. P (Paul) Vlaardingerbroek, hoogleraar Personen- en familierecht Universiteit van Tilburg
Consumentenrecht (incl. Wft) (keuzevak 3 dagdelen)	mr. P.H. (Patricia) Bossema-De Greef, Banning Advocaten (’s-Hertogenbosch)	mr. dr. V. (Vanessa) Mak, universitair hoofddocent Universiteit van Tilburg
Mededingingsrecht (keuzevak 3 dagdelen)	mr. H.M.H. (Herman) Speyart, NautaDutilh (Rotterdam)	mr. dr. A. (Anna) Gerbrandy, Associate Professor Public Economic Law Universiteit Utrecht

Bestuursrecht	Advocatuur	Universiteit/anderszins
---------------	------------	-------------------------

Bestuursrecht	Advocatuur	Universiteit/anderszins
Major	mr. B.J.W. (Bart-Jan) Walraven, Boot Haesen Walraven Advocaten (Rotterdam)	prof. mr. dr. L.J.A. (Leo) Damen, hoogleraar Bestuursrecht Rijksuniversiteit Groningen
Minor	mr. B.J.W. (Bart-Jan) Walraven, Boot Haesen Walraven Advocaten (Rotterdam) mr. M.G.J. (Maayke) Maas- Crooymans, Ploum Lodder Princen advocaten (Rotterdam)	
Overheidsaansprakelijkheid en nadeelcompensatie (keuzevak 5 dagdelen)	mr. E.J. (Elsemiek) Sniijders- Storm, Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn ('s- Gravenhage)	mr. dr. M.K.G. (Michiel) Tjepkema, docent Staats- en bestuursrecht Universiteit Leiden
Bewijsrecht in het bestuursrecht (keuzevak 3 dagdelen)	mr. G.E. (Geertje) Creijghton- Sluijk, Drost & Van de Vijver (Baarn)	mr. dr. A. (Anna) Gerbrandy, Associate Professor Public Economic Law Universiteit Utrecht
Omgevingsrecht (keuzevak 5 dagdelen)	mr. dr. G.A. (Gerrit) van der Veen, AKD (Rotterdam) mr. E.T. (Eveline) Silleviss Smitt, AKD (Rotterdam)	
Socialezekerheidsrecht (keuzevak 5 dagdelen)	mr. dr. E. (Enith) van Wolde, Van Wolde Advocatuur (Groningen)	prof. mr. F.J.L. (Frans) Pennings, hoogleraar Sociaal recht Universiteit Utrecht
Europees bestuursrecht (keuzevak 5 dagdelen)	mr. G. Gerard van der Wal, Houthoff Buruma (Brussel) mr. A. (Annemarie) Drahmman, Stibbe (Amsterdam)	prof. mr. T. (Tom) Barkhuysen, hoogleraar Staats- en bestuursrecht Universiteit Leiden; Stibbe (Amsterdam)
Handhaving (keuzevak 3 dagdelen)	mr. H. (Hanneke) Ellerman, Houthoff Buruma (Amsterdam)	
Aanbestedingsrecht	mr. J.F. (Frederik) van Nouhuys,	prof. mr. J.M. (Jan Michiel) Hebly,

Bestuursrecht	Advocatuur	Universiteit/anderszins
(keuzevak 3 dagdelen)	StraatmanKoster (Rotterdam)	hoogleraar Bouw- en aanbestedingsrecht Universiteit Leiden; Houthoff Buruma (Rotterdam)

Strafrecht	Advocatuur	Universiteit/anderszins
Minor en Major	mr. dr. J.S. (Joost) Nan, Gilhuis Advocaten (Dordrecht)	prof. mr. A.A. (Stijn) Franken, hoogleraar Straf(proces)recht Universiteit Utrecht; Franken Zuur Van Kampen Croes Advocaten (Amsterdam)
Getuigen, verweren en poging/voorbereiding (keuzevak 5 dagdelen)	mr. dr. D.V.A. (Dian) Brouwer, CMS Derks Star Busmann Advocaten (Utrecht)	prof. mr. M.J. (Matthias) Borgers, hoogleraar Strafrecht Vrije Universiteit (Amsterdam)
Forensisch bewijs, hoger beroep en cassatie en bijstand rondom het (politie)verhoor (keuzevak 5 dagdelen)	mr. dr. D.V.A. (Dian) Brouwer, CMS Derks Star Busmann Advocaten (Utrecht) mr. J.S. (Joost) Nan, Gilhuis Advocaten (Dordrecht)	- -
Bijzondere strafwetten, slachtoffers, sancties en penitentiair recht (keuzevak 5 dagdelen)	mr. Th.J. (Thijs) Kelder, Sjöcrona Van Stigt Advocaten ('s-Gravenhage)	mr. G.K. (Ard) Schoep, universitair hoofddocent Straf(proces)recht, Universiteit Leiden
Internationale & Europese samenwerking, voordeelsontneming en de positie van de verdediging vanuit magistratelijk perspectief (keuzevak 5 dagdelen)	mr. H. (Han) Jahae, Jahae Advocaten (Amsterdam)	prof. mr. M.J. (Matthias) Borgers, hoogleraar Strafrecht Vrije Universiteit (Amsterdam)
Ethiek, raadkamerprocedures en vervolgingsbeletselen	mr. C.L.A. (Caroline) de Sitter, Sjöcrona Van Stigt Advocaten	

Strafrecht	Advocatuur	Universiteit/anderszins
(keuzevak 3 dagdelen)	(’s-Gravenhage) mr. dr. J.S. (Joost) Nan, Gilhuis Advocaten (Dordrecht)	
Strafrecht & mensenrechten en bestraffend bestuursrecht (keuzevak 3 dagdelen)	prof. dr. mr. G.K. (Göran) Sluiter, Böhler advocaten (Amsterdam), hoogleraar Internationaal strafrecht Universiteit van Amsterdam	mr. dr. O.J.D.M.L. (Oswald) Jansen, juridisch bestuursadviseur en advocaat gemeente ’s- Gravenhage; universitair hoofddocent Staats- en bestuursrecht Universiteit Utrecht
TBS & andere vrijheidsbenemende maatregelen en rechtsbijstand aan minderjarigen (keuzevak 3 dagdelen)	mr. J.A.W. (Job) Knoester, Nolet advocaten (’s-Gravenhage)	prof. mr. T. (Ton) Liefwaard, hoogleraar Kinderrechten, Universiteit Leiden